

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ**

Διπλωματική Εργασία

**Η Ελληνική Υψηλή Στρατηγική
για την Αντιμετώπιση των Εξωτερικών Απειλών του 21^{ου} Αιώνα**

Κυριάκος Αλουμανής

Πειραιάς, 2011

Θέμα : Η Ελληνική Υψηλή Στρατηγική για την Αντιμετώπιση των Εξωτερικών Απειλών του 21^{ου} Αιώνα

Σημαντικοί όροι : Εθνικό συμφέρον, εξωτερικές απειλές, υψηλή στρατηγική, στρατιωτική στρατηγική, οικονομία, διπλωματία, εσωτερική πολιτική

Περίληψη

Ο σκοπός της παρούσας εργασίας επικεντρώνεται στο τρίπτυχο : α) διάγνωση των εξωτερικών απειλών της Ελλάδας, β) εξέταση και αξιολόγηση της σημερινής ελληνικής υψηλής στρατηγικής και επιβεβαίωση εμπειρικά των εξαγομένων συμπερασμάτων με τα συμπεράσματα που απορρέουν από την ελληνική στρατηγική που εφαρμόστηκε στη διαχείριση της κρίσης με την Τουρκία στα Ίμια το 1996 και γ) παράθεση πρότασης για μια νέα υψηλή στρατηγική, με σκοπό η Ελλάδα να μπορέσει να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις εξωτερικές απειλές, όπως αυτές διαφαίνεται να διαμορφώνονται τον 21^ο αιώνα, διασφαλίζοντας τα εθνικά της συμφέροντα.

Το συγκεκριμένο θέμα επιλέχθηκε βάσει δυο δεδομένων : α) της έλλειψης αποκρυσταλλωμένης και αποτελεσματικής ελληνικής υψηλής στρατηγικής, σε συνδυασμό με την αναθεωρητική και αλυτρωτική στρατηγική των εξωτερικών απειλών της Ελλάδας και β) της καινοτομίας και εφαρμογής των γνώσεων που αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια του ΠΜΣ/ΔΕΣ.

Η εργασία περιλαμβάνει θεωρητικό μέρος, στο οποίο γίνεται ανασκόπηση της βιβλιογραφίας και αρθρογραφίας, με σκοπό τη θεωρητική τεκμηρίωση του θέματος και εμπειρικό μέρος στο οποίο επαληθεύονται όλες οι υποθέσεις.

Στο 1^ο Κεφάλαιο αναλύονται σημαντικές έννοιες που απαιτούνται για την θεωρητική τεκμηρίωση της εργασίας. Στο 2^ο Κεφάλαιο εντοπίζονται και αναλύονται οι εξωτερικές απειλές της Ελλάδας εμπειρικά, με βάση έξι σημαντικά κριτήρια. Στο 3^ο Κεφάλαιο ανάλυεται και αξιολογείται η τρέχουσα υψηλή στρατηγική της Ελλάδας, ενώ το θερμό επεισόδιο στις βραχονησίδες των Ιμίων το 1996 χρησιμοποιείται ως *case study* για να καταδείξει την έλλειψη βελτίωσης της ελληνικής στρατηγικής δεκαπέντε χρόνια μετά την εκδήλωση της ως άνω κρίσης. Στο 4^ο Κεφάλαιο παρατίθεται συνολική πρόταση για μια νέα αξιόπιστη υψηλή στρατηγική, που εκτιμάται ότι πρέπει να διαμορφώσει η Ελλάδα προκειμένου να υλοποιήσει τους εθνικούς της στόχους. Στο 5^ο Κεφάλαιο παρατίθενται τα συνολικά συμπεράσματα της εργασίας.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Πρόλογος	1
Κεφάλαιο 1: Εννοιολογικές Προσεγγίσεις.....	4
1.1 Το διεθνές περιβάλλον	4
1.2 Η έννοια και οι διαστάσεις της στρατηγικής.....	6
1.2.1 Η έννοια της στρατηγικής.....	6
1.2.2 Οι διαστάσεις της στρατηγικής.....	8
1.3 Η έννοια της υψηλής στρατηγικής.....	9
1.4 Ανεξάρτητες Υψηλές Στρατηγικές.....	10
1.4.1 Η εθνική στρατηγική.....	10
1.4.2 Η στρατηγική διαχείριση κρίσεων.....	13
1.5 Οι διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής.....	14
1.5.1 Η μικροσκοπική διάσταση της υψηλής στρατηγικής.....	15
1.5.2 Μακροσκοπική διάσταση της υψηλής στρατηγικής.....	21
1.6 Οι συνδυασμοί της υψηλής στρατηγικής.....	24
1.7 Μερικό Συμπέρασμα για την υψηλή στρατηγική.....	25
1.8 Η διαδικασία σχεδίασης υψηλής στρατηγικής.....	26
1.9 Τα κριτήρια αξιολόγησης της υψηλής στρατηγικής.....	27
Κεφάλαιο 2 : Ο καθορισμός των απειλών της Ελλάδας.....	29
2.1 Ο προσδιορισμός του όρου «απειλή».....	29
2.1.1 Η κλασική έννοια.....	29
2.1.2 Οι ασύμμετρες απειλές.....	31
2.2 Η θέση και ο ρόλος της Ελλάδας στο διεθνές σύστημα.....	32
2.3 Απειλές για την ελληνική ασφάλεια.....	33
2.3.1 Η Τουρκία.....	33
2.3.1.1 Ιστορικό σχέσεων Ελλάδας και Τουρκίας.....	33

2.3.1.2	Η εξέταση των έξι παραγόντων.....	35
2.3.1.3	Συμπεράσματα.....	51
2.3.2	Η Αλβανία	51
2.3.2.1	Ιστορικό σχέσεων Ελλάδας και Αλβανίας.....	51
2.3.2.2	Η εξέταση των έξι παραγόντων.....	53
2.3.2.3	Συμπεράσματα.....	57
2.3.1	Η πΓΔΜ.....	58
2.3.3.1	Ιστορικό σχέσεων Ελλάδας και Τουρκίας.....	58
2.3.3.2	Η εξέταση των έξι παραγόντων.....	60
2.3.3.3	Συμπεράσματα.....	64
2.3.4	Η Βουλγαρία.....	65
2.3.4.1	Ιστορικό σχέσεων Ελλάδας και Βουλγαρίας.....	65
2.3.4.2	Η εξέταση των έξι παραγόντων.....	66
2.3.4.3	Συμπεράσματα.....	67
2.3.5	Οι ασύμμετρες Απειλές.....	67
2.3.5.1	Το διεθνικό οργανωμένο έγκλημα.....	67
2.3.5.2	Οι τρομοκρατικές ενέργειες.....	68
2.3.5.3	Η λαθρομετανάστευση.....	71
2.3.5.4	Οι δολιοφθορείς των δικτυακών τόπων.....	75
2.4	Γενικά Συμπεράσματα.....	71
Κεφάλαιο 3 : Η Τρέχουσα Ελληνική Υψηλή Στρατηγική.....		73
3.1	Οι στόχοι και οι επιδιώξεις της ελληνικής υψηλής στρατηγικής.....	73
3.2	Η ανάλυση της ελληνικής υψηλής στρατηγικής.....	74
3.2.1	Στρατιωτική Στρατηγική.....	74
3.2.2	Η οικονομία.....	83
3.2.3	Η εσωτερική πολιτική.....	87

3.2.4 Διεθνής Νομιμοποίηση.....	88
3.2.5 Διπλωματία.....	88
3.3 Μερικά Συμπεράσματα.....	89
3.4 Η υψηλή στρατηγική της Ελλάδας στην κρίση των Ιμίων.....	92
3.4.1 Λόγοι επιλογής της κρίσης των Ιμίων.....	92
3.4.2 Ανάλυση του χρονικού των γεγονότων.....	92
3.4.3 Η ελληνική υψηλή στρατηγική στη διαχείριση της κρίσης.....	99
3.4.4 Εξωγενείς παράγοντες που επηρέασαν τη διαχείριση της κρίσης	114
3.4.5 Η αξιολόγηση της ελληνικής υψηλής στρατηγικής.....	115
3.4.6 Μερικά Συμπεράσματα.....	118
3.5 Γενικά συμπεράσματα.....	119
Κεφάλαιο 4 : Πρόταση για μια Νέα Ελληνική Υψηλή Στρατηγική.....	121
4.1 Ανάγκη για χάραξη νέας υψηλής στρατηγικής.....	121
4.2 Ο σχεδιασμός της νέας υψηλής στρατηγικής.....	121
4.2.1 Η διάγνωση του διεθνούς περιβάλλοντος.....	122
4.2.2 Ο καθορισμός στόχων.....	123
4.2.3 Ο καθορισμός αποτελεσματικότερου συνδυασμού μέσων.....	123
4.2.4. Η διεθνής νομιμοποίηση.....	143
4.3 Η αντιμετώπιση των ασύμμετρων απειλών.....	143
Κεφάλαιο 5 : Συμπεράσματα.....	145
Παραρτήματα.....	149
Ακρώνυμα.....	161
Βιβλιογραφία.....	163

Πρόλογος

Σε ένα άναρχο και άκρως ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, τα κράτη, ως οι σημαντικότεροι διεθνείς δρώντες, στη βάση της ενδεχόμενης επιβουλής των εθνικών τους συμφερόντων, κυριαρχούνται από φόβο, ανασφάλεια, αβεβαιότητα και καχυποψία επί των σκοπών και κατ' επέκταση ενεργειών άλλων κρατών ή διεθνικών δρώντων. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον, η επικρατούσα τάση είναι η αέναη προσπάθεια για μεγιστοποίηση της ισχύος, στο πλαίσιο της αρχής της αυτοβοήθειας, μέσω σχεδίασης και όποτε απαιτηθεί εφαρμογής κατάλληλης και αποτελεσματικής υψηλής στρατηγικής, με στόχο την επίτευξη εκείνων των πολιτικών σκοπών που κάθε κράτος έχει θέσει ως πρωτεύουσα προτεραιότητα.

Με βάση την παραπάνω διαπίστωση της ρεαλιστικής σχολής σκέψης, ο σκοπός της παρούσας εργασίας επικεντρώνεται στο τρίπτυχο : α) διάγνωση των εξωτερικών απειλών της Ελλάδας, β) εξέταση και αξιολόγηση της σημερινής ελληνικής υψηλής στρατηγικής και επιβεβαίωση εμπειρικά των εξαγομένων συμπερασμάτων με τα συμπεράσματα που απορρέουν από την ελληνική στρατηγική που εφαρμόστηκε στη διαχείριση της κρίσης με την Τουρκία στα Ίμια το 1996 και γ) παράθεση πρότασης για μια νέα υψηλή στρατηγική, με σκοπό η Ελλάδα να μπορέσει να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις εξωτερικές απειλές, όπως αυτές διαφαίνεται να διαμορφώνονται τον 21^ο αιώνα, διασφαλίζοντας τα εθνικά της συμφέροντα.

Διευκρινίζεται ότι στην παρούσα εργασία δίνεται βαρύτητα στην εθνικό-κρατική μορφή απειλών, παράλληλα όμως παρατίθεται και μια συνοπτική ανάλυση των «*ασύμμετρων*» και προτείνονται σχετικές ρυθμίσεις για την αντιμετώπισή τους. Η δε εξέταση της υψηλής στρατηγικής περιορίζεται στην πολιτικό-στρατιωτική διάσταση, σύμφωνα με την ανάλυση του καθηγητή Χαράλαμπου Παπασωτηρίου στο βιβλίο «*Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική 6ος-11ος αιώνας*». Ο περιορισμός της στρατηγικής εδράζεται σε πέντε βασικές διαστάσεις της, οι οποίες ουσιαστικά αποτελούν συντελεστές ισχύος και συγκεκριμένα στις : α) στρατιωτική στρατηγική, β) οικονομία, γ) εσωτερική πολιτική, δ) διπλωματία και ε) διεθνή νομιμοποίηση.

Το συγκεκριμένο θέμα επιλέχθηκε λόγω δυο σημαντικών δίπολων: α) τρέχουσα ελληνική υψηλή στρατηγική - υψηλή στρατηγική εξωτερικών απειλών Ελλάδας και β) καινοτομία θέματος - συνδυασμός και εφαρμογή των γνώσεων που αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια του ΠΜΣ/ΔΕΣ.¹

1 Ειδικότερα ο συνδυασμός και η εφαρμογή των γνώσεων που αποκτήθηκαν στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα αποτελούν το βασικότερο στόχο εκπόνησης διπλωματικών εργασιών, σύμφωνα με το σχετικό κανονισμό του Πανεπιστημίου.

Το πρώτο δίπολο αφορά το πραγματολογικό γεγονός της έλλειψης σταθερής και αποκρυσταλλωμένης ελληνικής υψηλής στρατηγικής απέναντι στη στρατηγική που εφαρμόζουν οι ανταγωνίστριες της Ελλάδας χώρες, οι οποίες στοχεύουν στην επιβουλή των ελληνικών συμφερόντων. Η επιβουλή των συμφερόντων αυτών δεν στηρίζεται σε γενικές και αόριστες εκτιμήσεις, αλλά αποδεικνύεται εμπειρικά κατόπιν εξέτασης συγκεκριμένων αλληλένδετων παραγόντων. Όσον αφορά στην έλλειψη αποτελεσματικής ελληνικής υψηλής στρατηγικής, αυτή αποδεικνύεται εμπειρικά, αφενός μετά την αξιολόγηση των πέντε βασικών διαστάσεων της, αφετέρου μετά τη διενέργεια συγκεκριμένης περιπτώσιολογικής έρευνας, προς επιβεβαίωση της ως άνω θεωρίας.

Το δεύτερο δίπολο αφορά την υλοποίηση δυο βασικών στόχων για την επιλογή του θέματος της διπλωματικής εργασίας: πρώτον την καινοτομία, η οποία αποδεικνύεται από τη μη ανάληψη παρόμοιου θέματος σε έλεγχο που έγινε σε 500 και 50 διπλωματικές εργασίες του Παντείου Πανεπιστημίου και του Πανεπιστημίου Πειραιά αντίστοιχα και δεύτερον το συνδυασμό και την εφαρμογή των γνώσεων που αποκτήθηκαν στο ΠΜΣ/ΔΕΣ, δεδομένου ότι η εν λόγω εργασία περιλαμβάνει θέματα που καλύπτουν ένα μεγάλο εύρος του υπόψη Προγράμματος, όπως στρατηγικές σπουδές, εξωτερική πολιτική, διεθνείς διενέξεις και διαπραγματεύσεις, γεωπολιτική ανάλυση, διεθνείς σχέσεις, διεθνές δίκαιο, πολιτικά συστήματα και πολιτική οικονομία.

Επιπρόσθετα, η εργασία περιλαμβάνει θεωρητικό μέρος, στο οποίο γίνεται ανασκόπηση της βιβλιογραφίας και αρθρογραφίας, με σκοπό τη θεωρητική τεκμηρίωση του θέματος και εμπειρικό μέρος στο οποίο επαληθεύονται όλες οι υποθέσεις που αφορούν : α) τις εξωτερικές απειλές της Ελλάδας, β) τη στρατηγική των εν λόγω απειλών, κυρίως εθνικό-κρατικής φύσεως και γ) την έλλειψη αποτελεσματικής και αποκρυσταλλωμένης ελληνικής υψηλής στρατηγικής, ικανής να αντιμετωπίσει κάθε πραγματική ή ενδεχόμενη εξωτερική απειλή. Το συμπέρασμα από την παραπάνω ανάλυση είναι ότι απαιτείται σχεδίαση καταλληλότερης και αποτελεσματικότερης υψηλής στρατηγικής, κυρίως μέσω αναδιάρθρωσης των πέντε διαστάσεων της. Η πρόταση αναδιάρθρωσης εξετάζεται στο 4^ο Κεφάλαιο της παρούσας εργασίας με παράθεση συγκεκριμένων προτάσεων - ρυθμίσεων, οι οποίες είναι ενδεικτικές και εκτιμάται ότι τείνουν προς τη σωστή κατεύθυνση.

Στο 1^ο Κεφάλαιο αναλύονται σημαντικές έννοιες που απαιτούνται για την θεωρητική τεκμηρίωση της εργασίας, οι οποίες πλαισιώνονται από γενικότερα συμπεράσματα που απορρέουν από το σύνολο της βιβλιογραφίας. Ειδικότερα αναλύονται οι έννοιες και οι διαστάσεις της στρατηγικής και της υψηλής στρατηγικής, η

διαδικασία σχεδίασης υψηλής στρατηγικής, καθώς και τα κριτήρια αξιολόγησης των αποτελεσμάτων της μετά την εφαρμογή της.

Στο 2^ο Κεφάλαιο εντοπίζονται και αναλύονται οι εξωτερικές απειλές της Ελλάδας. Το μέγεθος των υπερππουσών απειλών εξετάζεται στη βάση έξι σημαντικών κριτηρίων : α) των αναφουομένων προβλημάτων μεταξύ των κρατών και του βαθμού εναρμόνισης της επίλυσής τους με βάση το διεθνές δίκαιο, β) των δηλώσεων των πολιτικών ηγεσιών των κρατών, γ) των κατευθύνσεων των διπλωματικών τους πρωτοβουλιών, δ) του μεγέθους και του εκσυγχρονισμού της πολεμικής τους μηχανής, ε) της διάταξης των ΕΔ τους και στ) της οικονομικής κατάστασης και των προοπτικών της. Η ως άνω διαδικασία εντοπισμού επικεντρώνεται στις γεινιάζουσες με την Ελλάδα χώρες, Αλβανία, πΓΔΜ, Βουλγαρία και Τουρκία, για λόγους περιορισμού της έκτασης της εργασίας, ενώ παρατίθεται και μια συνοπτική ανάλυση των ασύμμετρων απειλών.

Στο 3^ο Κεφάλαιο αναλύεται και αξιολογείται η τρέχουσα υψηλή στρατηγική της Ελλάδας στη βάση των πέντε προαναφερομένων διαστάσεων. Τα εξαγόμενα από την παραπάνω ανάλυση συμπεράσματα επιβεβαιώνονται από την περιπτωσιολογική ανάλυση της ελληνοτουρκικής κρίσης στις βραχονησίδες των Ιμίων το έτος 1996. Τα συμπεράσματα της εν λόγω κρίσης, παρά την παρέλευση 15 ετών από την εκδήλωσή της ταυτίζονται αναλογικά με αυτά της σημερινής στρατηγικής, καταδεικνύοντας την έλλειψη ικανότητας και αποτελεσματικότητας στην αντιμετώπιση πραγματικών ή δυνητικών εξωτερικών απειλών.

Στο 4^ο Κεφάλαιο παρατίθεται πρόταση για μια νέα υψηλή στρατηγική που εκτιμάται ότι πρέπει να διαμορφώσει η Ελλάδα, προκειμένου να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις εξωτερικές της απειλές. Η πρόταση αυτή στηρίζεται στη βαθμιαία αναδιάρθρωση των διαστάσεων της στρατηγικής, με την παράθεση ενδεικτικών μέτρων που εκτιμάται ότι κυμαίνονται στη σωστή κατεύθυνση. Σημειώνεται ότι οι προτεινόμενες ρυθμίσεις για λόγους περιορισμού της έκτασης της εργασίας επικεντρώνονται στις κατ' εκτίμηση πιο σημαντικές και απαραίτητες.

Στο 5^ο Κεφάλαιο παρατίθενται τα συνολικά συμπεράσματα της εργασίας.

Τέλος, σημειώνεται ότι καταβλήθηκε προσπάθεια προκειμένου η παρούσα εργασία, αφενός να κυμαίνεται σε πλαίσιο αυστηρά επιστημονικό, στη βάση συγκεκριμένης βιβλιογραφίας, αρθρογραφίας και εμπειρικά επαληθευμένων υποθέσεων, αφετέρου να μην περιλαμβάνει αξιολογικά κριτήρια, συναισθηματικές και μεροληπτικές κρίσεις.

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή : Εννοιολογικές Προσεγγίσεις

1.1 Το διεθνές περιβάλλον

Η έσχατη πραγματικότητα συνίσταται από υπάρξεις, άτομα ή ομάδες, που αγωνίζονται για την αυτοσυντήρησή τους και μαζί, αναγκαστικά, για τη διεύρυνση της ισχύος τους. Για αυτό συναντώνται ως φίλοι ή ως εχθροί και αλλάζουν τους φίλους και τους εχθρούς ανάλογα με τις ανάγκες του αγώνα για την αυτοσυντήρησή τους και τη διεύρυνση της ισχύος τους². Η ισχύς αντιπροσωπεύει αφενός τα συγκεκριμένα στοιχεία ή τους υλικούς πόρους που έχει στη διάθεσή του ένα κράτος, αφετέρου την ικανότητα του να υποχρεώσει ένα άλλο κράτος να κάνει κάτι.³

Η σημαντικότερη συλλογική μονάδα του διεθνούς συστήματος⁴, το έθνος κράτος, δεν κατάφερε να εδραιώσει τη «*διαρκή ειρήνη*», που για πολλούς θεωρήθηκε δεδομένη μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, η οποία ακόμη κρίνεται ως ουτοπική αξίωση, λαμβανομένου υπόψη ότι ο ανταγωνισμός των κρατών για επιδίωξη ισχύος, που τους εξασφαλίζει την ασφάλεια, όχι μόνο αμβλύθηκε αλλά έγινε διαρκής, σκληρός και πιο ανελέητος.⁵ Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η δομή του διεθνούς συστήματος υποχρεώνει τα κράτη, τα οποία το μόνο που θέλουν είναι να παραμένουν ασφαλή, να ενεργούν παρά ταύτα επιθετικά το ένα απέναντι στο άλλο. Τρία στοιχεία του διεθνούς συστήματος συνδυάζονται και κάνουν τα κράτη να φοβούνται το ένα το άλλο : α) η απουσία μιας κεντρικής εξουσίας, υπερκείμενη των κρατών, που να μπορεί να προστατεύσει το ένα από το άλλο, β) το γεγονός ότι τα κράτη πάντοτε έχουν κάποια επιθετική στρατιωτική ικανότητα και γ) το γεγονός ότι τα κράτη ποτέ δεν μπορούν να είναι σίγουρα για τις προθέσεις των άλλων κρατών.⁶ Στη βάση αυτή, όλες οι κοινωνίες αναγνωρίζουν τρεις βασικούς στόχους και ενσωματώνουν σχετικές ρυθμίσεις με σκοπό να τους προάγουν : α) τη διασφάλιση ότι η ζωή θα είναι σε κάποιο βαθμό ασφαλής από τη βία, β) την εξασφάλιση ότι οι υποσχέσεις, όταν δοθούν, θα τηρηθούν ή οι συμφωνίες, όταν συναφθούν, θα εφαρμοστούν και γ) την επιδίωξη ότι η ιδιοκτησία

2 Παναγιώτης Κονδύλης, *Ισχύς και απόφαση. Η διαμόρφωση των κοσμοεικόνων και το πρόβλημα των αξιών*. Εκδόσεις Στιγμή, 1991, σελ.213.

3 John J. Mearsheimer, «Η Τραγωδία των Μεγάλων Δυνάμεων», Εκδόσεις Ποιότητα, Γ΄ Έκδοση, 2006, σελ.130.

4 Ο Robert Gilpin αναφέρει ότι το διεθνές σύστημα προσαρμόζεται στη βάση του ορισμού των R. Mundell & A.Swoboda, σύμφωνα με τους οποίους «*ένα σύστημα είναι σύνολο διαφορετικών οντοτήτων που ενώνονται μέσω τακτικής αλληλεπίδρασης σύμφωνα με μια μορφή ελέγχου*», «Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική», σελ.59, Εκδόσεις Ποιότητα, Β΄ Έκδοση, 2004.

5 Παναγιώτης Ήφαιστος, *Κοσμοθεωρητική Ετερότητα και Αξιώσεις Πολιτικής Κυριαρχίας*, Εκδόσεις Ποιότητα, 2001, σελ.14.

6 John J. Mearsheimer, «Η Τραγωδία των Μεγάλων Δυνάμεων», Εκδόσεις Ποιότητα, Γ΄ Έκδοση, 2006, σελ.24.

πραγμάτων θα παραμείνει σε κάποιο βαθμό σταθερή και ότι δεν θα υφίστανται διαρκείς και δίχως όρια αμφισβητήσεις.⁷

Προς επίρρωση των παραπάνω, ο τερματισμός της ψυχροπολεμικής αντιπαράθεσης μετά την κατάρρευση της σοβιετικής αυτοκρατορίας οδήγησε στην εμφάνιση «κενών ισχύος» στην πρώην Ανατολική Ευρώπη, στα Βαλκάνια, στην Υπερκαυκασία και στην Κεντρική Ασία και στη συνακόλουθη αναζήτηση νέων περιφερειακών ισορροπιών, συμμαχιών και συστημάτων ασφαλείας. Η κάλυψη των «κενών» αυτών προκάλεσε την αύξηση των εθνοτικών συγκρούσεων, την έξαρση του εθνικισμού, την έκρηξη των προσφυγικών εκροών, την ανάδυση μιας σειράς νέων απειλών, όπως ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός, η οικονομική δυσπραγία, η κοινωνική και πολιτική κρίση στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Η Ευρώπη ήταν η πρώτη περιοχή που δέχθηκε ισχυρές επιπτώσεις του κοσμοϊστορικού αυτού γεγονότος. Το NATO ετέθη σε κατάσταση αναζήτησης ρόλου, αποστολής, είδους σχέσεων με τους υφιστάμενους θεσμούς ασφάλειας της Ευρώπης, καθώς και τρόπου σύνδεσης (Partnership for Peace και Membership Action Plan) με τις χώρες του πρώην Συμφώνου της Βαρσοβίας. Τα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων έπαψαν να αποτελούν «δορυφόρους» των μεγάλων δυνάμεων. Η ιστορία και θρησκεία του καθ' ενός από αυτά τα κράτη αποδείχθηκαν ότι ήταν στοιχεία ζωντανά με τεράστια εκρηκτική ισχύ, παρά τις, επί εβδομήντα ετών, προσπάθειες εξαφάνισής τους από το σοβιετικό πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό καθεστώς. Η δεκαετία που ακολούθησε το 1990 ήταν η χρονική περίοδος που απαιτήθηκε για να βρουν τα κράτη των περιοχών αυτών τη τελική τους μορφή και την πολιτική τους θέση, αν και η οριστική μορφή για ορισμένα εξ' αυτών δεν έχει ακόμη αποκρυσταλλωθεί. Η διαδικασία για την νέα γεωπολιτική διαμόρφωση των περιοχών αυτών, απαίτησε όλες τις μορφές της πολιτικής, από τη διπλωματική συνεννόηση (Τσεχία- Σλοβακία) έως τις πολεμικές συγκρούσεις (πρώην Γιουγκοσλαβία) και τις αιματηρές εσωτερικές εξεγέρσεις (Ρουμανία, Αλβανία). Ο πόλεμος του Κόλπου το 1991, η διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβίας, η αναφυόμενη πολιτική αστάθεια σε Βοσνία – Ερζεγοβίνη και Κοσσυφοπέδιο, οι επόμενοι δυο πόλεμοι στο Αφγανιστάν και Ιράκ, το τρομοκρατικό χτύπημα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, αποτελούν σημαντικά γεγονότα που όχι μόνο επέδρασαν καταλυτικά στα γεωπολιτικά δεδομένα των περιοχών της Κεντρικής Ασίας και Μέσης Ανατολής, αλλά δημιούργησαν ένα νέο γεωπολιτικό περιβάλλον το οποίο επηρέασε, επηρεάζει και θα συνεχίσει να επηρεάζει χώρες και καθεστώτα σε παγκόσμια έκταση.

7 Hedley Bull, «Η Άναρχη Κοινωνία», Εκδόσεις Ποιότητα, Γ΄ Έκδοση, 2007, σελ. 41.

Στα Βαλκάνια τα «ανοικτά» σοβαρά εθνικά ζητήματα που ακόμη υπάρχουν, σε συνδυασμό με τον υπέρποντα ολοκληρωτικό ανταγωνισμό, αφενός ενισχύουν τις αποσταθεροποιητικές τάσεις, αφετέρου κλονίζουν το περιφερειακό σύστημα ισορροπίας, προξενώντας σοβαρούς κινδύνους για την εθνική ασφάλεια. Τα καίρια αυτά ζητήματα αφορούν το ασταθές καθεστώς του Κοσσυφοπεδίου, τους συνεχείς «τριγμούς» του σχεδίου Dayton για τη Βοσνία – Ερζεγοβίνη, το μεγαλοϊδεατισμό της Αλβανίας, τις «αλυτρωτικές» βλέψεις της πΓΔΜ, την πολιτική, οικονομική, στρατιωτική και πολιτιστική διείσδυση της Τουρκίας στη Ν/Α Ευρώπη. Εάν στα ζητήματα αυτά προστεθούν, το οργανωμένο έγκλημα, η τρομοκρατία, καθώς και το μόνιμο κύμα λαθρομεταναστών, γίνεται αντιληπτό το μέγεθος του κινδύνου για την ασφάλεια του περιφερειακού συστήματος στο οποίο μετέχει και η Ελλάδα.

Σε ένα τέτοιο άναρχο διεθνές περιβάλλον⁸, ο πόλεμος είναι πάντοτε πιθανός και έτσι τα κράτη αναγκάζονται συνεχώς να προετοιμάζονται για αυτό το ενδεχόμενο. Σε συνθήκες αναρχίας τα πάντα επιτρέπονται, αφού κυριαρχεί ο νόμος της φύσης ή της ισχύος : ο ισχυρός επιβάλλει ό,τι του επιτρέπει η δύναμη του και ο αδύνατος υποχωρεί όσο του επιβάλλει η αδυναμία του. Σε ένα τέτοιο σύστημα κάθε κρατική οντότητα πρέπει από μόνη της να μεριμνήσει πρώτα απ' όλα για την επιβίωσή της⁹. Η διασφάλιση της επιβίωσης και της ασφάλειας ενός κράτους προϋποθέτει το σχεδιασμό αποκρυσταλλωμένης και αποτελεσματικής στρατηγικής. Με την εν συνεχεία παράθεση όλων των απαραίτητων εννοιολογικών προσεγγίσεων καθίσταται αντιληπτή η σημασία της στρατηγικής και ειδικότερα της υψηλής στρατηγικής.

1.2 Η έννοια και οι διαστάσεις της στρατηγικής

1.2.1 Η έννοια της στρατηγικής

Στις αρχές του 18^{ου} αιώνα ο όρος στρατηγική προστέθηκε στο στρατιωτικό λεξικό για να υποδηλώσει τους μεθοδικούς ελιγμούς, τις πορείες και τις αντίθετες πορείες που κυριαρχούσαν στην εποχή των αυστηρά περιορισμένων πολέμων. Σήμερα στα περισσότερα λεξικά ο όρος στρατηγική ορίζεται ως : α) η επιστήμη ή η τέχνη του σχεδιασμού και της διεύθυνσης στρατιωτικών κινήσεων, β) η τέχνη του στρατηγού, γ) ο σχεδιασμός στρατιωτικής επιχειρήσεως, δ) η τέχνη της αξιοποίησης όλων των διαθέσιμων δυνάμεων για τη διεξαγωγή της στρατιωτικής επιχειρήσεως, ε) το σύνολο των σχεδιασμένων χειρισμών για την επίτευξη συγκεκριμένου στόχου.

8 Kenneth Waltz, Theory of International Politics, σελ 88.

9 Αθανάσιος Πλατιάς, Θουκυδίδης : Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική, Εκδόσεις Εστία, Β' Έκδοση, 2000, σελ. 26-27.

Στην Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου του Θουκυδίδη καταγράφεται για πρώτη φορά μια ολοκληρωμένη θεωρία στρατηγικής, σχετικά με το πώς τα κράτη «παράγουν» ασφάλεια. Είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον ότι ο Θουκυδίδης δεν περιόρισε την ανάλυση του σε παραδοσιακές στρατηγικές, οι οποίες δίνουν έμφαση στη στρατιωτική διάσταση, αλλά και σε άλλες, οι οποίες μπορούν να οδηγήσουν τα κράτη που τις χρησιμοποιούν στο δρόμο προς τη νίκη. Με την έννοια αυτή, μπορεί να υποστηριχθεί ότι ο Θουκυδίδης θεωρείται ως ο πρώτος που διατύπωσε ιδέες που αργότερα αναπτύχθηκαν από διάφορους στρατηγικούς αναλυτές.¹⁰

Μετά τους ναπολεόντειους πολέμους, οι οποίοι σε αντίθεση με τους πολέμους του 20^{ου} αιώνα ήταν αρκετά απλοί, ο Carl Von Clausewitz όρισε τη στρατηγική ως «...τη χρήση της μάχης για την επίτευξη του σκοπού του πολέμου, που θα πρέπει να δίνει ένα σκοπό σε όλη τη στρατιωτική δραστηριότητα, ο οποίος πρέπει να βρίσκεται σε συνάφεια με τον αντικειμενικό σκοπό του πολέμου. Συνεπώς, η στρατηγική διαμορφώνει το σχέδιο του πολέμου, καθορίζει τις λεπτομέρειες της προτεινόμενης πορείας των διαφόρων εκστρατειών, οι οποίες συνθέτουν τον πόλεμο και καθορίζουν τις μάχες που πρέπει να διεξαχθούν σε κάθε μία. Στο υψηλότερο σημείο η στρατηγική συνορεύει με την τέχνη της πολιτικής ή μάλλον τα δυο γίνονται ένα».¹¹

Η ανάλυση του Clausewitz έχει περιορισμένο εύρος, δεδομένου ότι δεν υπεισέρχεται στο επίπεδο της υψηλής στρατηγικής. Ακόμη και οι διοικητές που θαύμαζε - Ναπολέον, Μέγας Φρειδερίκος - δεν θα είχαν πετύχει τους επιχειρηματικούς τους θριάμβους εάν δεν είχαν κατανοήσει το εύρος της στρατιωτικής δραστηριότητας, με το οποίο δεν ασχολείτο ο Clausewitz. Επίσης, καμιά εκστρατεία δεν μπορεί να γίνει κατανοητή και δεν είναι δυνατόν να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα από αυτή, εάν τα λογιστικά προβλήματα δεν μελετηθούν βαθιά, όπως και η πορεία των επιχειρήσεων.¹²

Σύμφωνα με τον E.Luttwak, η έννοια της στρατηγικής δεν περιορίζεται μόνο στο πλαίσιο της μάχης. Η ρωμαϊκή προειδοποίηση *si vis pacem, para bellum*, δηλαδή «εάν θέλεις ειρήνη, ετοιμάσου για πόλεμο» είναι μεν μια αντίφαση, όμως καταδεικνύει το γεγονός ότι η στρατηγική πρέπει να σχεδιάζεται τόσο στο πλαίσιο μιας πραγματικής σύγκρουσης, όσο και μιας ενδεχόμενης, να μην περιορίζεται μόνο σε εμπόλεμες καταστάσεις, αλλά να καλύπτει δραστηριότητες που αναλαμβάνονται και κατά τη διάρκεια της ειρήνης.¹³

10 Στο ίδιο, σελ. 80-81.

11 Carl Von Clausewitz, *On War*, Michael Howard & P. Paret, University of Press, τομ.1, σελ.164,167.

12 Michael Howard, *The Forgotten Dimensions of War*, Temple Smith, 101-109.

13 E. Luttwak, *Strategy, The Logic of War and Peace*, Cambridge, Massachusetts, The Belknap Press of Harvard University Press, 1987, σελ.4-5.

Αξίζει να αναφερθούν δυο ακόμη πιο σύγχρονοι ορισμοί της στρατηγικής, σύμφωνα με τον Basil Liddell Hart η στρατηγική ορίζεται ως «...η τέχνη της κατανομής και εφαρμογής στρατιωτικών μέσων για την πραγματοποίηση των σκοπών της πολιτικής»,¹⁴ ενώ σύμφωνα με τον Andre Beaufre ως «...η τέχνη διαλεκτικής δυο αντιτιθέμενων θελήσεων που χρησιμοποιούν βία, για να επιλύσουν τη διαφορά τους».¹⁵

Επομένως, βάσει όλων των παραπάνω συνιστωσών, η στρατηγική εύστοχα μπορεί να χαρακτηριστεί ως η σύζευξη μέσων και σκοπών υπό το πρίσμα πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης και να εστιασθεί στο τρίπτυχο μέσα - σκοπός - αντίπαλος.¹⁶

1.2.2 Οι διαστάσεις της στρατηγικής

Από τον παραπάνω ορισμό εξάγεται ένα σημαντικό συμπέρασμα: η στρατηγική δεν υπάρχει «εν κενώ», αλλά πάντοτε απευθύνεται σε έναν ή περισσότερους αντιπάλους, οι οποίοι με τη σειρά τους διαμορφώνουν τη δική τους στρατηγική. Έτσι εκτός από τα διάφορα επίπεδα της στρατηγικής (κάθετη διάσταση), υπάρχει και η συνεχής διάδραση με τον αντίπαλο σε κάθε επίπεδο (οριζόντια διάσταση)¹⁷. Σύμφωνα με τον Πίνακα 1.1, η κάθετη διάσταση της στρατηγικής διακρίνεται στην υψηλή στρατηγική, στη στρατιωτική στρατηγική, στην επιχειρησιακή στρατηγική, στην τακτική στρατηγική και στη στρατιωτική τεχνολογία, ενώ η οριζόντια διάσταση αφορά την αλληλεπίδραση ή διάδραση της συνολικής στρατηγικής μιας χώρας έναντι της στρατηγικής της αντίπαλης χώρας.

ΧΩΡΑ Α'		ΑΝΤΙΠΑΛΗ ΧΩΡΑ Β'
Υψηλή στρατηγική	↔	Υψηλή στρατηγική
↕		↕
Στρατιωτική στρατηγική	↔	Στρατιωτική στρατηγική
↕		↕
Επιχειρησιακή στρατηγική	↔	Επιχειρησιακή στρατηγική
↕		↕
Τακτική	↔	Τακτική
↕		↕
Στρατιωτική τεχνολογία	↔	Στρατιωτική τεχνολογία

Πίνακας 1.1
Κάθετη και οριζόντια διάσταση της στρατηγικής

14 Liddell Hart, Strategy, 1991, London, Meridian, page 321.

15 Andre Beaufre, Introduction to Strategy, Faber and Faber, σελ.22.

16 Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα ως Σήμερα, Εκδόσεις Ποιότητα 2008, σελ. 44.

17 Αθανάσιος Πλατιάς, Θουκυδίδης : Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική, Εκδόσεις Εστία, Β' Έκδοση, 2000, σελ. 82-83.

1.3 Η έννοια της υψηλής στρατηγικής

Όπως αναλύθηκε στην προηγούμενη ενότητα, η υψηλή στρατηγική αποτελεί τμήμα της γενικότερης στρατηγικής. Μια λεπτομερής ανάλυση της έννοιας της υψηλής στρατηγικής δίνεται από τον Basil Liddell Hart, σύμφωνα με τον οποίο «...ο ρόλος της υψηλής στρατηγικής είναι να συντονίζει και να διευθύνει όλες τις πηγές ενός έθνους ή μιας ομάδας εθνών προς την κατεύθυνση επιτεύξεως του πολιτικού σκοπού του πολέμου : του σκοπού που καθορίζεται από τη θεμελιώδη πολιτική».¹⁸ Από τον παραπάνω ορισμό προκύπτει σαφώς ότι στην έννοια της υψηλής στρατηγικής περιλαμβάνονται όλα τα διαθέσιμα μέσα ενός κράτους, όπως η πολιτική, η διπλωματία, η οικονομία, οι ένοπλες δυνάμεις κ.α., τα οποία, κατόπιν αποτελεσματικής διοίκησης και συντονισμού, χρησιμοποιούνται για την επίτευξη των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών του, ενόψει πραγματικής σύγκρουσης. Και εδώ όμως, δεδομένου του άναρχου διεθνούς συστήματος, των διλημάτων ασφαλείας, του φόβου και της αβεβαιότητας που απορρέουν από αυτό, η υψηλή στρατηγική δεν περιορίζεται μόνο σε πραγματικές καταστάσεις σύγκρουσης ή πολέμου, αλλά σχεδιάζεται σε καιρό ειρήνης, προκειμένου το κράτος ανά πάσα στιγμή να είναι έτοιμο να την εφαρμόσει, εξασφαλίζοντας την ασφάλεια και επιβίωσή του.

Κατόπιν των προαναφερομένων, θα μπορούσε να διατυπωθεί ότι η υψηλή στρατηγική αφορά τη διεύθυνση, το συντονισμό και τελικώς τη χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων ενός κράτους ή συγκεντρωτικά της ισχύος του¹⁹ με σκοπό την υλοποίηση των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών του, υπό συνθήκες πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης στο πλαίσιο διεθνούς ανταγωνισμού. Εξάλλου, η υψηλή στρατηγική συμπεριλαμβάνει : α) τους στόχους της εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής του κράτους και β) το σύνολο των μέσων που χρησιμοποιούνται για την εξασφάλιση των στόχων αυτών. Επομένως, η έννοιά της αναφέρεται στο υψηλότερο και περιεκτικότερο επίπεδο των προσπαθειών ενός κράτους για την εξασφάλιση των συμφερόντων του στο πλαίσιο της διεθνούς πολιτικής.²⁰ Είναι αυτονόητο ότι μια ακόμη απαραίτητη προϋπόθεση για την υλοποίηση της υψηλής στρατηγικής είναι η επισήμανση των αδυναμιών και δυνατοτήτων σε εθνικό επίπεδο ώστε να αντιμετωπισθούν αποτελεσματικά οι κίνδυνοι και να αξιοποιηθούν οι ευκαιρίες.

18 Basil Liddell Hart, Στρατηγική της έμμεσης προσέγγισης, Εκδόσεις Βάνιας, 1995, σελ.501 - 502.

19 Στις απτές (γεωγραφία, οικονομία, ένοπλες δυνάμεις κ.α.) & στις άυλες πηγές εθνικής ισχύος αναφέρθηκε ο Hans Morgenthau, Politics among Nation: The struggle for Power and Peace, σελ.112-149.

20 Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Η Ελληνικής Υψηλή Στρατηγική προς τον 21ο Αιώνα, στο Ελλάδα και Τουρκία Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, Εκδόσεις Σιδέρης, σελ. 177.

1.4 Ανεξάρτητες Υψηλές Στρατηγικές

Δυο πολύ σημαντικές υψηλές στρατηγικές είναι η εθνική στρατηγική και η στρατηγική διαχείρισης κρίσεων. Σημειώνεται ότι στη βάση διασφάλισης των εθνικών συμφερόντων, οι δυο αυτές στρατηγικές πρέπει να αλληλοϋποστηρίζονται, ούτως ώστε το σύνολο των διαθέσιμων μέσων ενός κράτους να χρησιμοποιείται για την επίτευξη των εθνικών σκοπών.²¹ Οι υπόψη στρατηγικές εξετάζονται στις ακόλουθες ενότητες.

1.4.1 Η εθνική στρατηγική

Η εθνική στρατηγική ή η στρατηγική εθνικής ασφάλειας αποτελεί τμήμα της εθνικής άμυνας²² και ορίζεται ως η χρήση των μέσων που διαθέτει ένα κράτος για την εκπλήρωση των εθνικών του συμφερόντων.²³ Η ανάπτυξη της στρατηγικής αυτής εδράζεται στον καθορισμό, αφενός των μακροπρόθεσμων στόχων, τους οποίους το κράτος επιθυμεί να υλοποιήσει, αφετέρου των απαραίτητων και καταλληλότερων μέσων για την επίτευξη των στόχων αυτών.²⁴ Συνεπώς, υπό το πρίσμα αυτό, η εθνική στρατηγική ταυτίζεται με την έννοια της «*υψηλής στρατηγικής*».²⁵

Τα εθνικά συμφέροντα, όπως αναλύονται στον Πίνακα 1.2, οριοθετούν το σκοπό της εθνικής στρατηγικής και προσφέρουν ένα διαρκή θεμελιώδη προσανατολισμό που αφορά τις τακτικές επιλογές των κρατικών θεσμών, οι οποίοι εμπλέκονται στην ανάλυση, εκτίμηση, στο σχεδιασμό και στην εφαρμογή της εθνικής στρατηγικής. Παράλληλα, οι εθνικοί σκοποί οριοθετούν το πεδίο δράσης της εθνικής στρατηγικής, επιτρέπουν στην πολιτική ηγεσία να προσδιορίζει τον ρόλο και τη δράση των ΕΔ και αποτελούν τη βάση τόσο των ειρηνικών συναλλαγών με άλλα κράτη όσο και το περιεχόμενο μιας αποτρεπτικής στρατηγικής.

Η εθνική στρατηγική διακρίνεται κυρίως : α) Στην πολιτική εθνικής άμυνας ή ασφάλειας και β) στην εθνική στρατιωτική στρατηγική. Η πρώτη καλείται να εξυπηρετήσει εθνικά συμφέροντα και εθνικούς αντικειμενικούς σκοπούς, όπως αυτοί προσδιορίζονται από την κυβέρνηση και τα αρμόδια όργανά της. Γενικός στόχος της είναι η ισχυροποίηση της ασφάλειας του κράτους, μέσα από συνδυασμένες ενέργειες στο χώρο της αμυντικής διπλωματίας και της εξωτερικής πολιτικής, λαμβάνοντας υπόψη, μεταξύ άλλων, το διεθνές περιβάλλον, τις διεθνείς σχέσεις και προοπτικές της

21 Για παράδειγμα, το στρατιωτικό δόγμα, ως μέρος της στρατιωτικής στρατηγικής, επηρεάζει άμεσα τη διαχείριση κρίσεων. Πρέπει λοιπόν να υπάρχει αλληλοϋποστήριξη μεταξύ στρατηγικής διαχείρισης κρίσεων και εθνικής στρατηγικής. Παναγιώτης Μαυρίδης-Ευστάθιος Φακιάλας, Στρατηγική διαχείρισης κρίσης - Η περίπτωση των Ιμίων, Εκδόσεις Σιδέρη, 1999, σελ. 144.

22 Επίσημη ιστοσελίδα του ΓΕΕΘΑ <http://www.mod.mil.gr>.

23 Παναγιώτης Ήφαιστος, Ελληνική Εθνική Στρατηγική, έννοια, σκοποί προϋποθέσεις επιτυχούς εκπλήρωσης: η περίπτωση της ευρωπαϊκής προοπτικής της Κύπρου, [http:// www.ifestosedu.gr](http://www.ifestosedu.gr)

24 Robert J.Art, America's Grand Strategy after the Cold War, 1992, σελ.69.

25 Θάνος Ντόκος, Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας, Εκδόσεις Παπαζήση, σελ.54.

χώρας, την υφιστάμενη γεωπολιτική θέση της, τις πηγές εθνικής ισχύος καθώς και τις υπάρχουσες και διαμορφούμενες απειλές και κινδύνους για την ασφάλεια της χώρας.

Επιβίωσης	Ζωτικά	Μείζονα	Δευτερογενή
Άμυνα	Ισορροπία Ισχύος με δυνητικούς αντιπάλους	Διαφύλαξη συλλογικών πνευματικών αγαθών	Δραστηριότητες ιδιωτών
Ασφάλεια	Ασφάλεια ομοεθνών εκτός συνόρων	Διαφύλαξη πολιτισμού, ελευθερίας, αξιοπρέπειας	Εξωτερικές, οικονομικές, δραστηριότητες εταιρειών
Ακεραιότητα εθνικής επικράτειας	Αντιμετώπιση δραστηριοτήτων εξωτερικών παραγόντων που διαβρώνουν ή αποδυναμώνουν το πολιτειακό καθεστώς		
Αντιμετώπιση εξωτερικών απειλών κατά κυριαρχίας	Οικονομική ανάπτυξη		
Στρατιωτική και διπλωματική ισχύς ανάλογη των εξωτερικών απειλών	Ισχυρές συμμαχίες		
Αποτρεπτική φήμη	Συμμετοχή στο διεθνές θεσμικό σύστημα		

Πίνακας 1.2
Η διάκριση των εθνικών συμφερόντων

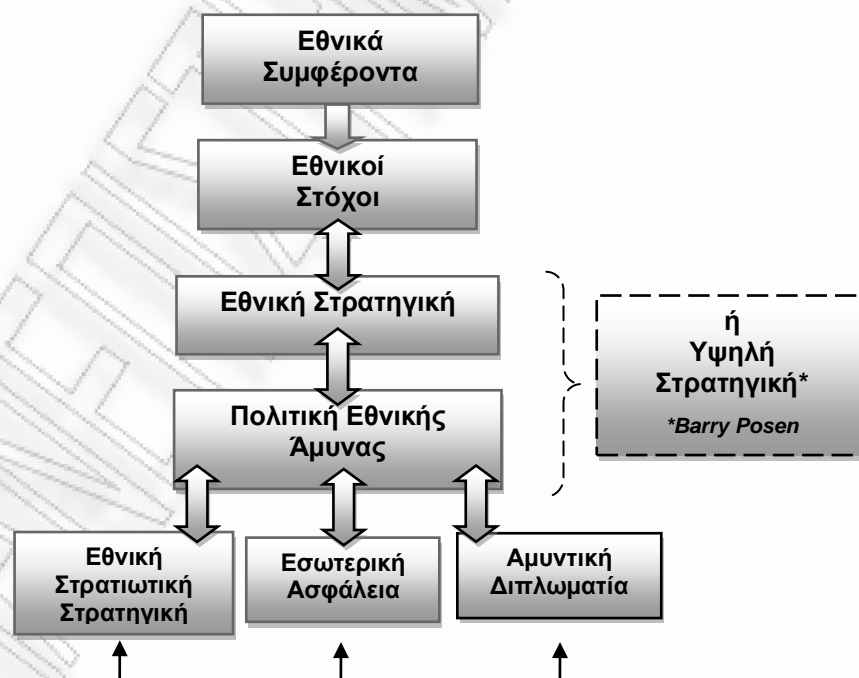
Η δεύτερη στοχεύει στην ισχυροποίηση της θέσης της Ελλάδας τόσο στον εγγύς, όσο και στον ευρύτερο διεθνή χώρο και έχει ως στόχο τον καθορισμό της αποστολής και των κύριων επιχειρησιακών έργων των ΕΔ και του τρόπου προετοιμασίας, ανάπτυξης και χρησιμοποίησής τους, καθώς και ειδικές κατευθύνσεις σχεδιάσεως των απαιτούμενων δυνάμεων, προκειμένου να εξασφαλισθεί αποτελεσματική αποτροπή και προάσπιση της χώρας από κάθε στρατιωτική απειλή.²⁶

Από τη σύγκριση των δυο παραπάνω ορισμών της εθνικής στρατηγικής και της πολιτικής εθνικής άμυνας ουσιαστικά προκύπτουν διακριτές ομοιότητες με τον ορισμό της υψηλής στρατηγικής, δεδομένου ότι και στους τρεις ορισμούς αναφέρεται η

26 Παναγιώτης Ήφαιστος, «Οι διεθνείς σχέσεις ως αντικείμενο στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό», Εκδόσεις Ποιότητα, 2003, σελ.682.

χρήση των διαθέσιμων μέσων ενός κράτους για την υλοποίηση των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών.

Εξίσου σημαντική είναι και η συνιστώσα της εσωτερικής ασφάλειας και της αμυντικής διπλωματίας. Η μεν πρώτη εδράζεται στο γενικότερο πλαίσιο της εθνικής στρατηγικής, δεδομένου ότι πέραν της προστασίας της εδαφικής ακεραιότητας του κράτους και της ζωής των πολιτών από φυσική επίθεση, απαιτείται και η προστασία των ζωτικών οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων, η απώλεια των οποίων θα απειλούσε θεμελιώδεις αξίες καθώς και τη ζωτικότητα του κράτους.²⁷ Σ' αυτή την κατηγορία εμπίπτουν και οι κίνδυνοι διαβρώσεως της εθνικής ασφάλειας από «*ασύμμετρες απειλές*», όπως το διεθνικό οργανωμένο έγκλημα, η τρομοκρατία, η μαζική λαθρομετανάστευση, ο κυβερνοπόλεμος, τα όπλα μαζικής καταστροφής. Η αντιμετώπιση των απειλών αυτών δεν ανήκει αποκλειστικά στη σφαίρα των αρμοδιοτήτων του ΥΠΕΘΑ, όμως συναρτάται ευθέως με το στρατιωτικό δόγμα, δεδομένου ότι αποσκοπεί στην αποσόβηση της υπονόμευσης της εθνικής ασφάλειας.²⁸ Η δε δεύτερη, λειτουργεί με γνώμονα τη συλλογή αμυντικής φύσεως πληροφοριών από το γεωστρατηγικό περιβάλλον του κράτους με σκοπό την πρόληψη κρίσεων.²⁹

Σχίσμα 1.1
Ανάλυση Εθνικής Στρατηγικής

27 Amos Jordan, William Taylor, Michael Mazarr, American National Security, J. Hopkins University Press, 1999, σελ.3.

28 Samuel Huntington, The soldier and the state, the theory and the politics of civil-military relation, Cambridge, London, 2002, σελ.2.

29 Ιωάννης Μάζης, Γεωπολιτική προσέγγιση για ένα νέο αμυντικό δόγμα, Εκδόσεις Παπαζήση, 2006 σελ.24.

1.4.2 Η στρατηγική διαχείρισης κρίσεων

Η διαχείριση κρίσεων δεν είναι αμιγώς πολιτική ή στρατιωτική στρατηγική. Ωστόσο, μπορεί να αποτελέσει ανεξάρτητη υψηλή στρατηγική και να συνθέσει ένα ευρύ φάσμα επί μέρους στρατηγικών. Ουσιαστικά είναι το σύνολο των μέτρων που λαμβάνουν τα εμπλεκόμενα, σε μια κρίση, μέρη με σκοπό αφενός τον περιορισμό του κινδύνου του πολέμου, δηλαδή της στρατιωτικής κλιμάκωσης της πολιτικής κρίσης, αφετέρου την επίτευξη παραχωρήσεων από τον αντίπαλο, διατηρώντας τη θέση τους ανέπαφη.³⁰

Το πρόβλημα στην περίπτωση της διαχείρισης κρίσεων είναι οι διαφορετικές επιδιώξεις μεταξύ πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η πρώτη επικεντρώνεται στην επίλυση της κρίσης διαμέσου της διπλωματίας, ενώ η δεύτερη εστιάζεται στην αποτελεσματικότερη χρήση των ΕΔ.³¹ Η επιτυχία βρίσκεται στη σύνθεση των στρατιωτικών επιταγών με τις διπλωματικές απαιτήσεις για την εκπλήρωση των πολιτικών στόχων.

Ωστόσο, ο συντονισμός της πολιτικής και στρατιωτικής λογικής, υπό το πρίσμα των διπλωματικών απαιτήσεων, είναι πολύ δύσκολος, λαμβανομένων υπόψη ορισμένων «τριβών» που παρατηρούνται σε περιόδους εντάσεων, όπως : α) της ελλιπούς επεξεργασίας πληροφοριών, β) των λανθασμένων αντιλήψεων, γ) της γραφειοκρατίας, δ) της παρέμβασης της κοινής γνώμης, ε) της λειτουργίας των ΜΜΕ, στ) της έλλειψης διακλαδικής συνεργασίας μεταξύ ΕΔ ζ) της μη εναρμόνισης του στρατιωτικού δόγματος με τη στρατηγική διαχείριση κρίσεων, η) του φόβου και της βιασύνης.³² Οι πιο σημαντικές στρατηγικές παρατίθενται στον ακόλουθο πίνακα.³³

Στρατηγικές Διαχείρισης Κρίσης	Αμυντικές	Επιθετικές
	Εξαναγκαστική διπλωματία	Εκβιασμός
	Περιορισμένη κλιμάκωση με αποτροπή αντί-κλιμάκωσης	Περιορισμένο αναστρέψιμο πλήγμα
	Αμοιβαία ανταπόδοση με αποτροπή κλιμάκωσης	Ελεγχόμενη Πίεση
	Έλεγχος δυνατοτήτων	Τετελεσμένο
	Χάραξη ορίου	-
	Μεταφορά μηνύματος	-
	Εξαγορά χρόνου	-

Πίνακας 1.3
Διακρίσεις Στρατηγικών Διαχείρισης Κρίσεων

30 Phil Williams, Crisis Management, John Baylis, Contemporary Strategy, σελ.157

31 Alexander L. George, The tension between military logic and requirements of diplomacy, σελ.15-17.

32 Craig Gordon and George Alexander, Force and statecraft, Oxford University Press, 1990, σελ. 214, 215, 223, 224.

33 Phil Williams, Crisis Management, Contemporary Strategy, σελ.243, James Richardson, Crisis Diplomacy, Cambridge University, 1994, σελ.10-34.

Οι στρατηγικές της διαχείρισης κρίσης για να είναι επιτυχημένες πρέπει να έχουν περιορισμένο στόχο και να συνοδεύονται από μέτρα καθυσχασμού, που να ενθαρρύνουν τη συμμόρφωση και να μειώνουν τον κίνδυνο της κλιμάκωσης.

Στην παρούσα εργασία η στρατηγική της διαχείρισης κρίσης δεν θα εξετασθεί μεμονωμένα, αλλά ως μια πολιτική διαδικασία, που σε «*ταραγμένες*» περιοχές στηρίζεται σε σημαντικό βαθμό στις ΕΔ. Εξάλλου, όπως προαναφέρθηκε, έχει άμεση σχέση με την πολιτική, τη διπλωματία και τις ΕΔ και ως μέρος αυτών των τριών διαστάσεων θα εξετασθεί. Σημειώνεται δε ότι η περιπτωσιολογική ανάλυση της κρίσης των Ιμίων στο υποκεφάλαιο 3.4 της παρούσας εργασίας θα καταδείξει μια σειρά από αδυναμίες και ελλείψεις της ελληνικής υψηλής στρατηγικής και με σκοπό των υπερκερασμό αυτών των δυσχερειών στο 4^ο Κεφάλαιο θα παρατεθούν συγκεκριμένες προτάσεις για τη βελτίωσή της.

1.5 Οι διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής

Η υψηλή στρατηγική διακρίνεται σε μικροσκοπικό και μακροσκοπικό επίπεδο. Το μεν πρώτο εστιάζεται στην περίοδο του πολέμου, το δε δεύτερο επικεντρώνεται τόσο στην ειρηνική όσο και στην πολεμική περίοδο.³⁴

Πέραν όμως της διάκρισης αυτής, εκτιμάται ότι και τα δυο επίπεδα μπορούν να ληφθούν συνολικά υπόψη στη σχεδίαση της υψηλής στρατηγικής και για τις δυο περιόδους, υπό την αυτονόητη προϋπόθεση ότι σε κάθε περίπτωση η εστίαση στις εσωτερικές παραμέτρους των διαστάσεων αυτών διαφοροποιείται και προσαρμόζεται ανάλογα με τα τρέχοντα δεδομένα, τις αναφυόμενες προκλήσεις και τις διαμορφούμενες απαιτήσεις. Οι πέντε διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής που αποτελούν τη βάση και των δυο παραπάνω επιπέδων είναι : α) η στρατιωτική στρατηγική, β) η οικονομία, γ) η εσωτερική πολιτική, δ) η διεθνής νομιμοποίηση και ε) η διπλωματία. Έτσι, στην περίπτωση της σχέσης Ελλάδας – Τουρκίας, στην οποία ο ανταγωνισμός ισχύος είναι ισχυρός, η στρατιωτική στρατηγική, σε περίοδο ειρήνης, επικεντρώνεται στην ανάπτυξη των ΕΔ, στη διενέργεια εξοπλισμών, στην εκπαίδευση του στρατιωτικού προσωπικού, στον καθορισμό συγκεκριμένων μέτρων ή αντίμετρων σε περιπτώσεις επίθεσης ή άμυνας, ούτως ώστε να επιτευχθούν οι αντικειμενικοί πολιτικοί σκοποί που έχουν τεθεί από κάθε πλευρά. Σε περίοδο πολέμου, η στρατιωτική στρατηγική εστιάζεται περισσότερο σε θέματα επιχειρησιακής και τακτικής στρατηγικής, παρά σε εξοπλισμούς ή χάραξη στρατηγικού δόγματος.

34 Οι διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής αναλύονται στο βιβλίο του Χαράλαμπου Παπασωτηρίου, Ο Αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία : Πολιτική και στρατηγική των Ελλήνων και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας 1821-1932, κεφ.1.

1.5.1 Η μικροσκοπική διάσταση της υψηλής στρατηγικής

Αναλυτικά οι πέντε βασικές διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής, εντός των οποίων κινούνται οι εμπόλεμοι δρώντες, είναι οι ακόλουθες :

1.5.1.1 Η στρατιωτική στρατηγική

Η στρατιωτική στρατηγική είναι η χρήση όλων των στρατιωτικών μέσων ενός κράτους για την επίτευξη των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών του, ενόψει πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης.³⁵ Η διάσταση αυτή, αποτελεί αναπόσπαστο μέρος κάθε υψηλής στρατηγικής, καθώς η απειλή ή η χρήση βίας παραμένει κεντρικό στοιχείο της διεθνούς πολιτικής. Η ένοπλη βία είναι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για την υπεράσπιση και την προώθηση των συμφερόντων, ώστε καμία δύναμη να μην έχει την πολυτέλεια να την αγνοήσει. Περιλαμβάνει, επίσης, και τη χρήση εξοπλισμών για αποτροπή ή εξαναγκαστική διπλωματία. Αυτό υποδηλώνει ότι η χρήση ένοπλης βίας στον πόλεμο δεν είναι αυτοσκοπός. Στόχος του πολέμου είναι η αποδοχή ενός πολιτικού τετελεσμένου. Εάν η μία πλευρά εξαρχής υποχωρήσει στις απαιτήσεις της αντίπαλης δεν υπάρχει λόγος για ένοπλη σύγκρουση. Επίσης, αυτοσκοπός δεν είναι η ολοκληρωτική καταστροφή και η βιολογική εξόντωση του αντιπάλου, αλλά μόνο η αποδοχή των όρων που επιβάλλει ο νικητής και οι οποίοι συνήθως αποτυπώνονται σε διεθνείς συνθήκες. Οι πολιτικοί στόχοι σπάνια μένουν σταθεροί σε όλη τη διάρκεια της πολεμικής σύγκρουσης· συνήθως μεταβάλλονται σύμφωνα με την πορεία του πολέμου και τα επιτεύγματα των υπολοίπων διαστάσεων της υψηλής στρατηγικής.³⁶

Η στρατιωτική στρατηγική διακρίνεται, στην επιχειρησιακή και την τακτική στρατηγική. Επιχειρησιακή στρατηγική είναι η χρήση μεγάλων στρατιωτικών μονάδων για την επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών που έχουν τεθεί στο πλαίσιο μιας εκστρατείας, ενός θεάτρου επιχειρήσεων ή ενός κλάδου των ΕΔ, ενώ τακτική είναι η χρήση στρατιωτικών μονάδων για την επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών που έχουν τεθεί στο πλαίσιο μιας μάχης.³⁷ Συνεπώς, η μεν επιχειρησιακή στρατηγική επεξεργάζεται τη θεωρία και την πρακτική της προετοιμασίας και διεξαγωγής επιχείρησης,³⁸ η δε τακτική μετουσιώνει τον επιχειρησιακό σχεδιασμό σε νίκη ή ήττα

35 Barry Posen, *The Source of Military Doctrine*, Ithaca, Cornell University, 1984, σελ.13.

36 Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική 6ος-11ος αιώνας*, Εκδόσεις Ποιότητα, Ε' Έκδοση, 2000, σελ.17.

37 Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα ως Σήμερα*, Εκδόσεις Ποιότητα 2008, σελ.45.

38 B.J.C. McKercher & Michael A. Hennessy, *The operational art: developments in the theories of war*, Praeger, London 1996, σελ. 1.

στο πεδίο της μάχης.³⁹ Ειδικότερα δε και όσον αφορά στη τακτική στρατηγική, αυτή θεωρείται ως η τέχνη της χρήσης των στρατιωτικών μονάδων με γνώμονα την επίτευξη των σκοπών που έχουν τεθεί στο πλαίσιο μιας μάχης, σε αντιδιαστολή με τη στρατηγική, η οποία αφορά την εκμετάλλευση των νικηφόρων αυτών αποτελεσμάτων για την προώθηση των πολιτικών σκοπών.⁴⁰ Άρα, ενώ η στρατηγική ή επιχειρησιακή τέχνη ορίζει το που, τότε και με τι δυνάμεις θα εκτελεστεί μια ενέργεια, η τακτική διέπει το πώς η ενέργεια αυτή θα εκτελεσθεί.⁴¹

Η στρατιωτική στρατηγική έχει τρεις βασικούς στόχους. Ο πρωταρχικός στόχος είναι η καταστροφή των ΕΔ του αντιπάλου μέσω αποφασιστικών μαχών, οι οποίες συνήθως κρίνουν το αποτέλεσμα του πολέμου. Για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός πρέπει οι ΕΔ του αντιπάλου να καταστούν ανίκανες να ανταποδώσουν ή να συνεχίσουν τη σύρραξη. Ο στόχος αυτός αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επίτευξη του δευτέρου, δηλαδή της κατοχής και υπεράσπισης εδάφους. Ο τρίτος στόχος είναι η καταστροφή των συντελεστών ισχύος του αντιπάλου (οικονόμα, πολιτική συνοχή, ηθικό κ.α.) και αποσκοπεί στην πλήρη αποδυνάμωσή του και στην κατάπνιξη της θέλησής του να πολεμήσει.⁴²

Με βάση τα παραπάνω η στρατιωτική στρατηγική ενός κράτους: α) περιλαμβάνει το στρατιωτικό δόγμα⁴³, το οποίο εκφράζει τις βασικές αρχές με τις οποίες οι στρατιωτικές δυνάμεις οδηγούν τις ενέργειες τους προς υποστήριξη των στόχων που έχουν τεθεί, β) απευθύνεται στο σύνολο των ΕΔ, γ) στοχεύει : (i) στην πραγματοποίηση εξοπλισμών ανώτερης κλάσης από εκείνων των δυνητικών ή πραγματικών αντιπάλων, (ii) αποτελεσματικότερη δομής και (iii) παροχή υψηλότερου επιπέδου εκπαίδευσης στα στελέχη των ΕΔ, δ) εκδηλώνεται (και) στο πλαίσιο συμμετοχής σε συμμαχικές δραστηριότητες, όπως οι ειρηνευτικές αποστολές του ΟΗΕ, NATO και ΕΕ,⁴⁴ ε) εξαρτάται από το επίπεδο συνεργασίας της πολιτικής με τη στρατιωτική ηγεσία,⁴⁵ δεδομένου ότι οι δυο ηγεσίες είναι αρμόδιες για τη σχεδίασή της ε) περιέχει συγκεκριμένο επιχειρησιακό σχέδιο, για τη χρήση όλων των διαθέσιμων στρατιωτικών μέσων του κράτους, όταν απαιτηθεί και ζ) μετουσιώνεται σε νίκη ή ήττα

39 Alfred Mahan, *The Influence of Sea Power upon History, 1660-1783*, London Sampson Low, σελ.8

40 Παναγιώτης Κονδύλης, *Θεωρία Πολέμου*, 2η Έκδοση, Εκδόσεις Θεμέλιο, 1998, σελ.58-60.

41 Henry Jomini, *Summary of the Art of War, Roots of Strategy*, Stackpole Books, σελ.460.

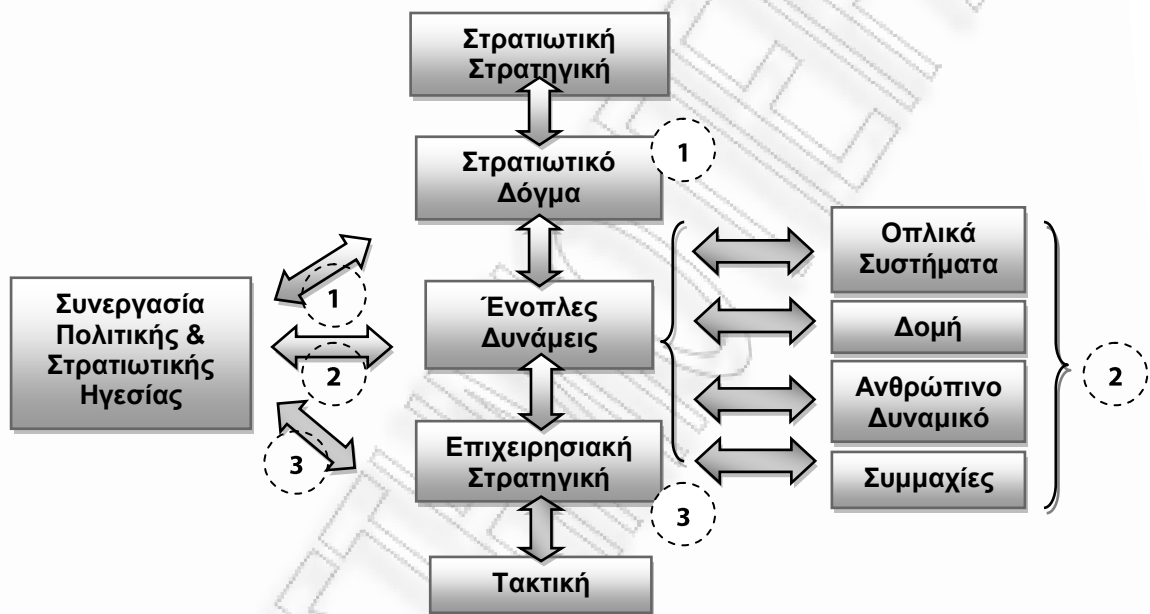
42 Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική 6ος-11ος αιώνας*, σελ.18.

43 Ο ορισμός αντλείται από το NATO Standardization Agency's "Glossary of Terms and Definitions", 2005, σελ. 2-D-9. Επίσης σύμφωνα με τον B.Posen, το στρατιωτικό δόγμα πρέπει να ενσωματώνει τους πολιτικούς σκοπούς της υψηλής στρατηγικής, ειδάλλως θα βλάψει την ασφάλεια του κράτους.

44 Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η ελληνική υψηλή στρατηγική προς τον 21ο αιώνα*, Ελλάδα και Τουρκία, Εκδόσεις Σιδέρη, 1999, σελ.176.

45 Η συγκεκριμένη διάσταση αποτέλεσε σημαντικό αποσταθεροποιητικό παράγοντα της ελληνικής στρατηγικής στην κρίση των Ιμίων, για αυτό και λαμβάνεται υπόψη στην ανάλυση της Στρατιωτικής στρατηγικής. Αναφορικά με την αξιοπιστία της, Παν. Ήφαιστος, *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*, σελ.83-84.

στο πεδίο της μάχης, ανάλογα αφενός με την ικανότητα υλοποίησης της καθοριζόμενης, από την πολιτικό-στρατιωτική ηγεσία, επιχειρησιακής στρατηγικής, αφετέρου με το χειρισμό των διαθέσιμων στρατιωτικών μέσων. Επομένως, η στρατιωτική στρατηγική περιλαμβάνει τις εξής παραμέτρους (Σχήμα 1.2) : α) το στρατιωτικό δόγμα, β) τις ΕΔ, δηλαδή τη δομή των ενόπλων δυνάμεων, τα οπλικά συστήματα, το ανθρώπινο δυναμικό, τις συμμαχίες και τη συνεργασία πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, γ) την επιχειρησιακή στρατηγική και δ) την τακτική στρατηγική.

Σχήμα 1.2
Ανάλυση Στρατιωτικής Στρατηγικής

1.5.1.2 Η οικονομία

Η οικονομική κατάσταση ενός κράτους επηρεάζει καταλυτικά όλες τις διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής του. Ακόμη και μια επιφανειακή εξέταση της σημασίας της διαχρονικά καταδεικνύει ότι αποτελεί τη βασική αιτία ανόδου και πτώσης όλων των μεγάλων δυνάμεων.⁴⁶ Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά, η οικονομική δύναμη και ειδικότερα «ο κινητοποιήσιμος πλούτος», δηλαδή οι πόροι που έχει ένα κράτος στη διάθεσή του για να οικοδομήσει τις στρατιωτικές του δαπάνες, είναι το θεμέλιο της στρατιωτικής δύναμής.⁴⁷ Επιπλέον, σύμφωνα με τον Robert Gilpin «τα

46 P. Kennedy, Η Άνοδος και η Πτώση των Μεγάλων Δυνάμεων, 2 Τόμοι, Εκδόσεις Αξιωτέλλης, 1990.

47 John J. Mearsheimer, «Η Τραγωδία των Μεγάλων Δυνάμεων», Εκδόσεις Ποιότητα, Γ΄ Έκδοση, 2006, σελ.141 και 170.

κράτη επιδιώκουν ταυτόχρονα πλούτο και εθνική ισχύ»⁴⁸, ή πιο απλά σύμφωνα με τον Παναγιώτη Κονδύλη «...η άμυνα της χώρας απαιτεί ακμαία εθνική οικονομία».⁴⁹

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της σημασίας της οικονομικής ισχύος αποτελεί το γεγονός ότι η αλλαγή στους διμερείς οικονομικούς συσχετισμούς Ελλάδας - Τουρκίας επηρέασε τη διμερή στρατηγική ισορροπία. Ενώ το 1980 το συνολικό ΑΕΠ της Ελλάδας βρισκόταν στο 77% του τουρκικού ΑΕΠ, το 1990 είχε πέσει στο 54%, με αποτέλεσμα την περίοδο 1980-1984 οι ελληνικές δαπάνες για εξοπλισμούς να ανέρχονται στο 194% των τουρκικών, το 1990 να πέφτουν στο 78% και το 1995 στο 32%. Η αλλαγή, λόγω άνισης ανάπτυξης, των διμερών συσχετισμών ισχύος υπέρ της Τουρκίας, επέτρεψε στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990 να αποβιβάσει καταδρομείς στα Ίμια για να εμπεδώσει την αντίληψη περί «γκρίζων ζωνών» στο Αιγαίο, να αμφισβητήσει την ελληνική κυριαρχία σε χιλιάδες βραχονησίδες αλλά και σε κατοικημένες νήσους και να αποτρέψει την εγκατάσταση αντιαεροπορικών πυραύλων S-300 στην Κύπρο.⁵⁰

Παράλληλα, μια τακτική, κυρίως των ισχυρών για ακόμη μεγαλύτερη διεύρυνση της οικονομικής τους ευρωστίας είναι η δημιουργία συνεργασιών και συμμαχιών με άλλα κράτη. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Αθηναϊκής Αυτοκρατορίας, η οποία και με τις εισφορές από τους συμμάχους κατάφερε σταδιακά να αυξάνει την οικονομική της ισχύ. Η στρατιωτική ισχύς της Βρετανικής Αυτοκρατορίας κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα στηριζόταν σε μία εύρωστη οικονομία, αλλά και σε ένα πλέγμα συμμαχιών που τροφοδοτούσαν συνεχώς το σύστημα. Οι Ηνωμένες Πολιτείες, τον 20^ο αιώνα, στήριξαν τη δύναμή τους στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα που δημιούργησαν με τις συμφωνίες του Breton Woods, τη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (πρώην GATT και νυν ΠΟΕ) και τη δύναμη του δολαρίου ως του μοναδικού αποθεματικού νομίσματος.

Επίσης, σημειώνεται ότι η οικονομική διάσταση της υψηλής στρατηγικής δεν προσβλέπει μόνο στην υποστήριξη των ΕΔ της μιας πλευράς, αλλά και στην υπονόμευση της δυνατότητας οικονομικής υποστήριξης των ΕΔ της αντίπαλης πλευράς.⁵¹

48 Robert Gilpin, Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία, Εκδόσεις Ποιότητα, 6η Έκδοση 2002, σελ.32-33.

49 Παναγιώτης Κονδύλης, Επίμετρο στην Ελληνική Έκδοση της «Θεωρίας Πολέμου, Γεωπολιτικές και στρατηγικές παράμετροι ενός Ελληνοτουρκικού Πολέμου.

50 Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο Αιώνα, Εκδόσεις Ποιότητα, σελ.59. Ομοίως και από το Κεφάλαιο 8 εξάγεται η σημασία της οικονομίας στην κατανομή ισχύος, σελ.92-106.

51 Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική 6ος-11ος αιώνας, Εκδόσεις Ποιότητα, Ε' Έκδοση, 2000, σελ.19.

1.5.1.3 Η εσωτερική πολιτική

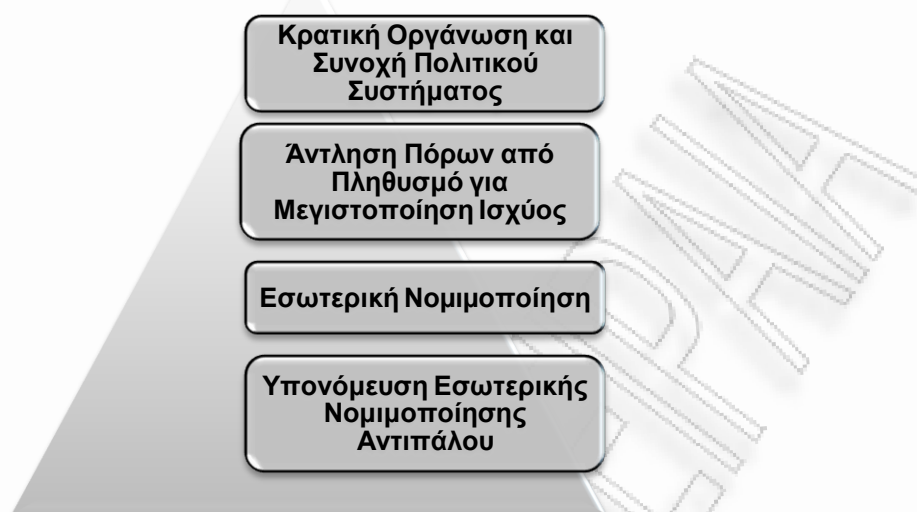
Η κατάσταση της κρατικής οργάνωσης και ο βαθμός συνοχής του πολιτικού συστήματος αποτελούν σημαντικές προϋποθέσεις στην επιτυχία σχεδίασης και εφαρμογής της υψηλής στρατηγικής ενός κράτους. Επιπρόσθετα, η διάσταση της εσωτερικής πολιτικής στην υψηλή στρατηγική αναφέρεται και στην ικανότητα ενός πολιτικού συστήματος να αντλεί πόρους από τον πληθυσμό για τις ΕΔ και να θεσμοθετεί κρατικούς και κοινωνικούς θεσμούς, που να προωθούν τη μεγιστοποίηση της διεθνούς ισχύος και επιρροής του κράτους.⁵²

Ωστόσο, σε ένα τρίτο επίπεδο, η εσωτερική πολιτική αφορά την εσωτερική νομιμοποίηση της πολεμικής προσπάθειας, ή την υποστήριξη ή ανοχή της εξωτερικής πολιτικής από τους πολίτες, τις οργανώσεις και τα κόμματα. Η εσωτερική νομιμοποίηση είναι κρίσιμο στοιχείο για την επιτυχία της υψηλής στρατηγικής, κυρίως αν αυτή απαιτεί θυσίες εκ μέρους των πολιτών. Στην περίπτωση που η υψηλή στρατηγική στοχεύει στην προάσπιση της εθνικής κυριαρχίας και εδαφικής ακεραιότητας τότε η εσωτερική νομιμοποίηση πετυχαίνεται ευκολότερα από άλλους πιο πολύπλοκους για τον πληθυσμό σκοπούς.

Αξίζει να σημειωθεί ότι σε περιπτώσεις που προτίθεται να εφαρμοσθεί υψηλή στρατηγική με τη μορφή στρατιωτικής επέμβασης, χωρίς να υφίσταται θέμα προάσπισης εθνικών συμφερόντων, τότε για την τελική επιλογή απαιτείται η εξασφάλιση της εσωτερικής κοινής γνώμης. Παράδειγμα αποτελεί η προσπάθεια της αμερικανικής ηγεσίας να νομιμοποιήσει την επέμβασή της στο Ιράκ το 2003. Για να υλοποιηθεί η εν λόγω επέμβαση, πλην των άλλων, απαιτήθηκε η θετικά προσκείμενη προς αυτή πλειοψηφία της αμερικανικής κοινής γνώμης, η διαμόρφωση της οποίας εστιάστηκε στο γεγονός ότι η ιρακινή κυβέρνηση διέθετε όπλα μαζικής καταστροφής που μπορούσε να χρησιμοποιήσει όπως είχε κάνει στο παρελθόν, δεν τηρούσε τις θεμελιώδεις αρχές του διεθνούς δικαίου, δεν προστάτευε τα ανθρώπινα δικαιώματα, ήταν απολυταρχική και τυραννική.

Επιπρόσθετα στη διάσταση αυτή εμπίπτει και η προσπάθεια υπονόμησης της εσωτερικής νομιμοποίησης της αντίπαλης πλευράς. Η προπαγάνδα και ο ψυχολογικός πόλεμος ανήκουν σ' αυτή τη διάσταση. Παράδειγμα αποτελεί τόσο ο πόλεμος του Κόλπου, όσο και οι επιχειρήσεις του NATO στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Οι διακρίσεις της εσωτερικής πολιτικής φαίνονται στο ακόλουθο Σχήμα 1.3.

52 Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική 6ος-11ος αιώνας, Εκδόσεις Ποιότητα, Ε' Έκδοση, 2000, σελ.20.

Σχήμα 1.3
Η διάκριση της εσωτερικής πολιτικής

1.5.1.4. Η διεθνής νομιμοποίηση

Η διάσταση αυτή μπορεί να ενισχύσει την υψηλή στρατηγική ενός κράτους, δεδομένου ότι αφορά το βαθμό στον οποίο η σχεδιαζόμενη και εν συνεχεία εφαρμοζόμενη στρατηγική συμβαδίζει με το διεθνές δίκαιο, τις επικρατούσες διεθνείς αξίες, τη διεθνή πρακτική, το πνεύμα της εποχής ούτως ώστε να κερδίσει την υποστήριξη ή την ευνοϊκή μεταχείριση της πλειοψηφίας της διεθνούς κοινής γνώμης. Για παράδειγμα ένας απελευθερωτικός πόλεμος συνήθως τυγχάνει ευνοϊκής μεταχείρισης, ενώ η χρήση όπλων μαζικής καταστροφής οδηγεί σε απώλεια της διεθνούς νομιμοποίησης.

Η εξασφάλιση της διεθνούς νομιμοποίησης είναι ιδιαίτερως αναγκαία και στην περίπτωση σχεδιασμού υψηλής στρατηγικής που στερείται διεθνούς νομιμότητας. Στην περίπτωση αυτή το εμπλεκόμενο κράτος προσπαθεί να παρουσιάσει τη στρατηγική του προσδίδοντας βαρύτητα στην ευνοϊκή πλευρά της προσπάθειάς του, αποκρύπτοντας αφενός τις δυσάρεστες επιπτώσεις, αφετέρου το πραγματικό πολιτικό σκοπό της στρατηγικής του. Κλασικό παράδειγμα αποτελεί η εισβολή των αμερικανικών και συμμαχικών δυνάμεων στο Ιράκ το 2003⁵³ η οποία στηρίχτηκε στην επιτακτική ανάγκη αποτροπής της ιρακινής κυβέρνησης να προβεί στη χρήση όπλων μαζικής καταστροφής.

53 Ο πρώην Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ Κόφι Ανάν σε δηλώσεις του στο BBC το Σεπτέμβριο 2004 είχε αναφέρει ότι η αμερικανική απόφαση για την εισβολή στο Ιράκ το 2003 ήταν "παράνομη", καθώς δεν πληρούσε τις διατάξεις και διαδικασίες που προβλέπονταν στον καταστατικό χάρτη του ΟΗΕ. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/1411047.stm>, "I've indicated that it was not in conformity with the UN Charter. From our point of view, from the charter point of view, it was illegal".

Επιπλέον, σημαντικοί συντελεστές που διαδραματίζουν ουσιώδη ρόλο στη εξασφάλιση της διεθνούς νομιμοποίησης αποτελούν το κύρος του κράτους, η αξιοπιστία, η φερεγγυότητα, καθώς και η γενικότερη εικόνα του στο διεθνές σύστημα.

1.5.1.5 Η διπλωματία

Η έννοια της διπλωματίας περιλαμβάνει τόσο τη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους, όσο και την εφαρμογή της. Η μεν διαμόρφωση της πολιτικής περιλαμβάνει τη συγκέντρωση και εκτίμηση πληροφοριών σχετικά με το διεθνές περιβάλλον και την αποτίμηση εναλλακτικών πολιτικών επιλογών. Η δε εφαρμογή αφορά : α) τη γνωστοποίηση στις κυβερνήσεις των κρατών της γραμμής της εξωτερικής πολιτικής που αποφασίστηκε, β) τις προσπάθειες εξήγησης και αιτιολόγησης αυτής της πολιτικής στις χώρες αυτές και όταν απαιτείται τη διασφάλιση της συνεργασίας τους ή την εξουδετέρωση της αντίστασής τους με λογική, πειθώ ή με απειλές βίας ή άλλα είδη καταναγκασμού εφόσον απαιτηθεί.⁵⁴

Στο πλαίσιο της υψηλής στρατηγικής η διπλωματία έχει σημαντικό ρόλο. Σε περίοδο ειρήνης, αφορά τις δεσμεύσεις μεταξύ των κρατών, σε επίπεδο είτε μακροπρόθεσμων μορφών συνεργασίας, είτε τρεχουσών εξελίξεων, με στόχο την εξασφάλιση ευνοϊκού κλίματος για την υλοποίηση των τιθεμένων στόχων της υψηλής στρατηγικής. Σε περίοδο πολέμου η προσπάθεια της διπλωματίας επικεντρώνεται στη σύνδεση όλων και περισσότερων κρατών σε μια ισχυρή συμμαχία, με στόχο είτε την οικονομική, στρατιωτική και διπλωματική ενίσχυσή του, είτε την είσοδο των τρίτων κρατών στον πόλεμο επ' ωφελεία του. Επιπλέον, μετά τη λήξη του πολέμου, η διπλωματία είναι ο παράγοντας εκείνος που ρυθμίζει τη σύνταξη συγκεκριμένης συνθήκης τερματισμού της σύρραξης, στην οποία καθορίζονται ρητά οι όροι για την εδραίωση της ειρήνης τόσο για τους νικητές, όσο και για ηττημένους.⁵⁵

1.5.2 Μακροσκοπική διάσταση της υψηλής στρατηγικής

Πλέον της μικροσκοπικής διάστασης της υψηλής στρατηγικής, σημαντική είναι και η μακροσκοπική διάσταση, η οποία επικεντρώνεται στο σχεδιασμό και στην εφαρμογή από ένα κράτος εκείνων των στρατηγικών που θα του εξασφαλίσουν την ασφάλεια και επιβίωσή του. Οι τέσσερις βασικές υψηλές στρατηγικές που θα

54 Hedley Bull, Η Αναρχη Κοινωνία, Εκδόσεις Ποιότητα, Γ' Έκδοση, 2001, σελ.217.

55 Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Ο αγώνας για την ελληνική ανεξαρτησία, Εκδόσεις Σιδέρη, 1996, σελ.23.

αναπτυχθούν είναι δυνατόν να συνδυαστούν για το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα,⁵⁶ ενώ κάθε μια από αυτές στηρίζεται στις πέντε παραπάνω μικροσκοπικές στρατηγικές.

1.5.2.1 Η στρατηγική της στρατιωτικής ανάσχεσης - επέκτασης

Κεντρικό χαρακτηριστικό της στρατηγικής αυτής είναι η υλοποιούμενη ή απειλούμενη χρήση βίας. Αυτή μπορεί να πάρει τη μορφή της αποτροπής ή της άμυνας, του καταναγκασμού ή της επίθεσης ενώ σε επίπεδο διπλωματίας διακρίνεται σε αποτροπή ή εξαναγκασμό. Επεκτατική υψηλή στρατηγική υιοθετούν συνήθως χώρες, των οποίων ο ομοεθνής πληθυσμός βρίσκεται εκτός των συνόρων τους. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Ελλάδας, της οποίας η εξωτερική πολιτική από το 1832 μέχρι το 1922 επικεντρωνόταν στη Μεγάλη Ιδέα, δηλαδή την απελευθέρωση των «*αλύτρωτων περιοχών*» και των «*αλύτρωτων Ελλήνων*». Επίσης, επεκτατική υψηλή στρατηγική υιοθετούν μεγάλες δυνάμεις που θέλουν να επιβάλλουν τις αξίες τους, τον πολιτισμό τους και τον πολιτικό τους έλεγχο σε παγκόσμια κλίμακα, ή και σε περιφερειακή κλίμακα. Η Τουρκία για παράδειγμα ακολουθεί επεκτατική στρατηγική, την οποία εφαρμόζει όποτε της δίνεται η ευκαιρία, όπως στις περιπτώσεις : α) των Ιμίων, β) των παραβιάσεων του ελληνικού εθνικού εναέριου χώρου και των χωρικών υδάτων κ.α. Αντίθετα, αποτρεπτική υψηλή στρατηγική συνήθως υιοθετούν οι δυνάμεις εκείνες που είναι ικανοποιημένες με το υφιστάμενο status quo, ή είναι ανίσχυρες να το μεταβάλλουν.

Πλεονέκτημα της στρατηγικής αυτής είναι ότι η χρήση ή η απειλή χρήσης βίας είναι το πιο αποτελεσματικό μέσο επιβολής επιδιώξεων και απαιτήσεων. Οι οικονομικές κυρώσεις δεν παράγουν απαγορευτικό κόστος και οι διεθνείς συνθήκες παραβιάζονται. Μειονέκτημα της στρατηγικής αυτής είναι ότι, καθώς ο δρών αναπτύσσει και διατηρεί ισχυρές ΕΔ, το κόστος είναι υψηλό και για αρκετές οικονομίες δυσβάστακτο. Επιπλέον, η στρατηγική αυτή συνδέεται άμεσα με το δίλημμα ασφαλείας, δηλαδή την κατάσταση που προκύπτει όταν τα μέτρα που αυξάνουν την ασφάλεια ενός κράτους, ταυτόχρονα μειώνουν την ασφάλεια των άλλων και δημιουργούν συσπειρώσεις εναντίον του. Κατά κανόνα η στρατιωτική ανάσχεση - επέκταση δεν αποτελεί επαρκή συνιστώσα της υψηλής στρατηγικής, λόγω των μειονεκτημάτων αυτών, δεδομένου ότι αντίπαλα κράτη πλέον της ενίσχυσης των ΕΔ τους είναι δυνατό να ενισχύσουν την ασφάλειά τους μέσω συμμαχιών ή εξισορροπήσεων.

56 Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική 6ος-11ος αιώνας, Έκδοση, 2000, σελ.22.

1.5.2.2 Η στρατηγική των συμμαχιών

Τα κράτη αναπτύσσουν συνεργατικούς δεσμούς με στόχο την αύξηση της ισχύος τους και τη βελτίωση της σχετικής τους θέσης στο διεθνή καταμερισμό ισχύος. Οι συμμαχίες χαρακτηρίζονται από τη στενή και μακροπρόθεσμη συνεργασία των μελών τους. Σε ένα άναρχο διεθνές περιβάλλον, η σύνδεση κρατών σε συμμαχίες με σκοπό την προώθηση κοινών συμφερόντων θεωρείται μια από τις πιο ασφαλείς στρατηγικές. Οι συμμαχίες ποικίλουν και διακρίνονται σε συμβατικές στρατιωτικές, ηγεμονίες επί μικρών δυνάμεων, οικονομικές ενώσεις, τελωνειακές ενώσεις, αλληλεγγύη μεταξύ κρατών με κοινή εθνική ταυτότητα και κοινή εθνική προέλευση.

Πλεονέκτημα των συμμαχιών είναι η συγκέντρωση πόρων και ισχύος για την προώθηση κοινών σκοπών. Μειονέκτημα είναι ο περιορισμός της ελευθερίας δράσης των συμμετεχόντων, κυρίως των αδύναμων κρίκων, και η προσπάθεια μελών της συμμαχίας να εξαπατήσουν,⁵⁷ ή να μειώσουν ή και να αποφύγουν ακόμη τις υποχρεώσεις τους. Επίσης, η διατήρηση της συνοχής πολλές φορές παρουσιάζει πρόβλημα ιδίως στις συμβατικές στρατιωτικές συμμαχίες, όταν καταρρέει ο εχθρός εναντίον του οποίου στρεφόταν η συμμαχία.

1.5.2.3 Η στρατηγική των εξισορροπήσεων

Το βασικό χαρακτηριστικό της εξισορροπητικής στρατηγικής είναι ότι στοχεύει στην αύξηση της ισχύος ενός δρώντα μέσω επίτευξης ευέλικτων συσχετισμών δυνάμεων. Η πολιτική αυτή έχει πολλές μορφές, από τον ευκαιριακό εξισορροπητικό ελιγμό, δηλαδή την οποιαδήποτε βραχυπρόθεσμη συνεργασία με τρίτους κατά του αντιπάλου, έως τη διαχείριση ενός συστήματος ισορροπίας δυνάμεων, όπως το ευρωπαϊκό του 18^{ου} αιώνα στο οποίο οι αναπροσαρμογές σε συσχετισμούς ισχύος ήταν συχνές, εύκαμπτες, εξουδετερώνοντας την ανάδυση μιας ηγεμονικής δύναμης.⁵⁸

Πλεονέκτημα της στρατηγικής αυτής είναι η εξουδετέρωση απειλών με χαμηλό κόστος. Από την άλλη πλευρά, είναι πολύ πιο αβέβαιος τρόπος για την προώθηση των ζωτικών συμφερόντων. Το μειονέκτημα είναι ο υψηλός βαθμός αβεβαιότητας. Οι ρευστές αναπροσαρμογές των συσχετισμών των δυνάμεων και οι ευκαιριακές εξισορροπητικές συνεργασίες προς όφελος μιας δύναμης μπορούν εύκολα να αντιστραφούν σε βάρος της.

57 J. Mearsheimer, *The False Promise of International Institutions*, *International Security* 1994 -1995, Vol. 19, σελ.5-49 και στο «Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο Αιώνα», του Χαράλαμπου Παπασωτηρίου, Εκδόσεις Ποιότητα, σελ.61-70, αναφορικά με την εξαπάτηση στις διεθνείς συνεργασίες.

58 Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική 6ος-11ος αιώνας*, Εκδόσεις Ποιότητα, Ε' Έκδοση, 2000, σελ.27.

1.5.2.4 Η στρατηγική του κατευνασμού

Το κεντρικό χαρακτηριστικό του κατευνασμού είναι οι παραχωρήσεις προς έναν αντίπαλο με σκοπό τη μείωση της απειλητικής του συμπεριφοράς. Βραχυπρόθεσμα η στρατηγική αυτή μπορεί να λειτουργήσει ως κατευνασμός ενός δευτερεύοντος εχθρού για την αντιμετώπιση του κύριου αντιπάλου, ενώ μακροπρόθεσμα ο στόχος του κατευνασμού είναι η πλήρης εξάλειψη των αιτιών μιας σύγκρουσης. Εφόσον ο κατευνασμός πετύχει, το αποτέλεσμα είναι η εξάλειψη του συγκρουσιακού στοιχείου, μπορεί όμως να λειτουργήσει και αρνητικά στην περίπτωση κατά την οποία οι παραχωρήσεις εκληφθούν από τον αντίπαλο ως αδυναμία και κλιμακώσουν την επιθετική του συμπεριφορά.

1.6 Οι συνδυασμοί της υψηλής στρατηγικής

1.6.1 Ο συνδυασμός της στρατηγικής στρατιωτικής ανάσχεσης - επέκτασης με τη στρατηγική των συμμαχιών.

Πλεονέκτημα της στρατηγικής αυτής είναι η συγκέντρωση ισχύος για την επίτευξη των αποτρεπτικών ή επεκτατικών στόχων της συμμαχίας. Οι ηγέτιδες δυνάμεις των συμμαχιών, όταν ακολουθούν επεκτατική πολιτική, συνήθως χρησιμοποιούν το συνεργατικό πλέγμα που δημιουργούν ως νομιμοποιητικό μανδύα της δράσης τους, προκειμένου να αποφύγουν τις αντιδράσεις από μονομερείς πρωτοβουλίες. Όταν η συμμαχία έχει αποτρεπτικό προσανατολισμό, η ηγέτιδα δύναμη θα πρέπει στρατιωτικά να είναι σε θέση να υπερασπιστεί και το πιο αδύναμο μέλος της συμμαχίας, ώστε να διατηρηθεί η συνοχή της συμμαχίας, η αποτρεπτική της αξιοπιστία και η φερεγγυότητα της ηγέτιδας δύναμης.

1.6.2 Ο συνδυασμός της στρατηγικής της στρατιωτικής ανάσχεσης - επέκτασης με τη στρατηγική των εξισορροπήσεων.

Ο συνδυασμός αυτός θεωρείται εξαιρετικά αποδοτικός, δεδομένου ότι μειώνει, αφενός το κόστος της στρατηγικής της στρατιωτικής ανάσχεσης - επέκτασης, αφετέρου την αβεβαιότητα της στρατηγικής των εξισορροπήσεων μέσω της ανάπτυξης ισχυρών στρατιωτικών ικανοτήτων. Συνήθως ακολουθείται στρατηγική στρατιωτικής ανάσχεσης - επέκτασης εναντίον του κύριου αντιπάλου και στρατηγική των εξισορροπήσεων εναντίον του δευτερεύοντος αντιπάλου. Ο συνδυασμός αυτός ενδέχεται να αντιμετωπίσει πρόβλημα αξιοπιστίας λόγω έλλειψης εσωτερικής νομιμοποίησης. Η στρατηγική στρατιωτικής ανάσχεσης - επέκτασης, λόγω των δυσβάστακτων θυσιών που απαιτεί εκ μέρους των πολιτών, νομιμοποιείται μέσω έντονης ιδεολογικής, εθνικιστικής ή θρησκευτικής προπαγάνδας. Αντίθετα, η

στρατηγική των εξισορροπήσεων δεν απαιτεί συναισθηματικές ταυτίσεις, αλλά μόνο ψυχρή εκτίμηση των συσχετισμών ισχύος.

1.6.3 Ο συνδυασμός της στρατηγικής της στρατιωτικής ανάσχεσης - επέκτασης με τη στρατηγική του κατευνασμού.

Η στρατηγική αυτή συνδυάζει τη στρατιωτική απειλή με την προσφορά κινήτρων για συμβιβασμό. Αποτελεί έκφανση του μείγματος «της ράβδου και του καρότου». Όταν ένα κράτος ακολουθεί επεκτατική υψηλή στρατηγική, ο κατευνασμός του αντιπάλου γίνεται μέσω στρατιωτικής απειλής, οπότε συνήθως καταρρέει και ακολουθεί σύγκρουση. Στην περίπτωση αποτρεπτικής υψηλής στρατηγικής, ο κατευνασμός λειτουργεί μέχρι το σημείο που θα θεωρηθεί ένδειξη αδυναμίας, οπότε και πάλι καταρρέει και η σύγκρουση είναι αναπόφευκτη. Η στρατηγική αυτή μπορεί να καταρρεύσει λόγω έλλειψης εσωτερικής νομιμοποίησης, καθώς υπάρχει σύγκρουση μεταξύ των ακραίων θέσεων, που απαιτεί η στρατηγική της στρατιωτικής ανάσχεσης-επέκτασης και της μετριοπάθειας, που απαιτεί η στρατηγική του κατευνασμού.

1.6.4 Ο συνδυασμός της στρατηγικής των συμμαχιών με τη στρατηγική των εξισορροπήσεων

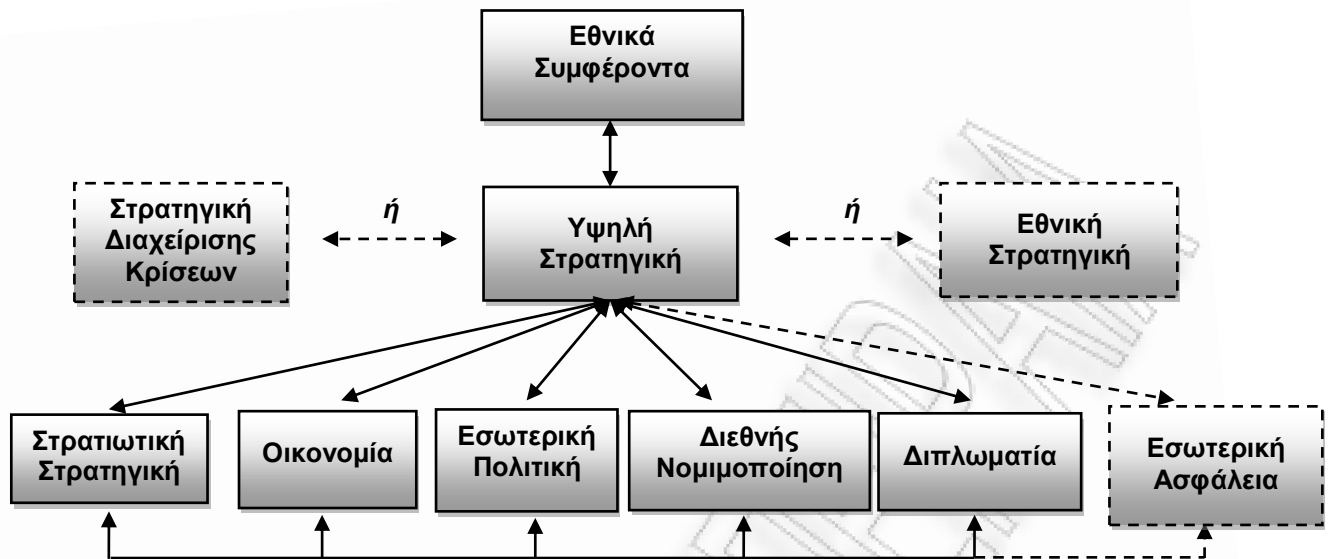
Στόχος του συνδυασμού αυτού είναι να αμβλύνει τα μειονεκτήματα κάθε στρατηγικής, τον περιορισμό της ελευθερίας δράσης της στρατηγικής των συμμαχιών καθώς και την αβεβαιότητα της στρατηγικής των εξισορροπήσεων. Ωστόσο, οι δύο στρατηγικές αλληλο-υπονομεύονται, καθώς οι σύναψη συμμαχίας μειώνει τη δυνατότητα εξισορροπητικών ελιγμών, ενώ οι συνεχείς εξισορροπήσεις δυσκολεύουν τη σύναψη συμμαχίας, λόγω κυρίως της έλλειψης φερεγγυότητας του δρώντος.

1.6.5 Ο συνδυασμός της στρατηγικής εξισορροπήσεων με τη στρατηγική του κατευνασμού

Ο συνδυασμός αυτός είναι εξαιρετικά δύσκολο να λειτουργήσει, καθώς απαιτεί ταυτόχρονα επίδειξη προθέσεων άμβλυνσης της αντιπαράθεσης και εξισορρόπηση του αντιπάλου με χρήση τρίτων δυνάμεων.

1.7 Μερικό Συμπέρασμα για την υψηλή στρατηγική

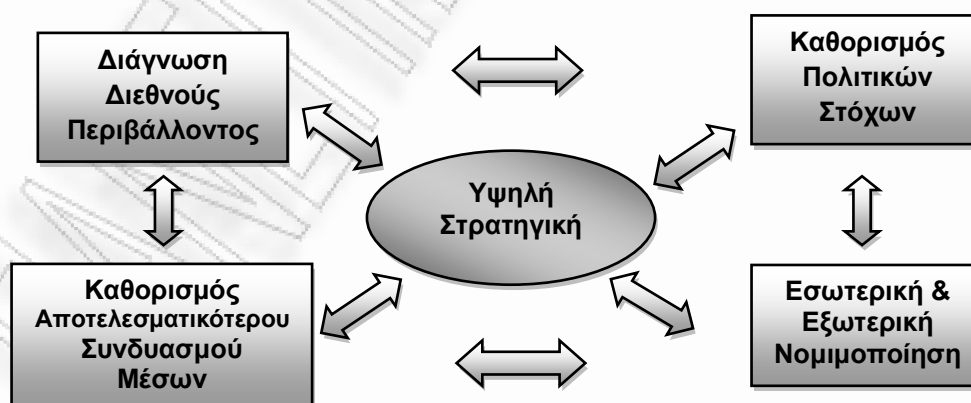
Με βάση τα παραπάνω, η υψηλή στρατηγική, η εθνική στρατηγική και η στρατηγική διαχείρισης κρίσεων θα μπορούσαν να απεικονισθούν στο ακόλουθο *Σχήμα 1.4*. Το κοινό στοιχείο και στις τρεις στρατηγικές είναι η επιδίωξη επίτευξης των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών και ειδικότερα της διασφάλισης των εθνικών συμφερόντων μέσω αποτελεσματικότερης χρήσης των διαθέσιμων μέσων του κράτους.

Σχήμα 1.4
Συγκεντρωτική ανάλυση υψηλής στρατηγικής

1.8 Η διαδικασία σχεδίασης υψηλής στρατηγικής⁵⁹

Ο σχεδιασμός υψηλής στρατηγικής απαιτεί την εξέταση τεσσάρων βασικών παραγόντων: α) τη διάγνωση του διεθνούς περιβάλλοντος, β) τον καθορισμό πολιτικών στόχων βάσει των διαθέσιμων μέσων, γ) τον καθορισμό αποτελεσματικότερου συνδυασμού μέσων για την προώθηση ιεραρχημένων πολιτικών στόχων και δ) την προσεκτική διαμόρφωση της εικόνας της υψηλής στρατηγικής στο εσωτερικό και εξωτερικό. Η διαδικασία της σχεδίασης της υψηλής στρατηγικής απεικονίζεται στο ακόλουθο Σχήμα 1.5.

Σχήμα 1.5
Η Σχεδίαση της Υψηλής Στρατηγικής

59 Αντλείται από το Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Εκδόσεις Εστία, Β' Έκδοση, 2000, σελ. 87,88.

1.8.1 Η διάγνωση του διεθνούς περιβάλλοντος

Η διαδικασία αυτή είναι απαραίτητη προκειμένου το κράτος να εντοπίσει τις πραγματικές ή δυνητικές εξωτερικές απειλές και τις αναδυόμενες ευκαιρίες, εξετάζοντας και αξιολογώντας τα ρεαλιστικά γεωπολιτικά δεδομένα.

1.8.2 Ο καθορισμός πολιτικών στόχων βάσει των διαθέσιμων μέσων

Η οποιαδήποτε σχεδιαζόμενη υψηλή στρατηγική πρέπει να βασίζεται στα υφιστάμενα διαθέσιμα μέσα του κράτους, δηλαδή να λαμβάνονται υπόψη όλοι οι ισχύοντες συντελεστές ισχύος, προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος της υπερεξάπλωσης.

1.8.3 Ο καθορισμός αποτελεσματικότερου συνδυασμού μέσων για την προώθηση ιεραρχημένων πολιτικών στόχων

Η αποτελεσματικότητα της υψηλής στρατηγικής εξαρτάται άμεσα και από τον τρόπο χρησιμοποίησης των διαθέσιμων μέσων, προκειμένου να αντληθούν πλήρως οι δυνατότητες τους.

1.8.4 Η προσεκτική διαμόρφωση της εικόνας της υψηλής στρατηγικής στο εσωτερικό και εξωτερικό

Η διαδικασία αυτή αφορά την εσωτερική και εξωτερική νομιμοποίηση που πρέπει να εξασφαλίσει ένα κράτος προκειμένου να υλοποιήσει την υψηλή του στρατηγική.

1.9 Τα κριτήρια αξιολόγησης της υψηλής στρατηγικής⁶⁰

Η σχεδίαση και εφαρμογή της υψηλής στρατηγικής ελέγχεται μέσω πέντε βασικών κριτηρίων αξιολόγησης διαχρονικής αξίας και εφαρμογής : α) της καταλληλότητας, β) της εσωτερικής συνοχής, γ) της αποδοτικότητας, δ) του συσχετισμού ικανοτήτων και στόχων και ε) της αντοχής στα σφάλματα.

1.9.1 Η καταλληλότητα

Το κριτήριο αυτό αναφέρεται στο βαθμό, στον οποίο μία υψηλή στρατηγική προσιδιάζει στο διεθνές περιβάλλον, εκμεταλλεύεται τις ευκαιρίες που προκύπτουν και προβαίνει σε έγκαιρη διάγνωση, αντιμετώπιση ή αποφυγή των αναφυόμενων

60 Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική 6ος-11ος αιώνας, Εκδόσεις Ποιότητα, Ε' Έκδοση, 2000, σελ.33-35.

κινδύνων. Επίσης, πρέπει να προσαρμόζεται με τις εσωτερικές πολιτικές συνθήκες, με γνώμονα την καλύτερη υποστήριξη των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών.

1.9.2 Η εσωτερική συνοχή

Το κριτήριο αυτό αφορά στο κατά πόσο οι επιμέρους διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής μπορούν να αλληλοϋποστηριχτούν και να λειτουργήσουν με συνοχή στη βάση της επίτευξης ενός ενιαίου πολιτικού σκοπού.

1.9.3 Η αποδοτικότητα

Το κριτήριο αυτό εδράζεται στην επιλογή υψηλής στρατηγικής με γνώμονα την οικονομικότερη χρήση των διαθέσιμων πόρων ή μέσων.

1.9.4 Ο συσχετισμός ικανοτήτων και στόχων

Απαραίτητο στοιχείο στη σχεδίαση και εφαρμογή της υψηλής στρατηγικής είναι οι σκοποί να ταυτίζονται ή να καλύπτονται από τα υφιστάμενα μέσα. Είναι αυτονόητο ότι δεν μπορεί να επιτευχθεί σκοπός που υπερβαίνει τα υφιστάμενα διαθέσιμα μέσα.

1.9.5 Η αντοχή σε σφάλματα

Το κριτήριο αυτό αναφέρεται στην αντοχή που έχει μία υψηλή στρατηγική να ξεπερνά πρόσκαιρα και συγκυριακά σφάλματα, να ανασυγκροτείται έγκαιρα, αποφεύγοντας την κατάρρευσή της.

Κεφάλαιο 2

Ο καθορισμός των απειλών της Ελλάδας

2.1 Ο προσδιορισμός του όρου «απειλή»

2.1.1 Η κλασική έννοια

Σε διακρατικό επίπεδο, απειλή είναι η εκδηλωμένη πρόθεση της μιας πλευράς να προκαλέσει κάποια ζημιά σε βάρος των συμφερόντων της άλλης, εάν η τελευταία δεν συμμορφωθεί προς τις απαιτήσεις και τη θέλησή της.⁶¹

Μια απειλή δημιουργεί κίνδυνο όταν ο απειλών έχει τα μέσα και τη θέληση να την πραγματοποιήσει. Ο κίνδυνος είναι η διαφορά μεταξύ της απειλής και της ικανότητας του αμυνόμενου να την αντιμετωπίσει. Δυο σημαντικοί και αλληλοσχετιζόμενοι παράγοντες είναι η ικανότητα πραγματοποίησης της απειλής, που είναι συνάρτηση της ποσότητας και ποιότητας των μέσων και η αξιοπιστία, που αφορά τη θέληση και την ικανότητα του απειλούντος να αξιοποιήσει αποτελεσματικά τα μέσα που διαθέτει και να μεταδώσει στην άλλη πλευρά τα κατάλληλα μηνύματα. Όπως γίνεται αντιληπτό παρά το γεγονός ότι η στρατιωτική ικανότητα είναι ο ύστατος παράγων, η δυνατότητα ενός κράτους να αντιμετωπίσει τις απειλές εναντίον των συμφερόντων του είναι συνάρτηση παρά πολλών σύνθετων και ρευστών παραγόντων.⁶²

Για να εξακριβωθεί το μέγεθος της υφέρπουσας απειλής μεταξύ δυο ή περισσότερων κρατών εκτιμάται ότι πρέπει να εξετασθούν συγκεντρωτικά έξι βασικοί παράγοντες: α) τα αναφερόμενα προβλήματα μεταξύ των κρατών και ο βαθμός εναρμόνισης της επίλυσής τους με βάση το διεθνές δίκαιο⁶³, β) οι δηλώσεις των πολιτικών ηγεσιών των κρατών,⁶⁴ γ) οι κατευθύνσεις των διπλωματικών τους πρωτοβουλιών⁶⁵, δ) το μέγεθος και ο εκσυγχρονισμός της πολεμικής τους μηχανής, ε) η διάταξη των ΕΔ τους και στ) η οικονομική κατάσταση και οι προοπτικές. Οι πρώτοι

61 Donald Snow, *National Security*, St. Martin's Press, New York, 1991, σελ.

62 Παναγιώτης Ήφαιστος, *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*, Εκδόσεις Παπαζήση, 1992, σελ.59-60.

63 Ο παράγοντας αυτός προκύπτει από το «Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική», Παναγιώτη Ήφαιστου, σελ.61, «...οι πέραν των απειλών εκδηλούμενες επιθετικές ενέργειες αναφέρονται στις κατά καιρούς προσπάθειες των Τούρκων για εκμετάλλευση πλουτοπαραγωγικών πόρων του μέρους της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου που βάσει του διεθνούς δικαίου ανήκει στην Ελλάδα...». Επίσης, στο «Οι διεθνείς σχέσεις ως αντικείμενο στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό», Παν. Ήφαιστου, σελ. 494-495, στο οποίο σημειώνεται ότι τα κράτη με αναθεωρητική συμπεριφορά ενεργούν κατ' αντιδιαστολή του διεθνούς δικαίου ως προς την επίλυση των διακρατικών διαφορών τους, προβάλλουν αμφιλεγόμενες απαιτήσεις επί οριοθετήσεων του εδαφικού, θαλάσσιου και εναέριου κυριάρχου χώρου, υποστηρίζουν αλυτρωτικά αιτήματα κ.α.

64 Αθανάσιος Πλατιάς, *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*, Εκδόσεις Παπαζήση, 1992, σελ.23.

65 Ομοίως, σελ. 23-24.

τρεις παράγοντες οριοθετούν και εξωτερικεύουν τους πολιτικούς αντικειμενικούς σκοπούς ενός κράτους, δηλαδή εκφράζουν τη «θέληση», ενώ οι υπόλοιποι τρεις καταδεικνύουν την επάρκεια σε μέσα ή πόρους που δύναται να χρησιμοποιηθούν προκειμένου να υλοποιηθούν οι εν λόγω σκοποί, δηλαδή αποτυπώνουν την «αξιοπιστία».

Η ανάλυση συγκεντρωτικά και όχι μεμονωμένα των έξι παραπάνω παραγόντων εντοπίζει και πιστοποιεί σε ικανοποιητικό βαθμό τις εξωτερικές απειλές μιας χώρας, δεδομένου ότι οι αναθεωρητικές συμπεριφορές, στη βάση της αναρχίας του διεθνούς συστήματος, της άνισης ανάπτυξης και του ηγεμονισμού, εκκολάπτονται και διατηρούνται από κράτη των οποίων η πολιτική ηγεσία: α) δεν ακολουθεί τις θεμελιώδεις αρχές του διεθνούς δικαίου για την επίλυση των εκάστοτε διακρατικών διαφορών, β) διατυπώνει προκλητικές δηλώσεις έναντι άλλων κρατών, γ) διενεργεί υπέρογκους πολεμικούς εξοπλισμούς, δ) επιχειρεί διεθνή νομιμοποίηση μέσω διπλωματικών ενεργειών καθ' υπέρβαση του διεθνούς δικαίου. Κλασικά παραδείγματα «κρατών απειλής», που εμπειρικά επαληθεύουν τη λειτουργία των έξι παραπάνω παραγόντων είναι η Γερμανία του μεσοπολέμου, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η πρώην ΕΣΣΔ κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και οι Ηνωμένες Πολιτείες⁶⁶ της μετά-ψυχροπολεμικής εποχής.

Ειδικότερα, και όσον αφορά στον έκτο παράγοντα «οικονομική κατάσταση, προοπτικές», η σημασία εξέτασής του, συγκεντρωτικά με τους άλλους παράγοντες είναι σημαντική. Ο Robert Gilpin, πλην των άλλων, αναφέρει : «...η αύξηση των οικονομιών κλίμακας, θα δημιουργήσει σε μια κοινωνία ένα ισχυρό κίνητρο επέκτασης».⁶⁷ Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το γεγονός ότι η αλλαγή στους διμερείς οικονομικούς συσχετισμούς ισχύος μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, επηρέασε και τη διμερή στρατηγική ισορροπία. Συγκεκριμένα η πτώση του συνολικού ΑΕΠ της Ελλάδας κατά 54% έναντι του τουρκικού οδήγησε στη μείωση των ελληνικών δαπανών για εξοπλισμούς στο 78% και το 1995 στο 32% των τουρκικών. Αυτή η άνιση ανάπτυξη επέτρεψε στην Τουρκία το 1996 να αποβιβάσει καταδρομείς στα Ίμια για εμπεδώσει την αντίληψή της περί «γκρίζων ζωνών» στο Αιγαίο.⁶⁸

Πέραν όμως των παραπάνω έξι παραγόντων, μέσω των οποίων εντοπίζονται οι εξωτερικές απειλές ενός κράτους, ο J. Mearsheimer θεωρεί δεδομένη την «εξωτερική απειλή» για ένα κράτος, καθώς με συγκεκριμένα πραγματολογικά ιστορικά παραδείγματα αποδεικνύει ότι «...μια μεγάλη δύναμη που διαθέτει σαφές

66 Για την «παράνομη» επέμβαση των Ηνωμένων Πολιτειών στο Ιράκ το 2003 αναλυτικά στο «Οι διεθνείς σχέσεις ως αντικείμενο στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό», Παν. Ήφαιστου, σελ. 434,512,

67 Robert Gilpin, Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική, Εκδόσεις Ποιότητα, Έκδοση Β', σελ.128-130.

68 Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Η διεθνής πολιτική στον 21^ο αιώνα, Εκδόσεις Ποιότητα, σελ.59.

πλεονέκτημα έναντι των αντιπάλων της αναμένεται να συμπεριφερθεί πιο επιθετικά όχι επειδή έχει μόνο κίνητρο αλλά και την ικανότητα να το κάνει αλλά και στις ασθενέστερες δυνάμεις αν παρουσιαστεί μια ευκαιρία να αναθεωρήσουν την ισορροπία ισχύος προς όφελος τους, αυτές θα επωφεληθούν». ⁶⁹

2.1.2 Οι ασύμμετρες απειλές

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου χρησιμοποιείται από τις κυβερνήσεις των Ηνωμένων Πολιτειών ο φαινομενικά νέος όρος «*ασύμμετρη απειλή*», για να περιγράψει ένα ευρύ φάσμα πιθανών απειλών εναντίον τους, όπως οι διεθνικές τρομοκρατικές οργανώσεις, οι λαθρέμποροι όπλων μαζικής καταστροφής, τα διεθνικά συνδικάτα εγκλήματος, τα φονταμενταλιστικά και εθνικιστικά κινήματα, οι λαθρέμποροι ανθρώπων ή προϊόντων, οι δολιοφθορείς των δικτυακών τόπων και δομών πληροφορικής. ⁷⁰

Ωστόσο, οι «*ασύμμετρες*» δράσεις ούτε νέες είναι, ούτε περιορίζονται σε μη κρατικούς δρώντες, είναι ένα διαχρονικό φαινόμενο και στη σύγχρονη εποχή καθημερινό φαινόμενο με δράστες κρατικούς και μη κρατικούς δρώντες. Οι σκοποί που επιδιώκουν να εκπληρώσουν οι δράστες των ασύμμετρων απειλών εδράζονται στην πρόκληση ζημιών δυσανάλογων με τα μέσα που χρησιμοποιούν. Μεταξύ άλλων, κύριοι στόχοι είναι το ηθικό της κοινωνίας, το γόητρο των κρατικών θεσμών, η αξιοπιστία της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, η κοινωνικοπολιτική συνοχή και η συσπείρωση της ηγεσίας και του λαού γύρω από θεμελιώδεις στρατηγικούς σκοπούς και προσανατολισμούς. Επομένως, η ασύμμετρη απειλή επικεντρώνεται στην ασυμμετρία, αφενός των μέσων που χρησιμοποιούνται, αφετέρου των αποτελεσμάτων που προκαλούνται. Οι σκοποί που εξυπηρετούνται είναι είτε ιδεολογικοί ενδοκρατικών δρώντων, είτε διακρατικοί με κύριο στόχο τις ανακατανομές: α) ισχύος με πρόκληση ανακατατάξεων στη διεθνή ιεραρχία ισχύος, β) αξιοπιστίας, γ) συμφερόντων και δ) συμμαχικών συγκλίσεων. ⁷¹

Παράλληλα σημειώνεται ότι οι απειλές αυτές, όπως αναφέρθηκε στο 1^ο Κεφάλαιο, λαμβάνονται υπόψη στη σχεδίαση της εθνικής στρατηγικής ενός κράτους και αντιμετωπίζονται από την εσωτερική ασφάλεια, μέσω συνεργασίας ενός πλέγματος υπηρεσιών και φορέων όπως το ΥΠΕΘΑ, ΥΠΕΞ, ΥΠΕΣ, ΥΠΠ, ΕΔ, ΣΑ κ.α.

69 John Mearsheimer, Η τραγωδία των μεγάλων δυνάμεων, Εκδόσεις Ποιότητα, 2006, σελ.93.

70 Ian Lesser, Bruce Hoffman, John Arquilla, David Ronfeldt, Michele Zanini, Countering the New Terrorism, RAND, 1999, σελ.48.

71 Παναγιώτης Ήφαιστος, από <http://www.ifestos.edu.gr>. Επίσης, ο ορισμός που δίνει η Στρατιωτική Επιτροπή του NATO (MC 161, Ιανουάριος 2002): "...any unpredictable threat which attack high value assets (for instance, military installations, mass of population, bridges, telecommunications assets, ports, electricity bases and other like that) in order to make confusion and instability..." και στο Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων, Μαίρη Μπόση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999.

2.2 Η θέση και ο ρόλος της Ελλάδας στο διεθνές σύστημα (κίνδυνοι - ευκαιρίες, δυνατότητες - απειλές)

Η Ελλάδα βρίσκεται σε έναν κρίσιμο γεωπολιτικό χώρο, ανάμεσα στην Ευρώπη, την Ασία και την Αφρική, σ' ένα σταυροδρόμι Βορρά - Νότου, Ανατολής - Δύσης και σε μια θαλάσσια περιοχή με τεράστια γεωπολιτική σημασία, την Ανατολική Μεσόγειο. Η γεωγραφική σύνθεση της ελληνικής επικράτειας αποτελείται από τον ηπειρωτικό κορμό, εκτεταμένα παράλια με πλήθος φυσικών λιμένων και όρμων, καθώς και από ένα πολύ μεγάλο αριθμό νήσων, νησίδων και βραχονησίδων, διεσπαρμένων στις ελληνικές θάλασσες, με αποτέλεσμα να καθίσταται δύσκολη η ταυτόχρονη προστασία της από εξωτερικές απειλές.

Από γεωστρατηγικής άποψης το Αιγαίο Πέλαγος παρέχει τη δυνατότητα ελέγχου των θαλάσσιων γραμμών επικοινωνίας από τη Μαύρη θάλασσα και τη Μέση Ανατολή προς την Νότια Ευρώπη και τη Βόρεια Αφρική, που αποτελούν θαλάσσιους ενεργειακούς δρόμους προώθησης των στρατηγικών πρώτων υλών προς τη Δύση. Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με το σχεδιασμό των Ηνωμένων Πολιτειών, το Αιγαίο εκτιμάται ως ένας ουσιώδης χώρος, δεδομένου ότι μέσω αυτού δύναται, σε περίπτωση δημιουργίας στο μέλλον, να ελεγχθεί ο ενιαίος Ευρασιατικός Χώρος.⁷² Ωστόσο, η ύπαρξη διεθνών υδάτων στο Αιγαίο Πέλαγος δημιουργεί ειδικότερες ανάγκες ασφάλειας για την άμυνα της νησιωτικής Ελλάδας και καθιστά ζωτικά σημαντική την εξασφάλιση της απρόσκοπτης εναέριας και θαλάσσιας επικοινωνίας μεταξύ της ηπειρωτικής και νησιωτικής Ελλάδας.

Όσον αφορά στις εξελίξεις στο γεωπολιτικό χώρο των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου, στον οποίο εντάσσεται η Ελλάδα, αυτές μπορεί να παρέξουν κάποιες ευκαιρίες, αλλά παράλληλα υποκρύπτουν σοβαρούς κινδύνους και προκλήσεις για την ελληνική ασφάλεια. Η Ελλάδα αξιοποιώντας τη στρατηγική της θέση μπορεί μακροπρόθεσμα να μετατραπεί σε βασικό σταθεροποιητικό παράγοντα, στη βάση ειρηνικής επίλυσης οποιωνδήποτε αναφυόμενων διαφορών με γνώμονα την εδραίωση της ειρήνης, της ασφάλειας και της σταθερότητας στο χώρο των Βαλκανίων, της Μαύρης Θάλασσας και της Ανατολική Μεσογείου και να αποτελέσει ζωτικό σύνδεσμο της περιοχής αυτής με την Ευρώπη. Εξάλλου, μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου το επίκεντρο της διεθνούς ασφάλειας μεταφέρεται από την Κεντρική Ευρώπη και την ξεπερασμένη σύγκρουση Ανατολής - Δύσης, στην περίμετρο της Ευρωπαϊκής Ηπείρου και ειδικότερα στην Ανατολική Μεσόγειο, τη Μέση Ανατολή και την Υπερκαυκασία, γεγονός που πρέπει να εκμεταλλευτεί η Ελλάδα, σε συνδυασμό με τη θέση της.

72 N. Spykman, Η Γεωγραφία της Ειρήνης, Εκδόσεις Παπαζήση, 2004, σελ.174-175.

Όσον αφορά στις προκλήσεις, αυτές προέρχονται κυρίως από τη συνεχιζόμενη ρευστότητα και αστάθεια στο τρίγωνο Βαλκάνια - Μέση Ανατολή - Καύκασος και από τον εντεινόμενο διεθνή ανταγωνισμό για την πρόσβαση των βιομηχανικών κρατών στους φυσικούς πόρους της Κεντρικής Ασίας. Δεν είναι τυχαίο ότι ο πόλεμος του Κοσσυφοπεδίου ήταν το αποτέλεσμα του γεωπολιτικού τύπου επιλεκτικής διεύρυνσης του NATO στη βάση λανθασμένων και μάλλον υποκριτικών ιδεολογικό-πολιτικών αρχών. Η διεύρυνση αυτή στόχευε και στοχεύει στο να εξασφαλιστεί, από την αμερικανική πλευρά, η ασφάλεια των προγραμμάτων κατασκευής αγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου στη δυτική Ευρασία περιορίζοντας δραστικά των ανταγωνισμό από τη Ρωσία, τη Γαλλία, την Ιταλία και τη Γερμανία.⁷³ Βέβαια, πρέπει να σημειωθεί ότι οι σημαντικότεροι κίνδυνοι για την Ελλάδα εδράζονται κυρίως στην εξ' ανατολάς μόνιμη απειλή, σε πηγές αστάθειας στα βόρεια σύνορα, καθώς και στις ασύμμετρες απειλές.

2.3 Απειλές για την ελληνική ασφάλεια

Η Ελλάδα βρίσκεται σε περιβάλλον ολοκληρωτικού ανταγωνισμού, με αστάθεια και ρευστότητα καταστάσεων στο βόρειο περίγυρό της, όπου εκκρεμούν πολύ σοβαρά εθνικά θέματα με κυοφορούμενους κινδύνους για την εθνική ασφάλειά της και φυσικά με υπαρκτή την υφέρπουσα τουρκική απειλή. Στο πλαίσιο αυτό δεν θα πρέπει να αγνοούνται και οι ασύμμετρες απειλές, οι οποίες δεν παύουν να αποτελούν έναν απρόσωπο και ισχυρό αντίπαλο. Με βάση τους έξι παράγοντες που προαναφέρθηκαν στο *υποκεφάλαιο 2.1* και αφορούν στη διάγνωση των εξωτερικών απειλών, θα εξετασθούν οι γειτονικές χώρες της Ελλάδας, Τουρκία, Αλβανία, Βουλγαρία και πΓΔΜ, σχετικά με το εάν αποτελούν πραγματικές ή δυνητικές απειλές.

2.3.1 Η Τουρκία

2.3.1.1 Ιστορικό σχέσεων Ελλάδας και Τουρκίας

Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου διανοίγεται μία νέα περίοδος συνεργασίας Ελλάδας και Τουρκίας στο πλαίσιο της ενσωμάτωσής τους στον κορμό της Ατλαντικής Συμμαχίας. Δύο όμως σημαντικά και αλληλένδετα ζητήματα που ακολούθησαν επηρέασαν αρνητικά την πορεία των διμερών σχέσεων. Ήταν το ζήτημα του καθεστώτος της Κύπρου και η συνακόλουθη οργανωμένη επίθεση τουρκικού όχλου κατά της ελληνικής ομογένειας στην Κωνσταντινούπολη στις 6 Σεπτεμβρίου 1955, που οδήγησε σε σημαντικό αριθμό θυμάτων και εκτεταμένη καταστροφή των περιουσιών

73 Matthew Campbell & Stephen Grey, US fears force will break up NATO, Sunday Times 12/12/99, σελ.2 και Βασίλης Φούσκας, Ζώνες Πολέμου, Εκδόσεις Ποιότητα, 2003, σελ.167.

της.⁷⁴ Το επακόλουθο των γεγονότων αυτών ήταν η προοδευτική φυγή των Ελλήνων ομογενών, οι οποίοι πλήρωσαν το τίμημα των τουρκικών αντιδράσεων στον αγώνα των Ελληνοκυπρίων.

Το 1964 οι τουρκικές αρχές απελαύνουν μαζικά τους Έλληνες υπηκόους που διαβιούν στην Τουρκία.⁷⁵ Παράλληλα, ελήφθησαν μέτρα και κατά των ελληνικής καταγωγής Τούρκων υπηκόων, καθώς και εναντίον του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Στο πλαίσιο αυτό έκλεισαν τα ελληνικά μειονοτικά σχολεία στην Ίμβρο και Τένεδο, το 1971 έκλεισε η Θεολογική Σχολή της Χάλκης, ενώ οι εντάσεις στις ελληνοτουρκικές σχέσεις συνεχίστηκαν και το 1973 με την εκδήλωση μονομερών ενεργειών αναθεώρησης του διεθνούς νομικού καθεστώτος του Αιγαίου. Το 1974 και ακολούθησε η πιο ακραία φάση της ελληνοτουρκικής κρίσης, η εισβολή στην Κύπρο και η κατοχή του βορειοδυτικού τμήματός της από τις τουρκικές ΕΔ.

Στη δεκαετία του '80 οι εντάσεις συνεχίζονται. Οι δύο χώρες έφθασαν στα όρια ένοπλης αντιπαράθεσης το Μάρτιο του 1987 λόγω της απόπειρας τουρκικών ερευνών σε υποθαλάσσια περιοχή του Αιγαίου επί της ελληνικής υφαλοκρηπίδας. Η κρίση εκτονώθηκε με την ανταλλαγή μηνυμάτων μεταξύ των Πρωθυπουργών Ελλάδας και Τουρκίας και την εν συνεχεία συνάντησή τους στο Νταβός της Ελβετίας το Φεβρουάριο του 1988, χωρίς ωστόσο οι διμερείς σχέσεις να απαλλαγούν από το βάρος των τουρκικών διεκδικήσεων.

Στη δεκαετία του 1990 και μετά τη διακήρυξη του «Δόγματος *Ενιαίου Αμυντικού Χώρου*» μεταξύ Ελλάδας και Κύπρου, η Τουρκία θέτει «*αίτιο πολέμου*» - «*casus belli*» την περαιτέρω επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων στο Αιγαίο. Το 1996 εκδηλώθηκε η κρίση των Ιμίων που έφερε τις δυο χώρες πολύ κοντά σε ένοπλη σύγκρουση, εγκαινιάζοντας το μονομερή όρο «*γκρίζες ζώνες*» της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. Το 1999 η ελληνική κυβέρνηση τροποποίησε τη στάση της για την ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας, με σκοπό οι πολιτικές προτεραιότητες της δεύτερης να μετακινηθούν στο χώρο της ΕΕ, αναγκάζοντάς την ως υποψήφια χώρα σε νέες συμπεριφορές στις σχέσεις της με τους γείτονες.

74 Το Σεπτέμβριο του 1955, οργανωμένος όχλος διαδηλωτών, υποκινούμενος άνωθεν, στην Κωνσταντινούπολη εστράφη κατά της ομογένειας και του Οικουμενικού Πατριαρχείου, καταστρέφοντας 1004 κατοικίες, 5000 μικρές και μεγάλες επιχειρήσεις, δύο νεκροταφεία, 73 ναούς, 23 σχολεία και 5 αθλητικά κέντρα. Ο αριθμός των ομογενών, που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την Τουρκία μέχρι το 1960, συνεπεία αυτών των γεγονότων, υπολογίζεται σε 9000 περίπου.

75 Το Μάρτιο του 1964, η Τουρκία κατήγγειλε τη διμερή συμφωνία Εγκαταστάσεως (1930). Τότε απελάθησαν από την Τουρκία άνω των 17.000 Ελλήνων πολιτών, οι οποίοι στερήθηκαν κάθε προσβάσεως στη κινητή και ακίνητη περιουσία τους και ακολούθησε η εκ των πραγμάτων έξοδος επί πλέον 40.000 ομογενών με τουρκική ιθαγένεια.

2.3.1.2 Η εξέταση των έξι παραγόντων

2.3.1.2.α Τα αναφερόμενα προβλήματα και ο βαθμός εναρμόνισης της επίλυσής τους με το διεθνές δίκαιο

Από το 1973 μέχρι σήμερα η Τουρκία αμφισβητεί κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας και επιδιώκει την αναθεώρηση του νομικού καθεστώτος στο Αιγαίο. Παράλληλα, το πολιτικό ζήτημα της Κύπρου, που συνίσταται στην κατοχή από την Τουρκία τμήματος εδάφους της νήσου, στην παραμονή τουρκικού στρατού και στη συνεχιζόμενη εισροή Τούρκων εποίκων κατά παράβαση της διεθνούς νομιμότητας και των αρχών της ΕΕ, επηρεάζει άμεσα τις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Η ελληνική πλευρά, επί του συνόλου των εκάστοτε αμφισβητήσεων – διεκδικήσεων – προκλήσεων ακολουθεί την πάγια τακτική της επίκλησης του διεθνούς δικαίου, ως σταθερό σημείο αναφοράς, για την επίλυση των ελληνοτουρκικών προβλημάτων, την εξάλειψη των αμφισβητήσεων, την αντιμετώπιση των αναφεομένων ζητημάτων, καθώς και την αντίκρουση των αναθεωρητικών αξιώσεων της Τουρκίας.⁷⁶

Αντίθετα, οι αμφισβητήσεις και διεκδικήσεις της Τουρκίας στηρίζονται σε καθαρά πολιτικά αξιολογικά κριτήρια, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα περιλαμβάνεται στο βιβλίο του Υπουργού Εξωτερικών της Τουρκίας, στο οποίο αναφέρεται ότι «...η βασική πηγή προβλήματος στο Αιγαίο είναι η αγεφύρωτη αντίφαση μεταξύ γεωλογικής και γεωπολιτικής πραγματικότητας και του ισχύοντος καθεστώτος. Το γεγονός ότι τα νησιά του Αιγαίου είναι φυσική προέκταση της γεωλογικής δομής της χερσονήσου της Μικράς Ασίας και το ότι ο πολιτικός διαχωρισμός που έχει προκύψει έχει προσκυρωθεί υπέρ της Ελλάδας παρέχουν το κατάλληλο έδαφος για να αναφύονται διάφορα ζητήματα όπως...».⁷⁷ Συνεπώς, το καθεστώς των νησιών του Αιγαίου θα έπρεπε να είναι διαφορετικό, δεδομένης της γεωλογικής και γεωπολιτικής «πραγματικότητας», η οποία στην προκειμένη περίπτωση και σύμφωνα με τον Τούρκο Υπουργό πρέπει να υπέρκειται των θεμελιωδών αρχών του διεθνούς δικαίου.

Οι αμφισβητήσεις της Τουρκίας επικεντρώνονται σε πέντε σημαντικά ζητήματα : α) στο δικαίωμα υφαλοκρηπίδας των ελληνικών νήσων, β) στην ελληνική κυριαρχία επί νήσων και βραχονησίδων, προβάλλοντας την έωλη θεωρία των «γκρίζων ζωνών», γ) στο εύρος του ελληνικού εναερίου χώρου, δ) στον έλεγχο του FIR, ε) στο δικαίωμα της Ελλάδας να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα 12 νμ και στ)

76 Χρήστος Λ. Ροζάκης, 30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004, Εκδόσεις Λιβάνη, 2005, σελ. 155-156

77 Αχμέτ Νταβούτογλου, Το Στρατηγικό Βάθος, Εκδόσεις Ποιότητα, 2010, σελ. 268.

στο στρατιωτικό καθεστώς των νησιών του ανατολικού Αιγαίου. Οι εν λόγω αμφισβητήσεις αναλύονται ακολούθως.⁷⁸

α. Το δικαίωμα υφαλοκρηπίδας

Η ελληνοτουρκική διαφορά για την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου χρονολογείται από το Νοέμβριο 1973, όταν δημοσιεύθηκε στην τουρκική Εφημερίδα της Κυβέρνησης απόφαση παραχώρησης στην κρατική τουρκική εταιρεία πετρελαίων αδειών διεξαγωγής ερευνών σε υποθαλάσσιες περιοχές πλησίον ελληνικών νήσων. Σε αντίστοιχη πράξη προχώρησε η τουρκική κυβέρνηση και το 1974, επεκτείνοντας τις ήδη εκχωρηθείσες περιοχές, ενώ το 1974 και το 1976 πραγματοποιήθηκαν έρευνες στο Αιγαίο από τα τουρκικά ωκεανογραφικά σκάφη Τσανταρλί και Χόρα.

Παρά τις σχετικές συνομιλίες μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας στη Βέρνη και στην υπογραφή στις 11 Νοεμβρίου 1976 ομώνυμου Πρακτικού, που έθετε το πλαίσιο συμπεριφοράς για τον περαιτέρω χειρισμό του ζητήματος έως ότου υποβληθεί στο Διεθνές Δικαστήριο για οριστική επίλυση, το Μάρτιο του 1987 η κρίση έφθασε στα όρια ένοπλης αντιπαράθεσης όταν το τουρκικό πλοίο Σισμίκ-1, συνοδευόμενο από τουρκικά πολεμικά, άρχισε την κάθοδό του στο Αιγαίο, προκειμένου να πραγματοποιήσει έρευνες έξω από την αιγιαλίτιδα ζώνη ελληνικών νήσων. Η κρίση εκτονώθηκε με την ανταλλαγή μηνυμάτων μεταξύ των δύο Πρωθυπουργών.

Το ζήτημα έγκειται στην οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας σε δύο συγκεκριμένα σημεία, δηλαδή αφενός στη θαλάσσια προέκταση της συνοριακής γραμμής στη Θράκη, αφετέρου στα πλησίον της Τουρκικής ακτής ευρισκόμενα νησιά του βορείου και ανατολικού Αιγαίου και στη Δωδεκάνησο. Δεν αφορά σαφώς σε ολόκληρη την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου όπως όψιμα ισχυρίζεται η Τουρκία, η οποία άλλωστε είχε παραχωρήσει άδειες διεξαγωγής πετρελαϊκών ερευνών μόνο για τα δύο προαναφερόμενα σημεία.

Απέναντι στις αναθεωρητικές τάσεις της Τουρκίας η ελληνική εξωτερική πολιτική σχηματίζει ένα συμπαγές σώμα επιχειρημάτων στηριγμένων στο διεθνές δίκαιο.⁷⁹ Όπως σαφώς προβλέπεται από το Διεθνές Δίκαιο και τη σχετική νομολογία (Σύμβαση της Γενεύης 1958, Σύμβαση Η.Ε. για το Δίκαιο της Θάλασσας 1982, Απόφαση Διεθνούς Δικαστηρίου για την οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας της Β. Θάλασσας 1969) τα νησιά έχουν πλήρη δικαιώματα υφαλοκρηπίδας παρά τους περι

78 Αντλούνται από τον επίσημο διαδικτυακό τόπο του Υπ.Εξωτερ. <http://www.mfa.gr/www.mfa.gr/el-GR/Policy/Geographic+Regions/Southeastern+Europe/Turkey/Differences/>

79 Χρήστος Λ. Ροζάκης, 30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004, Εκδόσεις Λιβάνη, 2005, σελ. 156.

του αντιθέτου αβάσιμους νομικά ισχυρισμούς της Τουρκίας. Ως προς την επίλυση της διαφοράς, η Τουρκία επικαλείται την αρχή της ευθυδικίας, χωρίς να μπορεί να τη στηρίξει σε κριτήρια ασφαλή και συγκεκριμένα. Σύμφωνα με την Ελλάδα για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας ο κανόνας της μέσης γραμμής αποτελεί την επικρατούσα αρχή του Δικαίου της οριοθέτησης. Επιπλέον, κατά τη διεθνή πρακτική, οι «ειδικές περιστάσεις» (εγγύτητα ελληνικών νήσων στα τουρκικά παράλια), που αυθαίρετα επικαλείται η Τουρκική πλευρά για την επίλυση του ζητήματος της υφαλοκρηπίδας, δεν αποτελούν παρά εξαίρεση της εφαρμογής της μέσης γραμμής.

β. Η ελληνική κυριαρχία επί νήσων και βραχονησίδων, προβάλλοντας την έωλη θεωρία των «γκρίζων ζωνών»

Η θεωρία περί «γκρίζων ζωνών» αναπτύχθηκε από τους Τούρκους αξιωματούχους στα μέσα της δεκαετίας του '90 και συνίσταται στην αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας σε μία σειρά νήσων, νησίδων και βραχονησίδων στο Αιγαίο.

Ειδικότερα, η Τουρκία ισχυρίζεται ότι η ελληνική κυριαρχία εκτείνεται μόνο σε εκείνα τα νησιά του Αιγαίου τα οποία αναφέρονται ονομαστικά στα κείμενα των Συνθηκών, με τις οποίες τα νησιά αυτά παραχωρήθηκαν στην Ελλάδα. Προς επίρρωση αυτού, ο Υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας αναφέρει χαρακτηριστικά «...η ελληνική πλευρά εκμεταλλευόμενη την πολιτική αβεβαιότητα που κυριαρχούσε στην Τουρκία έσπευδε να δημιουργήσει τετελεσμένα αναφορικά με τις βραχονησίδες, δεδομένου ότι το καθεστώς τους παραμένει ακαθόριστο από την άποψη του διεθνούς δικαίου...».⁸⁰

Η Ελλάδα πιστή στην τήρηση και εφαρμογή του διεθνούς δικαίου δηλώνει ότι τα θέματα κυριαρχίας στη συγκεκριμένη περιοχή ρυθμίστηκαν μετά τους δυο Παγκοσμίους Πολέμους με τις Συνθήκες Λωζάνης του 1923 και των Παρισίων το 1947. Συνεπώς, το άρθρο 12 της Συνθήκης της Λωζάνης προβλέπει την κυριαρχία της Ελλάδας επί των νήσων της Ανατολικής Μεσογείου, εκτός της Ίμβρου, Τενέδου και των Λαγουσών νήσων, παρομοίως για τις νήσους Λήμνου, Σαμοθράκης, Μυτιλήνης, Χίου, Σάμου και Ικαρίας. Παράλληλα, σύμφωνα με το άρθρο 15 της Συνθήκης της Λωζάνης η Τουρκία παραιτείται υπέρ της Ιταλίας παντός δικαιώματος και τίτλου επί των νήσων της Αστυπάλαιας, Ρόδου, Χάλκης, Καρπάθου, Κάσου, Τήλου, Νισύρου, Καλύμνου, Λέρου, Πάτμου, Λειψούς, Σύμης και Κω, των κατεχομένων από την Ιταλία και των νησίδων των εξ' αυτών εξαρτωμένων, καθώς και της νήσου Καστελλόριζου. Τέλος, στο άρθρο 14 της Συνθήκης Ειρήνης των Παρισίων προβλέπεται ότι η Ιταλία

80 Αχμέτ Νταβούτογλου, Το Στρατηγικό Βάθος, Εκδόσεις Ποιότητα, 2010, σελ. 270.

εκχωρεί στην Ελλάδα όλες τις προαναφερόμενες νήσους της Δωδεκανήσου, καθώς και τις παρακείμενες νησίδες.

Παρά το σαφές και αδιαμφισβήτητο κατά τα ανωτέρω διεθνές νομικό πλαίσιο, η Τουρκία το αμφισβητεί, προβάλλοντας τελευταία τη θεωρία των «γκρίζων ζωνών», παραβιάζοντας τα ελληνικά χωρικά ύδατα. Οι κυβερνήτες των τουρκικών ακταιωρών αρνούνται επί μονίμου βάσεως να συμμορφωθούν με τις υποδείξεις του ελληνικού Λιμενικού Σώματος και να αποχωρήσουν από την περιοχή, την οποία επιμόνως χαρακτηρίζουν ως «*τουρκική επικράτεια*».

γ. Το εύρος του ελληνικού εναερίου χώρου

Η Ελλάδα έχει αιγιαλίτιδα ζώνη, για τις ανάγκες αεροπλοΐας και αστυνομίας της, πλάτους 10 νμ, που καθιερώθηκε με το ΠΔ 6/18 Σεπτεμβρίου 1931 «*περί καθορισμού πλάτους χωρικών υδάτων, όσον αφορά τα ζητήματα της Αεροπορίας και Αστυνομίας αυτής*». Αξίζει να σημειωθεί ότι η Τουρκία ενώ μέχρι το 1975 και για 44 συνεχή έτη αναγνώριζε και σεβόταν τη ρύθμιση αυτή, έκτοτε προβάλλει αμφισβητήσεις, προβαίνοντας σε συνεχείς παραβιάσεις του ελληνικού εναερίου χώρου από τουρκικά μαχητικά αεροσκάφη, τα οποία όχι μόνο παραβιάζουν το αμφισβητούμενο πλέον από την Τουρκία τμήμα του ελληνικού εναερίου χώρου μεταξύ 10 και 6 νμ, αλλά διεισδύουν σε μεγάλο βάθος και πέραν των 6 νμ.

Σύμφωνα με τους αεροναυτικούς χάρτες του Διεθνούς Οργανισμού Πολιτικής Αεροπορίας (ICAO) που δημοσιεύθηκαν το 1955, η Ελλάδα ανακοίνωσε με σαφή περιγραφή τα εξωτερικά όρια του εθνικού εναερίου χώρου στα 10 νμ. Αλλά και οι αντίστοιχοι τουρκικοί αεροναυτικοί χάρτες συμπεριλαμβάνουν επίσης τα εξωτερικά όρια του ελληνικού εθνικού εναερίου χώρου στα 10 νμ. Επίσης, κατά τις Συνδιασκέψεις των Παρισίων το 1952 και της Γενεύης το 1958 για την Πολιτική Αεροπορία, καθορίστηκαν τα όρια του FIR Αθηνών, με βάση τα εξωτερικά όρια της αιγιαλίτιδας ζώνης και του εναερίου χώρου, στα οποία γίνεται σαφής αναφορά στους ελληνικούς αεροναυτικούς χάρτες, που κοινοποιήθηκαν στον ICAO το 1955 και απεικονίζουν τα όρια του ελληνικού εναερίου χώρου στα 10 νμ, χωρίς μέχρι σήμερα να έχει διατυπωθεί οποιαδήποτε διαμαρτυρία εκ μέρους τρίτων χωρών. Η Τουρκία συμμετείχε σε αυτές τις Συνδιασκέψεις χωρίς να υποβάλει ενστάσεις όσον αφορά στο εύρος των 10 νμ του ελληνικού εναερίου χώρου.

δ. Ο έλεγχος του Fight Information Region (FIR)

Την 7η Δεκεμβρίου 1944 υπογράφηκε στο Σικάγο η Σύμβαση περί Διεθνούς Πολιτικής Αεροπορίας, που προέβλεπε την ίδρυση του ICAO,

ο οποίος οριοθέτησε τα όρια των περιοχών ευθύνης για τον έλεγχο του εναερίου χώρου στις χώρες μέλη. Το FIR Αθηνών οριοθετήθηκε στο πλαίσιο των συνδιασκέψεων για την αεροναυτιλία της Ευρώπης τα έτη 1950, 1952 και 1958. Η Τουρκία ήταν παρούσα και αποδέχθηκε τον καθορισμό του εναερίου χώρου για τον οποίο υπεύθυνη ορίστηκε η Ελλάδα. Το FIR Αθηνών καλύπτει ολόκληρο τον ελληνικό εναέριο χώρο και επιπλέον διάσπαρτα τμήματα του διεθνούς εναερίου χώρου. Σύμφωνα με τους κανόνες του ICAO και τη διεθνή πρακτική, η Ελλάδα απαιτεί, για λόγους ασφάλειας των πολιτικών πτήσεων, όλα τα αεροσκάφη να υποβάλουν σχέδια πτήσεως πριν από την είσοδό τους στο FIR Αθηνών.

Η Τουρκία από το 1980 σταμάτησε να υποβάλει σχέδια πτήσεως για την είσοδο των στρατιωτικών της αεροσκαφών εντός του FIR Αθηνών με το επιχείρημα ότι η Σύμβαση του Σικάγου δεν αφορά τα κρατικά αεροσκάφη, διαπράττοντας πολυάριθμες παραβάσεις των κανόνων εναέριας κυκλοφορίας και υποχρεώνοντας συνακόλουθα την ΥΠΑ και την ΠΑ σε έκτακτες ενέργειες, αλλά και στη δαπάνη σημαντικών κονδυλίων για τη διασφάλιση της ομαλούς διεξαγωγής της εναέριας κυκλοφορίας στον εναέριο χώρο του Αιγαίου.

Η ελληνική θέση είναι ότι, για λόγους αποτελεσματικής εφαρμογής των κανόνων και αποφάσεων του ICAO και ειδικότερα για λόγους ασφαλείας, η Τουρκία οφείλει να υποβάλει σχέδια πτήσεως. Η Τουρκία όμως, στις μόνες περιπτώσεις που υποβάλλει τέτοια σχέδια, πέραν των πτήσεων των πολιτικών της αεροσκαφών, είναι όταν ζητά διπλωματική άδεια υπέρπτησης για κρατικά αεροσκάφη, τα οποία πρόκειται να διασχίσουν την ελληνική επικράτεια προς άλλη χώρα και ουδέποτε για τις πτήσεις των στρατιωτικών της αεροσκαφών στο διεθνή εναέριο χώρο του Αιγαίου. Η ελληνική ΠΑ αναχαιτίζει για λόγους αναγνώρισης αγνώστων ιχνών αεροσκαφών, σύμφωνα με τις διατάξεις του ICAO, κάθε αεροσκάφος που εισέρχεται στο FIR Αθηνών χωρίς υποβολή σχεδίου πτήσεως.

Όσον αφορά στα ζητήματα έρευνας και διάσωσης για αεροπορικά ατυχήματα και αυτά διέπονται από τη Σύμβαση του Σικάγου και τους Κανονισμούς του ICAO. Η ελληνική περιοχή έρευνας και διάσωσης σε περίπτωση αεροπορικού ατυχήματος συμπίπτει με το FIR Αθηνών. Η Τουρκία με τον Κανονισμό 88/1988 οριοθέτησε την περιοχή ευθύνης της για παροχή υπηρεσιών έρευνας και διάσωσης σε κινδυνεύοντα «αεροπορικά και θαλάσσια μέσα», περιλαμβάνοντας τμήμα του FIR Αθηνών μέχρι το μέσο περίπου του Αιγαίου, αγνοώντας ότι οι περιοχές αεροπορικής έρευνας και διάσωσης απαιτούν απόφαση του ICAO.

ε. Το δικαίωμα επέκτασης των χωρικών υδάτων σε 12 νμ

Τα χωρικά ύδατα της Ελλάδας εκτείνονται στα 6 νμ από τη φυσική ακτογραμμή. Σε ορισμένες περιπτώσεις το εύρος αυτό μπορεί να είναι μικρότερο από 6 νμ, σύμφωνα με την εφαρμογή του κανόνα της μέσης γραμμής ή συναφών συμβατικών ρυθμίσεων. Δύο είναι τα νομοθετήματα σχετικά με την αιγιαλίτιδα ζώνη της Ελλάδας. Συγκεκριμένα, με το άρθρο του ΑΝ 230/1936 «περί καθορισμού αιγιαλίτιδος ζώνης της Ελλάδας» ορίστηκε ότι «η έκταση της αιγιαλίτιδας ζώνης καθορίζεται στα 6 νμ από την ακτή». Η πρόβλεψη αυτή επαναλαμβάνεται και στο άρθρο 139 του ΚΔΝΔ, το οποίο ορίζει ότι τα χωρικά ύδατα περιλαμβάνουν θαλάσσια ζώνη, της οποίας το πλάτος ορίζεται στα 6 νμ, με δυνατότητα να οριστεί και διαφορετικά με έκδοση σχετικών Προεδρικών Διαταγμάτων.

Σε ορισμένα μόνο σημεία της ελληνικής επικράτειας, όπου η απόσταση από τις ακτές άλλου κράτους είναι μικρότερη από το άθροισμα του εύρους των αντίστοιχων χωρικών υδάτων, υπάρχει διαφοροποίηση του εύρους της ελληνικής αιγιαλίτιδας ζώνης. Αυτή είναι η περίπτωση των ανατολικών ακτών των νήσων του ανατολικού Αιγαίου και της Δωδεκανήσου. Σε ότι αφορά στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου ισχύει ο εθνικός κανόνας της μέσης γραμμής, ο οποίος είναι ενσωματωμένος στο άρθρο 15 της Σύμβασης των Η.Ε. για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982). Η οριοθέτηση στην περιοχή των Δωδεκανήσων προκύπτει συμβατικά από τη Συμφωνία της 4ης Ιανουαρίου 1932 και το Πρωτόκολλο της 28ης Δεκεμβρίου 1932 μεταξύ Ιταλίας και Τουρκίας. Η Ελλάδα υπεισήλθε ως διάδοχο κράτος στις σχετικές ρυθμίσεις των Συμφωνιών αυτών, βάσει του άρθρου 14(1) της Συνθήκης των Παρισίων, σύμφωνα με το οποίο η Ιταλία εκχώρησε στην Ελλάδα την κυριαρχία των Δωδεκανήσων.

Σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, εθνικό και συμβατικό, η Ελλάδα έχει το δικαίωμα επέκτασης των χωρικών υδάτων της στα 12 νμ. Κατά την επικύρωση της Σύμβασης των ΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας, η Ελλάδα προέβη στη δήλωση ότι «... ο χρόνος και ο τόπος άσκησης των εν λόγω δικαιωμάτων, χωρίς τούτο να σημαίνει ούτε κατ' ελάχιστο απεμπόληση των εν λόγω δικαιωμάτων, είναι ένα ζήτημα που απορρέει από την εθνική της στρατηγική». Σημειώνεται ότι το δικαίωμα επεκτάσεως των χωρικών υδάτων μέχρι τα 12 νμ έχει ασκηθεί από πολλά κράτη συμπεριλαμβανομένης και της Τουρκίας, η οποία από το 1964 έχει επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στον Εύξεινο Πόντο και τη Μεσόγειο στα 12 νμ.

Η Τουρκία με αφορμή τη θέση σε ισχύ της Σύμβασης του Δικαίου της Θάλασσας απείλησε ότι θεωρεί ως *casus belli* την ενδεχόμενη επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων. Με την ευκαιρία κύρωσης της προαναφερόμενης Σύμβασης από την Ελλάδα στις 31 Μαΐου 1995, η τουρκική Εθνοσυνέλευση εξέδωσε

ψήφισμα στις 8/6/1995, με το οποίο εκχωρεί στην τουρκική κυβέρνηση όλες τις αρμοδιότητες συμπεριλαμβανομένων και των στρατιωτικών, για τη διατήρηση και υπεράσπιση των ζωτικών συμφερόντων της χώρας. Το εν λόγω ψήφισμα βρίσκεται σε ισχύ, η δε Τουρκία δεν έχει ανακαλέσει την πολιτική της αυτή.

Πέραν όμως της ως άνω ανορθόδοξης στάσης της Τουρκίας προς τους κανόνες διεθνούς δικαίου, η απειλή χρήσης βίας παραβιάζει το άρθρο 2 παρ. 4 του Χάρτη των ΗΕ που απαγορεύει στα κράτη μέλη την απειλή ή τη χρήση βίας στις διεθνείς σχέσεις. Εξάλλου, η επέκταση των χωρικών υδάτων οποιασδήποτε χώρας στα 12 νμ είναι απόλυτο και αναφαίρετο δικαίωμα, σύμφωνα με τη Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας, η οποία κωδικοποιεί προϋπάρχον εθιμικό δίκαιο.

ζ. Στρατιωτικό καθεστώς νησιών Ανατολικού Αιγαίου

Η Τουρκία είναι η μόνη χώρα που ζητά την αποστρατικοποίηση των νήσων του ανατολικού Αιγαίου χωρίς καμία διάκριση, παραβλέποντας σκοπίμως ότι τα ελληνικά αυτά νησιά διέπονται από διαφορετικά καθεστώτα, όσον αφορά στους εξοπλισμούς. Το στρατιωτικό καθεστώς των ελληνικών νησιών του ανατολικού Αιγαίου δεν είναι ενιαίο και διέπεται από διαφορετικές Διεθνείς Συμφωνίες. Ειδικότερα επί των νήσων αυτών παρατίθενται τα ακόλουθα στοιχεία.

i. Λήμνος και Σαμοθράκη: Η αποστρατικοποίηση των εν λόγω νησιών αρχικά προβλεπόταν από τη Σύμβαση της Λωζάννης του 1923 και καταργήθηκε από τη Σύμβαση του Montreux του 1936. Το δικαίωμα της Ελλάδας να εξοπλίσει τη Λήμνο και τη Σαμοθράκη αναγνωρίστηκε από την Τουρκία σύμφωνα και με την επιστολή που απηύθυνε στον έλληνα Πρωθυπουργό στις 6 Μαΐου 1936 ο τότε Τούρκος Πρέσβης στην Αθήνα Roussen Esref, κατόπιν οδηγιών της κυβέρνησής του. Παρόμοιες διαβεβαιώσεις δόθηκαν κατά την ίδια περίοδο εκ μέρους της Τουρκίας προς τις Κυβερνήσεις τρίτων ενδιαφερομένων χωρών.

ii. Μυτιλήνη, Χίος, Σάμος και Ικαρία: Πουθενά στη Συνθήκη Ειρήνης της Λωζάννης δεν προβλέπεται ότι τα νησιά αυτά θα τελούν υπό καθεστώς αποστρατικοποίησης. Η ελληνική κυβέρνηση αναλαμβάνει μόνο την υποχρέωση, σύμφωνα με το άρθρο 13 της Συνθήκης, να μην εγκαταστήσει εκεί ναυτικές βάσεις ή οχυρωματικά έργα.

iii. Νήσοι του Νοτιοανατολικού Αιγαίου (Δωδεκάνησα): Τα Δωδεκάνησα παραχωρήθηκαν στην Ελλάδα με τη Σύμβαση Ειρήνης των Παρισίων, μεταξύ Ιταλίας και Συμμάχων τον Απρίλιο του 1947. Περαιτέρω, οι διατάξεις της εν λόγω Συνθήκης προβλέπουν την αποστρατικοποίηση των νήσων αυτών. Η Τουρκία

ισχυρίζεται ότι η Ελλάδα παραβιάζει τις προβλέψεις της Συνθήκης των Παρισίων. Τρεις σημαντικοί παράμετροι θα πρέπει, εν τούτοις, να ληφθούν υπόψη σχετικά με : α) το γεγονός ότι η Τουρκία δεν αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος σε αυτήν τη Συνθήκη και επομένως αποτελεί *res inter alios acta* γι' αυτήν, δηλαδή ζήτημα που αφορά άλλον, β) το γεγονός ότι η επιβολή του καθεστώτος αποστρατικοποίησης στα Δωδεκάνησα έγινε μετά από αποφασιστική παρέμβαση της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και απηχεί τις πολιτικές σκοπιμότητες της Μόσχας εκείνη τη χρονική περίοδο. Θα πρέπει ωστόσο να επισημανθεί ότι τα καθεστώτα αποστρατικοποίησης έχασαν το λόγο ύπαρξής τους με τη δημιουργία των συνασπισμών του ΝΑΤΟ και του Συμφώνου της Βαρσοβίας ως ασύμβατα με τη συμμετοχή χωρών σε στρατιωτικούς συνασπισμούς. Στο πλαίσιο αυτό, το καθεστώς της αποστρατικοποίησης έπαψε να εφαρμόζεται και για τα ιταλικά νησιά Pantelleria, Lampedusa, Lampione και Linosa, καθώς και για τη Δ. Γερμανία από τη μια πλευρά, και τη Βουλγαρία, Ρουμανία, Αν. Γερμανία, Ουγγαρία και Φιλανδία από την άλλη. Είναι δύσκολο να πιστέψει κανείς ότι κατά την παρούσα περίοδο, που χαρακτηρίζεται από γενική ύφεση, η Τουρκία θα μπορούσε να απαιτεί μονομερή αποστρατικοποίηση στα πλαίσια της Ατλαντικής Συμμαχίας. Και τούτο, μάλιστα, όταν σε όλες τις διεθνείς κρίσεις στην ευρύτερη περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, κυρίως δε στην κρίση του Κόλπου και μέχρι το 1991, ολόκληρη η ελληνική επικράτεια, συμπεριλαμβανομένων του εναερίου χώρου, των χωρικών υδάτων και του συνόλου των εγκαταστάσεων (λιμένες, αεροδρόμια) των νήσων του Αιγαίου διατέθηκε και χρησιμοποιήθηκε από τις δυνάμεις του ΝΑΤΟ για τους σκοπούς της Συμμαχίας, γ) όσα έχουν προαναφερθεί σε σχέση με το δικαίωμα της Ελλάδας για νόμιμη άμυνα είναι εφαρμοστέα και σε αυτήν την περίπτωση.

Κατόπιν των προαναφερομένων, αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα, όπως και οποιαδήποτε χώρα στον κόσμο, δεν παραιτήθηκε ποτέ από το φυσικό της δικαίωμα για άμυνα σε περίπτωση απειλής στρεφόμενης κατά των νησιών της ή οποιουδήποτε άλλου μέρους της επικράτειάς της, τη στιγμή, που υπάρχουν επαρκείς αποδείξεις ότι, κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, η Τουρκία ενεργεί κατά τρόπο ασυνεπή και κατά παράβαση των διατάξεων του Χάρτη των ΗΕ. Δεν θα πρέπει να αγνοείται ότι η Τουρκία : α) εισέβαλε στο Κύπρο το 1974 και, παρά τις πολυάριθμες αντίθετες αποφάσεις του ΣΑ και της ΓΣ των Ηνωμένων Εθνών, συνεχίζει να διατηρεί μια σημαντική στρατιωτική δύναμη στα κατεχόμενα εδάφη, β) έχει επανειλημμένα παραβιάσει και συνεχίζει να παραβιάζει τον ελληνικό εναέριο χώρο.

Η προαναφερθείσα κατάσταση πραγμάτων, συνδυαζόμενη με το *casus belli*, σε περίπτωση που η Ελλάδα προχωρήσει στην επέκταση των χωρικών της υδάτων στα 12 νμ, καθώς και τη γενικότερη αναθεωρητική τάση της

Τουρκίας, υποχρεώνει και νομιμοποιεί την Ελλάδα να προβεί στην αναγκαία αμυντική προπαρασκευή που θα της επιτρέψει να ασκήσει, εάν παραστεί ανάγκη, το δικαίωμα της νομίμου άμυνας, το οποίο προβλέπεται από το άρθρο 51 του Χάρτη των ΗΕ, με σκοπό να προστατεύσει τα ελληνικά νησιά του Αιγαίου.

2.3.1.2.β Οι δηλώσεις των πολιτικών ηγεσιών

Ως σημαντικός παράγοντας, που αντικατοπτρίζει το επίπεδο των σχέσεων δυο κρατών, θεωρείται και το είδος των δηλώσεων που διατυπώνονται από την πολιτική ηγεσία κάθε κράτους. Οι δηλώσεις αυτές διατυπώνονται είτε στο πλαίσιο εξεύρεσης τρόπου επίλυσης των υφιστάμενων καίριων διακρατικών διαφορών, είτε σκιαγραφούν μελλοντικές προθέσεις.

Όπως προκύπτει από τις ακόλουθες δηλώσεις Τούρκων αξιωματούχων, που έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς, η Τουρκία δεν έχει απεμπολήσει τις αναθεωρητικές της αξιώσεις, αντίθετα τις έχει ενισχύσει. Επιβεβαιώνεται περίτρανα ότι ο στόχος της πολιτικής της είναι η αποδοχή της ιδέας ότι αποτελεί φυσικό ηγεμόνα του περιφερειακού υποσυστήματος, καθώς και της ελληνικής εδαφικής και κυριαρχικής επικράτειας.⁸¹ Ένα άλλο στοιχείο που απορρέει από τις δηλώσεις αυτές είναι ότι η αναθεωρητική της συμπεριφορά ασκείται στη βάση των πάγιων αντιλήψεων της περί ζωτικού χώρου, με μοχλό είτε το παντουρκιστικό είτε ισλαμιστικό ιδεολόγημα, πάντοτε όμως με τη μακρόπνοη στρατηγική μιας μεγάλης περιφερειακής δύναμης, ανεξάρτητα από τις εσωτερικές, κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές της αδυναμίες.⁸² Ενδεικτικά, παρατίθενται οι ακόλουθες δηλώσεις :

«Δεν θα παραχωρήσω το Αιγαίο σε κανέναν. Το μισό Αιγαίο μας ανήκει και όλος ο κόσμος πρέπει να το γνωρίζει». Πρωθυπουργός Sardi İrmak, Hurriyet, 18 Ιανουαρίου 1975.

«Είναι φυσικό ότι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις ενός έθνους που είναι κυρίαρχο στη Μικρά Ασία θα πρέπει να εκτείνονται τουλάχιστον μέχρι το μέσο του Αιγαίου. Καμία τουρκική κυβέρνηση δεν μπορεί να αγνοεί αυτό το γεγονός που είναι θέμα εθνικής ασφάλειας». Υπουργός Άμυνας Hasan Isik, Turkish Daily News, 17 Μαρτίου 1987.

«Η νομιμότητα της επέμβασης στην Κύπρο, που αποτελεί ένα εντυπωσιακό παράδειγμα στη σύγχρονη εποχή, κατέστη δυνατή εντός ενός τέτοιου

81 Παναγιώτης Ήφαιστος, Αποτρεπτική στρατηγική, απειλές χαμηλής έντασης, έλεγχος κλιμακώσεως, ικανότητα πρώτου χτυπήματος και αξιοπιστία αποτρεπτικής στρατηγικής, <http://www.ifestos.edu.gr>.

82 Ιωάννης Μάζης, Γεωπολιτική Προσέγγιση για ένα Νέο Ελληνικό Αμυντικό Δόγμα, Εκδόσεις Παπαζήση, 2006, σελ. 56.

είδους νομικού πλαισίου [στη βάση δηλαδή προστασίας των εθνικών μειονοτήτων]. Η απόκτηση από την Τουρκία ενός τέτοιου δικαιώματος στα Βαλκάνια μπορεί να γίνει εφικτή, μόνο αν η χώρα υιοθετήσει μια δραστήρια βαλκανική πολιτική, η οποία θα λαμβάνει υπόψη συνεχώς τους πολιτισμικούς και ιστορικούς παράγοντες». Υπουργός Εξωτερικών, Αχμέτ Νταβούτογλου, στο βιβλίο του «Το στρατηγικό βάθος, Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας».

«Δώσαμε το Ορφανοτροφείο, συζητάμε για τη σχολή της Χάλκης, δώστε μας και σεις κάτι στη Θράκη». Υπουργός Επικρατείας Εγκεμέν Μπαγίς, Ελεύθερος Τύπος, 17 Οκτωβρίου 2010

2.3.1.2.γ Κατευθύνσεις διπλωματικών πρωτοβουλιών

Οι διπλωματικές πρωτοβουλίες της Τουρκίας αποτυπώνουν αναθεωρητισμό και ηγεμονικές αξιώσεις, στην πρώτη γραμμή των οποίων είναι η Κύπρος, τα Βαλκάνια και η Ελλάδα. Επισήμως, δηλαδή μέσω διπλωματικών πρωτοβουλιών, η Τουρκία έχει προβεί και συνεχίζει να προβαίνει σε τακτικές υπονόμευσης της ελληνικής κυριαρχίας ως ακολούθως.

α. Η αμφισβήτηση του καθεστώτος στο Αιγαίο

Η ακόλουθη δήλωση του νυν Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών είναι χαρακτηριστική για την πολιτική που σχεδιάζει η Τουρκία σχετικά με το καθεστώς του Αιγαίου : «Το γεγονός ότι η συντριπτική πλειοψηφία των νησιών του Αιγαίου βρίσκεται υπό ελληνική κυριαρχία αποτελεί το σημαντικότερο αδιέξοδο της πολιτικής της εγγύς θαλάσσιας περιοχής της Τουρκίας».⁸³ Το αποτέλεσμα της κρίσης των Ιμίων επαλήθευσε εμπειρικά την αναθεωρητική πολιτική της Τουρκίας και παράλληλα αποτέλεσε διπλωματική της επιτυχία λόγω καθιέρωσης του όρου των «γκρίζων ζωνών».

β. Η αμφισβήτηση των εθνικού εναερίου χώρου

Το 1974 η Τουρκία εξέδωσε τη NOTAM 714 στον ICAO, απαιτώντας από όλα τα αεροσκάφη που διέρχονται κατά μήκος της μεσαίας γραμμής του Αιγαίου να της ζητούν σχετική άδεια. Μ' αυτόν τον τρόπο προσπάθησε να επεκτείνει το χώρο της δικαιοδοσίας της μέχρι το μέσο του Αιγαίου εντός του FIR Αθηνών. Στη συνέχεια και μετά την κήρυξη από την Ελλάδα του Αιγαίου ως επικίνδυνη περιοχή (NOTAM 1157), η Τουρκία απέσυρε την ως άνω ανακοίνωση λόγω του

83 Αχμέτ Νταβούτογλου, Το στρατηγικό βάθος, Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας, σελ.268.

οικονομικού πλήγματος που δέχτηκε ο τουρισμός της. Ωστόσο, μέχρι σήμερα συνεχίζει να μην υποβάλει σχέδια πτήσεως για τα στρατιωτικά της αεροσκάφη που ίπτανται εντός του FIR Αθηνών, διαπράττοντας πολυάριθμες παραβάσεις των κανόνων εναέριας κυκλοφορίας.

Επίσης, η τακτική αμφισβήτησης του νομικού καθεστώτος του ελληνικού εναέριου χώρου, εκφράζεται και μέσω NATO. Η Τουρκία εκμεταλλευόμενη το πλαίσιο και τους κανονισμούς της Συμμαχίας, προβάλλει συνεχώς αιτιάσεις και προσκόμματα σχετικά με: α) τη διοίκηση και τον έλεγχο των αεροναυτικών επιχειρήσεων στο Αιγαίο, β) τον αμυντικό σχεδιασμό του NATO σε σχέση με το καθεστώς των νήσων του ανατολικού Αιγαίου, και κυρίως της Λήμνου, γ) την αμφισβήτηση του ελληνικού εναέριου χώρου και τη μη υποβολή σχεδίων πτήσεως κατά την εκτέλεση συμμαχικών αεροναυτικών ασκήσεων στο Αιγαίο εντός του FIR Αθηνών. Τα αποτελέσματα των ως άνω τουρκικών ενεργειών οδήγησαν το NATO στην έκδοση την 21^η Αυγούστου 2006 σχετικής οδηγίας (*Shape Aegean Islands Policy*), σύμφωνα με την οποία απαγορεύεται στα ελληνικά αεροπλάνα, σε περίοδο ασκήσεων, οι πτήσεις εγγύτερα των 6 νμ από τις ακτές ορισμένων ελληνικών νησιών στο Αιγαίο.⁸⁴

γ. Η αμφισβήτηση της υφαλοκρηπίδας

Οι ενέργειές της Τουρκίας επί του ζητήματος της υφαλοκρηπίδας οδηγούν μάλλον σε όξυνση των σχέσεων των δυο κρατών παρά σε ύφεση. Πρόσφατα, από 1^η έως 17^η Ιουλίου 2010 δυο τουρκικά υδρογραφικά - ερευνητικά πλοία (Πίρι Ρέις και Τσεσμέ) εισήλθαν στα ελληνικά χωρικά ύδατα νοτιοανατολικά του Καστελλόριζου, με σκοπό τη διενέργεια γεωφυσικών ερευνητικών δραστηριοτήτων, ενώ το τουρκικό υπουργείο Εξωτερικών έθεσε θέμα συνολικής διευθέτησης της υφαλοκρηπίδας. Με αυτήν την ανακοίνωση η Τουρκία θεωρεί ότι η Ελλάδα δεν έχει υφαλοκρηπίδα πέραν των 6 νμ χωρικών υδάτων της και επομένως το υπόλοιπο τμήμα της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου είναι προς «*ρύθμιση*» και «*οριοθέτηση*». Προς τούτο, άλλωστε, η Άγκυρα «*ξεθάβει*» το Πρωτόκολλο της Βέρνης του 1976, αναβαθμίζοντάς το σε Συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, για να ισχυριστεί ότι πέραν των χωρικών υδάτων οι δύο χώρες δεν μπορούν να προβαίνουν σε σεισμικές έρευνες.⁸⁵

84 Ελευθεροτυπία 9 Αυγούστου 2010, συμπεριλαμβανομένων εγγράφου του ΑΤΑ προς το ΓΕΑ και εγγράφου του αμερικανού Δκτη των Νατοϊκών Δυνάμεων στη Σμύρνη, στο οποίο επισημαίνεται η ανάγκη συνεργασίας Ελλάδας-Τουρκίας για τον έλεγχο του Αιγαίου στο www.enet.gr/?i=news.el.article&id=191374.

85 <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=184326>.

2.3.1.2.δ Μέγεθος και εκσυγχρονισμός πολεμικής μηχανής

Ο υπέρμετρος ανταγωνισμός των δύο χωρών στην αγορά οπλικών συστημάτων, στον εκσυγχρονισμό των ήδη διαθέσιμων και στη συμμετοχή σε διάφορα προγράμματα συμπαραγωγής με άλλες χώρες είναι ενέργειες που σηματοδοτούν το ενδεχόμενο μελλοντικής συμπλοκής και κατά συνέπεια αποτελούν ένδειξη απειλής, σε συνδυασμό με τους τρεις προαναφερόμενους παράγοντες.

Η Τουρκία, μετά τη διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας, εν αντιθέσει με τις υπόλοιπες χώρες του NATO, αλλά και όλες τις χώρες που ανήκαν στο πρώην Σύμφωνο της Βαρσοβίας, μετά από την υιοθέτηση ενός μεγαλεπήβολου «Εθνικού Σχεδίου Στρατηγικών Στόχων» τις αρχές της δεκαετίας του 1990, προχώρησε στην αύξηση των εξοπλιστικών της δαπανών, πετυχαίνοντας τον εκσυγχρονισμό των ΕΔ και την ενίσχυση της εγχώριας αμυντικής της βιομηχανίας. Είναι γνωστές οι επιτυχίες της Τουρκίας στον τομέα : α) της αεροναυπηγικής με την κατασκευή πολεμικών αεροσκαφών τύπου F-16 στις δικές της εγκαταστάσεις, β) της ναυπήγησης πολεμικών πλοίων με την κατασκευή κυρίως φρεγατών και υποβρυχίων, γ) της δορυφορικής τεχνολογίας και δ) της κατασκευής οπλικών συστημάτων, των οποίων η αξία ανέρχεται ετησίως περίπου στο ένα δισεκατομμύριο δολάρια.

Το «Εθνικό Σχέδιο Στρατηγικών Στόχων» προέβλεπε την αναβάθμιση του τουρκικού στρατού σε ένα από τους πέντε μεγαλύτερους και πιο σύγχρονους στρατούς στον κόσμο, αλλά και της τουρκικής πολεμικής βιομηχανίας σε μία από τις δέκα μεγαλύτερες βιομηχανίες του κόσμου, με εξαγωγικούς προσανατολισμούς, κυρίως σε μια σειρά από χώρες που κατατάσσονται στον τουρκογενή και ισλαμικό χώρο. Μέσα στο πλαίσιο αυτού του εικοσαετούς προγράμματος οι τουρκικές ΕΔ συνέταξαν ένα «Πρόγραμμα Εκσυγχρονισμού» ύψους 150 δισεκατομμυρίων δολαρίων, το οποίο και άρχισαν να περιφέρουν στις χώρες που εμπορεύονταν οπλικά συστήματα, με σκοπό : α) την εξασφάλιση διεθνούς πολιτικής στήριξης για τους εθνικούς στρατηγικούς στόχους που τέθηκαν στο ως άνω Σχέδιο και β) την παραχώρηση στην τουρκική αμυντική βιομηχανία υψηλής τεχνολογία που είναι απαραίτητη για την κατασκευή σύγχρονων οπλικών συστημάτων.

Σήμερα, οι τουρκικές χερσαίες δυνάμεις, αποτελούνται από 4 Στρατιές με 10 συνολικά Σώματα Στρατού. Σε επίπεδο μεραρχιών, διαθέτουν 3 επιχειρησιακά στρατηγεία (1 τεθωρακισμένης και 2 μηχανοκίνητου πεζικού), καθώς επίσης και 1 μεραρχία Ειδικών Δυνάμεων και 2 Μ/Κ ΠΖ. Η ουσιαστική τους δομή, είναι: 15 τεθωρακισμένες ταξιαρχίες, 18 ταξιαρχίες μηχανοκίνητου πεζικού 4 ταξιαρχίες

καταδρομών, 1 αλεξιπτωτιστών και 9 ταξιαρχίες απλού πεζικού. Στον Πίνακα 2.1⁸⁶ παρατίθενται ενδεικτικά τα πιο σημαντικά οπτικά συστήματα της Τουρκίας.

ΟΠΛΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	ΤΥΠΟΣ	ΜΟΝΑΔΕΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ
ΟΡΟΦΗ ΕΔ⁸⁷	Στρατός Ξηράς	450.000	
	Πολεμικό Ναυτικό	51.000	
	Πολεμική Αεροπορία	60.000	
	ΣΥΝΟΛΟ	561.000	
ΑΡΜΑΤΑ ΜΑΧΗΣ	Leopard-2H, 2A4, 1A5	695	
	M-48A5	1.534	
	M-60T & M-60A3	1.052	
	ΣΥΝΟΛΟ	3.281	
ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟ ΜΑΧΗΣ	Πυραυλικό πυροβολικό	265	
	Αυτοκινούμενο πυραυλικό	985	
	Ρυμουλκούμενο πυροβολικό	969	
	ΣΥΝΟΛΟ	2.219	
ΕΛΙΚΟΠΤΕΡΑ	AH-Super Cobra	40	ΜΑΧΗΤΙΚΑ
	Μετ/κα, Επ/σεων Εκπ/κα	347	ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΑ
	ΣΥΝΟΛΟ	387	
ΜΑΧΗΤΙΚΑ ΑΕΡΟΣΚΑΦΗ	F-16 Fighting Falcon	210	ΜΑΧΗΤΙΚΑ
	F-4 Phantom	117	-//-
	RF-4 Phantom	27	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ
	ΣΥΝΟΛΟ	354	
ΦΡΕΓΑΤΕΣ⁸⁸	Meko-200	8	
	Oliver Hazard Perry, Knox	9	
	ΣΥΝΟΛΟ	17	
ΚΟΡΒΕΤΕΣ		6	
ΥΠΟΒΡΥΧΙΑ	T-209	14	
ΠΛΟΙΑ ΑΠΟΒΑΣΕΩΝ	Zubr, Type 520,521, LCVP	72	
ΑΝΤΙΕΡΟΠΟΡΙΚΑ	HAWK PHASE III	48	
	Nike Hercules	72	
	Stinger, Igla, Rapier	1292	
	ΣΥΝΟΛΟ	1.412	
ΑΑΑ	M-42A	110	
	L-70T	1.070	
	GDF-GAI	170	
	M-55,42, Rh-202	1.310	
	ΣΥΝΟΛΟ	2.660	

Πίνακας 2.1
Οπτικά Συστήματα Τουρκίας

86 Τα στοιχεία αντλούνται από το περιοδικό Άμυνα και Διπλωματία, από το δικτυακό τόπο <http://www.amynanet.gr>, με τελευταία ενημέρωση την 1η Φεβρουαρίου 2010, καθώς από λοιπούς ιστοτόπους στρατιωτικού περιεχομένου.

87 Χρήστος Λυμπέρης. Ελληνική Αμυντική Στρατηγική, Εκδόσεις Αιχμή, 1993, σελ.150-151, σε σύγκριση με νεότερα στοιχεία από <http://www.ellinikos-stratos.com>.

88 Τα στοιχεία περί ναυτικής ισχύος αντλούνται από το επίσημο διαδικτυακό τόπο του ΠΝ, <http://www.hellenicnavy.gr>

Όσον αφορά στη συμπαραγωγή οπλικών συστήματα με άλλες χώρες, η Τουρκία τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο μετέχει στη συμπαραγωγή του μαχητικού αεροσκάφους πέμπτης γενιάς *F-35 Lightning II της Lockheed Martin*, τύπου *Stealth*, που θα καταστήσει την έννοια της αεροπορικής παραβίασης παρελθόν, καθώς οι ελληνικές ΕΔ θα αδυνατούν τεχνικά να παρακολουθήσουν τα ίχνη των συγκεκριμένων μαχητικών στο Αιγαίο. Η παραγγελία της Τουρκίας ανέρχεται σε 100 αεροσκάφη που θα αρχίσουν να παραλαμβάνονται εντός του 2016. Παράλληλα, έχει προγραμματίσει την προμήθεια 50 (συν 41 option) επιθετικών ελικοπτέρων και 14 μεταφορικών και βρίσκεται σε διαπραγματεύσεις για προμήθεια ακόμη 115 ελικοπτέρων γενικής χρήσεως.

Αναφορικά με τη θαλάσσια ισχύ, το 2015 ολοκληρώνεται μεγάλο ναυτικό εξοπλιστικό πρόγραμμα που ήδη βρίσκεται σε εξέλιξη και τότε αναμένεται να αποκτήσει για πρώτη φορά το αδιαμφισβήτητο πλεονέκτημα στη θάλασσα. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα περιλαμβάνει : α) ναυπήγηση ενός πλοίου αμφίβιων επιχειρήσεων, κόστους 500 εκατομμυρίων ευρώ. Το πλοίο θα έχει τη δυνατότητα μεταφοράς χιλίων πεζοναυτών, 8 ελικοπτέρων, 4 σκαφών ταχείας μεταφοράς, 3 μη επανδρωμένων αεροσκαφών, 13 αρμάτων μάχης και 80 τεθωρακισμένων οχημάτων, β) αγορά 4 φρεγατών, 12 κορβेटών, 10 αρματαγωγών και 6 υποβρυχίων. Δεν είναι τυχαίες οι δηλώσεις του πρώην Αρχηγού των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων Χιλμί Οζκιόκ, τις οποίες πρόσφατα ο εν ενεργεία διάδοχός του στρατηγός Ιλκέρ Μπασμπούγ επανέλαβε μιλώντας σε αξιωματικούς του Ναυτικού στον ναύσταθμο Golcuk: «*Στις αυτοκρατορίες η ναυτική ισχύς είναι εξαιρετικά σημαντική. Από κάθε άποψη αν σήμερα η θαλάσσια ισχύς είναι μία φορά σημαντική, αύριο θα είναι πέντε. Στο Αιγαίο έχουμε ήδη προβλήματα και για την επίλυσή τους έχουμε ανάγκη από ισχυρό Πολεμικό Ναυτικό*».

Πλέον των ανωτέρω, ήδη από το 2008 έχει ανακοινωθεί η αγορά από τη Γερμανία 36 γεφυροφόρων οχημάτων⁸⁹ και 52 αμφίβιων επιθετικών γεφυρών.⁹⁰ Τα εν λόγω οπτικά μέσα θα τοποθετηθούν σε περιοχές κοντά στον Έβρο (Karaağaç, Kırklareli) για ευνόητους λόγους.

2.3.1.2.ε Η διάταξη των ΕΔ

Η διάταξη των τουρκικών ΕΔ θεωρείται από την Ελλάδα μια ακόμη ένδειξη απειλής. Δυο από τις τέσσερις Στρατιές της Τουρκίας, η 1^η και η 4^η

89 Η Τουρκία προμηθεύεται 36 άρματα έναντι 48 που βρίσκονται σε όλη την ευρωπαϊκή ήπειρο. Το συγκεκριμένο άρμα έχει δυνατότητα γεφύρωσης κωλυμάτων μήκους 28 μ. σε χρόνο μόλις 5 λεπτών.

90 Δοκιμές που έχουν γίνει από το γερμανικό στρατό έδειξαν ότι η διεκπεραίωση ενός άρματος από τη μία όχθη στην άλλη για ένα ποταμό παρόμοιο με τον Έβρο δεν διαρκεί παραπάνω από 6', επιτρέποντας στις τουρκικές ΕΔ να μεταφέρουν στο πρώτο κύμα της επίθεσης 24 άρματα μάχης.

αναπτύσσονται απέναντι από ελληνικά εδάφη και χωρικά ύδατα. Η μεν πρώτη αναπτύσσεται κατά μήκος της Δυτικής Θράκης, η δε δεύτερη, ή αλλιώς «*Στρατιά του Αιγαίου*» απέναντι από τα νησιά του Αιγαίου. Η εν λόγω Στρατιά ανέρχεται σε 150.000 άνδρες περίπου⁹¹ και περιλαμβάνει ένα Σύνταγμα Αεροπορίας Στρατού, μια Ταξιαρχία Αμφίβιων Επιχειρήσεων, πλήθος Ταξιαρχιών και Συνταγμάτων Πεζικού, σχεδόν όλα τα αποβατικά πλοία του τουρκικού στρατού, καθώς και το μεγαλύτερο μέρος των ειδικών δυνάμεων και δεν υπόκειται στον έλεγχο του ΝΑΤΟ, όπως οι άλλες τουρκικές Στρατιές. Επιπλέον, εάν σ' αυτές, εάν ληφθεί υπόψη και το τμήμα της 2ης Στρατιάς που βρίσκεται απέναντι από την Κύπρο, γίνεται αντιληπτό το πόσο υψηλός είναι ο βαθμός της τουρκικής απειλής. Στο *Παράρτημα Α* απεικονίζεται η διάταξη των τουρκικών ΕΔ, όπως αυτές έχουν αναπτυχθεί απέναντι από την ελληνική επικράτεια.

2.3.1.2.στ Η οικονομική κατάσταση, οι προοπτικές⁹²

Η οικονομία της Τουρκίας βρίσκεται σε φάση μετάβασης από τον αγροτικό και βιομηχανικό τομέα σε μια περισσότερο διεθνοποιημένη και ανοικτή οικονομία με κυρίαρχο τον τομέα των υπηρεσιών. Σημείο καμπής για την περαιτέρω φιλελευθεροποίηση της τουρκικής οικονομίας αποτέλεσε η υπογραφή της Τελωνειακής Συνθήκης με την ΕΕ το 1995. Ωστόσο, ασταθείς οικονομικές πολιτικές σε συνδυασμό με χρόνια διαρθρωτικά οικονομικά προβλήματα, οδήγησαν σταδιακά την οικονομία σε ύφεση και κρίση το 2001, με κύρια χαρακτηριστικά τον υψηλό πληθωρισμό, τη σοβαρή αποδυνάμωση του νομίσματος και τα πολύ υψηλά ποσοστά ανεργίας. Από το 2001 και μετά η οικονομία της χώρας τέθηκε «*υπό παρακολούθηση*» από το ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα και άρχισαν να εφαρμόζονται σοβαρά δημοσιονομικά μέτρα με σκοπό τη μείωση του πληθωρισμού, την ενίσχυση της απασχόλησης και την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων. Η ανεξαρτητοποίηση της Κεντρικής Τράπεζας, η εφαρμογή συστήματος κυμαινόμενων ισοτιμιών και η τιθάσευση των ελλειμμάτων του κρατικού προϋπολογισμού αποτέλεσαν τους βασικούς άξονες εφαρμογής της οικονομικής πολιτικής, ταυτόχρονα με τη σταδιακή απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, την απελευθέρωση των αγορών ενέργειας και τηλεπικοινωνιών και την εφαρμογή προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων μεγάλων ΔΕΚΟ. Παρ' όλα αυτά, η αύξηση των εισαγωγών και των δαπανών χρηματοδότησης των ελλειμμάτων φαίνεται πως οδηγεί σε μεγάλη επιβάρυνση του ισοζυγίου τρεχουσών

91 Επικαιροποιημένα στοιχεία από δικτυακούς τόπους με στρατιωτικό περιεχόμενο.

92 Τα οικονομικά στοιχεία αντλούνται κυρίως από : α) www.economywatch.com, Economy Investment & Finance Reports), β) www.cia.com, γ) ΟΟΣΑ www.oecd.org, ε) www.imf.org, δ) Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών, <http://www.acci.gr>. ε) Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Τουρκίας, www.turkstat.gov.tr, ζ) United Nation Conference on Trade and Development, www.UNCTAD.org και η) www.turkischeconomy.org.

συναλλαγών, γεγονός που πρέπει να συνδυαστεί με τις ολοένα και αυξανόμενες δαπάνες κάλυψης των ενεργειακών αναγκών της χώρας και της μεγάλης ανάγκης σε αντίστοιχες επενδύσεις υποδομών.

Επίσης, σημαντική ώθηση στην τάση ανόδου των αναπτυξιακών ρυθμών στην χώρα έδωσε η ευρωπαϊκή της προοπτική. Από την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων έχει ξεκινήσει σταδιακή υλοποίηση θεσμικών, οικονομικών και κοινωνικών μεταρρυθμίσεων, με επιδίωξη την προώθηση της Τουρκίας σε μία νέα διάσταση αλλαγής και στόχο την εναρμόνισή της στο κοινοτικό κεκτημένο.⁹³ Παράλληλα, σημαντική είναι και η συμβολή της συνετής μακροοικονομικής διαχείρισης, καθώς και η πρόοδος στον τομέα της δημοσιονομικής διαφάνειας που συνέβαλλαν, πλην των άλλων, στη βελτίωση της εγχώριας και διεθνούς εμπιστοσύνης. Σύμφωνα με έρευνα του ΟΟΣΑ : «...η οικονομική ανάπτυξη της Τουρκίας είναι πιθανό να συγκαταλέγεται μεταξύ των ισχυρότερων χωρών του ΟΟΣΑ το 2010, υποστηριζόμενη από τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα, τη διεθνή εμπιστοσύνη των επενδυτών και το δυναμικό επιχειρηματικό τομέα».⁹⁴ Στον ακόλουθο πίνακα παρατίθενται τα σημαντικότερα οικονομικά μεγέθη της Τουρκίας για το χρονικό διάστημα 2006 έως 2011.

 Οικονομικά Μεγέθη	2006	2007	2008	2009	2010	2011*
ΑΕΠ (%) Ετήσια μεταβολή (Ετήσια μεταβολή (Constant Prices, National Currency) Τρέχουσες τιμές σε billion\$	6,9	4,7	0,9	-4,7	4,7	4,5
Ανεργία	10,2	10,3	11,0	14,0	13,9	13,4
Πληθωρισμός	9,6	8,8	10,4	6,3	8,7	5,7
Επενδύσεις (δισ. \$)	20.223	22.023	18.148	7.611	5.000	n/a
Ισοζύγιο τρεχ. συναλλαγών (επί % ΑΕΠ)	-6,1	-5,9	-5,7	-2,3	-4,5	-5,4
Δημόσιο έλλειμμα (επί % ΑΕΠ)	1,2	1,0	2,2	5,5	3,5	3,0
Δημόσιο χρέος (επί % ΑΕΠ)	46,1	39,4	39,5	45,5	45,1	44,5

*Εκτιμήσεις

Πίνακας 2.2
Σημαντικότερα οικονομικά μεγέθη Τουρκίας

93 Ετήσια έκθεση τουρκικής οικονομίας έτους 2007 από την Πρεσβεία της Ελλάδας στην Άγκυρα.

94 Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) http://www.oecd.org/document/15/0,3343,en_2649_34569_46011535_1_1_1_37443,00.html

2.3.1.3 Συμπεράσματα

Μετά την ανάλυση των έξι παραγόντων το εξαγόμενο συμπέρασμα για τις προθέσεις της Τουρκίας είναι διττό. Πρώτον, η Τουρκία αποτελεί πραγματική απειλή για την Ελλάδα και δεύτερον διαθέτει όλα τα απαραίτητα μέσα για να υλοποιήσει τους τιθέμενους πολιτικούς αντικειμενικούς της σκοπούς. Το μόνο πρόβλημα που θα αντιμετώπιζε σε περίπτωση υλοποίησης της αναθεωρητικής της πολιτικής είναι η εξασφάλιση σχετικής νομιμοποίησης σε εσωτερικό και διεθνές επίπεδο. Εάν θεωρηθεί ότι σε εσωτερικό επίπεδο η νομιμοποίηση δύναται να διασφαλιστεί στη βάση της διαχρονικής άποψης περί ιστορικής ευθύνης της Τουρκίας, σχετικά με την παροχή ασφάλειας και τη διατήρηση συνέχειας στα μουσουλμανικά στοιχεία που παρέμειναν στα εγκαταλειφθέντα εδάφη της πάλαι ποτέ Οθωμανικής Αυτοκρατορίας,⁹⁵ τότε το πρόβλημα εστιάζεται πλέον στη διεθνή νομιμοποίηση και ειδικότερα στην αντίδραση των μεγάλων δυνάμεων.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η άποψη που διατυπώθηκε το 1992, σχετικά με την εφαρμογή από μέρους της Τουρκίας της στρατηγικής *fait accompli* κατά της Ελλάδας, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες «ανοίξει το παράθυρο της τρωτότητας» για την Ελλάδα ή «ανοίξει το παράθυρο της ευκαιρίας» για την Τουρκία,⁹⁶ επιβεβαιώθηκε πλήρως τέσσερα χρόνια αργότερα. Από την «τρωτότητα» που επέδειξε η Ελλάδα στην αντιμετώπιση της κρίσης των Ιμίων προέκυψε η θεωρία των «γκρίζων ζωνών».

Είναι πολύ πιθανόν κατά τη διάρκεια του 21^{ου} αιώνα η Τουρκία να εφαρμόσει παρόμοια πολιτική με εκείνη που ακολούθησε και στο παρελθόν, στοχεύοντας είτε στην απόκτηση μικρών αλλά σημαντικών οφελών, είτε στην άμεση στρατιωτική επέμβαση σε βάρος της Ελλάδας, με οποιοδήποτε πρόσχημα. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να αγνοούνται δυο βασικές αδυναμίες της που εδράζονται, αφενός στη συνοχή του πολιτικού της συστήματος, αφετέρου στις σημαντικές διενέξεις που διατηρούνται για μεγάλο χρονικό διάστημα με εθνότητες που ζουν στο εσωτερικό της, όπως οι Κούρδοι και οι Αρμένιοι.

2.3.2 Η Αλβανία

2.3.2.1 Ιστορικό σχέσεων Ελλάδας και Αλβανίας

Οι σχέσεις Ελλάδας και Αλβανίας αποτέλεσαν ένα σημαντικό πολιτικό ζήτημα, τόσο για τη μία όσο και για την άλλη χώρα, δημιουργώντας σε διάφορες

95 Το στρατηγικό βάθος, Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας», Αχμέτ Νταβούτογλου, σελ.279 και στο «Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική» Παναγιώτη Ήφαιστου, σελ.62, στα οποία αναφέρεται ότι η υποβόσκουσα ψυχολογία περί αλυτρωτισμού των τουρκόφωνων μειονοτήτων από την Ασία μέχρι την Ευρώπη ασκεί επίδραση στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας.

96 Αθανάσιος Πλατιάς, Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική, Εκδόσεις Παπαζήση, σελ.25-26.

χρονικές φάσεις, περισσότερο εντάσεις, τριβές, και αντιπαραθέσεις και λιγότερο συνεργασία και αμοιβαία οφέλη.

Η βασική πηγή των ελληνοαλβανικών αντιπαραθέσεων εδράζεται στον αλβανικό εθνικισμό και μεγαλοϊδεατισμό, που συγκεκριμενοποιήθηκε κατόπιν μη υλοποίησης των απαιτήσεων των Αλβανών το 1913 κατά τη συνδιάσκεψη του Λονδίνου, αναφορικά με την οριοθέτηση των αλβανικών συνόρων. Στην εν λόγω συνδιάσκεψη οι Αλβανοί είχαν υποβάλλει αίτημα ενσωμάτωσης στο αλβανικό κράτος των περιοχών του Κοσσυφοπεδίου, της πΓΔΜ, του Μοναστηρίου και της Ηπείρου, που δεν έγινε αποδεκτό. Έκτοτε η Αλβανία δεν συμβιβάστηκε με τα όρια που διεθνώς αναγνωρίστηκαν με τη σύσταση του αλβανικού κράτους. Ο αλβανικός μεγαλοϊδεατισμός γέννησε το ζήτημα των «*Τσάμηδων*» που την περίοδο του μεσοπολέμου και του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ήταν στο προσκήνιο, πέρασε όμως στο περιθώριο κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, για να επανέλθει μετά την κατάρρευση του Κόμματος Εργασίας Αλβανίας (ΚΕΑ) το 1991⁹⁷ και να ισχυροποιηθεί μετά τη διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβίας.

Μετά το 1991 οι σχέσεις της Ελλάδας με την Αλβανία πέρασαν από πολλές αποθαρρυντικές φάσεις, όπως προβλήματα στον προκαθήμενο της Ορθόδοξης εκκλησίας, δίωξη στελεχών του κόμματος της Ομόνοιας, νέα έξοδος των Ελλήνων το 1997 μετά την κρίση των «*πυραμίδων*»,⁹⁸ μη εφαρμογή των μειονοτικών δικαιωμάτων, προβλήματα συμμετοχής των Ελλήνων στην πολιτική ζωή της Αλβανίας, το ζήτημα των Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα κ.α.⁹⁹

Πέραν των ασταθών σχέσεων, η Ελλάδα στηρίζει την Αλβανία ποικιλοτρόπως. Σημαντική ήταν η υπογραφή του Συμφώνου φιλίας, συνεργασίας, καλής γειτονίας και ασφάλειας το 1996 που έθεσε σε νέα θεσμική βάση τις σχέσεις των δύο χωρών, εκτοπίζοντας τα όποια προβλήματα υπήρχαν, καθώς και η στάση της Ελλάδας στην ένταξη της Αλβανίας στο ΝΑΤΟ και στην ΕΕ. Τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει βήματα στην κατεύθυνση της οικοδόμησης κλίματος αμοιβαίας εμπιστοσύνης και υπάρχει εκπεφρασμένη πολιτική βούληση των κυβερνήσεων των δύο χωρών για περαιτέρω προώθηση των διμερών σχέσεων και διεύρυνση της συνεργασίας.¹⁰⁰

Ωστόσο, με την αναβίωση του αλβανικού εθνικού ζητήματος στο Κοσσυφοπέδιο το 1999 και στη πΓΔΜ το 2001, ο αλβανικός παράγοντας νιώθει

97 Θεοφάνης Μαλκίδης, Οι ελληνοαλβανικές σχέσεις, Εκδόσεις Γόρδιος, 2007, σελ.206-217.

98 Σύστημα συλλογής κεφαλαίου, το οποίο προϋποθέτει μια ανεξάντλητη πηγή νέων πελατών, ή επενδυτών. Για να εξασφαλιστεί η ροή νέων πελατών συνήθως επιβάλλεται στους παλιούς να συστήνουν νέους. Ο κάθε πελάτης πληρώνει ένα ποσό, το οποίο μοιράζεται ανάμεσα στην εταιρεία και τους ανώτερους στην ιεραρχία της πυραμίδας. Η κατάρρευση της πυραμίδας είναι βέβαιη καθώς για να λειτουργήσει απαιτείται συνεχής εισροή νέων παικτών, γεγονός ανέφικτο.

99 Θεοφάνης Μαλκίδης, Οι ελληνοαλβανικές σχέσεις, Εκδόσεις Γόρδιος, 2007, σελ.219.

100 Υπουργείο Εξωτερικών, www.mfa.gr

ισχυρός και θέτει διαρκώς νέα ζητήματα στην Ελλάδα. Από την άλλη, ο αριθμός των μελών της ελληνικής μειονότητας μειώθηκε, καθώς ένα μέρος των Ελλήνων μετανάστευσε ή αναγκάστηκε να μεταναστεύσει προς την Ελλάδα. Παράλληλα, προβλήματα σχετικά με τα μειονοτικά δικαιώματα, τη τρομοκρατία και το ζήτημα των Τσάμηδων, παραμένουν και εντείνονται με αποτέλεσμα οι σχέσεις των δυο χωρών να εξελίσσονται περισσότερο αρνητικά παρά θετικά.

2.3.2.2 Η εξέταση των έξι παραγόντων

2.3.2.2.α Αναφύομενα προβλήματα και βαθμός εναρμόνισης της επίλυσής τους με το διεθνές δίκαιο.

Εξετάζοντας τις ελληνοαλβανικές σχέσεις από την περίοδο συγκρότησης του αλβανικού κράτους μέχρι και σήμερα εξάγεται το συμπέρασμα ότι οι βασικές διαφορές των δυο χωρών εδράζονται κυρίως σε δυο καίρια ζητήματα : α) Τα δικαιώματα της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία και β) το δημιουργούμενο από την αλβανική πλευρά ζήτημα των Τσάμηδων.

Όσον αφορά στην παραβίαση των δικαιωμάτων της ελληνικής μειονότητας, αυτή ακόμη και σήμερα συνεχίζεται αδιαλείπτως.¹⁰¹ Πλήθος παράτυπων – παράνομων ενεργειών σε βάρος της το αποδεικνύουν έμπρακτα: α) η κατά συρροή θέσπιση νομοθετημάτων για την παρεμπόδιση εισόδου του ελληνικού μειονοτικού κόμματος «Ομόνοια» στην αλβανική βουλή· η Αλβανία προέβη ακόμη και στη διχοτόμηση του νομού των Αγίων Σαράντα για να το πετύχει, β) οι επιθέσεις εναντίον στελεχών της «Ομόνοιας»,¹⁰² γ) η απαγόρευση χρήσης ελληνικών ονομάτων στις βαπτίσεις, ο διωγμός της θρησκείας, η απαγόρευση θρησκευτικών εκδηλώσεων,¹⁰³ δ) η απέλαση το 1993 του Αρχιμανδρίτη Χρυσόστομου Μαυδώνη από το Αργυροκάστρο με την κατηγορία των αντιαλβανικών ενεργειών, ε) η φυλάκιση το 1994 πέντε στελεχών του κόμματος της Ομόνοιας με το κατηγορητήριο της συνεργασίας με τις μυστικές υπηρεσίες του εχθρού, της κατασκοπείας και της έσχατης προδοσίας και στ) η τρομοκρατία σε βάρος της ελληνικής μειονότητας «...η ελληνική μειονότητα όχι μόνο δεν προστατεύεται αλλά βάλλεται από ενέργειες εκπροσώπων της τάξης και του κράτους ... με αποτέλεσμα τα μέλη της να διαλέξουν το δρόμο της φυγής, που σημαίνει ότι έμμεσα εκδιώχτηκαν».¹⁰⁴

101 Α. Μπρεδήμας, Η ελληνική μειονότητα στην Αλβανία και η σύμβαση πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης, Εκδόσεις Σάκουλας, 1997, σελ.185-203.

102 Δηλώσεις του 1ου Προέδρου της Ομόνοιας Α. Ζαρμπαλά στην Εφημερίδα «Λαϊκό Βήμα» Αργυροκάστρου 6-2-1992

103 Β.Κondis-E.Manda, The Greek minority in Albania, A documentary record (1921-1993), Thessaloniki Institute of Balkan Studies, 1994

104 Εφημερίδα Φωνή της Ομόνοιας, 31-3-1998.

Η δεύτερη σημαντική διαφορά στις ελληνοαλβανικές σχέσεις είναι το λεγόμενο ζήτημα των «Τσάμηδων».¹⁰⁵ Το εν λόγω ζήτημα χρησιμοποιήθηκε και χρησιμοποιείται από τους Αλβανούς με δύο εκφάνσεις : α) της διεκδίκησης επιστροφής της αλβανικής μειονότητας που εκδιώχτηκε το 1944 βίαια από την Ελλάδα και ειδικότερα από την περιοχή της Θεσπρωτίας και β) της απαίτησης καταβολής αποζημιώσεων για τις απολεσθείσες περιουσίες της μειονότητας στην περιοχή αυτή.

Παράλληλα, δεν θα πρέπει να αγνοείται το γεγονός ότι με τη διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβίας και την ανάδειξη νέων κρατών, ενισχύθηκαν, λόγω του αλβανικού στοιχείου που διαβιούσε σ' αυτές, οι αλυτρωτικές αξιώσεις της Αλβανίας στο Κοσσυφοπέδιο, στη Νότια Σερβία και στη πΓΔΜ, καθώς και στη Β. Ήπειρο. Οι αξιώσεις αυτές εκφράζονται με την προώθηση χαρτών όπως του *Παραρτήματος Β*.

2.3.2.2.β Οι δηλώσεις των πολιτικών ηγεσιών

Όπως προκύπτει από τις ακόλουθες δηλώσεις, η Αλβανία διατηρεί αλυτρωτικές αξιώσεις που αποτελούν στοιχείο απειλής για την Ελλάδα.

«Να αρχίσουν διαπραγματεύσεις μεταξύ των δυο χωρών για να δώσουν τη σωστή νομική λύση στο πρόβλημα των Τσάμηδων Αλβανών στην Ελλάδα και των Ελλήνων στην Αλβανία». Πρόεδρος Αλβανίας Άλφρετ Μοϊσίου, Καθημερινή 19 Οκτωβρίου 2004.

«Το ζήτημα των Τσάμηδων δεν παύει να ισχύει, αλλά σε νομικό πλαίσιο». Σ. Μπερίσα, Πρωθυπουργός Αλβανίας, G.Shqiptare, 26 Νοεμβρίου 2008.

«Αδέλφια, υπόσχομαι ότι έπειτα από ένα χρόνο όλοι μαζί θα γιορτάσουμε στην Ηγουμενίτσα όπως οι πρόγονοί μας». Ντασαμίρ Ταχίρι, βουλευτής κόμματος PDU.

2.3.2.2.γ Κατευθύνσεις διπλωματικών πρωτοβουλιών

Οι διπλωματικές πρωτοβουλίες της Αλβανίας, όσον αφορά στο βορειοηπειρωτικό ζήτημα και τις πολυποικίλες παραμέτρους του, δημιουργούν νέες αντιθέσεις και οξύνουν τις παλιές, αποτυπώνοντας αναθεωρητικές αξιώσεις.

¹⁰⁵ Οι Τσάμηδες είναι απόγονοι των Σπαχήδων και Θεσπρωτών χριστιανών που εξισλαμίσθηκαν βίαια το 1653 για να μην χάσουν τα κτήματά τους, ύστερα από την αποτυχία της επανάστασης του κινήματος του Επισκόπου Τρίκης Διονυσίου το 1611. Η γενεσιουργός αιτία πρέπει να αναζητηθεί ταυτόχρονα με τη δημιουργία αλβανικής εθνικής ιδεολογίας, την περίοδο της πτώσης των Οθωμανών. Μετά την ίδρυση του αλβανικού κράτους, η Αλβανία κατέβαλε προσπάθεια να δημιουργήσει μειονοτικό ζήτημα στην Ελλάδα. Μετά το τέλος του Β'ΠΠ οι Τσάμηδες εγκατέλειψαν τη Θεσπρωτία με τη θέληση τους επειδή φοβήθηκαν τις ποινές της ελληνικής δικαιοσύνης για τις βιαιότητες που διέπραξαν με τις φασιστικές και ναζιστικές δυνάμεις κατοχής σε βάρος των Ελλήνων της περιοχής. Από τότε οι Τσάμηδες χρησιμοποιούνται ως μοχλός πίεσης με σκοπό να εγείρουν ζήτημα αλβανικής μειονότητας στην Ήπειρο. Ηλίας Κώνστας, Το Βορειοηπειρωτικό ζήτημα, Αθήνα 1951, και Λ. Διβάνη, Ελλάδα και μειονότητες, Εκδόσεις Καστανιώτης, 1995.

Ο ένας εκ των τριών βασικών αξόνων της εξωτερικής πολιτικής της Αλβανίας για το έτος 2011 εδράζεται στην ανεξαρτησία του Κοσσόβου.¹⁰⁶ Η αναγνώριση του Κοσσόβου ως ανεξάρτητου κράτους, καθώς και το σύνολο των διπλωματικών ενεργειών της αλβανικής πλευράς προς την κατεύθυνση αυτή, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι το 92% του Κοσσόβου αποτελείται από Αλβανόφωνους, στοχεύει στη δημιουργία μιας δεύτερης Αλβανίας στα Βαλκάνια και γεννά ευρύτερες αλυτρωτικές διεκδικήσεις σε βάρος των γειτονικών κρατών.

Παράλληλα, από το 1990 παρουσιάζεται μια έντονη δραστηριότητα πολύπλευρης προβολής του ζητήματος των Τσάμηδων σε επίπεδο διμερών και διεθνών πολιτικών σχέσεων, μέσω του αλβανικού λόμπυ, αλλά και μέσω οργανώσεων στο εσωτερικό της Αλβανίας. Οι παραπάνω δραστηριότητες επικεντρώνονται στη διεθνή προβολή του ζητήματος μέσω έντονης προπαγάνδας με :

α) την ευρεία χρήση του διαδικτύου, β) την επιδίωξη εκπροσώπησης σε διάφορους διεθνείς οργανισμούς, γ) την εξασφάλιση υποστήριξης από άλλα κράτη όπως η Τουρκία και δ) την καθιέρωση ημέρας εθνικού πένθους, όπως έγινε με την αναγνώριση της 24^{ης} Ιουνίου ως «*ημέρα γενοκτονίας των Τσάμηδων από τους Έλληνες*».¹⁰⁷

Αξίζει να σημειωθεί ότι το αποτέλεσμα των αλβανικών διπλωματικών ενεργειών ώθησε το State Department στην έκδοση σχετικής ετήσιας έκθεσης, στην οποία κατηγορεί την Ελλάδα για παραβίαση των δικαιωμάτων των Τσάμηδων και οδήγησε τον πάπα να ανταποκριθεί θετικά στο αίτημα της οργάνωσης «*Τσαμουριά*» να βοηθήσει με την προσευχή του 250.000 Τσάμηδες να επιστρέψουν στη γη τους και στους τάφους των προγόνων τους που βρίσκονται στην Ελλάδα. Επιπλέον, η οργάνωση «*Τσαμουριά*» σε πρόσφατη εκδήλωση της αναφέρθηκε σε συνένωση των αλβανό-κατοικούμενων εδαφών και ανακοίνωσε την κατάθεση αιτήματος στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, προκειμένου να αναθεωρηθούν οι συμφωνίες του Βερολίνου (1878) και Λονδίνου (1913), ώστε να διορθωθούν τα «*λάθη*» που συντελέστηκαν σχετικά με την οριοθέτηση των αλβανικών εδαφών, τα οποία ως τότε τελούσαν υπό οθωμανικής κατοχής.¹⁰⁸

2.3.2.2.5 Μέγεθος και εκσυγχρονισμός πολεμικής μηχανής

Ο αλβανικός στρατός διαθέτει θεωρητικά 15-16 μεραρχίες σε πλήρη κινητοποίηση, κάθε μία από τις οποίες αποτελείται από ένα έως και οκτώ

¹⁰⁶ Υφυπουργός Εξωτερικών Αλβανίας Selim Belortaja στο αλβανικό κανάλι ALSAT, σχετικά με τις διπλωματικές πρωτοβουλίες των Τιράνων. «Πέρα από τους τρεις κύριους πυλώνες της εξωτερικής πολιτικής, θα δώσουμε περισσότερη έμφαση στις οικονομικές σχέσεις μας με το Κοσσυφοπέδιο», δήλωσε ο Belortaja, <http://www.strategyreport.gr>

¹⁰⁷ Μιχαήλ Τρίτος, Οι προκλήσεις των Τσάμηδων έναντι της Ελλάδας και της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Αλβανίας, www.anax.20m.com/forum/chameria

¹⁰⁸ Εφημερίδα Ριζοσπάστης, Τετάρτη 2 Νοεμβρίου 2010.

συντάγματα ή συνδυασμό τριών ταξιαρχιών και δύο συνταγμάτων. Η κατάσταση όμως της εκπαίδευσης και του διαθέσιμου υλικού κάνουν εξαιρετικά αμφίβολη τη μαχητική ικανότητα των δυνάμεων αυτών.

Για πολλές δεκαετίες η εικόνα του αλβανικού στρατού ήταν αυτή των 600.000 πολυβολίων που βρίσκονται διάσπαρτα σε όλη τη χώρα όπου το σύνολο του λαού θα έδινε την έσχατη μάχη εναντίον των εισβολέων. Παρ' όλη τη συνεργασία με τρίτες χώρες και κυρίως την Τουρκία σε θέματα εκπαίδευσης, η όλη κατάσταση, δεδομένης της έλλειψης πόρων και της κατάστασης αναρχίας που υπάρχει σε πολλές περιοχές της χώρας, δεν φαίνεται πιθανό να μεταβληθεί σύντομα. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι ο αλβανικός παράγοντας δεν είναι υπολογίσιμος σε περίπτωση εξελίξεων στο Κοσσυφοπέδιο.

Όσον αφορά στην ΠΑ της Αλβανίας, σημειώνεται ότι το αξιόμαχό της είναι πολύ χαμηλό και η κατάσταση χειροτερεύει συνεχώς. Το διαθέσιμο υλικό είναι εξαιρετικά παλαιό και οι προμήθειες ανταλλακτικών είναι σχεδόν ανύπαρκτες. Η σοβαρότατη έλλειψη πόρων είναι ο σημαντικότερος λόγος. Οι μόνοι τύποι ιπτάμενων μέσων που μπήκαν πρόσφατα σε υπηρεσία είναι ένας μικρός αριθμός δυτικής κατασκευής ελικοπτέρων που χρησιμοποιούνται ως επί το πλείστον από την κυβέρνηση. Επίσης, και στο ΠΝ η κατάσταση κυμαίνεται στα ίδια επίπεδα.

2.3.2.2.ε Η διάταξη των ΕΔ

Μετά την ανάλυση της ποσότητας και ποιότητας των αλβανικών ΕΔ, κρίνεται άνευ σημασίας η εξέταση της διάταξής τους, δεδομένων των αμελητέων πληγμάτων που θα επέφεραν σε βάρος των ελληνικών σε μια ενδεχόμενη σύγκρουση.

2.3.2.2.στ Η οικονομική κατάσταση, οι προοπτικές¹⁰⁹

Παρά τα πολλά συνταγματικά και νομοθετικά προβλήματα η κυβέρνηση των Τιράνων προσπαθεί να μπει σε τροχιά ένωσης με την ΕΕ. Τον Ιούνιο του 2006, η χώρα υπέγραψε Συμφωνία Σταθεροποίησης και Ένωσης ως πρώτο βήμα για την ένωση. Η Αλβανία είναι ένα από τα φτωχότερα κράτη της Ευρώπης με κατά κεφαλήν εισόδημα μικρότερο από εκείνο της Βουλγαρίας και σχεδόν 1/10 από εκείνο του ΗΒ. Το μισό του οικονομικά ενεργού πληθυσμού απασχολείται με την γεωργία και το 1/5 εργάζεται στο εξωτερικό.

Την τελευταία τετραετία η οικονομία της Αλβανίας, κυρίως λόγω υλοποίησης σημαντικών οικονομικών μεταρρυθμίσεων, παρουσιάζει ανοδική πορεία,

109 Τα στοιχεία αντλούνται κυρίως από τους διαδικτυακούς τόπους : α) www.economywatch.com, Economy, Investment & Finance Reports, β) www.cia.com και γ) <http://www.acci.gr>, δ) ΟΟΣΑ www.oecd.org, ε) ΔΝΤ, www.imf.org, στ) [www. http://www.instat.gov.al/](http://www.instat.gov.al/) και ζ) www.UNCTAD.org

που κυμαίνεται όμως σε χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Ειδικότερα, το 2009 συνεχίστηκε η αναπτυξιακή της πορεία αν και σε βραδύτερο ρυθμό. Μέχρι και το Σεπτέμβριο 2009 ο ρυθμός ανάπτυξης επιβραδύνθηκε κατά 1,5% περίπου σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα του προηγούμενου έτους, ωστόσο ο ρυθμός αυτός εξακολουθεί να κυμαίνεται σε ποσοστό πάνω από 5% ετησίως, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Αλβανίας και πάνω από 4% σύμφωνα με εκτιμήσεις των διεθνών οργανισμών. Επιπρόσθετα, σημειώνεται ότι ο υψηλός δείκτης διαφθοράς του πολιτικού συστήματος της χώρας πολλές φορές οδήγησε σε μεγάλες εσωτερικές αναταραχές. Στον ακόλουθο πίνακα παρατίθενται τα σημαντικότερα οικονομικά μεγέθη της Αλβανίας για το διάστημα 2006 έως 2011.

 Οικονομικά Μεγέθη	2006	2007	2008	2009	2010	2011**
ΑΕΠ (%) Ετήσια μεταβολή (Constant Prices, National Currency)	5,4	5,9	7,7	3,3	2,6	3,2
<i>Τρέχουσες τιμές σε billion\$</i>	18.268	19.919	21.941	22.823	23.509	24.613
Ανεργία	14,30	13,80	12,5	13,1	12,5	11,5
Πληθωρισμός	2,40	2,50	3,4	2,2	3,4	2,9
Επενδύσεις (εκατ.\$)	325	662	988	979	1.243	n/a
Ισοζύγιο τρεχ. Συναλλαγών (επί % ΑΕΠ)	-5,64	-10,38	-15,21	-14,02	-9,02	-8,9
Δημοσιονομικό έλλειμμα (επί % ΑΕΠ)	4,1	3,4	5,1	7,4	4,1	5
Δημόσιο χρέος (επί % ΑΕΠ)	58	53,9	55,2	59,5	60,6	61,9

* Εκτίμηση

Πίνακας 2.3
Σημαντικότερα οικονομικά μεγέθη Αλβανίας

Η Ελλάδα είναι ο δεύτερος σημαντικότερος εμπορικός εταίρος της Αλβανίας μετά την Ιταλία, στην οποία αντιστοιχεί το 16,5% της αξίας των αλβανικών εισαγωγών, ενώ αποτελεί τον τρίτο πελάτη αλβανικών προϊόντων απορροφώντας περίπου 8% των αλβανικών εξαγωγών.

2.3.2.3 Συμπεράσματα

Οι ελληνοαλβανικές σχέσεις εξελίσσονται στο χρόνο κατά κύριο λόγο αρνητικά και οι περίοδοι βελτίωσης του κλίματος μεταξύ των δυο χωρών διαρκούν μικρό χρονικό διάστημα. Οι προκλητικές δηλώσεις των αλβανών αξιωματούχων, σε συνδυασμό με την πολιτική που ακολουθείται σε θέματα όπως η ελληνική μειονότητα,

οι Τσάμηδες και το βορειοηπειρωτικό καταδεικνύουν ότι η Αλβανία καλλιεργεί αναθεωρητικές αξιώσεις σε βάρος της Ελλάδας.

Παράλληλα, θα πρέπει να προβληματίσει το γεγονός της σύσφιξης των τούρκο-αλβανικών σχέσεων, οι οποίες εκτείνονται σε θρησκευτικό, πολιτικό, πολιτισμικό, ενεργειακό, οικονομικό και στρατιωτικό τομέα. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται, πλην των άλλων, και με την κίνηση της Τουρκίας να πραγματοποιήσει ανθυποβρυχιακή άσκηση με την Αλβανία στα δυτικά της Κεφαλονιάς σε διεθνή ύδατα, αλλά εντός του FIR Αθηνών, επιβεβαιώνοντας πλήρως τη στρατιωτική συνεργασία των δυο χωρών. Εφαλτήριο για τη συνεργασία αυτή είναι οι ναυτικές βάσεις στο Δυρράχιο και στον Αυλώνα της Αλβανίας που χρηματοδότησε η Άγκυρα. Στην κατεύθυνση αυτή πριν από μερικές ημέρες εγκρίθηκε από το κοινοβούλιο των Τιράνων νόμος που επιτρέπει την είσοδο και παραμονή επί των αλβανικών χωρικών υδάτων των τουρκικών ναυτικών μονάδων.¹¹⁰ Εξάλλου, η σχέση Τουρκίας – Αλβανίας έχει χαρακτηριστεί ως βαρόμετρο για τη βαλκανική πολιτική της Τουρκίας, δεδομένου ότι όταν η Τουρκία αδυνατεί να παρέχει στήριξη στη σταθερότητα και την ασφάλεια της Αλβανίας είναι αδύνατο να ασκήσει μια μόνιμη επιρροή στην περιοχή.¹¹¹

Εκτιμάται ότι κατά τη διάρκεια του 21^{ου} αιώνα, εάν δεν υλοποιηθούν σημαντικές μεταρρυθμίσεις στους τομείς της εσωτερικής πολιτικής, της οικονομίας και των ΕΔ, πολύ δύσκολα η Αλβανία θα καταστεί ανταγωνιστική απειλή για την Ελλάδα. Ωστόσο, οι δηλώσεις της πολιτικής ηγεσίας και η κατεύθυνση των διπλωματικών ενεργειών την καθιστούν εν δυνάμει απειλή υπό προϋποθέσεις. Παράλληλα, η ενίσχυση των πολιτικών, στρατιωτικών και οικονομικών σχέσεων με την Τουρκία θα μπορούσε να λειτουργήσει θετικά προς μερική επίλυση κάποιων εκ των προβλημάτων της, χωρίς να αποκλείεται και το ενδεχόμενο υλοποίησης των αυτρωτικών σκοπών της μετά από μια μελλοντική ελληνοτουρκική σύγκρουση.

2.3.3 Η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (πΓΔΜ)

2.3.3.1. Ιστορικό σχέσεων Ελλάδας και πΓΔΜ

Η πολιτική του Τίτο προώθησε αποφασιστικά την εξέλιξη της Σλαβικής «Μακεδονικής» εθνότητας, η οποία απέκτησε δική της δημοκρατία, τεχνητή γλώσσα, δικό της Πατριαρχείο και θεωρήθηκε μια από τις συστατικές εθνότητες της δεύτερης Γιουγκοσλαβίας.¹¹² Προφανής λόγος για τον οποίο ο Τίτο επέλεξε να προωθήσει το δόγμα του «Μακεδονισμού», σε πλήρη αναντιστοιχία με τη γεωγραφική

110 Εφημερίδα το Βήμα, Πέμπτη 24 Ιουνίου 2010, <http://www.tovima.gr>.

111 Αχμέτ Νταβούτογλου, Το Στρατηγικό Βάθος, Εκδόσεις Ποιότητα, 2010, σελ.477.

112 B. Jelavich, History of the Balkans, σελ.317-18.

πραγματικότητα και την ιστορία της ευρύτερης περιοχής της Μακεδονίας, ήταν η επιδίωξή του να αποκτήσει διέξοδο στο Αιγαίο Πέλαγος, καλλιεργώντας την ιδέα της επανένωσης όλων των εδαφών της Μακεδονίας.¹¹³

Με διαφαινόμενη την κατάρρευση της Γιουγκοσλαβίας το 1991, η πΓΔΜ αντιμετώπιζε τον κίνδυνο είτε να προσαρτηθεί βίαια στη Σερβία, κάτι που είχε προταθεί από τον Μιλόσεβιτς στην Ελλάδα, είτε να διαμεληθεί μεταξύ Βουλγαρίας και Αλβανίας. Η μόνη λύση ήταν η φυγή προς τα εμπρός και συγκεκριμένα προς την ανεξαρτησία της.¹¹⁴ Στις 17 Σεπτεμβρίου 1991 η πΓΔΜ ανακοίνωσε την ανεξαρτησία της με την ονομασία «*Δημοκρατία της Μακεδονίας*» με ταυτόχρονη έναρξη εκστρατείας για την εξασφάλιση της διεθνούς αναγνώρισης, οπότε ξεκινά και επίσημα η διαφορά με την Ελλάδα. Η διαφορά αυτή δεν εδράζεται μόνο σε ιστορικά γεγονότα και σύμβολα, αλλά είναι ένα πρόβλημα με περιφερειακή και διεθνή διάσταση, καθώς η πΓΔΜ ασκεί πολιτική αλυτρωτισμού και εδαφικών διεκδικήσεων με όχημα την παραχάραξη της ιστορίας και το σφετερισμό της εθνικής και ιστορικής κληρονομιάς της Ελλάδας.¹¹⁵

Η πΓΔΜ έγινε δεκτή στα ΗΕ το 1993 με προσωρινή ονομασία και παράλληλα το ΣΑ/ΟΗΕ κάλεσε Ελλάδα και πΓΔΜ να προβούν σε διαπραγματεύσεις για την οριστική επίλυση του προβλήματος. Η υποχρέωση της διαπραγμάτευσης για το ζήτημα του ονόματος αποτυπώθηκε και στην Ενδιάμεση Συμφωνία που υπεγράφη μεταξύ Ελλάδος και πΓΔΜ το 1995. Οι διαπραγματεύσεις διεξάγονται στο πλαίσιο του ΟΗΕ υπό τον Ειδικό Αντιπρόσωπο του Γενικού Γραμματέα Matthew Nimetz.

Σήμερα, δεν υπάρχει πρόοδος επί του θέματος καθώς η πΓΔΜ δεν ανταποκρίνεται με καλή πίστη, αλλά με απόλυτη αδιαλλαξία και προκλητική συμπεριφορά, παραβιάζοντας συστηματικά το μεγαλύτερο μέρος των προβλέψεων της Ενδιάμεσης Συμφωνίας, προβαίνοντας σε μια σειρά αλυτρωτικών και προκλητικών ενεργειών και δηλώσεων σε βάρος της Ελλάδας. Κατά τη Σύνοδο Κορυφής του ΝΑΤΟ, στο Βουκουρέστι το 2008, τα Κ-Μ της Συμμαχίας συμφώνησαν με τη θέση της Ελλάδας για ανάγκη πλήρωσης από την πΓΔΜ των όρων καλής γειτονίας και ομόφωνα αποφάσισαν ότι αναγκαία προϋπόθεση για ένταξή της στο ΝΑΤΟ αποτελεί η επίτευξη συμφωνίας επί ονοματολογικού. Η Ελληνική πλευρά αξιώνει: α) την υιοθέτηση οριστικής ονομασίας με γεωγραφικό προσδιορισμό του όρου «*Μακεδονία*», έναντι πάντων (*erga omnes*) και για κάθε χρήση, ώστε να αποφεύγεται η σύγχυση με την Ελληνική Μακεδονία και να δοθεί τέλος στην αλυτρωτική πολιτική και στις εδαφικές

113 Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, Το ζήτημα του ονόματος της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, www.mfa.gr

114 Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Τα Βαλκάνια μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, Εκδόσεις Παπαζήση, 1994, σελ.97-98.

115 Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, Το ζήτημα του ονόματος της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, www.mfa.gr.

βλέψεις της πΓΔΜ, β) την έμπρακτη εγκατάλειψη από πλευράς πΓΔΜ της κλοπής της ιστορικής και εθνικής κληρονομιάς της Ελλάδας, γ) την επικύρωση της τελικής λύσης από το ΣΑ, ώστε να εξασφαλιστεί πλήρως ο σεβασμός και η ορθή εφαρμογή της.¹¹⁶

2.3.3.2. Η εξέταση των έξι παραγόντων

2.3.3.2.α Τα αναφερόμενα προβλήματα και ο βαθμός εναρμόνισης της επίλυσής τους με το διεθνές δίκαιο.

Το σημαντικότερο πρόβλημα στις σχέσεις Ελλάδας και πΓΔΜ είναι το ζήτημα της ονομασίας, στη βάση του οποίου η πΓΔΜ έχει υιοθετήσει αδιάλλακτη και εθνικιστική συμπεριφορά σε βάρος της Ελλάδας. Η αναγκαιότητα επίλυσης του εν λόγω ζητήματος και συνεπώς ή μη *a priori* αποδοχή της προτεινόμενης από την πλευρά της πΓΔΜ ονομασίας, προκύπτει κυρίως από τρεις πράξεις της διεθνούς κοινότητας : α) τη θέση της ΕΕ στις 27 Ιουνίου 1992, σύμφωνα με την οποία η πΓΔΜ θα αναγνωριζόταν «με ένα όνομα που δεν θα περιλαμβάνει τον όρο «Μακεδονία»¹¹⁷, β) το ψήφισμα 817/1993 του ΣΑ, σύμφωνα με το οποίο το νεοπαγές κράτος αναγνωρίστηκε προσωρινά με το όνομα πΓΔΜ και γ) την Ενδιάμεση Συμφωνία Ελλάδας – πΓΔΜ, σύμφωνα με την οποία το θέμα του ονόματος παραπέμφθηκε σε διμερείς διαπραγματεύσεις υπό την αιγίδα των ΗΕ.

Σε αντίθεση με τα συμφωνηθέντα μεταξύ των δυο χωρών, η πΓΔΜ δεν τηρεί τις διεθνείς υποχρεώσεις της έναντι της Ελλάδας, που απορρέουν από τη συμμετοχή της στον ΟΗΕ και στους άλλους διεθνείς οργανισμούς και συγκεκριμένα παραβιάζει: α) το σεβασμό της κυριαρχίας, ανεξαρτησίας και εδαφικής ακεραιότητας της Ελλάδας, που είναι ο πιο θεμελιώδης κανόνας της διεθνούς κοινότητας, β) το σεβασμό της ισότητας, των ίσων και υπέρτερων δικαιωμάτων της Ελλάδας και των κανόνων της δικαιοσύνης, που συνιστούν διεθνές έθιμο, το οποίο κωδικοποιήθηκε και περιλήφθηκε στις βασικές διατάξεις του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ, γ) την αρχή της καλής γειτονίας και την ανάπτυξη σχέσεων φιλίας και συνεργασίας, όπως προβλέπει ο ΟΗΕ, η Τελική πράξη του Ελσίνκι κ.α., δ) την αρχή τηρήσεως της καλής πίστης στις μεταξύ σχέσεις και συναλλαγές της με την Ελλάδα, ε) το σεβασμό της ιστορίας, των πολιτιστικών και κληρονομικών δικαιωμάτων της Ελλάδας, την οποία πλαστογραφεί, παραποιεί και οικειοποιείται εντελώς αυθαίρετα και παράνομα (οικειοποίηση του Φιλίππου και του Μεγάλου Αλεξάνδρου κ.α.), στ) τις Συμφωνίες και Συμβάσεις που έχει

116 Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, Το ζήτημα του ονόματος της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, www.mfa.gr.

117 Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Λισσαβόνας, συμπεράσματα προεδρίας, παράρτημα ΙΙ, 26-27, VI.1992.

υπογράψει και οι οποίες είναι *pacta sunt servanda*¹¹⁸, όπως i) η Συμφωνία του ΟΗΕ του 1993, σύμφωνα με την οποία η πΓΔΜ έγινε δεκτή με το προσωρινό όνομα FYROM και όχι ως «*Δημοκρατία της Μακεδονίας*», ii) η ενδιάμεση συμφωνία της Νέας Υόρκης του 1995, με τη οποία η πΓΔΜ ανέλαβε την υποχρέωση να σταματήσει κάθε είδους προπαγάνδα, καθώς επίσης και να μην χρησιμοποιεί το όνομα «*Δημοκρατία της Μακεδονίας*», υποχρέωση την οποία όμως δεν τηρεί, αλλά τουναντίον εντατικοποίησε την επιθετική της προπαγάνδα. Επίσης, παραβιάζει τη διεθνή νομολογία, η οποία με αλληπάλληλες Αποφάσεις Διεθνών Δικαστηρίων, όπως στις υποθέσεις, *Greco-Bulgarian community, Alabama claim, Polis National, Massey* κτλ. έχει αποφανθεί ότι οι χώρες δεν μπορούν να επικαλούνται τις προβλέψεις του Συντάγματός τους ή το εσωτερικό τους δίκαιο για να δικαιολογήσουν τη μη εκπλήρωση των αναληφθεισών υποχρεώσεών τους, όπως αυτές καθορίζονται από τον ΟΗΕ, το διεθνές δίκαιο και τις διεθνείς συμφωνίες.¹¹⁹

Παρ' όλα αυτά η Ελλάδα επιζητεί την οριστική διευθέτηση του ζητήματος και την εξεύρεση αμοιβαίας αποδεκτής λύσης. Απόδειξη του εποικοδομητικού πνεύματος και της καλής πίστης με την οποία μέχρι σήμερα η ελληνική πλευρά προσεγγίζει τις υπό τα ΗΕ διαπραγματεύσεις, αποτελεί η μετακίνησή της από την αρχική διαπραγματευτική της θέση, με την αποδοχή σύνθετης ονομασίας, η οποία θα συμπεριλαμβάνει τον όρο Μακεδονία, υπό την προϋπόθεση ότι θα υπάρχει γεωγραφικός προσδιορισμός.

2.3.3.2.β Οι δηλώσεις των πολιτικών ηγεσιών

Όπως προκύπτει από τις ακόλουθες δηλώσεις αξιωματούχων της πΓΔΜ διατηρούνται και ενισχύονται οι αλυτρωτικές αξιώσεις εναντίον της Ελλάδας.

«*Είμαστε όλοι Μακεδόνες, Μακεδόνες της γνήσιας Μακεδονίας του Βαρδάρη, του Πιρίν και του Αιγαίου*». Πρωθυπουργός FYROM Ν. Γκρουέφσκι, σε ομιλία του στη σλαβομακεδονική κοινότητα της Αυστραλίας στις 26-10-2009.

«*Πεποίθηση μου είναι να βοηθήσετε στην αναγνώριση της μακεδονικής μειονότητας στην Ελληνική Δημοκρατία και τη διασφάλιση βασικών δικαιωμάτων σε συμφωνία με τα όσα διεθνώς ισχύουν για την εκπαίδευση στη μητρική γλώσσα [στα μακεδονικά], τη καλλιέργεια πολιτιστικών παραδόσεων και εθίμων μέσω*

118 Σύμφωνα με τον εθιμικό κανόνα *Pacta sunt servanda* που είναι *jus cogens*, όλες οι χώρες οφείλουν να σέβονται τις συμφωνίες που υπογράφουν, αλλά και να τις εντάσσουν στο νομικό τους σύστημα, άρθρο 26 της Σύμβασης της Βιέννης του 1969.

119 Θαλής Μιλωνάς, (Δικηγόρος, Διεθνολόγος, Πρόεδρος του Ινστιτούτου Διαβαλκανικών Σχέσεων), Το Μακεδονικό ζήτημα από την άποψη του Διεθνούς Δικαίου, www.provoles.de

οργανώσεων διαφόρων μορφών....». Πρωθυπουργός FYROM N. Γκρουέφσκι, σε επιστολή του στον πρώην Έλληνα πρωθυπουργό, Ελευθεροτυπία, 15 Ιουλίου 2008.

«Δυστυχώς, η Ελλάδα, αντί να είναι παράγοντας σταθερότητας, έχει εξελιχθεί σε παράγοντα αστάθειας για την περιοχή, επειδή εμποδίζει τη χώρα μας να συνεχίσει τη διαδικασία ευρωπαϊκής της ολοκλήρωσης». Τρ.Βελιανόσκι, Πρόεδρος Βουλής πΓΔΜ, 29-1-2011.

2.3.3.2.γ Κατευθύνσεις διπλωματικών πρωτοβουλιών

Οι αλυτρωτικές αξιώσεις της πΓΔΜ υποστηρίζονται και μέσω συγκεκριμένων διπλωματικών ενεργειών. Μετά την ανεξαρτησία του, το νεοπαγές κράτος επανειλημμένα θέτει το θέμα της ονομασίας και των μειονοτικών δικαιωμάτων σε διεθνή fora, απαιτώντας από την Ελλάδα, αφενός αναγνώριση της «μακεδονικής» υπόστασης, αφετέρου σεβασμό των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων της «μακεδονικής» μειονότητας.¹²⁰ Ο κυβερνητικός μηχανισμός της πΓΔΜ, καθιερώνοντας ενεργή εκστρατεία έντονης διπλωματικής πίεσης, κατάφερε να πείσει διάφορες κυβερνήσεις ανά τον κόσμο ότι η χώρα ονομάζεται «*Δημοκρατία της Μακεδονίας*» και σχεδόν κανείς δεν την αποκαλεί με το επίσημο προσωρινό όνομα, εκτός της Ελλάδας.

Επίσης, αυτό που παρατηρείται στο εξωτερικό και ιδιαίτερα στις Ηνωμένες Πολιτείες, είναι ότι υπάρχει μια ομάδα ακαδημαϊκών, όπως οι Eugene Borza, Ernest Badian και Peter Green, οι οποίοι διαιωνίζουν και προβάλλουν αμφιβολίες για την Ελληνικότητα των Μακεδόνων. Οι τρεις αυτοί ακαδημαϊκοί τυγχάνουν απολύτου σεβασμού στους ακαδημαϊκούς κύκλους, πρεσβεύουν ανθελληνικές δοξασίες και έχουν γράψει συγγράμματα και βιβλία πάνω σ' αυτές τις θεωρίες και δίδαξαν ή διδάσκουν σε περιώνυμα ακαδημαϊκά ινστιτούτα, όπως το Harvard University και το Pennsylvania State University. Αξίζει να αναφερθεί ότι στο Πανεπιστήμιο Columbia της Νέας Υόρκης, στις 20 Σεπτεμβρίου 2003 σε ένα Συνέδριο με σκοπό τον «*Εορτασμό των 100 Χρόνων από την Εξέγερση του Ίλιντεν*», ο κύριος ομιλητής Κίρο Γκλιγκόροφ και τέσσερις λόγιοι ανέπτυξαν τις θεωρίες τους περί «μακεδονικής αφυπνίσεως» το 1903 με την επανάσταση του Ίλιντεν, ιδιοποιήθηκαν την Ελληνική Ιστορία αποκαλώντας το Μέγα Αλέξανδρο, τον Φίλιππο, τον Μεθόδιο και τον Κύριλλο «*Μακεδόνες*», ενώ η Δρ. Nadine Akhund από το Πανεπιστήμιο Columbia απέρριψε το ελληνικό στοιχείο που υπήρχε στη Θεσσαλονίκη το 1903 και επέμενε πως οι επικρατέστερες εθνικότητες ήταν η

120 Δημήτριος Φλούδας, Με συγχωρείτε; Διαμάχη για ένα όνομα;, Τα νέα Βαλκάνια, Εκδόσεις Ηρόδοτος, 2007, σελ.184.

Σλαβική, η Βουλγαρική και η Σέρβικη.¹²¹ Σημαντικές είναι και οι διπλωματικές ενέργειες προς την παραπάνω κατεύθυνση από Μη Κυβερνητικούς Οργανισμούς της πΓΔΜ.

2.3.3.2.δ Μέγεθος και εκσυγχρονισμός πολεμικής μηχανής¹²²

Ο στρατός της πΓΔΜ αποτελείται από 10.000 άντρες περίπου και 100 παλιά άρματα μάχης. Η ΠΑ διαθέτει 12 επιθετικά ελικόπτερα, ενώ τα υπόλοιπα ιπτάμενα μέσα, περίπου 15, είναι εκπαιδευτικά και μεταγωγικά. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι ΕΔ της πΓΔΜ αναδιοργανώθηκαν ολοκληρωτικά με τη βοήθεια Τούρκων και Αμερικανών την περίοδο 2003-2007.

2.3.3.2.ε Η διάταξη των ενόπλων δυνάμεών της πΓΔΜ

Μετά την ανάλυση του μεγέθους και των δυνατοτήτων των ΕΔ της πΓΔΜ κρίνεται άνευ σημασίας η εξέταση της διάταξής τους, δεδομένων των αμελητέων πληγμάτων που θα μπορούσαν να επιφέρουν σε βάρος των ελληνικών.

2.4.3.2.στ Η οικονομική κατάσταση, οι προοπτικές¹²³

Η οικονομία της πΓΔΜ, που επί δεκαετίες λειτουργούσε με βάση τις σοσιαλιστικές αρχές, επιδιώκει την προσαρμογή των δομών της στους νόμους της ελεύθερης αγοράς. Το κόστος αυτής της προσαρμογής είναι ιδιαίτερα αυξημένο στον παραγωγικό μηχανισμό στον οποίο εντοπίζονται δυσλειτουργίες και μείωση της αποδοτικότητας. Η οικονομική κατάσταση (Πίνακας 2.6) φαίνεται να πηγαίνει από το κακό στο χειρότερο, ενώ η κοινωνία απαξιώνεται καθημερινά, ενώ η διαφθορά και η εγκληματικότητα αυξάνονται ραγδαία. Με μισθούς που δεν ξεπερνούν τα 330 ευρώ μηνιαίως, οι κάτοικοι δε μπορούν να καλύψουν ούτε τα πιο βασικά έξοδα διαμονής και διατροφής, παρά το γεγονός ότι όλα τα προϊόντα και οι υπηρεσίες παρέχονται σε εξαιρετικά χαμηλές τιμές.

Παράλληλα, η Ελλάδα αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους εμπορικούς εταίρους της πΓΔΜ. Για τη γειτονική χώρα η Ελλάδα είναι ο 4^{ος} μεγαλύτερος προμηθευτής και ο 3^{ος} καλύτερος πελάτης. Η σχέση αυτή διατηρείται σταθερά κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών. Αντίστοιχα, παρά το γεγονός ότι για την Ελλάδα η πΓΔΜ δεν τοποθετείται στις καίριες σημασίας εξωτερικές αγορές,

121 Νίνα Γκατζούλη, Αντιπρόεδρος της Παμμακεδονικής Ενώσεως Αμερικής, Λέκτορας Νεοελληνικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο του New Hampshire των ΗΠΑ, Μελέτη της Παμμακεδονικής Ένωσης Αμερικής, [www.http://www.panmacedonian.info](http://www.panmacedonian.info)

122 Αντλούνται από το <http://www.ellinikos-stratos.com/stratos/fyrom.asp>

123 Τα στοιχεία αντλούνται κυρίως από τους διαδικτυακούς τόπους : α) www.economywatch.com (Economy, Investment & Finance Reports), β) www.cia.com, γ) www.acci.gr, δ) www.oecd.org, ε) www.imf.org. και στ) www.europa.com

παραμένει μια σπουδαία αγορά, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τις εξαγωγές,¹²⁴ ενώ παράλληλα η Ελλάδα αποτελεί την τρίτη χώρα σε εισροή άμεσων ξένων επενδύσεων.

 Οικονομικά Μεγέθη	2006	2007	2008	2009	2010	2011*
ΑΕΠ (%) Ετήσια μεταβολή (Constant Prices, National Currency)	3,9	5,9	4,8	-0,7	1,3	3
<i>Τρέχουσες τιμές σε billion\$</i>	6.380	7.938	9.572	9.238	9.428	9.928
Ανεργία	36	34,9	33,8	32,2	31,7	31,0
Πληθωρισμός	3,2	2,2	8,2	-0,8	1,8	3
Επενδύσεις (εκατ. \$)	470	689	562	245	n/a	n/a
Ισοζύγιο τρεχ. Συναλλαγών (επί % ΑΕΠ)	-0,9	-7,2	-13,1	-4,2	-6,2	7,9
Δημοσιονομικό έλλειμμα (επί % ΑΕΠ)	0,9	7,2	13,1	4,2	6,2	7,9
Δημόσιο χρέος (επί % ΑΕΠ)	31,4	23,4	21,4	23,7	25,4	26,7

* Πρόβλεψη

Πίνακας 2.6
Σημαντικότερα οικονομικά μεγέθη της πΓΔΜ

2.3.3.3 Συμπεράσματα

Οι σχέσεις Ελλάδας και πΓΔΜ εξελίσσονται αρνητικά, παρά το γεγονός ότι η Ελλάδα επιδιώκει την επίλυση της διαφοράς του ονόματος στη βάση διπλωματικής συνεργασίας και εποικοδομητικού διαλόγου, όπως αποδεικνύεται εμπράκτως με τη μετακίνησή της από την αρχική διαπραγματευτική της θέση. Αντιθέτως η πΓΔΜ διατηρεί και, σε κάποιες χρονικές περιόδους, επαυξάνει τις εθνικιστικές και αλυτρωτικές της αξιώσεις σε βάρος της Ελλάδας.

Μετά την εξέταση της οικονομικής κατάστασης και του μεγέθους και της ποιότητας των ΕΔ, προκύπτει ότι η πΓΔΜ δεν αποτελεί αξιόμαχη απειλή για την Ελλάδα. Οι συνεχείς όμως προκλητικές δηλώσεις των αξιωματούχων της, οι διπλωματικές πρωτοβουλίες σε διεθνές επίπεδο εναντίον των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας, καθώς και η στρατιωτική συνεργασία της με την Τουρκία θα πρέπει να προβληματίσει την ελληνική πλευρά.

Εκτιμάται ότι κατά τη διάρκεια του 21^{ου} αιώνα πολύ δύσκολα η πΓΔΜ θα καταστεί ανταγωνιστική απειλή για την Ελλάδα, λόγω των σημαντικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει στην οικονομία, την εσωτερικής και εξωτερική πολιτική και τις ΕΔ. Ωστόσο, οι δηλώσεις της πολιτικής ηγεσίας και η κατεύθυνση των

124 Ετήσια Έκθεση για την οικονομία της πΓΔΜ, Ελληνική Δημοκρατία - Γραφείο Συνδέσμου στα Σκόπια, σελ. 86.

διπλωματικών ενεργειών την καθιστούν εν δυνάμει απειλή υπό προϋποθέσεις. Η ενίσχυση των πολιτικών, στρατιωτικών και οικονομικών σχέσεων με την Τουρκία θα μπορούσε να λειτουργήσει θετικά προς μερική επίλυση κάποιων εκ των προβλημάτων της, χωρίς να αποκλείεται το ενδεχόμενο υλοποίησης των αλυτρωτικών σκοπών της μετά από μια ελληνοτουρκική σύγκρουση.

2.3.4 Η Βουλγαρία

2.3.4.1 Ιστορικό σχέσεων Ελλάδας και Βουλγαρίας

Οι διπλωματικές σχέσεις Ελλάδας και Βουλγαρίας, που συνήφθησαν το 1880, είναι εξαιρετες και αναπτύσσονται συνεχώς, παρουσιάζοντας ανοδική πορεία σε όλους τους τομείς, ιδίως μάλιστα μετά την ενσωμάτωση της γείτονος χώρας στη Βορειοατλαντική Συμμαχία και την ένταξή της στην ΕΕ. Σημειώνεται ότι στο πλαίσιο της 4^{ης} Τριμερούς Συνόδου Κορυφής Ελλάδος – Ρουμανίας – Βουλγαρίας, έλαβε χώρα πανηγυρική τελετή κύρωσης της Συνθήκης Προσχώρησης της Βουλγαρίας στην ΕΕ από την ολομέλεια του Ελληνικού Κοινοβουλίου, παρουσία του Πρωθυπουργού της Ελλάδας και των Προέδρων Βουλγαρίας και Ρουμανίας.

Η Ελλάδα βοήθησε τη Βουλγαρία σε πολλά επίπεδα στη δυσχερέστατη προσπάθεια εκδημοκρατισμού και αλλαγής του πολιτικού και οικονομικού της συστήματος. Ωστόσο, είχε και έναν επιπρόσθετο λόγο να βοηθήσει που εδραζόταν στην ταλάντευση της βουλγαρικής εσωτερικής σταθερότητας, δεδομένου ότι το σημαντικότερο αριθμητικά μουσουλμανικό στοιχείο που υπάρχει στη χώρα διεκδικούσε, με την ενθάρρυνση βέβαια της Τουρκίας, ρυθμιστικό ρόλο στη διαμόρφωση των πολιτικών εξελίξεων, πράγμα που εξυπηρετούσε τις επιδιώξεις της Τουρκίας στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων. Η σύσφιξη των διμερών σχέσεων Ελλάδος-Βουλγαρίας λειτούργησε ως αντίμετρο σταθερότητας και εμπέδωσης της ασφάλειας στην περιοχή.

Οι διακρατικές σχέσεις που αναπτύχθηκαν τα τελευταία 15 χρόνια καλύπτουν όλους τους τομείς, όπως μεταφορές, ενέργεια, περιβάλλον, ασφάλεια. Οι σχέσεις αυτές επισκιάστηκαν μετά την αναγνώριση από τη Βουλγαρία της πΓΔΜ με την ονομασία «*Δημοκρατία της Μακεδονίας*» στις 15 Ιανουαρίου 1992, ενέργεια που αναβιώνει το Βουλγαρικό εθνικισμό επί του Μακεδονικού, χωρίς ωστόσο να προβάλλει τουλάχιστον φανερά, εδαφικές διεκδικήσεις σε βάρος της Ελλάδας, όπως έξοδο στο Αιγαίο. Πέραν αυτού, το πολύ καλό κλίμα των σχέσεων μεταξύ των δυο χωρών φάνηκε και με την υπογραφή πρόσφατα 15 Διμερών Συμφωνιών, εκ των οποίων η μια εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο της στρατιωτικής συνεργασίας, αναφορικά με τη

συνδρομή της μιας χώρας στην άλλη με μαχητικά αεροσκάφη, πληροφορίες έγκαιρης προειδοποίησης κ.α. σε περιπτώσεις που συνδέονται άμεσα με την ασφάλεια των δυο χωρών, ιδίως όταν υπάρχουν προβλήματα τρομοκρατικής επίθεσης, αεροπειρατείας, διασυνοριακού οργανωμένου εγκλήματος και άλλων συναφών φαινομένων.¹²⁵

Επίσης, στρατηγικής σημασίας για την αναβάθμιση του ρόλου και της παρουσίας της Ελλάδας και της Βουλγαρίας στον ενεργειακό χάρτη της Ευρώπης αποτελεί η μελλοντική υλοποίηση ενός μεγάλου ενεργειακού σχεδίου κοινού ενδιαφέροντος, του νέου αγωγού που θα συνδέει το δίκτυο διανομής αερίου της Βουλγαρίας με τον αγωγό φυσικού αερίου TGA.¹²⁶

2.3.4.2 Η εξέταση των έξι παραγόντων

2.3.4.2.α Στην ενότητα αυτή θα εξεταστούν συγκεντρωτικά οι τρεις πρώτοι παράγοντες και συγκεκριμένα : α) τα αναφερόμενα προβλήματα Ελλάδας - Βουλγαρίας και ο βαθμός εναρμόνισης της επίλυσής τους με το διεθνές δίκαιο, β) οι δηλώσεις των πολιτικών ηγεσιών της Βουλγαρίας και γ) οι κατευθύνσεις των διπλωματικών τους πρωτοβουλιών.

Όπως αναφέρθηκε, οι ελληνο-βουλγαρικές σχέσεις βρίσκονται σε ένα εξαιρετο επίπεδο ανάπτυξης. Μεταξύ των δύο χωρών αναπτύσσεται μία πολυεπίπεδη συνεργασία, που εκτείνεται σχεδόν σε κάθε πτυχή της οικονομικής και κοινωνικής ζωής των δύο χωρών. Ωστόσο, υπάρχουν προβλήματα, τα οποία εξετάζονται σε ένα θετικό κλίμα συνεργασίας, με μια ειλικρινή επιδίωξη εξεύρεσης λύσεων. Επιπλέον, οι βούλγαροι αξιωματούχοι δεν έχουν διατυπώσει απειλητικές δηλώσεις, ούτε οι κατευθύνσεις των διπλωματικών ενεργειών τους στοχεύουν στην υπονόμηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας.

Το μόνο σκιάδι σημείο στις σχέσεις των δυο χωρών εστιάζεται στην ενέργεια της Βουλγαρίας να αναγνωρίσει την πΓΔΜ με την ονομασία «Μακεδονία», η οποία όμως δεν οφείλετε σε ανθελληνικά κίνητρα, αλλά σε καθαρά πολιτικά κίνητρα προς τη Σερβία και το νεοσυσταθέν κράτος, με σκοπό τη μελλοντική ενσωμάτωσή του. Εξάλλου η αναγνώριση αυτή, η οποία έγινε στη βάση του πορίσματος της επιτροπής Μπατεντέρ, αποσκοπούσε στην προώθηση της άποψης ότι δεν υπάρχει «μακεδονικό έθνος», ότι η πΓΔΜ ανήκει στο βουλγαρικό πολιτιστικό χώρο και ότι οι σλαβόφωνοι κάτοικοί της ομιλούν μια βουλγαρική διάλεκτο και θεωρούνται «βούλγαροι αδελφοί», όπως είχε αναφέρει χαρακτηριστικά ο βούλγαρος κυβερνητικός

125 Εφημερίδα Τα Νέα, Τρίτη 2 Νοεμβρίου 2010.

126 Ant1 Online, 26 Ιουλίου 2010, [www. http://www.ant1online.gr/Politics](http://www.ant1online.gr/Politics)

εκπρόσωπος το 1992 Αλεξάντερ Τζορντάνοφ. Η Βουλγαρία, διακριτικά επιδιώκει την κατάρρευση της πΓΔΜ και την προσάρτηση του σλαβικού «μακεδονικού χώρου». ¹²⁷

Από την παραπάνω ανάλυση των ελληνο-βουλγαρικών σχέσεων προκύπτει ότι η Βουλγαρία δεν αποτελεί απειλή για την Ελλάδα, καθώς δεν διαπιστώνονται ουσιαστικές διαφορές, αλυτρωτικές απαιτήσεις ή αναθεωρητικές διεκδικήσεις της Βουλγαρίας σε βάρος της Ελλάδας που να εξωτερικεύονται είτε μέσω δηλώσεων, είτε μέσω διπλωματικών ενεργειών. Επομένως, ελλείπει βουλγαρικών πολιτικών αντικειμενικών σκοπών που να υπονομεύουν τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας, εκτιμάται ότι παρέλκει η εξέταση των τριών επόμενων παραγόντων διάγνωσης των εξωτερικών απειλών, δηλαδή του μεγέθους της πολεμικής μηχανής της Βουλγαρίας, της διάταξής της, καθώς και της οικονομικής της κατάστασης.

2.3.4.3 Συμπεράσματα

Οι σχέσεις Ελλάδας – Βουλγαρίας βρίσκονται σε εξαίρετο επίπεδο και αναπτύσσονται συνεχώς, παρουσιάζοντας ανοδική πορεία σε πολλούς τομείς, επομένως η Βουλγαρία δεν φαίνεται να αποτελεί απειλή για την Ελλάδα.

2.3.5 Οι ασύμμετρες Απειλές

Για την ελληνική ασφάλεια, πέραν της τουρκικής απειλής που παραμένει η σημαντικότερη, υπάρχουν και άλλες δυνητικές απειλές που υπάγονται στο πλαίσιο των ασύμμετρων, από τις οποίες οι πιο σημαντικές είναι : α) το διεθνικό οργανωμένο έγκλημα, β) οι τρομοκρατικές ενέργειες, γ) η λαθρομετανάστευση, δ) οι δολιοφθορείς των δικτυακών τόπων και δομών πληροφορικής.

2.3.5.1 Το διεθνικό οργανωμένο έγκλημα

Η σμίκρυνση του χωροχρόνου, που επετεύχθη μέσω της αλματώδους ανάπτυξης της τεχνολογίας, καθώς και οι πολιτικές αλλαγές μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση του όγκου του διεθνούς εμπορίου, των διεθνών συναλλαγών και των επενδύσεων, συμβάλλοντας μ' αυτόν τον τρόπο, πλην των άλλων, στη διόγκωση του διεθνικού εγκλήματος μέσω της δημιουργίας μιας ενιαίας παγκόσμιας αγοράς για παράνομα αγαθά και δραστηριότητες.

¹²⁷ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Τα βαλκάνια μετά το τέλος το ψυχρού πολέμου, Εκδόσεις Παπαζήση, 1994, σελ.101-107. Επίσης, ο Μπ. Ντιμιτρόφ, Υπουργός για τους βούλγαρους της διασποράς αναφέρει : «...τα ιστορικά στοιχεία μάς λένε ότι το «μακεδονικό έθνος» δημιουργήθηκε τεχνητά από τους κομμουνιστές το 1944. Δεν υπάρχει κανένας τρόπος που θα μπορούσε να αναχθεί στον Μέγα Αλέξανδρο, όπως ισχυρίζονται οι ιστορικοί της χώρας. Δεν μπορώ να απαγορεύσω σε κανέναν να αισθάνεται 'Μακεδόνας', διότι αυτό είναι δικαίωμα προσωπικής επιλογής, αλλά η Ιστορία μας λέει κάτι άλλο», εφημερίδα Έθνος, 8 Αυγούστου 2009.

Ως διεθνικό οργανωμένο έγκλημα νοείται αυτό που, αφενός δεν περιορίζεται από εθνικά σύνορα, αφετέρου τελείται από εγκληματική ομάδα περισσοτέρων του ενός ατόμων, συνδεδεμένων με ιεραρχική δομή και σαφώς κατανεμημένα καθήκοντα, με σκοπό τον προσπορισμό αθέμιτου κέρδους.¹²⁸

Παράλληλα, η παραβίαση του εθνικού εδάφους, λόγω ανικανότητας ελέγχου επί της εισαγωγής όπλων, ανθρώπων, ναρκωτικών, σχάσιμου υλικού κ.α. οδηγεί στη μείωση της εθνικής κυριαρχίας. Εξάλλου, το υπερεθνικό οργανωμένο έγκλημα απειλεί τις πολιτικές δομές, την παγκόσμια οικονομία και την κοινωνική σταθερότητα σε διάφορες περιοχές του πλανήτη, ιδιαίτερα σε χώρες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης προς τη δημοκρατία.¹²⁹

Οι κυριότερες μορφές οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα είναι : α) η διακίνηση λαθρομεταναστών, β) η οικονομική εκμετάλλευση λαθρομεταναστών, γ) η διακίνηση λαθρομεταναστών γυναικών-ανηλίκων προς σεξουαλική εκμετάλλευση, δ) η διακίνηση και εμπορία ναρκωτικών και όπλων, ε) η κλοπή και διακίνηση κλεμμένων οχημάτων, στ) η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες (ξέπλυμα βρώμικου χρήματος), ζ) το οικονομικό έγκλημα γενικώς, ληστείες και δη Τραπεζών, η) η λαθρεμπορία βρεφών - νηπίων και θ) τα «*συμβόλαια θανάτου*».

Παράλληλα, στην ελληνική επικράτεια δραστηριοποιούνται αμιγώς κατά εθνικότητα οργανωμένες εγκληματικές ομάδες Αλβανών, Ρώσων, Τούρκων, Βουλγάρων, Ρουμάνων, Ιρακινών, Πακιστανών και πρόσφατα Κινέζων, η δράση των οποίων εμφανίζεται ως εξειδικευμένη και περιοριστική κατά είδος εγκλημάτων, προς εκμετάλλευση κυρίως των ομοεθνών τους, χωρίς να αποκλείεται και η διασύνδεσή τους με αντίστοιχες ομάδες του εξωτερικού, όπως : α) οι Τούρκοι, με δουλεμπόριο και ναρκωτικά, β) οι Αλβανοί, με διακίνηση όπλων, χασίς, λαθρεμπόριο βρεφών και νηπίων, «*συμβόλαια θανάτου*», απαγωγές - ομηρίες, γ) οι Ρώσοι, με «*συμβόλαια θανάτου*», απαγωγές, πλαστογραφία πιστοποιητικών για παράνομες ελληνοποιήσεις, δ) οι Βούλγαροι, με εξειδικευμένες απάτες ηλεκτρονικού τύπου στα ATM τραπεζών, παραχαράξεις χαρτονομισμάτων, λαθρεμπόριο βρεφών, ε) οι Ρουμάνοι, με αθόρυβες και γρήγορες διαρρήξεις και αστραπιαία εξαφάνιση και διάθεση των κλοπιμαίων.

2.3.5.2 Οι τρομοκρατικές ενέργειες

Ιδιαίτερη ανησυχία προκαλεί το ενδεχόμενο τρομοκρατικών ενεργειών, «*παραδοσιακής*» ή νέας μορφής, χωρίς τον αποκλεισμό πυρηνικών, χημικών και βιολογικών ουσιών, όπως συνέβη το 1995 με τη χρήση νευροτοξικού

128 Πέτρος Λάγγαρης, Υπστγος ΕΛΑΣ, Μετανάστευση & οργανωμένο έγκλημα, www.apodimos.com

129 Roy Godson, Trans-state security, στο Richard Shultz, Roy Godson and George Quester, Security Studied for the 21th Century, σελ.81-99.

αερίου στον υπόγειο σιδηρόδρομο του Τόκιο. Είναι δυστυχώς εμφανής η τρωτότητα των δημοκρατικών και τεχνολογικά ανεπτυγμένων κοινωνιών και υπάρχει μεγάλη ανησυχία για τη δυνατότητα πρόκλησης μεγάλου αριθμού απωλειών, είτε με συμβατικά είτε με μέσα μαζικής καταστροφής.¹³⁰

Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, η τρομοκρατία απέκτησε μεγάλη σημασία και επανήλθε με ιδιαίτερη ένταση τον Ιούλιο του 2005 μετά τα πολύνεκρα και αιματηρά τρομοκρατικά κτυπήματα της Al-Qaeda στο Λονδίνο από γηγενείς μουσουλμάνους, όταν οι πάντες και όχι μόνο οι Βρετανοί άρχισαν να διερωτώνται : «*Πώς είναι δυνατόν άτομα που γεννήθηκαν και μεγάλωσαν στη χώρα αυτή να μισούν σε τέτοιο βαθμό τη γενέτειρά τους;*». Με το σκεπτικό αυτό δεν πρέπει να αγνοηθούν οι τρομοκρατικές απειλές από εξτρεμιστικές οργανώσεις όμορων με την Ελλάδα κρατών που έχουν εδαφικές διεκδικήσεις, όπως οι «*Γκρίζοι Λύκοι*» της Τουρκίας, ο UCK-UCC και η «*Τσαμουριά*» της Αλβανίας και η «*Μακεδονία του Βαρδάρη*» της πΓΔΜ.¹³¹

Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα μπορεί εκ των πραγμάτων να μην αποτελεί χώρα άμεσου κινδύνου, όμως οι κυβερνήσεις που συμμαχούν και επικροτούν τις αμερικανικές απόψεις προκαλούν τη διεύρυνση του χάσματος με τις χώρες που παράγουν εξ' ορισμού «*τρομοκράτες*».¹³² Επομένως, σήμερα οι τρομοκρατικές επιθέσεις πραγματοποιούνται όχι μόνο από αριστερούς εθνικιστές, αλλά κυρίως από φανατικούς ισλαμιστές εναντίον των ΗΠΑ, των συμμάχων τους και του δυτικού κόσμου γενικότερα, στον οποίο εντάσσεται και η Ελλάδα παραδοσιακά και συμβατικά.¹³³

2.3.5.3 Η λαθρομετανάστευση

Η διακίνηση λαθρομεταναστών συνίσταται στη μεταφορά μεταναστών για παράνομη είσοδο σε ένα άλλο κράτος, με σκοπό το οικονομικό ή υλικό όφελος. Αυτή έχει γίνει η δημοφιλέστερη ενασχόληση εγκληματικών δικτύων, των οποίων ο αριθμός συνεχώς αυξάνεται με αποτέλεσμα τη μεταφορά μεγαλύτερων αριθμών ανθρώπων και την επίτευξη πολύ υψηλών κερδών.

Οι εγκληματικές οργανώσεις διακίνησης παράνομων μεταναστών εμπλέκονται και σε άλλες μορφές σοβαρής εγκληματικότητας, όπως η διακίνηση ναρκωτικών, οι πλαστογραφίες με χρήση ταξιδιωτικών εγγράφων και το πλέον σοβαρότερο η οικονομική εκμετάλλευση των λαθρομεταναστών, το λεγόμενο *trafficking*

130 Θ. Ντόκος – Π. Τσάκωνας, Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας, Εκδόσεις Παπαζήσης, 2005, σελ.157-159.

131 Π. Λάγγαρης, Υποστράτηγος Ελληνικής Αστυνομίας (ΕΛ.ΑΣ), Μετανάστευση και οργανωμένο έγκλημα, <http://www.apodimos.com/arthra>.

132 Μαίρη Μπόση, Τρεις γεωπολιτικές προκλήσεις για την Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, Ασύμμετρες Απειλές και τρόποι αντιμετώπισης τους, Εκδόσεις Παπαζήσης, σελ.85.

133 Π. Λάγγαρης, Υποστράτηγος Ελληνικής Αστυνομίας (ΕΛ.ΑΣ), Μετανάστευση και οργανωμένο έγκλημα, <http://www.apodimos.com/arthra>.

ή αλλιώς παράνομη εμπορία ανθρώπων. Η ανεξέλεγκτη και μαζική μετανάστευση προκαλεί φόβο, αναφορικά με τη διάβρωση της εθνικής κυριαρχίας, ενώ εκφράζονται ανησυχίες ότι οι ξένοι θα επωφεληθούν και θα μοιραστούν τους οικονομικούς πόρους, το εκπαιδευτικό σύστημα και τα κοινωνικά προνόμια και αγαθά που δικαιωματικά ανήκουν στους γηγενείς, με αποτέλεσμα να διαρραγεί ο κοινωνικός ιστός.¹³⁴

Η Ελλάδα αντιμετωπίζει ισχυρές λαθρομεταναστευτικές ροές κυρίως από τα Βαλκάνια και από άλλες περιοχές όπως το Αφγανιστάν, το Ιράκ, η Ερυθραία, η Σομαλία. Η ένταση του φαινομένου ενισχύεται από τις μεγάλες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές μεταβολές σε χώρες της Ασίας και της Αφρικής, σε συνδυασμό με παράγοντες όπως η γεωγραφική θέση της Ελλάδας, η εκτεταμένη ακτογραμμή της, το πλήθος των νησιών και βραχονησίδων της, η πυκνότητα ναυτιλιακή κίνηση, η εγγύτητα προς τις ανατολικές τουρκικές ακτές και οι σχετικά μικρές θαλάσσιες οδοί που τα οργανωμένα εγκληματικά δίκτυα πρέπει να καλύψουν για να μεταφέρουν τους παράνομα διακινούμενους αλλοδαπούς. Παράδειγμα αποτελεί η αυξημένη, συγκριτικά με το 2009, είσοδος λαθρομεταναστών στον Έβρο κατά 500% περίπου για το 2010. Εξίσου σημαντικές είναι οι διαπιστώσεις για τους μήνες από Ιανουάριο έως Αύγουστο του 2010. Ειδικότερα, από τον Ιανουάριο έως τον Αύγουστο του 2010 έχουν διέλθει τα σύνορα περίπου 24.000 άνθρωποι.¹³⁵

Οι συνέπειες της λαθρομετανάστευσης επιφέρουν σημαντικά προβλήματα, όπως : α) την αύξηση της εγκληματικότητας, β) τη στέρηση θέσεων εργασίας ή τον περιορισμό των διεκδικήσεων των ελλήνων εργαζομένων, προκειμένου να μην υποκατασταθούν από το διαθέσιμο φθηνότερο εργατικό δυναμικό, δεδομένου ότι η απασχόληση μεγάλου αριθμού αλλοδαπών γίνεται με μικρότερο κόστος, γ) το καθεστώς της παραοικονομίας που συνδέεται με το γεγονός ότι η απασχόληση των αλλοδαπών αφαιρεί πόρους από την πολιτεία σε εποχές αυξημένων δημοσιονομικών προβλημάτων, δ) τη διαφθορά στα κρατικά όργανα που χειρίζονται υποθέσεις αλλοδαπών, ε) τη δυσλειτουργία του σωφρονιστικού συστήματος, καθώς λόγω αυξημένης εγκληματικότητας των αλλοδαπών επικρατεί το αδιαχώρητο στα σωφρονιστικά καταστήματα.

Παράλληλα καλλιεργείται σε ένα μεγάλο μέρος της κοινωνίας ξеноφοβία και ρατσισμός, κυρίως λόγω των επιπτώσεων της προερχομένης από τους αλλοδαπούς εγκληματικότητας,¹³⁶ με αποτέλεσμα το τμήμα του πληθυσμού που προέρχεται από μετανάστευση να αποκόπτεται από την υπόλοιπη κοινωνία και να μην

134 Θ. Ντόκος – Π. Τσάκωνας, Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας, Εκδόσεις Παπαζήσης, 2005, σελ. 162.

135 <http://www.inews.gr/123/Shure-SE315--425--535.htm>

136 Π. Λάγγαρης, Υποστράτηγος Ελληνικής Αστυνομίας (ΕΛ.ΑΣ), Μετανάστευση και οργανωμένο έγκλημα, <http://www.apodimos.com/arthra>.

επιτυγχάνεται η ομαλή κοινωνική του ένταξη. Η περιθωριοποίηση και η απομόνωση υποθάλλει κοινωνικές εντάσεις, καλλιεργεί υποβόσκουσες εθνικές αντιθέσεις και υπονομεύει δημοκρατικές παραδόσεις και ελευθερίες.

2.3.5.4 Οι δολιοφθορές των δικτυακών τόπων και δομών πληροφορικής

Η πληροφοριακή επανάσταση (κυβερνοχώρος, διαδίκτυο, «*λεωφόροι πληροφοριών*» κλπ) αναμένεται να έχει σημαντικές επιπτώσεις σε πολλούς τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, όπως στην οικονομία, στην κοινωνία, στην επιστημονική έρευνα και στην ανάπτυξη. Εξάλλου, σήμερα εκφράζεται η άποψη ότι η πληροφορία είναι βασικός οικονομικός πόρος.

Μέχρι σήμερα η εθνική ασφάλεια επικεντρωνόταν σε απειλές εναντίον της εδαφικής ακεραιότητας. Ωστόσο, έχουν εμφανιστεί και νέα ασύμμετρα τρωτά σημεία, τα οποία μπορούν να εκμεταλλευτούν διεθνικές εγκληματικές οργανώσεις και αφορούν την καταστροφή ή παρενόχληση δικτύων επικοινωνιών ή συστημάτων πληροφοριών σε τραπεζικούς και φορολογικούς τομείς, σε υπηρεσίες πληροφοριών και ασφάλειας, στις ΕΔ, σε υπηρεσίες κοινωνικής ασφάλισης κ.α. Χρησιμοποιούνται ευρέως οι όροι «*κυβερνοπόλεμος*», «*πληροφοριακός πόλεμος*», και «*δικτυακός πόλεμος*», οι οποίοι εγκαινιάζουν μια νέα μορφή συγκρούσεων και εγκληματικών δραστηριοτήτων, χαμηλότερης έντασης από τις παραδοσιακές πολεμικές συγκρούσεις.¹³⁷ Παραδείγματα τέτοιων μορφών απειλών αποτελούν : α) η εγγραφή της λέξη-κλειδί «*Macedonia*» στη μηχανή αναζήτησης της Google προβάλλει περίπου 73 εκατομμύρια αποτελέσματα, εκ των οποίων οι περισσότεροι ιστότοποι ταυτίζουν τη Μακεδονία με την ΠΓΔΜ, β) η πρόσφατη (13 Φεβρουαρίου 2011) κυβερνοεπίθεση που δέχθηκε η γνωστή υπηρεσία της Google, «*Google Earth*» με στόχο το ελληνικό Κοινοβούλιο, μπροστά από το οποίο αναρτήθηκαν σημαίες της ΠΓΔΜ,¹³⁸ γ) στα περισσότερα διεθνή λογισμικά στις λίστες με τις γλώσσες για τις γραμματοσειρές, υπάρχει η επιλογή της «*Macedonia*»¹³⁹ και δ) Τούρκοι χάκερς προβαίνουν σε «*ψηφιακή εισβολή*» σε βάρος ελληνικών ιστοτόπων.¹⁴⁰

2.4 Γενικά Συμπεράσματα

Από τα προαναφερόμενα καθίσταται φανερό ότι κατά τη διάρκεια του 21^{ου} αιώνα η Ελλάδα θα περιβάλλεται από πραγματικές και δυνητικές απειλές, οι οποίες δεν θα

137 John Aquilla and David Ronfeldt, *Networks and Net wars, The future of terror, crime and militancy*, RAND Corporation, 2002, σελ.6.

138 <http://www.e-eidhseis.gr>.

139 Εφημερίδα Πολιτών στις 7 Αυγούστου 2007.

140 Εφημερίδα Μακεδονία 2 Νοεμβρίου 2007.

διστάσουν να επιδιώξουν σε βάρος της την υλοποίηση των πολιτικών αντικειμενικών τους σκοπών.

Η Τουρκία αποτελεί μια πραγματική απειλή για την Ελλάδα και αυτή τη στιγμή είναι η μόνη, από τις υπόλοιπες απειλές, που μπορεί να υλοποιήσει τις αναθεωρητικές της αξιώσεις διαθέτοντας επαρκή και κατάλληλα μέσα. Υπάρχει πλήρης υποστήριξη των τριών πρώτων παραγόντων διάγνωσης της απειλής (διακρατικές διαφορές, δηλώσεις αξιωματούχων και διπλωματικές πρωτοβουλίες) από τους υπόλοιπους τρεις παράγοντες που αφορούν την επάρκεια και ποιότητα των διαθέσιμων μέσων (οπτικά συστήματα, διάταξη ΕΔ και επίπεδο οικονομίας). Όσον αφορά στις προοπτικές της Τουρκίας, αυτές είναι ακόμη καλύτερες, δεδομένης αφενός της συνεχούς βελτίωσης της οικονομίας της, αφετέρου της αύξησης και εκσυγχρονισμού των οπλικών της συστημάτων. Εξάλλου είναι φανερό η προσπάθειά της να διαδραματίσει ηγετικό ρόλο στο Βαλκανικό χώρο και να διευρύνει τις περιφερειακές σφαίρες επιρροής της στη βάση ανάσχεσης της Ελλάδας, χρησιμοποιώντας την τακτική συνεργασίας σε πολιτικό, οικονομικό, πολιτισμικό και στρατιωτικό επίπεδο, με χώρες όπως η Αλβανία, η πΓΔΜ, το Κόσσοβο και η Βοσνία.

Η Αλβανία και η πΓΔΜ θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως δυνητικές απειλές υπό προϋποθέσεις και αυτό διότι και οι δύο εκφράζουν αλυτρωτικές διεκδικήσεις και αναθεωρητικές αξιώσεις σε βάρος της Ελλάδας, όμως τα μέσα και οι πόροι που διαθέτουν δεν επαρκούν να καλύψουν τους τιθέμενους σκοπούς. Συνεπώς, κρίνονται ως δυνητικές απειλές υπό προϋποθέσεις, κάτι που σημαίνει ότι σε περίπτωση απόκτησης των κατάλληλων μέσων και μετά από ριζική αναδιάρθρωση της εσωτερικής τους πολιτικής, της οικονομίας και των ΕΔ τους θα μπορούσαν να καταστούν πραγματικές απειλές. Όμως η Ελλάδα δεν πρέπει να αγνοήσει τις ιδιαίτερες σχέσεις που οι χώρες αυτές έχουν αναπτύξει με την Τουρκία.

Όσον αφορά στις σχέσεις Ελλάδας - Βουλγαρίας, αυτές βρίσκονται σε εξαιρετο επίπεδο και συνεχή ανοδική πορεία, όπως εξάλλου φαίνεται και από την υπογραφή Συμφωνιών συνεργασίας σε θέματα πολιτικής, οικονομικής, ενεργειακής και στρατιωτικής φύσης. Επιπρόσθετα, η διαπίστωση ότι η Βουλγαρία δεν αποτελεί απειλή για την Ελλάδα ενισχύεται από το γεγονός ότι μεταξύ των δυο χωρών δεν υφίστανται ουσιαστικές διαφορές, αλυτρωτικές απαιτήσεις ή αναθεωρητικές αξιώσεις.

Τέλος, δυνητικές απειλές για την Ελλάδα πρέπει να θεωρούνται και οι ασύμμετρες, οι οποίες εδράζονται κυρίως στο διεθνικό οργανωμένο έγκλημα, στις τρομοκρατικές ενέργειες, στη λαθρομετανάστευση και στις δολιοφθορές διαδικτυακών τόπων και δομών πληροφορικής.

Κεφάλαιο 3

Η Τρέχουσα Ελληνική Υψηλή Στρατηγική

3.1 Οι στόχοι και οι επιδιώξεις της ελληνικής υψηλής στρατηγικής

Όπως αναφέρθηκε στο 1^ο κεφάλαιο, η υψηλή στρατηγική αφορά την ικανότητα ενός κράτους να συνδυάζει όλα τα μέσα που διαθέτει, προκειμένου να διατηρήσει και να εμπεδώσει τα εθνικά του συμφέροντα, υπό συνθήκες πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης στο πλαίσιο διεθνούς ανταγωνισμού. Άρα, οι έννοιες «σκοποί» και «μέσα» είναι αλληλένδετες, και επομένως ο πρωταρχικός στόχος ενός κράτους, πριν τη σχεδίαση της υψηλής του στρατηγικής, είναι ο καθορισμός ή η οριοθέτηση των εθνικών συμφερόντων του. Πρωταρχικός σκοπός του κράτους είναι η «παραγωγή ασφάλειας»,¹⁴¹ μέσω της οποίας εξασφαλίζεται η εδαφική ακεραιότητα, η εθνική ανεξαρτησία, η κυριαρχία της χώρας εναντίον οποιασδήποτε εξωτερικής απειλής, καθώς και η υποστήριξη των εθνικών συμφερόντων, όπως καθορίζονται στην Πολιτική Εθνικής Άμυνας (ΠΕΑ).

Οι επίσημα προσδιορισμένες και καταγεγραμμένες αρχές - στόχοι - επιδιώξεις¹⁴² της ελληνικής υψηλής στρατηγικής είναι : α) η υπεράσπιση της εθνικής ανεξαρτησίας, κυριαρχίας και ακεραιότητας της χώρας από οποιαδήποτε απειλή, β) η υποστήριξη των εθνικών συμφερόντων σε όλα τα μήκη και τα πλάτη του πλανήτη, γ) η υποστήριξη της ευρωπαϊκής πορείας της χώρας, δ) η υποστήριξη του ρόλου της χώρας και η μεγιστοποίηση των πλεονεκτημάτων από τη συμμετοχή σε οργανισμούς, όπως ο ΟΗΕ, η ΕΕ, το ΝΑΤΟ και ο ΟΑΣΕ, ε) η ενίσχυση της θέσης της χώρας στα Βαλκάνια με σκοπό τη σταδιακή διαμόρφωσή της σε βαλκανικό πυλώνα της ΕΕ, στ) η ενεργός παρουσία της Ελλάδας στο χώρο των Παρευξείνιων Κρατών και της Ανατολικής Μεσογείου, ζ) η ανάπτυξη μιας ενεργούς και δυναμικής στρατιωτικής διπλωματίας με στόχο την προώθηση της πολιτικής ασφάλειας, ειρήνης και συνεργασίας στην περιοχή των Βαλκανίων, της Μαύρης Θάλασσας και της Ανατολικής Μεσογείου, η) η ανάπτυξη μιας πολυμερούς πολιτικής, οικονομικής πολιτιστικής και κοινωνικής συνεργασίας στα Βαλκάνια και την ευρύτερη παρευξείνια περιοχή, με στόχο την ασφάλεια, την ειρήνη, την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, θ) η αποτελεσματική λειτουργία της χώρας ως μητροπολιτικού κέντρου του Ελληνισμού με τις απαραίτητες πρωτοβουλίες κινητοποίησης των απανταχού Ελλήνων.

141 Ο όρος «παραγωγή ασφάλειας» αντλείται από το Αθανάσιος Πλατιάς, Θουκυδίδης : Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική, Εκδόσεις Εστία, σελ. 82.

142 Αντλείται από το διαδικτυακό τόπο του ΓΕΕΘΑ, www.mod.mil.gr.

Όπως θα αναλυθεί στις επόμενες ενότητες, εάν εξαιρεθούν εν μέρει οι δυο πρώτοι στόχοι της ελληνικής υψηλής στρατηγικής, οι υπόλοιποι δεν έχουν επιτευχθεί, ενώ βάσει των σημερινών συγκυριών διαφαίνεται δυσκολία υλοποίησής τους και στο μεσοπρόθεσμο διάστημα.

3.2 Η ανάλυση της ελληνικής υψηλής στρατηγικής

Όπως αναλύθηκε στο 1^ο Κεφάλαιο η υψηλή στρατηγική διακρίνεται σε μακροσκοπική και μικροσκοπική διάσταση και λόγω της αλληλένδετης φύσης τους οι διαστάσεις αυτές θα εξεταστούν συνολικά, στο πλαίσιο της στρατιωτικής στρατηγικής, οικονομίας, εσωτερικής πολιτικής, διεθνούς νομιμοποίησης και διπλωματίας.

3.2.1 Στρατιωτική Στρατηγική

Η ανάλυση της στρατιωτικής στρατηγικής θα επικεντρωθεί στις εξής παραμέτρους: α) το στρατιωτικό δόγμα, β) τις ΕΔ, δηλαδή τη δομή, τα οπλικά συστήματα (διαθέσιμο οπλοστάσιο, εξοπλιστικά προγράμματα, αμυντική βιομηχανία), το ανθρώπινο δυναμικό, τις συμμαχίες, τη συνεργασία πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, γ) την επιχειρησιακή στρατηγική και δ) τη τακτική στρατηγική.

3.2.1.1 Το στρατιωτικό δόγμα

Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει το ΝΑΤΟ, το στρατιωτικό δόγμα εκφράζει τις βασικές αρχές με τις οποίες οι στρατιωτικές δυνάμεις οδηγούν τις ενέργειες τους προς υποστήριξη των στόχων που έχουν τεθεί. Ειδικότερα, σε περιόδους θερμών επεισοδίων ή πολέμων το δόγμα πρέπει να συντονίζει το σύνολο των διαθέσιμων πόρων ενός κράτους, προκειμένου να διασφαλίζει επιτυχώς τα εθνικά συμφέροντα.¹⁴³ Κατόπιν των προαναφερομένων θα ήταν δυνατό να διατυπωθεί ότι με τον όρο «στρατιωτικό δόγμα» νοείται η «στρατιωτική συμπεριφορά» ενός κράτους απέναντι στις πραγματικές ή δυνητικές απειλές του, διακρινόμενη σε αμυντική, αποτρεπτική ή επιθετική.¹⁴⁴

Το στρατιωτικό δόγμα της Ελλάδας στηρίζεται στην αποτροπή, δηλαδή στην αποθάρρυνση του αντιπάλου να αναλάβει δράση, επισείοντας τον κίνδυνο που διατρέχει να πληρώσει κόστος ασύγκριτα υψηλότερο από το αναμενόμενο όφελος, σε περίπτωση που επιτεθεί. Η αποτροπή είναι η δύναμη να εμποδίσει την

143 NATO, Standardization Agency's "Glossary of Terms and Definitions", 2005, σελ. 2-D-9

144 Barry Posen, The source of military doctrine : France, Britain, and Germany between the world wars, Cornell Studies in Security Affairs, Ithaca & London, 1984, σελ.13-33.

πραγματοποίηση των σχεδίων του αντιπάλου¹⁴⁵ και η επιτυχία της στηρίζεται : α) στη διάθεση στρατιωτικής ικανότητας και β) στη θέληση ή πρόθεση χρησιμοποίησης της όταν απαιτηθεί¹⁴⁶. Επομένως, στη βάση του εκάστοτε καθοριζόμενου δόγματος, η ελληνική πολιτικό-στρατιωτική ηγεσία διευθύνει, οργανώνει και συντονίζει το σύνολο των στρατιωτικών μέσων που διαθέτει, προκειμένου ανά πάσα στιγμή να είναι έτοιμη να αντιμετωπίσει οποιαδήποτε εξωτερική απειλή. Το δόγμα αυτό, όπως προκύπτει από την εξέταση της ιστορικής του εξέλιξης, αναθεωρείται και εμπλουτίζεται με διάφορα επιπρόσθετα στοιχεία, προκειμένου αφενός να εναρμονίζεται πλήρως με τις νέες απαιτήσεις του διεθνούς περιβάλλοντος και την εξέλιξη της τεχνολογίας, αφετέρου να ανταπεξέρχεται αποτελεσματικότερα στη διαχείριση πιθανών κρίσεων.

Η διακήρυξη της στρατηγικής του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου Ελλάδας – Κύπρου το 1993 και στη συνέχεια η κρίση των Ιμίων το 1996 οδήγησαν στην αναθεώρηση του ελληνικού στρατιωτικού δόγματος, φυσικά στη βάση της αποτροπής, αλλά με την προσθήκη : α) της «αμυντικής επάρκειας», β) της «στρατηγικής ευελιξίας», γ) της «άμεσης ευέλικτης ανταπόδοσης» με «ισοδύναμο τετελεσμένο», δ) της «ικανότητας κάλυψης» του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου Ελλάδος-Κύπρου. Ειδικότερα, η «ευέλικτη ανταπόδοση» και το «ισοδύναμο τετελεσμένο», που υιοθετήθηκαν μετά την κρίση των Ιμίων, στόχευαν στην εμπέδωση από την τουρκική πλευρά ότι οποιαδήποτε επιθετική ενέργεια σε βάρος της Ελλάδας ισοδυναμεί με αυτόματη ανταπόδοση στη λογική του «οδόντα αντί οδόντος». Μ' αυτόν τον τρόπο το ρίσκο και η ευθύνη κλιμάκωσης της κρίσης σ' ένα ανώτερο επίπεδο αντιπαράθεσης επαφιόταν στην τουρκική πλευρά.

Στη συνεδρίαση του ΚΥΣΕΑ,¹⁴⁷ στις 19 Ιουλίου 2005, στο πλαίσιο αναθεώρησης του δόγματος επικυρώθηκε η νέα δομή δυνάμεων και διοίκησης. Το στρατιωτικό δόγμα της χώρας συνίσταται πλέον στην «αμυντική επάρκεια», στην «αξιόπιστη αποτροπή», στην «άμεση απόκριση σε προκλήσεις», στην «ταχεία ανάπτυξη δυνάμεων».¹⁴⁸ Στόχος του δόγματος είναι η εξασφάλιση και διατήρηση της εθνικής κυριαρχίας, η αύξηση της επιχειρησιακής ετοιμότητας και της ισχύος μέσω της τεχνολογίας, η επιχειρησιακή καινοτομία και η ευέλικτη δομή δυνάμεων και διοίκησης

145 Glenn H. Snyder, *Deterrence and Defense: Toward a Theory of National Security*, (Princeton - New Jersey, 1961), σχετικά με το ρόλο της ισορροπίας ισχύος που είναι πολύ σημαντικός, δεδομένου ότι ο πιθανός αντίπαλος δεν θα αποτραπεί συνολικά αν υπάρχει ένα ή περισσότερα αδύνατα σημεία, στα οποία θα μπορούσε να επιτύχει το στόχο του με υποφερτό κόστος.

146 Αθανάσιος Πλατιάς, *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*, Εκδόσεις Παπαζήση, 1992, σελ.33

147 Σύμφωνα με το άρθρο 18 του Π.Δ./63/2005 στο ΚΥΣΕΑ μετέχουν ο Πρωθυπουργός, ως πρόεδρος, και οι Υπουργοί: α) Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης & Αποκέντρωσης, β) Οικονομικών, γ) Εξωτερικών, δ) Εθνικής Άμυνας, ε) Ανάπτυξης, στ) Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και ζ) Δημόσιας Τάξης. Επίσης μετέχουν ως τακτικά μέλη εφόσον συζητούνται θέματα που ανήκουν στην αρμοδιότητα τους, ι) ο Υπουργός Ναυτιλίας και ια) ο Α/ΓΕΕΘΑ, χωρίς δικαίωμα ψήφου, όταν λαμβάνονται αποφάσεις για θέματα του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας.

148 Αντλείται από «Το Έργο του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας 2004-2006», σελ. 3.

ώστε να αποδίδεται το μέγιστο της μαχητικής ισχύος σε χρόνο λιγότερο των 24 ωρών και η εξασφάλιση επαρκών μέσων στην πολιτική ηγεσία για τη διαχείριση κρίσεων σε όλο το εύρος του Ενιαίου Αμυντικού χώρου (από τη Θράκη μέχρι την Κύπρο). Επίσης το δόγμα προσανατολίζεται στην αντιμετώπιση των ασύμμετρων απειλών, όπως και καταστάσεων αποσταθεροποίησης στα βόρεια σύνορα της χώρας.¹⁴⁹

Ωστόσο, από τη μέχρι σήμερα λειτουργία του δόγματος δεν προκύπτουν θετικά στοιχεία σχετικά με την εφαρμογή στην πράξη των αρχών του. Εξάλλου, το γεγονός ότι το στρατιωτικό δόγμα δεν έχει λειτουργήσει ευεργετικά στις δυο πιο θερμές ελληνοτουρκικές κρίσεις του 1974 και 1996 καταδεικνύει την αδυναμία εδραίωσης της δέουσας αντίληψης σχετικά με τις προθέσεις της Ελλάδας και τις ικανότητές της ως αξιόπιστου δρώντος τόσο του διεθνούς συστήματος, όσο και του περιφερειακού υποσυστήματός της.

3.2.1.2 Οι Ένοπλες Δυνάμεις

Αποστολή των ΕΔ είναι η υπεράσπιση της εθνικής ανεξαρτησίας και ακεραιότητας της Ελλάδας, η εξασφάλιση του εθνικού χώρου και η αποφασιστική συμβολή τους στην επίτευξη των στόχων της πολιτικής της χώρας. Κατά τη διάρκεια της ειρηνικής περιόδου οι ΕΔ έχουν ως κύρια έργα: α) τη συνεχή επαγρύπνηση για την ασφάλεια του εθνικού χώρου, β) τη διατήρηση της υψηλής επιχειρησιακής ετοιμότητας για την αποτροπή και την αποτελεσματική αντιμετώπιση κινδύνων και απειλών, καθώς και την εξασφάλιση δυνατότητας άμεσης αντίδρασης, γ) τη συνεισφορά στη διεθνή ασφάλεια και ειρήνη, δ) τη συμβολή σε δραστηριότητες κοινωνικής αρωγής και υποστήριξης των κρατικών υπηρεσιών για την αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών.¹⁵⁰

Η εξέταση των ΕΔ επικεντρώνεται στους εσωτερικούς συντελεστές ισχύος, που επηρεάζουν καταλυτικά την οργάνωση, τη λειτουργία, και την αποτελεσματικότητά τους. Οι εν λόγω συντελεστές είναι: α) η δομή, β) τα οπλικά συστήματα (διαθέσιμο οπλοστάσιο, εξοπλιστικά προγράμματα, αμυντικές βιομηχανίες), γ) το ανθρώπινο δυναμικό, δ) οι συμμαχίες και ε) η συνεργασία πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας.

3.2.1.2.α Η δομή των ΕΔ

Σήμερα το πρόβλημα των ΕΔ εδράζεται σε τρεις πυλώνες : α) στον υπέρογκο αριθμό στρατηγείων και στρατοπέδων, β) στη διατήρηση στην ενέργεια

149 Σε ομιλία του ΑΝΥΕΘΑ στη Συνεδρίαση της Διαρκούς Επιτροπής Εθνικής Άμυνας & Εξωτερικών Υποθέσεων της Βουλής, 9 Σεπτεμβρίου 2010, ανακοινώθηκε ότι επίκειται αναθεώρηση του στρατιωτικού δόγματος της χώρας.

150 Αντλείται από το ΓΕΕΘΑ, www.mod.mil.gr/el/enoples-dynameis.html.

πεπαλαιωμένων οπλικών συστημάτων και γ) στη μη αποτελεσματική διαχείριση και κατανομή του προσωπικού.¹⁵¹ Καταρχήν, η διατήρηση δυνάμεων σε περιοχές που δεν χρειάζονται είναι σπατάλη. Επίσης, σπατάλη και κακή διαχείριση προσωπικού και πόρων είναι η διατήρηση δυνάμεων με δομή που δεν εξυπηρετεί την αντιμετώπιση των πραγματικών ή δυνητικών απειλών. Στην Ελλάδα διατηρείται ένας μεγάλος αριθμός στρατοπέδων και μονάδων σε περιοχές χωρίς να υπάρχει ουσιαστική απειλή, όπως στα βόρεια σύνορα. Ο μεγάλος αριθμός στρατηγείων, στρατοπέδων και μονάδων, δίνει βάρος και μειώνει την ευελιξία των μείζονων σχηματισμών, αυξάνει τη γραφειοκρατία, απασχολεί μεγάλο αριθμό προσωπικού, χρησιμοποιεί υπέρογκο αριθμό μέσων και πληθώρα εγκαταστάσεων, δημιουργεί μεγάλες καθυστερήσεις και άσκοπη διασπορά υλικών, δεν εξυπηρετεί τις σύγχρονες αντιλήψεις και δεσμεύει υψηλές χρηματοδοτήσεις από τον κρατικό προϋπολογισμό. Σύμφωνα με τα προαναφερόμενα, στις δομές του ΠΝ και της ΠΑ απαιτούνται μικρές προσαρμογές, ενώ στο ΣΞ απαιτείται εξορθολογισμός της διάσπαρτης δομής του, εάν ληφθεί υπόψη ότι σήμερα τα στρατόπεδα σε όλη την ελληνική επικράτεια ανέρχονται σε 800.

Επιπρόσθετα, η διατήρηση στην ενέργεια πεπαλαιωμένων οπλικών συστημάτων, κυρίως αρμάτων μάχης, πυροβόλων και αεροσκαφών δεύτερης γενιάς, προκαλεί σημαντική οικονομική επιβάρυνση στον κρατικό προϋπολογισμό, αφενός λόγω της λειτουργίας και συντήρησής τους, αφετέρου λόγω του λειτουργικού κόστους που προκύπτει από τη διάθεση ανθρώπων και μέσων για την υποστήριξή τους. Παράλληλα, το γεγονός της στελέχωση των μάχιμων μονάδων του ΣΞ σε ευαίσθητες και ακριτικές περιοχές, σε ποσοστό που δεν υπερβαίνει το 50%, όταν το παραδεκτό για μονάδες μεγάλης ετοιμότητας είναι πάνω από 85%¹⁵² καταδεικνύει σημαντικά προβλήματα στη διαχείριση και κατανομή του στρατιωτικού προσωπικού.

Πρόσφατα, με το νόμο 3883/2010 έγιναν τα πρώτα βήματα για τον καθορισμό της νέας δομής διοίκησης των ΕΔ. Η νέα δομή εστιάζεται στην κάθετη διοίκηση, δηλαδή στη συνένωση της επιχειρησιακής και διοικητικής διοίκησης και τη διαμόρφωση ενιαίας αλυσίδας, επιβάλλοντας διακλαδική οργάνωση, με σκοπό την αύξηση του συντελεστή ασφάλειας της χώρας. Βαρύτητα έχει δοθεί στην αναβάθμιση των αρμοδιοτήτων του Α/ΓΕΕΘΑ. Η ρύθμιση αυτή βρίσκεται στη σωστή κατεύθυνση, όμως απαιτείται συνολική αναδιάρθρωση των ΕΔ.

151 Ο τρίτος πυλώνας αντλείται από άρθρο του Υποστράτηγου (εα) Νίκου Τόσκα (Δντή πολιτικού γραφείου ΑΝΥΕΘΑ) που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ 2008.

152 Από κοινοβουλευτικό έλεγχο στη Βουλή των Ελλήνων 16983/31-3-151/09.

3.2.1.2.β Οπλικά Συστήματα¹⁵³

Τα οπλικά συστήματα διακρίνονται : α) στο διαθέσιμο οπλοστάσιο, β) στα εξοπλιστικά προγράμματα και γ) στην αμυντική βιομηχανία.

α. Διαθέσιμο οπλοστάσιο

Ο ΣΞ διαθέτει 1 Στρατιά με 3 Σώματα Στρατού. Σε επίπεδο μεραρχιών διαθέτει 5 επιχειρησιακά στρατηγεία (1 τεθωρακισμένης, 3 μηχανοκινήτου πεζικού και 1 Ειδικών Δυνάμεων), καθώς επίσης και 1 μεραρχία πεζικού και 2 ΑΔΤΕ. Το ΠΝ διαθέτει στα κύρια πλοία μάχης 8 υποβρύχια και 14 φρεγάτες, ενώ η ΠΑ διαθέτει συνολικά περίπου 260 μαχητικά αεροσκάφη. Την τρέχουσα χρονική περίοδο και λαμβανομένων υπόψη των οπλικών συστημάτων που διαθέτουν οι εξωτερικές απειλές της Ελλάδας, κυρίως η Τουρκία, τα ελληνικά οπλικά συστήματα από ποιοτικής πλευράς κρίνονται ικανοποιητικά, απαιτείται όμως αναβάθμισή τους. Στον ακόλουθο πίνακα παρατίθενται τα κυριότερα οπλικά συστήματα των ελληνικών ΕΔ.

ΟΠΛΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ	ΤΥΠΟΣ	ΜΟΝΑΔΕΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ
ΟΡΟΦΗ ΕΔ ¹⁵⁴	Στρατός Ξηράς	88.850	
	Πολεμικό Ναυτικό	18.000	
	Πολεμική Αεροπορία	24.000	
	ΣΥΝΟΛΟ	130.850	
ΑΡΜΑΤΑ ΜΑΧΗΣ	Leopard-2H, 2A4, 1A5	873	
	M-48A5	400	
	ΣΥΝΟΛΟ	1.273	
ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟ ΜΑΧΗΣ	Πυραυλικό πυροβολικό	304	
	Αυτοκινούμενο πυραυλικό	366	
	Ρυμουλκούμενο πυροβολικό	18	
	ΣΥΝΟΛΟ	688	
ΕΛΙΚΟΠΤΕΡΑ	AH-64A Apache	19	ΜΑΧΗΤΙΚΑ
	Μεταγωγικά, Ειδ. Επιχσεων Εκπ/κα	89	ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΑ
	ΣΥΝΟΛΟ	108	
ΜΑΧΗΤΙΚΑ ΑΕΡΟΣΚΑΦΗ	F-16 Fighting Falcon	160	ΜΑΧΗΤΙΚΑ
	Mirage 2000	45	-//-
	F-4 Phantom	35	-//-
	RF-4 Phantom	20	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ
	ΣΥΝΟΛΟ	260	

153 Αντλούνται από <http://www.defencenet.gr>, <http://www.army-guide.com>, <http://www.ellinikos-stratos.com>.

154 Χρήστος Λυμπέρης, Ελληνική Αμυντική Στρατηγική, Εκδόσεις Αιχμή, 1993, σελ.150-151, σε σύγκριση με νεότερα στοιχεία από <http://www.ellinikos-stratos.com>.

ΦΡΕΓΑΤΕΣ ¹⁵⁵	Standard Kortenaer	10	
	Meko-200	4	
	ΣΥΝΟΛΟ	14	
ΥΠΟΒΡΥΧΙΑ	T-209	8	
ΠΛΟΙΑ ΑΠΟΒΑΣΕΩΝ	Zubr, Type 520,521, LCVP36	43	
ΑΝΤΙΑΕΡΟΠΟΡΙΚΑ	Patriot	36	
	S-300 PMU	8	
	HAWK PHASE III	42	
	Crotale-NG, Tor-m1, ASRAD, STINGER	790	
	ΣΥΝΟΛΟ	882	
ΑΑΑ	ARTEMIS, ZU-23, Rh-202	1.360	
	ΣΥΝΟΛΟ	1.360	

Πίνακας 3.1
Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις

β. Εξοπλιστικά προγράμματα

Με την έννοια «εξοπλιστικό πρόγραμμα» περιγράφεται μια διττή διαδικασία που περιλαμβάνει το εμπόριο οπλικών συστημάτων (εισαγωγές και εξαγωγές), αλλά και την παραγωγική διαδικασία που δεν οδηγεί απλώς στην ενίσχυση του οπλοστασίου της χώρας παραγωγού, αλλά μπορεί να έχει άμεσες επιδράσεις και επί της οικονομίας και κοινωνίας γενικότερα, μέσω της παραγωγής και αναπαραγωγής επιστημονικής γνώσης.¹⁵⁶

Τα εξοπλιστικά προγράμματα, στη βάση της τρέχουσας οικονομικής κατάστασης, που θα αναλυθεί σε επόμενη ενότητα, έχουν ήδη μειωθεί στα άκρως απαραίτητα, καθώς αφορούν την υλοποίηση ανειλημμένων υποχρεώσεων προηγούμενων ετών και τη συντήρηση και αναβάθμιση ορισμένων υφιστάμενων μέσων. Σημειώνεται δε ότι σύμφωνα με τον Π/Υ του 2010 το ποσό που προορίζεται για εξοπλιστικές δαπάνες ανέρχεται περίπου σε 2 δισ. ευρώ, ποσοστό 0,8% του ΑΕΠ, πολύ μικρότερο σε σχέση με το ποσοστό των προηγούμενων ετών. Στοιχεία επί των πιστώσεων στις ελληνικές αμυντικές δαπάνες παρατίθενται στο *Παράρτημα Γ*. Επίσης, ενδεικτικά, και σύμφωνα με προσχέδιο του Ενιαίου Μεσοπρόθεσμου Προγράμματος Ανάπτυξης και Εκσυγχρονισμού, οι δαπάνες για οπλικά συστήματα την περίοδο 2011-2015 εκτιμάται ότι θα ανέλθουν σε 8,5 δισ.ευρώ, χωρίς να σχετίζονται με την προμήθεια νέων οπλικών συστημάτων, όπως νέο μαχητικό αεροσκάφος, φρεγάτες, τεθωρακισμένα οχήματα μάχης. Παράλληλα το δεκαπενταετές μακροπρόθεσμο

¹⁵⁵ Τα στοιχεία περί ναυτικής ισχύος αντλούνται από το επίσημο διαδικτυακό τόπο του ΠΝ, <http://www.hellenicnavy.gr>. Επίσης η Τουρκία διαθέτει και 6 κορβέτες, τις οποίες κατασκευάζει η αμυντική της βιομηχανία.

¹⁵⁶ Νικόλαος Λιούσης, Στρατιωτική και οικονομική ισχύς της Τουρκίας, Εκδόσεις Παπαζήση, 2005, σελ.115-116.

πρόγραμμα προμηθειών¹⁵⁷ των ΕΔ εκτιμάται ότι θα ανέλθει στο ποσό περίπου των 20 δισ.ευρώ για το διάστημα 2011-2025.¹⁵⁸

γ. Αμυντική Βιομηχανία

Όσον αφορά στην ελληνική αμυντική βιομηχανία, από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 καταβάλλονται συστηματικές προσπάθειες για την ανάπτυξη της, με στόχους: α) την ικανοποίηση των στρατιωτικών αναγκών, β) την αύξηση της συμμετοχής των εγχώριων κατασκευαστών, γ) τη μείωση της εξάρτησης από προμηθευτές του εξωτερικού, δ) τη μείωση του ελλείμματος στο ισοζύγιο πληρωμών, ε) την απόκτηση νέων τεχνολογιών.

Οι μεγάλες αλλαγές των τελευταίων δυο δεκαετιών έχουν δημιουργήσει ένα εξ' ολοκλήρου νέο περιβάλλον για τις αμυντικές βιομηχανίες. Οι εθνικοί αμυντικοί προϋπολογισμοί έχουν μειωθεί και ο ανταγωνισμός έχει γίνει εντονότερος και διεθνής. Πολύ λίγες επιχειρήσεις είναι πλέον σε θέση να στηριχθούν αποκλειστικά στις εγχώριες αγορές τους, με αποτέλεσμα οι περισσότερες να προσπαθούν να πετύχουν τη διεθνή τους καθιέρωση και να επιδιώκουν την ανάπτυξη τους μέσα από νέες δουλειές και τη προσφορά νέων προϊόντων και υπηρεσιών.

Σ' αυτό το νέο διεθνές περιβάλλον, η σημερινή κατάσταση της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας είναι κρίσιμη, με χρέη που υπολογίζονται στα 2,8 δισ. ευρώ.¹⁵⁹ Το γεγονός αυτό πρέπει να θεωρείται οξύμωρο, δεδομένου ότι η Ελλάδα συμπεριλαμβάνεται στις πρώτες θέσεις εισαγωγής οπλικών συστημάτων. Τα αίτια της σημερινής κατάστασης της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας εντοπίζονται στα ακόλουθα¹⁶⁰ : α) τη τεχνολογική υστέρηση όχι μόνο σε σχέση με τις εταιρίες των Κ-Μ της ΕΕ αλλά και με την ποιοτική εξέλιξη της εσωτερικής ζήτησης που επηρεάζει τη βιωσιμότητα των γραμμών παραγωγής, β) το μεγάλο κόστος και οι χρονοβόρες διαδικασίες που απαιτούνται για την ολοκλήρωση των προγραμμάτων, γ) την ελλειμματική, ζημιογόνο και αναχρονιστική κρατική διοικητική, οργανωτική και λειτουργική δομή, δ) την αναποτελεσματική χρήση των αντισταθμιστικών ωφελημάτων και των Μνημονίων Κατανόησης.

Βάσει των παραπάνω προβλημάτων το ΥΠΕΘΑ έχει ήδη προβεί σε άτυπες επαφές με αμυντικές βιομηχανίες σε Γερμανία και ΗΠΑ και θα προχωρήσει σε επίσημη πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος με στόχο να πωληθεί

157 Θεσπίσθηκε με το νόμο 3883/2010, άρθρο 73, σύμφωνα με το οποίο ο προγραμματισμός των απαιτήσεων σε αμυντικό εξοπλισμό θα γίνεται σε δεκαπενταετή βάση, κατόπιν σχετικής οδηγίας της Ε.Ε., ενώ κάθε τρία χρόνια θα επικαιροποιείται με σκοπό την κάλυψη αναφερόμενων απαιτήσεων.

158 Πληροφορίες αντλούνται από το <http://www.strategyreport.gr>.

159 Αντλείται από το www.defencenet.gr.

160 Αντλούνται από <http://www.ellinikos-stratos.com>, από το διαδικτυακό τόπο του βουλευτή Βασίλη Οικονόμου <http://www.oikonomoub.gr>.

το 49% των ΕΛΒΟ, ΕΑΣ και ΕΑΒ είτε μέσω μεικτών σχημάτων συνεργασίας, είτε μέσω κοινοπραξιών, σε μια προσπάθεια εξυγίανσης του εν λόγω τομέα που θεωρείται εξαιρετικά ζημιογόνος.¹⁶¹

3.2.1.2.γ Το ανθρώπινο δυναμικό

Οι ΕΔ διανύουν μία περίοδο ανασχηματισμού και αναπροσαρμογής στα νέα γεωπολιτικά, γεωστρατηγικά και γεωοικονομικά δεδομένα, μη εξαιρουμένων των δημογραφικών, κοινωνικών και πολιτικών παραμέτρων. Την τελευταία δεκαετία έχει ξεκινήσει μια αναδιάρθρωση του Ελληνικού Στρατού σε ημι-επαγγελματικό, μέσω πρόσληψης Επαγγελματιών Οπλιτών με αναβαθμισμένα προσόντα και γνώσεις, με σκοπό τη βαθμιαία μείωση της στρατιωτικής θητείας.

Η αρχική εκπαίδευση των στελεχών παρέχεται στα Ανώτατα Στρατιωτικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΑΣΕΙ) και συνεχίζεται, μετά την αποφοίτησή τους από αυτά, στο πλαίσιο είτε καθιερωμένων εσωτερικών ασκήσεων, είτε ασκήσεων που διεξάγονται στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ ή κατόπιν διμερών ή πολυμερών διακρατικών συνεργασιών, είτε μετεκπαιδεύσεων ή επιμορφώσεων σε διάφορα Σχολεία ή Σχολές των ΕΔ ή σε διάφορα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα της Ελλάδας και του εξωτερικού.

Πέραν των θετικών προσπαθειών, η εκπαίδευση που παρέχεται σήμερα συνολικά στο στρατιωτικό προσωπικό δεν κρίνεται ικανοποιητική. Κύρια προβλήματα και ελλείψεις παρουσιάζονται κυρίως : α) στην επάρκεια και ποιότητα της παρεχόμενης ακαδημαϊκής εκπαίδευσης στους μαθητές των στρατιωτικών σχολών, β) στην επάρκεια μετεκπαίδευσης των στελεχών σε σχολεία για την απόκτηση πληρέστερης και αρτιότερης γνώσης επί της ειδικότητάς τους, γ) στη δυνατότητα επιμόρφωσης του προσωπικού στις υφιστάμενες Σχολές (ΣΔΙΕΠ, ΑΔΙΣΠΟ, ΣΕΘΑ), καθώς και σε Πανεπιστήμια εσωτερικού ή εξωτερικού για την απόκτηση μεταπτυχιακών τίτλων σπουδών και δ) στη διάθεση κατάλληλων μέσων για την πληρέστερη και αρτιότερη εκπαίδευση.¹⁶²

3.2.1.2.δ Οι συμμαχίες

Η εξισορρόπηση των εξωτερικών απειλών, πέραν της διάθεσης και χρήσης εθνικών μέσων, θεωρείται ότι μπορεί ενισχυθεί με τη συμμετοχή της Ελλάδας σε διεθνείς οργανισμούς. Ωστόσο, το ΝΑΤΟ δεν αντέδρασε στην περίπτωση της τουρκικής επέμβασης στην Κύπρο. Στην ίδια κατεύθυνση κινήθηκε και η

161 Εφημερίδες Τα Νέα, Τετάρτη 6 Οκτωβρίου 2010 και Το Βήμα, Τετάρτη 6 Οκτωβρίου 2010.

162 Σύμφωνα με μελέτη της ΣΕΕΘΑ, <http://www.seetha.gr>, Το Πρότυπο του Έλληνα Αξιωματικού του 21ου αιώνα.

μεσολάβηση των Ηνωμένων Πολιτειών στην κρίση των Ιμίων, που μπορεί να απέτρεψε την ελληνοτουρκική σύγκρουση, όμως το τελικό αποτέλεσμα της διένεξης κάθε άλλο παρά θετικό μπορεί να χαρακτηριστεί για την Ελλάδα, δεδομένου ότι στηρίχτηκε στους τουρκικούς όρους.¹⁶³ Επομένως, και βάσει πληθώρας ιστορικών παραδειγμάτων, καταδεικνύεται ότι οι συμμαχίες δημιουργούνται μόνο λόγω «*σύγκλισης συμφερόντων*».¹⁶⁴ Η απόκλιση των συμφερόντων ανάμεσα σε ένα ή περισσότερα συμβαλλόμενα μέρη, οδηγεί σε υιοθέτηση διαφορετικής στρατηγικής, γι' αυτό: «*Η ελληνική πλευρά πρέπει να κατανοήσει έμπρακτα και όχι λεκτικά ότι η αξία μιας συμμαχίας καθορίζεται από το ειδικό βάρος του κάθε μέλους μέσα στο σύνολο της συμμαχίας. Οι σύμμαχοι αξίζουν για σένα τόσο, όσο αξίζεις εσύ για αυτούς*».¹⁶⁵

Παράλληλα, στο πλαίσιο των συμβατικών υποχρεώσεων που απορρέουν από τη συμμετοχή της Ελλάδας, αφενός σε διεθνείς οργανισμούς, αφετέρου σε διμερείς ή πολυμερείς συμφωνίες, οι ΕΔ λαμβάνουν μέρος σε πολυεθνικές ασκήσεις, καθώς και σε ειρηνευτικές αποστολές που αναπτύσσονται κυρίως σε περιοχές της Βοσνίας, του Κόσσοβου, της Γεωργίας – Αμπχαζίας και του Αφγανιστάν. Μέσω της συμμετοχής αυτής αποκτάται πολύτιμη εμπειρία σε πολυεθνικό περιβάλλον, αναπτύσσονται σχέσεις συνεργασίας και αμοιβαίας κατανόησης μεταξύ των κρατών, προβάλλονται οι δυνατότητες των ΕΔ της χώρας στο εξωτερικό και ισχυροποιείται ο ρόλος της Ελλάδας ως ηγετική δύναμη στα Βαλκάνια. Ωστόσο, η δραστηριοποίηση των ΕΔ στις κατευθύνσεις αυτές συντελείται υπό δύσκολες συνθήκες, δεδομένης της στρατηγικής πίεσης από την Τουρκία.¹⁶⁶

3.2.1.2.ε Η συνεργασία πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας

Ο ρόλος της συνεργασία πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας στο πλαίσιο της στρατιωτικής στρατηγικής και κατ' επέκταση της υψηλής στρατηγικής είναι πολύ σημαντικός και λειτουργεί καταλυτικά στην αύξηση ή αντίστοιχα μείωση της στρατιωτικής ισχύος, ιδιαίτερα σε περίπτωση εκδήλωσης κρίσεων. Η συνεργασία αυτή, υπό το πρίσμα επικείμενης ή εκδηλούμενης κρίσης, επικεντρώνεται στην εξέταση σχεδίων δράσης, μέτρων ή αντίμετρων και λοιπών εναλλακτικών στρατηγικών, στη βάση της καλύτερης δυνατής διασφάλισης των εθνικών συμφερόντων.

163 Παναγιώτης Μαυρίδης & Ευστάθιος Φακιάλας, Ελλάδα και Τουρκία μετά του τέλος του ψυχρού πολέμου, Η περίπτωση των Ιμίων, Εκδόσεις Σιδέρη, 1999, σελ.155

164 Αθανάσιος Πλατιάς, Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη, Εκδόσεις Εστία, 1999, σελ.53.

165 Παναγιώτης Κονδύλης, Θεωρία Πολέμου, Εκδόσεις Θεμέλιο, Δ' Έκδοση, 1999, σελ.409.

166 Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Η ελληνική υψηλή στρατηγική προς τον 21ο αιώνα, στο Ελλάδα και Τουρκία μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, Εκδόσεις Σιδέρη, 1999, σελ.194. Επίσης στο 2ο Κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, σελ. 45, αναφορικά με τις διπλωματικές ενέργειες της Τουρκίας μέσω NATO.

Όπως θα αναλυθεί στην περίπτωση της κρίσης των Ιμίων, η διάσταση απόψεων μεταξύ στρατιωτικής και πολιτικής ηγεσίας διαδραμάτισε αρνητικό ρόλο στην έκβαση της υπόθεσης, παρέχοντας στην Τουρκία την ευκαιρία για μια μικρή αλλά «χειρουργικής ακρίβειας» κίνηση που πέτυχε τελικά το στόχο της δημιουργίας των «γκρίζων ζωνών» στο Αιγαίο.¹⁶⁷

3.2.1.3 Η επιχειρησιακή στρατηγική

Η επιχειρησιακή στρατηγική αφορά το γενικότερο στρατηγικό σχεδιασμό δράσης των ΕΔ. Είναι ο συνδυετικός κρίκος μεταξύ σύλληψης και εκτέλεσης μιας στρατηγικής, ή μεταξύ επιθυμητού ή πρακτέου με εκείνο που οι τεχνικές συνθήκες καθιστούν εφικτό.¹⁶⁸ Σύμφωνα με τα παραπάνω, ο στόχος της ελληνικής επιχειρησιακής στρατηγικής εδράζεται στη σύζευξη στρατιωτικού δόγματος και τακτικής, δηλαδή στην υλοποίηση της «αμυντικής επάρκειας», της «αξιόπιστης αποτροπής», της «άμεσης απόκρισης σε προκλήσεις» και της «ταχείας ανάπτυξης δυνάμεων» στο πεδίο της μάχης. Με βάση τις αρχές αυτές, η σχεδίαση πρέπει να εμβαθύνει, επεκτείνει και να υλοποιεί τις προβλέψεις του δόγματος, για τη συγκεκριμένη κατάσταση που επιλαμβάνεται.

Όπως θα αναλυθεί στην περιπτωσιολογική εξέταση της κρίσης των Ιμίων, δεδομένου ότι μόνο μέσω πραγματικής κρίσης δύναται να διαπιστωθεί η αποτελεσματικότητα της επιχειρησιακής στρατηγικής, η Ελλάδα αντιμετώπισε σημαντικά προβλήματα στον τρόπο σχεδίασης και ανάπτυξης της υπόψη στρατηγικής.

3.2.1.4 Η τακτική

Η τακτική είναι το επίπεδο της στρατιωτικής στρατηγικής στο οποίο λαμβάνει χώρα ο σχεδιασμός και η υλοποίηση των μαχών ή των στρατιωτικών εμπλοκών. Η τακτική δεν αποτελεί το θεωρητικό αλλά το πρακτικό μέρος της στρατιωτικής στρατηγικής που εξελίσσεται στο πεδίο της μάχης. Όπως θα αναλυθεί στη κρίση των Ιμίων, η ελληνική τακτική αντιμετώπισε προβλήματα.

3.2.2 Η οικονομία

Η Ελλάδα βρίσκεται σε μία κρίσιμη καμπή της σύγχρονης ιστορίας της, καθώς οι οικονομικές πολιτικές των τριών τελευταίων δεκαετιών την έχουν οδηγήσει στα πρόθυρα της χρεοκοπίας. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία, κατά τις δεκαετίες του

167 Ζαχαρίας Μίχας, Δημήτρης Αδαμόπουλος, Ίμια 1996: Η Αλήθεια, Εκδόσεις DefenceNet, 2006, σελ.75.

168 Andre Beaufre, Εισαγωγή στη Στρατηγική, Εκδόσεις ΔΕΚ/ΓΕΣ, Αθήνα 1987, σελ.22-23.

1960 και 1970, η κυβέρνηση ισοσκελίζε έσοδα και έξοδα. Το έλλειμμα αυξήθηκε δραματικά κατά τη δεκαετία του 1980 όταν οι δαπάνες υπερέβησαν τα έσοδα σε ποσοστό 8,1% του ΑΕΠ κατά μέσο όρο, κάθε χρόνο κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης δεκαετίας. Παράλληλα, παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα και κατά τις επόμενες δύο δεκαετίες.¹⁶⁹ Στον ακόλουθο πίνακα παρατίθεται το δημόσιο έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ ανά δεκαετία από το 1960 έως το 2009.

Δεκαετία	1960-1969	1970-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2009
Δημόσιο Έλλειμμα ως % ΑΕΠ	-0,6	1,2	8,1	8,4	6,4

Πίνακας 3.2
Δημόσιο έλλειμμα Ελλάδας % ΑΕΠ - Πηγή ΟΟΣΑ

Τα υψηλά ελλείμματα στη δεκαετία του 1980 οδήγησαν σε δραματική αύξηση του χρέους (Πίνακας 3.3). Το χρέος αυξήθηκε από 26% επί του ΑΕΠ, το 1980, σε 71% το 1990 και συνέχισε να αυξάνεται κατά τις επόμενες δύο δεκαετίες ως αποτέλεσμα των αυξημένων ελλειμμάτων, τα οποία βρίσκονταν σε υψηλά επίπεδα, λαμβανομένων υπόψη και των διαμορφωμένων τόκων επί του υψηλού συσσωρευμένου χρέους.

Δεκαετία	1980	1990	2000	2009
Δημόσιο Χρέος ως % ΑΕΠ	26	71	101,5	115,1

Πίνακας 3.3
Δημόσιο χρέος Ελλάδας, % ΑΕΠ - Πηγή ΟΟΣΑ

Παράλληλα, σε σύγκριση με τη δεκαετία του 1970, η κατανάλωση κατά τη δεκαετία του 1980 αυξήθηκε σημαντικά, ενώ οι επενδύσεις μειώθηκαν κατά το ίδιο περίπου ποσοστό. Αυτό σημαίνει ότι οι Έλληνες πολίτες κατανάλωναν περισσότερο, ενώ μικρότερο ποσοστό προοριζόταν για παραγωγικές επενδύσεις. Και τα δύο αυτά φαινόμενα οφείλονταν σε μεγάλο βαθμό στη δραματική αύξηση του δημοσίου χρέους κατά την δεκαετία του 1980 και στο τρόπο με τον οποίο δαπανήθηκαν τα χρήματα που αντλήθηκαν από το δανεισμό. Το ποσοστό των χρημάτων που δαπανήθηκε σε παραγωγικές επενδύσεις, δηλαδή δημόσια έργα υποδομής, δεν ξεπέρασε το 25% του συνόλου. Το μεγαλύτερο μέρος των χρημάτων δαπανήθηκε για την αύξηση της

¹⁶⁹ Δημήτρης Βαγιανός, Νίκος Βέπτας, Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα, www.imerisia.gr.

μισθοδοσίας στο δημόσιο τομέα, δηλαδή περισσότεροι δημόσιοι υπάλληλοι και υψηλότεροι μισθοί, καθώς και για την αύξηση των συνταξιοδοτικών δαπανών, δηλαδή περισσότεροι συνταξιούχοι και υψηλότερες συντάξεις.¹⁷⁰ Στον ακόλουθο πίνακα παρατίθεται η κατανάλωση και οι επενδύσεις ως ποσοστά του ΑΕΠ ανά δεκαετία από το 1970 έως το 2009.

Δεκαετία	1970-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2009
Κατανάλωση %X ΑΕΠ	77,2	85,1	90,1	88,8
Επενδύσεις %X ΑΕΠ	30,7	23,0	20,6	22,6

Πίνακας 3.4
Κατανάλωση – Επενδύσεις - Πηγή ΟΟΣΑ

Όσον αφορά στις επενδύσεις, αυτές μειώθηκαν διότι υπήρχαν λιγότερα ιδιωτικά κεφάλαια για τη χρηματοδότησή τους. Ειδικότερα, η κυβέρνηση δανειζόταν πουλώντας ομόλογα στους Έλληνες πολίτες, οι οποίοι ουσιαστικά διαμοίραζαν τις αποταμιεύσεις τους μεταξύ ομολόγων που εκδίδονταν από την κυβέρνηση και ομολόγων ιδιωτικών επιχειρήσεων. Ως εκ τούτου, σημειώθηκε μείωση των διαθέσιμων αποταμιεύσεων για τη χρηματοδότηση παραγωγικών επενδύσεων από ιδιωτικές επιχειρήσεις και δεδομένου ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των χρημάτων που αντλούσε η κυβέρνηση, εκδίδοντας ομόλογα, δεν προοριζόταν σε δημόσια έργα υποδομής, το σύνολο των παραγωγικών επενδύσεων του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα μειώθηκε.

Προς αντιμετώπιση της έλλειψης δανείων από το εσωτερικό, η Ελλάδα στράφηκε στον εξωτερικό δανεισμό. Παράλληλα, τη δεκαετία του 2000 οι εισαγωγές αυξήθηκαν ακόμη περισσότερο από τις εξαγωγές, παρά τις μικρότερες εισροές κεφαλαίων από την ΕΕ και του ήδη υψηλού της χρέους. Το γεγονός αυτό οφείλεται σε δυο παράγοντες. Πρώτον, στην αύξηση των επενδύσεων λόγω διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων και δεύτερον στη μικρότερη προθυμία των Ελλήνων να αποταμιεύουν, καθώς τα επιτόκια ήταν χαμηλότερα και τα καταναλωτικά δάνεια των τραπεζών πιο άμεσα διαθέσιμα. Στον ακόλουθο πίνακα αποτυπώνεται η αύξηση των εισαγωγών έναντι των εξαγωγών, που σε συνδυασμό με τη μείωση των χρηματοδοτικών μεταβιβάσεων από την ΕΕ, λόγω ένταξης σ' αυτήν φτωχότερων από την Ελλάδα χωρών και ανακατανομής των πακέτων συνοχής, οδήγησαν στην αύξηση του εξωτερικού δανεισμού.

170 Βασίλειος Ραπάνος, Μέγεθος και Εύρος Δραστηριοτήτων του Δημοσίου Τομέα, Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών, Κείμενο Εργασίας.

Δεκαετία	1990-1999	2000-2009
Εμπορικό ισοζύγιο %X ΑΕΓ	-10,7	-11,4
Δανεισμός %X ΑΕΠ	4,1	10,2
Μεταβιβάσεις %X ΑΕΠ	5,9	2

Πίνακας 3.5
Εμπορικό Ισοζύγιο και Δανεισμός - Πηγή ΟΟΣΑ

Όπως προκύπτει από τα προαναφερόμενα, το τρέχον πρόβλημα της Ελλάδας εδράζεται στο συνδυασμό υψηλού χρέους, μεγάλου ελλείμματος και χαμηλής ανταγωνιστικότητας. Ο συνδυασμός αυτών των παραγόντων ευθύνεται για το γεγονός ότι η Ελλάδα μπορεί να δανειστεί μόνο με πολύ υψηλά επιτόκια στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Παράλληλα, την ήδη επιβαρυσμένη οικονομική κατάσταση μεγεθύνουν: α) η φοροδιαφυγή, β) η διαφθορά, γ) ο υπέρογκος δημόσιος τομέας και δ) η χαμηλή παραγωγικότητα. Δεδομένης της κακής οικονομικής κατάστασης και της έλλειψης θετικών προοπτικών, οι ξένες τράπεζες για να καλύψουν το ρίσκο δανειοδότησης αύξησαν τα επιτόκια δανεισμού, γεγονός που οδήγησε τελικά την Ελλάδα στο μηχανισμό στήριξης ΕΕ-ΕΚΤ-ΔΝΤ, μέσω του οποίου παρέχεται τμηματικά δάνειο ύψους 110 δισ. ευρώ με χαμηλότερο επιτόκιο από εκείνο της αγοράς, ταυτόχρονα με την επιβολή μέτρων για τη μείωση του ελλείμματος και την αποπληρωμή του δημοσίου χρέους. Στον ακόλουθο πίνακα¹⁷¹ παρατίθενται τα σημαντικότερα οικονομικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας από το 2006 έως το 2011.

 Οικονομικά Μεγέθη	Ετήσια μεταβολή					
	2006	2007	2008	2009	2010	2011*
ΑΕΠ (%) Ετήσια μεταβολή (Constant Price)	4,5	4,5	2	-2	-4	-2,6
<i>National Currency billion €</i>	210.459	226.437	239.141	237.494	244.233	232.942
<i>Τρέχουσες τιμές σε billion \$</i>	264.263	310.363	351.948	330.78	305.005	291.398
Ανεργία	8,9	8,3	7,7	9,5	11,8	14,6
Πληθωρισμός	3,2	2,9	4,2	1,3	4,7	5,2
Επενδύσεις (εκατ. \$)	5.355	2.111	4.499	3.355	2.680	n/a
Ισοζύγιο Τρεχ. Συναλλαγών (επί % ΑΕΠ)	-17,1	-17,7	-16,6	-14,0	-12,0	-10,9
Δημοσιονομικό Έλλειμμα (επί % ΑΕΠ)	3,6	5,1	7,7	15,4	9,3	9,9
Δημόσιο Χρέος (επί % ΑΕΠ)	97,8	95,7	99,2	115,1	124,9	133,9

* Εκτίμηση

Πίνακας 3.6
Οικονομικά μεγέθη Ελλάδας

171 Τα στοιχεία αντλούνται κυρίως από τους διαδικτυακούς τόπους : α) <http://www.economywatch.com> (Economy, Investment & Finance Reports), β) <https://www.cia.com>, γ) <http://www.acci.gr>, δ) ΟΟΣΑ www.oecd.org, ε) ΔΝΤ www.imf.org. Και στ) www.europa.com, European Economic Forecast, Spring 2010 & IMF

3.2.3 Η εσωτερική πολιτική

Στη διάσταση αυτή θα εξετασθούν οι επιμέρους παράγοντες της εσωτερικής πολιτικής, όπως αναλύθηκαν στο 1^ο Κεφάλαιο : α) η κρατική οργάνωση και συνοχή του πολιτικού συστήματος, β) η άντληση πόρων από τον πληθυσμό για τη μεγιστοποίηση ισχύος, γ) η εσωτερική νομιμοποίηση, δ) η υπονόμηση της εσωτερικής νομιμοποίησης του αντιπάλου.

Η πρόσφατη οικονομική κρίση της Ελλάδας ανέδειξε σημαντικά προβλήματα, που εδράζονται κυρίως στην κρατική οργάνωση και στο βαθμό συνοχής του πολιτικού συστήματος. Όπως αναλύθηκε στην προηγούμενη ενότητα, δυο από τα σημαντικότερα αίτια που ευθύνονται για τη μεγέθυνση της ελληνικής οικονομικής ύφεσης, η διαφθορά και ο υπέρογκος δημόσιος τομέας, συνδέονται άμεσα με τη λειτουργία του πολιτικού συστήματος. Το εν λόγω σύστημα λειτουργεί εν μέρει στη βάση της πολιτικής ισχύος των συντεχνιών, ενώ ένα τμήμα της φύσης του είναι πελατειακό.¹⁷² Είναι χαρακτηριστική η άποψη ότι : «...το 2011 θα διαφανεί η αδυναμία του πολιτικού συστήματος, εκ κατασκευής λαϊκιστικού, φοβικού και εξουσιαστικού, να χαράξει γραμμές στρατηγικού βάθους για την ανόρθωση της οικονομίας. Τ' αδιέξοδα και η συνειδητοποίηση ότι η οικονομία είναι σε «αργό θάνατο» θα καταδείξουν την χαμηλή πολιτική διαχείριση της χώρας απ' όλο το πολιτικό σύστημα.¹⁷³

Παράλληλα, η σημερινή κατάσταση της ελληνικής οικονομίας, καθιστά απαγορευτική την άντληση πόρων ή εισφορών από τον πληθυσμό με σκοπό τη μεγιστοποίηση της ισχύος, καθώς πρωταρχικός σκοπός είναι ο υπερκερασμός των υφιστάμενων οικονομικών δυστοκιών. Αυτό διαπιστώνεται κυρίως από το «πάγωμα» των εξοπλιστικών προγραμμάτων, τη βαθμιαία μείωση των αμυντικών δαπανών και τη σχεδίαση ιδιωτικοποίησης των ελλειμματικών αμυντικών βιομηχανιών. Επιπρόσθετα, η κοινή γνώμη αντιτίθεται στην αύξηση των αμυντικών δαπανών και προτιμά την μεταβίβαση των κονδυλίων άμυνας σε άλλους τομείς, όπως την παιδεία, ανάπτυξη, τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας κ.α.

Όσον αφορά στο ζήτημα της εσωτερικής νομιμοποίησης και συγκεκριμένα στη αποδοχή της υψηλής στρατηγικής του κράτους από την πλειοψηφία της κοινής γνώμης, αυτή διακρίνεται ανάλογα με τη κατεύθυνση της στρατηγικής. Η στρατηγική στη βάση της προστασίας και διασφάλισης της εθνικής κυριαρχίας και εδαφικής ακεραιότητας κρίνεται θετικά από την κοινωνία.

172 Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Η ελληνική υψηλή στρατηγική προς τον 21ο αιώνα, στο Ελλάδα και Τουρκία μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, Εκδόσεις Σιδέρης, 1999, σελ.190-191.

173 Απόσπασμα από την ομιλία του πρώην Υπουργού κ. Αλέκου Παπαδόπουλου στην εκδήλωση του ΕΛΙΑΜΕΠ, Εφημερίδα Βήμα, 24 Νοεμβρίου 2010, www.tovima.gr

Η περίπτωση υπονόμησης της εσωτερικής νομιμοποίησης του αντιπάλου έγκειται κυρίως στην προσπάθεια ανάδειξης ως «δίκαιων» των ελληνικών αιτημάτων και «άδικων» των αιτημάτων των ανταγωνιστικών κρατών, όπως για παράδειγμα της πΓΔΜ, και Τουρκίας.

3.2.4 Διεθνής Νομιμοποίηση

Τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν μετά το 1974, αποτυπώθηκαν στη διεθνή συλλογική μνήμη υπονομεύοντας την εικόνα της Ελλάδας διεθνώς. Αρχικά, η συμβολή της ελληνικής κυβέρνησης το 1974 στο πραξικόπημα της Κύπρου και η εν συνεχεία επέμβαση της Τουρκίας με αποτέλεσμα την κατοχή του ΒΔ τμήματος του νησιού. Στη δεκαετία του 1980 η ελληνική εξωτερική πολιτική ταυτίστηκε με αντιδυτικές δυνάμεις του Τρίτου Κόσμου. Ακολούθησε η, έστω και αμυδρή, σύγκλιση Ελλάδας - Σερβίας στη γιουγκοσλαβική κρίση, ενώ την περίοδο 1992-1995 η εθνικιστική - μαξιμαλιστική έξαρση μεταξύ Ελλάδας και πΓΔΜ για το ζήτημα της ονομασίας αμαύρωσαν ακόμη περισσότερο το κύρος της χώρας.¹⁷⁴ Τέλος, η τρέχουσα ελληνική οικονομική κρίση, από την οποία ήρθαν στο φως ενέργειες, όπως η υποβολή στην ΕΕ ελλιπών οικονομικών στοιχείων, κατά παράβαση του ευρωπαϊκού δικαίου, συντέλεσαν στην απώλεια κάθε ίχνους αξιοπιστίας της χώρας διεθνώς. Επομένως, όταν έμπρακτα μια χώρα αποδεικνύει ότι δεν ακολουθεί τις διεθνείς επικρατούσες αξίες και πρακτικές, τότε πολύ δύσκολα δύναται να εξασφαλίσει την πλειοψηφία της διεθνούς κοινής γνώμης, όταν απαιτηθεί να εφαρμόσει την υψηλή της στρατηγική.

3.2.5 Διπλωματία

Η θέση της Ελλάδας είναι σήμερα λιγότερο ισχυρή από ότι πριν μερικά χρόνια. Αυτό δεν οφείλεται μόνο στα μεγάλα οικονομικά προβλήματα της χώρας, αλλά και στην υποχώρηση των θέσεών της σε όλες σχεδόν τις περιοχές και θεματικές άμεσου ενδιαφέροντος. Στην ΕΕ βρίσκεται χωρίς συμμαχίες και με δυσκολίες να αντιληφθεί το ευρωπαϊκό γίγνεσθαι. Στα Βαλκάνια η Τουρκία έχει αναλάβει παραδοσιακούς ρόλους διαμεσολάβησης που επιτελούσε κατά το παρελθόν η Ελλάδα, ιδιαίτερα στη δεκαετία του '90. Στην Αλβανία το Ανώτατο Δικαστήριο ακύρωσε την ελληνοαλβανική συμφωνία, αναφορικά με την οριοθέτηση των χωρικών υδάτων που υπεγράφη στα Τίρανα στις 27 Απριλίου 2009, επικαλούμενο άμεσα τα σκληρά επιχειρήματα της Τουρκίας. Ταυτόχρονα, η Τουρκία εντατικοποιεί τις σχέσεις της με τις ανερχόμενες δυνάμεις και τις αναδυόμενες αγορές, ενώ αντίθετα η Ελλάδα έχει

174 Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Η ελληνική υψηλή στρατηγική προς τον 21ο αιώνα, στο Ελλάδα και Τουρκία μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, Εκδόσεις Σιδέρης, 1999, σελ.196.

ουσιαστικά απαγορεύσει κάθε ιδιαίτερη ανάπτυξη σχέσεων με τις χώρες της BRIC (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία και Κίνα). Η ελληνική διπλωματία δεν μπόρεσε να ανοίξει τους ορίζοντές της. Να «αναθέσει» στον εαυτό της το καθήκον να αποτελέσει τη γέφυρα της ΕΕ προς τις αναδυόμενες αγορές, που μπορεί -για λόγους ιστορικούς, πολιτισμικούς και γεωπολιτικούς- να επιτελέσει πιο εύκολα και αποτελεσματικά από ότι η Τουρκία. Ούτε μπόρεσε να βρει πηγές δανεισμού πέραν της ΕΕ και του ΔΝΤ, όπως κάνουν όλες οι υπόλοιπες δυτικές χώρες. Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας ούτε διεύρυνε τους ορίζοντές της, ούτε αύξησε την αυτονομία και ειδίκευσή της, ούτε έγινε για κάποιο θέμα και αντικείμενο απαραίτητη στην ΕΕ.¹⁷⁵

Γίνεται αντιληπτό ότι εάν σε περίοδο ειρήνης ένα κράτος δεν μπορεί να αναπτύξει τη διπλωματία του, στη βάση συνεργασίας με όλο και περισσότερα κράτη σε ένα πλέγμα ισχυρών συμμαχιών, με στόχο την οικονομική, στρατιωτική και διπλωματική ενίσχυσή του, τότε θεωρείται ακόμη πιο δύσκολο να πετύχει την είσοδο τρίτων κρατών σε έναν πόλεμο επ' ωφελεία του.

3.3 Μερικά Συμπεράσματα

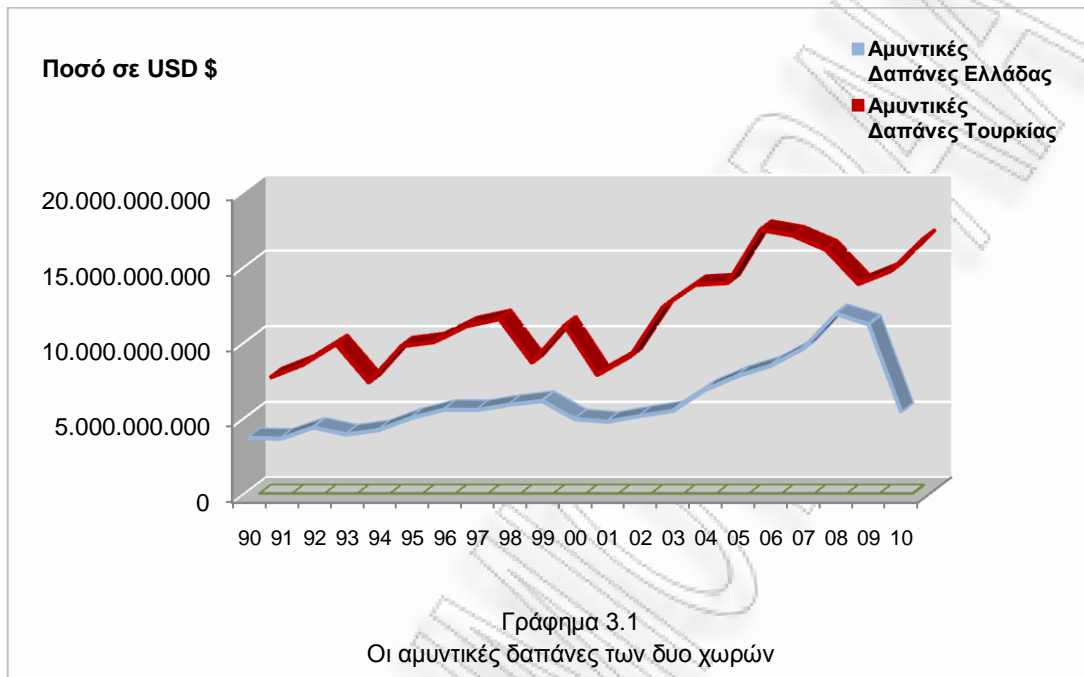
Στην αρχή του κεφαλαίου προσδιορίστηκαν οι στόχοι της ελληνικής υψηλής στρατηγικής. Η ανάλυση που ακολούθησε αφορούσε τις διαστάσεις της στρατηγικής, όπως αυτές έχουν διαμορφωθεί σήμερα. Τα συμπεράσματα που εξάγονται από την ανάλυση αυτή δεν είναι θετικά για την Ελλάδα. Μπροστά στην πραγματική απειλή που λέγεται Τουρκία, η Ελλάδα υστερεί τόσο σε στρατιωτική ισχύ, όσο και σε οικονομική, ενώ οι προοπτικές είναι ακόμη πιο δυσάρεστες. Στο *Παράρτημα Δ* παρατίθεται η αναλογία των οπλικών συστημάτων ανάμεσα στην Ελλάδα και τη Τουρκία.

Κατ' αντιστοιχία, οι αμυντικές δαπάνες των δυο χωρών παρουσιάζουν μεγάλες αποκλίσεις. Στο ακόλουθο διάγραμμα φαίνεται το ύψος των αμυντικών δαπανών των δυο τελευταίων δεκαετιών. Σημειώνεται ότι η συνήθης τακτική που ακολουθείται περί σύγκρισης του ποσοστού των αμυντικών δαπανών επί του ΑΕΠ είναι λανθασμένη, καθώς σε τελική ανάλυση αυτό που ενδιαφέρει, αφενός είναι το ποσό που δαπανά κάθε χώρα για την αγορά οπλικών συστημάτων, αφετέρου το ΑΕΠ κάθε χώρας είναι διαφορετικό, επομένως η αναφορά σε αυτό δεν οδηγεί σε σωστά συγκριτικά συμπεράσματα. Από τη σύγκριση των ως άνω στοιχείων¹⁷⁶ επιβεβαιώνεται για μια ακόμη φορά η τρέχουσα απόκλιση της στρατιωτικής ισχύος των δυο χωρών,

175 Νίκος Κοτζιάς, Η απουσία ενεργητικής εξωτερικής πολιτικής στοίχισε στην οικονομική πολιτική, Άρθρο στην Εφημερίδα Ελευθεροτυπία, 2 Μαΐου 2010.

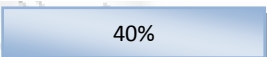

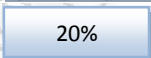

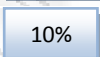

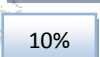

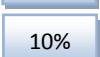
176 Τα στοιχεία αντλούνται από το SIPRI Yearbook 2010: Armaments, Disarmament and International Security & World Bank

παράλληλα όμως καταδεικνύεται η μελλοντική διαμόρφωση της, με δεδομένη τη μακροπρόθεσμη προοπτική εξόδου της Ελλάδας από την τρέχουσα οικονομική ύφεση.

Όσον αφορά στις οικονομικές πολιτικές των τριών τελευταίων δεκαετιών, αυτές έχουν οδηγήσει τη χώρα στα πρόθυρα της χρεοκοπίας. Η Ελλάδα αυτή τη στιγμή έχει πρωτίες στα οικονομικά μεγέθη που παρατίθενται στον ακόλουθο Πίνακα 3.7 σε σχέση με τις γειτονικές βαλκανικές χώρες Αλβανία, Βουλγαρία, πΓΔΜ και Τουρκία και ειδικότερα σε δημόσιο έλλειμμα, δημόσιο χρέος, και συντελεστή φορολόγησης των κερδών των επιχειρήσεων, εκτός του ΑΕΠ που έρχεται δεύτερη μετά τη Τουρκία.

Πλέον των ανωτέρω, η πρόσφατη οικονομική κρίση ανέδειξε σημαντικά προβλήματα στην οργάνωση και λειτουργία του κράτους και στο βαθμό συνοχής του πολιτικού συστήματος, καθιστώντας, πλην των άλλων, απαγορευτική την άντληση πόρων ή εισφορών από τον πληθυσμό με σκοπό τη μεγιστοποίηση της στρατιωτικής ισχύος της χώρας. Παράλληλα, η «ξαφνική διαπίστωση» του υψηλού ελλείμματος και του δημοσίου χρέους, καθώς και των υπολοίπων δυσμενών οικονομικών μεγεθών, αμαύρωσαν το κύρος, την αξιοπιστία και την εικόνα της χώρας διεθνώς. Όσον αφορά στη διπλωματική ισχύ, είναι και αυτή περιορισμένη, δεδομένης της υποχώρησης των ελληνικών θέσεων σε όλες σχεδόν τις περιοχές και θεματικές άμεσου ενδιαφέροντος της χώρας.

Οικονομικά Μεγέθη		2006	2007	2008	2009	2010	2011
ΑΕΠ		264.263	310.363	351.948	330.78	325.083	321.156
		526.429	649.125	730.318	615.319	710.737	743.395
		18.268	19.919	21.941	22.823	23.509	24.613
		6.380	7.938	9.572	9.238	9.428	9.928
		31.657	39.555	49.904	47.102	50.620	52.100
Δημοσιονομικό έλλειμμα Χ%ΑΕΠ		5,7	6,4	9,4	15,4	8,7	5,3
		1,2	1,0	2,2	5,5	3,5	3,0
		4,1	3,4	5,1	7,4	4,1	5,0
		0,9	7,2	13,1	4,2	6,2	7,9
		-3,0	-0,1	-1,8	3,9	2,8	2,2
Δημόσιο χρέος Χ%ΑΕΠ		106,1	105	110,3	126,3	124,9	133,9
		46,1	39,4	39,5	45,5	45,1	44,5
		58	53,9	55,2	59,5	60,6	61,9
		31,4	23,4	21,4	23,7	25,4	26,7
		22,7	18,2	14,1	14,8	17,4	18,8
Φορολογία επιχειρήσεων στα διανεμόμενα κέρδη							
							
							
							
							

Πίνακας 3.7

Οικονομικά μεγέθη Ελλάδας και βαλκανικών γειτόνων

Πλέον των ανωτέρω, και όπως προκύπτει από συγκεκριμένα παραδείγματα, που αναφέρθηκαν στο 2^ο Κεφάλαιο, η Ελλάδα δεν μπορεί να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά και τις ασύμμετρες απειλές. Παράλληλα, μια μελλοντική τρομοκρατική επίθεση είναι πολύ πιθανό, με βάση την υφιστάμενη στρατηγική και τα διαθέσιμα μέσα να μη μπορεί είτε να προβλεφθεί είτε να αντιμετωπισθεί από πλευράς συνεπειών.

3.4 Η υψηλή στρατηγική της Ελλάδας στην κρίση των Ιμίων

3.4.1 Λόγοι επιλογής της κρίσης των Ιμίων

Τα τελευταία 45 χρόνια οι σχέσεις Ελλάδα - Τουρκίας δοκιμάστηκαν κυρίως σε πέντε μείζονες κρίσεις του 1955, 1963, 1967, 1974 και 1996, με συνέπεια τον εκπατρισμό της ελληνικής μειονότητας Κωνσταντινούπολης, Ίμβρου και Τενέδου, την τουρκική εισβολή και κατοχή του 40% της Κυπριακής Δημοκρατίας και τη διεκδίκηση του ημίσεως του Αιγαίου.¹⁷⁷ Η επιλογή της κρίσης των Ιμίων ως υπόθεση διερεύνησης της αποτελεσματικότητας της ελληνικής υψηλής στρατηγικής επικεντρώνεται στο γεγονός ότι : α) οι ελληνικές και τουρκικές στρατιωτικές δυνάμεις έφτασαν πολύ κοντά σε γενικευμένη σύρραξη για πρώτη φορά μετά το 1974,¹⁷⁸ β) ήταν η πρώτη σοβαρή δοκιμασία της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) της ΕΕ,¹⁷⁹ γ) σηματοδοτήθηκε μια ποιοτική αλλαγή στη φύση των τουρκικών απαιτήσεων στο Αιγαίο, οι οποίες πλέον των ελληνικών χωρικών υδάτων και του εναερίου χώρου επεκτάθηκαν και στη ξηρά,¹⁸⁰ δ) η κρίση αυτή μπορεί να εξετασθεί πλήρως σύμφωνα με το μοντέλο της υψηλής στρατηγικής, όπως αυτό αναλύθηκε στο 1^ο Κεφάλαιο, στη βάση των πέντε βασικών διαστάσεων, ε) αποτελεί το πιο πρόσφατο θερμό επεισόδιο μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας και στ) τα συμπεράσματα που θα εξαχθούν από την εν λόγω περιπτώσιολογική ανάλυση θα βοηθήσουν στη διατύπωση συγκεκριμένων προτάσεων αναφορικά με την κάλυψη κενών, αδυναμιών και ελλείψεων που μόνο σε περίοδο κρίσεων ή πολέμων μπορούν να διαπιστωθούν.

Αξίζει να σημειωθεί ότι σήμερα δεκαπέντε χρόνια μετά την κρίση των Ιμίων δεν διαφαίνεται να έχουν ληφθεί υπόψη τα σημαντικά συμπεράσματα της υπόψη κρίσης, σχετικά με την αναγκαιότητα διόρθωσης των αδυναμιών, ενίσχυσης των υφιστάμενων δυνατών σημείων, αποφυγής των κινδύνων και εκμετάλλευσης των αναδυόμενων ευκαιριών. Οι οικονομικοί και στρατιωτικοί συσχετισμοί Ελλάδας – Τουρκίας παραμένουν ακόμη υπέρ της δεύτερης, ενώ το πλέον ανησυχητικό δεδομένο για την Ελλάδα είναι η έλλειψη προοπτικής ανάκαμψης σε μεσοπρόθεσμο διάστημα.

3.4.2 Ανάλυση του χρονικού των γεγονότων

Πριν την ανάλυση του χρονικού των γεγονότων αξίζει να αναφερθούν δυο σημαντικά στοιχεία. Πρώτον, κατά τη διάρκεια της κρίσης και οι δυο χώρες

177 Ιωάννης Μάζης, Γεωπολιτική Προσέγγιση για ένα Νέο Ελληνικό Αμυντικό Δόγμα, Εκδόσεις Παπαζήση, 2006, σελ. 28.

178 Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Εγναντίου, Ήμια-Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των αμερικανών, Εκδόσεις Λιβάνη, 2009, σελ.15.

179 Royal United Services Institute for Defense Studies, Disputes in Aegean Sea, RUSI 1996, σελ.13.

180 Costas Simitis, Greece in the Emerging System of international relation, Belgrade, 1996 σελ. 6 και στο Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα 1886-2004, Εκδόσεις Πόλις, 2005, σελ.75.

αντιμετώπιζαν σοβαρά εσωτερικά πολιτικά προβλήματα, στην Ελλάδα είχε ξεκινήσει η διαδικασία διαδοχής του τότε Πρωθυπουργού λόγω προβλημάτων υγείας του και στη Τουρκία δεν είχε σχηματιστεί κυβέρνηση μετά τις εκλογές της 24^{ης} Δεκεμβρίου 1995, λόγω έλλειψης αυτοδυναμίας. Δεύτερον, δυο μήνες πριν την κρίση η Ελλάδα είχε προσαρμόσει το εσωτερικό της δίκαιο στη βάση του Δικαίου της Θάλασσας, σύμφωνα με το οποίο επιτρεπόταν η επέκταση των χωρικών της υδάτων στα 12 νμ, γεγονός που προβλημάτιζε έντονα την Τουρκία, αναφορικά με το εάν τελικά η Ελλάδα προέβαινε σε μια τέτοια ενέργεια.

Η ελληνοτουρκική κρίση εξελίχτηκε στα Ίμια, δύο μικρές ακατοίκητες βραχονησίδες μεταξύ του νησιωτικού συμπλέγματος των Δωδεκανήσων και των νοτιοδυτικών ακτών της Τουρκίας, οι οποίες απέχουν 3,8 νμ από την Αλικαρνασσό, 5,5 νμ από την Κάλυμνο και 2,5 νμ από το πλησιέστερο ελληνικό έδαφος, τη βραχονησίδα Καλόλιμνος. Το νομικό καθεστώς των Ιμίων παρατέθηκε αναλυτικά στο 2^ο Κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, βάσει του οποίου δεν τίθεται θέμα αμφιβολίας περί της ελληνικότητάς τους.

Η αρχή της κρίσης ξεκίνησε στις 26 Δεκεμβρίου 1995 με την προσάραξη ενός τουρκικού εμπορικού πλοίου στο σύμπλεγμα των βραχονησίδων Ίμια. Η άρνηση ναυαγιοιρεσίας του τουρκικού πλοίου και η άμεση ρηματική διακοίνωση του τουρκικού υπουργείου εξωτερικών¹⁸¹ στις 29 Δεκεμβρίου ότι το σύμπλεγμα των βραχονησίδων Ίμια υπαγόταν στην τουρκική δικαιοδοσία, στοιχειοθέτησε έμμεση ένδειξη αμφισβήτησης της εδαφικής ακεραιότητας της Ελλάδας. Η ελληνική αντίδραση δεν ήταν άμεση, αφού εκδηλώθηκε με δέκα ημέρες καθυστέρηση στις 9 Ιανουαρίου 1996, ενώ το περιεχόμενό της ενέπιπτε στο πλαίσιο μιας απλής διπλωματικής διαμαρτυρίας.¹⁸²

Χωρίς την απάντηση της Τουρκίας και μετά την παραίτηση του Έλληνα Πρωθυπουργού για λόγους υγείας στις 16 Ιανουαρίου, ο Έλληνας Υπουργός Εξωτερικών ζήτησε από τον Υπουργό Άμυνας τη λήψη μέτρων αυξημένης στρατιωτικής επιτήρησης στην περιοχή του επεισοδίου. Η κίνηση αυτή διεύρυνε τον κύκλο των εμπλεκόμενων φορέων στη λήψη σχετικών αποφάσεων για το χειρισμό ενός καθαρά διπλωματικού ζητήματος.¹⁸³ Η ξαφνική κινητοποίηση των ΕΔ δημιούργησε αναταραχή στην τουρκική πλευρά, δεδομένου ότι το περιεχόμενο της ελληνικής διακοίνωσης, σε συνδυασμό με τη μέχρι τότε στάση της ελληνικής πολιτικής ηγεσίας δεν προδίκαιζε τη λήψη αυξημένων στρατιωτικών μέτρων στην περιοχή.

181 Αναλυτικά η τουρκική διακοίνωση στο Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Εγναντίου, Ίμια-Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των αμερικανών, Εκδόσεις Λιβάνη, 2009, σελ.27.

182 Παναγιώτης Μαυρίδης, Ευστάθιος Φακιάλας, Στρατηγική διαχείρισης κρίσης - Η περίπτωση των Ιμίων, στο Ελλάδα και Τουρκία στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου, Εκδόσεις Σιδέρη, 1999, σελ. 147.

183 Άλκης Κούρκουλας, Ίμια προσέγγιση του τουρκικού παράγοντα, Σιδέρη, 1998, σελ. 34.

Στις 22 Ιανουαρίου ορκίσθηκε η νέα κυβέρνηση στην Ελλάδα, η οποία στόχευε στη διατήρηση χαμηλών τόνων και στην επίτευξη της αποτροπής μέσω διπλωματικής οδού. Την ίδια ημέρα ο Δήμαρχος της Καλύμνου αποβιβάστηκε στην Ανατολική Ίμια και τοποθέτησε την ελληνική σημαία.¹⁸⁴ Στις 23 Ιανουαρίου συγκλήθηκε σύσκεψη στο πολιτικό γραφείο του νέου Πρωθυπουργού με τη συμμετοχή των Υπουργών Εξωτερικών και Δημόσιας Τάξης, χωρίς να ανακοινωθεί το αντικείμενο της σύσκεψης, παρά μόνο ότι αφορούσε «σημαντικό εθνικό θέμα». Ένα δεύτερο ζήτημα συζήτησης ήταν η εξέταση της πιθανότητας δημιουργίας επεισοδίων στη Θράκη, υποκινούμενων από κύκλους της Άγκυρας, καθώς η ελληνική κυβέρνηση είχε απορρίψει το αίτημα επίσκεψης στην περιοχή τριών μουφτήδων που είχαν κληθεί από ιδιώτες και όχι από τους Έλληνες ομολόγους τους.¹⁸⁵

Στις 24 Ιανουαρίου ελληνικό ιδιωτικό τηλεοπτικό κανάλι προέβαλε ως κεντρικό θέμα και μείζον πρόβλημα τη διπλωματική αλληλογραφία των δυο χωρών,¹⁸⁶ ενώ στις 26 Ιανουαρίου ο έλληνας Υπουργός Εξωτερικών παραδέχτηκε εμμέσως το περιστατικό στα Ίμια, επιβεβαιώνοντας την αποστολή ρηματικής διακοίνωσης από την Τουρκία και την απάντηση της ελληνικής πλευράς. Επίσης δήλωσε ότι «το θέμα έχει κλείσει» και ότι δεν θεωρείται ικανό για τη δημιουργία ατμόσφαιρας κρίσης. Η τουρκική εφημερίδα «Τζουμχουριέτ» ανέφερε ότι το τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών και το Γενικό Επιτελείο άρχισαν τη χαρτογράφηση νησίδων στο Αιγαίο, μετά το πέρας της οποίας η Τουρκία θα καλέσει την Ελλάδα για διαπραγματεύσεις και θα τη «στριμώξει». Χαρακτήρισε την κίνηση αυτή ως απάντηση σε σχετική ελληνική νομοθετική πρωτοβουλία που εκδηλώθηκε πριν τρεις μήνες και προέβλεπε την οικονομική εκμετάλλευση των βραχονησίδων.¹⁸⁷

Στις 27 Ιανουαρίου δημοσιογράφοι της τουρκικής εφημερίδας «Χουριέτ» προέβησαν στην υποστολή της ελληνικής σημαίας και στην ανύψωση της τουρκικής. Στις 28 Ιανουαρίου ελληνικό περιπολικό που περιπολούσε στο ανατολικό Αιγαίο εντόπισε την τουρκική σημαία στα Ίμια, ενώ ταυτόχρονα η τουρκική εφημερίδα κυκλοφόρησε φωτογραφίες από την ανύψωση της τουρκικής σημαίας, προαναγγέλλοντας τη μετάδοση εικόνων από τηλεοπτικό κανάλι. Η πράξη αυτή αρχικώς τουλάχιστον αποδοκιμάστηκε από το τουρκικό υπουργείο Εξωτερικών.

Κατόπιν σχετικής εντολής του ΥΕΘΑ, άγημα του ΠΝ υπέστειλε την τουρκική σημαία και ανύψωσε την ελληνική κατά παράβαση της υπουργικής εντολής, που αφορούσε μόνο την αφαίρεση της τουρκικής σημαίας και όχι την ανύψωση της

184 Αναλυτικά η τουρκική διακοίνωση στο Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Εγναντίου, Ίμια-Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των αμερικανών, Εκδόσεις Λιβάνη, 2009, σελ.38.

185 Ζαχαρίας Μίχας, Δημήτρης Αδαμόπουλος, Ίμια 1996 : Η αλήθεια, DefenceNet, 2006, σελ. 15.

186 Άλκης Κούρκουλας, Ίμια προσέγγιση του τουρκικού παράγοντα, Σιδέρης, 1998, σελ. 35.

187 Ζαχαρίας Μίχας, Δημήτρης Αδαμόπουλος, Ίμια 1996 : Η αλήθεια, DefenceNet, 2006, σελ. 16.

ελληνικής. Η ενέργεια αυτή επέφερε την τροποποίηση των αρχικών σχεδίων, λόγω φόβου περί επικείμενης τουρκικής ανταπόδοσης. Στην περιοχή έσπευσαν ελληνικά πολεμικά πλοία με αποστολή την επιτήρηση των βραχονησίδων, ενώ ομάδα βατραχανθρώπων αποβιβάστηκε στην ανατολική Ίμια για τη φύλαξη της σημαίας.¹⁸⁸

Δυο σημαντικά στοιχεία που απορρέουν από τη συγκεκριμένη ημέρα είναι :

α) Σε άτυπο συμβούλιο των Α/ΓΕ που συγκάλεσε ο Α/ΓΕΕΘΑ, ο Α/ΓΕΣ δεν ανταποκρίθηκε θετικά για τη διάθεση ειδικών δυνάμεων, προβάλλοντας αντιρρήσεις για την ανάληψη της αποστολής φύλαξης της βραχονησίδας, επικαλούμενος αφενός αδυναμίες, αφετέρου αντικρουόμενες επί του αιτήματος ισχύουσες διαδικασίες. Η φύλαξη τελικώς της βραχονησίδας ανατέθη σε ομάδες βατραχανθρώπων του ΠΝ¹⁸⁹ και β) λόγω περιορισμένου χρόνου, η ενημέρωση και σχεδίαση της αποστολής αποβίβασης στη βραχονησίδα ήταν ελλειμματική, με αποτέλεσμα αρχικά η ομάδα βατραχανθρώπων να προσεγγίσει και να αναγνωρίσει λάθος βραχονησίδα. Όταν διαπιστώθηκε το λάθος, η διαδικασία επαναλήφθηκε και τελικά η ομάδα αποβιβάστηκε στην Ανατολική Ίμια.¹⁹⁰

Στο διπλωματικό τομέα ο Έλληνας ΥΠΕΞ ενημέρωσε τους πρέσβεις των χωρών της ΕΕ και των Ηνωμένων Πολιτειών και επέδωσε νέο διάβημα στον Τούρκο πρέσβη στην Αθήνα, δηλώνοντας την αναθεώρηση της Ελλάδας στο ζήτημα της τελωνειακής ένωσης Τουρκίας με την ΕΕ.¹⁹¹

Μια πολύ σημαντική διαπίστωση είναι ότι ο Υπουργός Εξωτερικών δεν φαινόταν να είχε γνώση επί των ενεργειών που εκδηλώνονταν από το ΥΠΕΘΑ, με αποτέλεσμα να παρουσιάζεται προς την τουρκική διπλωματία μια εικόνα πλήρους αναξιοπιστίας, αν όχι μια απόπειρα συνειδητής παραπλάνησης. Η έλλειψη συνεννόησης μεταξύ των διαφορετικών κέντρων αποφάσεων στην Αθήνα που οφειλόταν στις πολιτικές συγκρούσεις γύρω από τη διαδοχή του πρώην Πρωθυπουργού, διέγειρε τη τουρκική καχυποψία, η οποία θεωρούσε τις κινήσεις αυτές ως προκαταρκτικές για την επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων στα 12 νμ.¹⁹²

Στις 29 Ιανουαρίου το τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών εξέδωσε νέα ρηματική διακοίνωση με την οποία αμφισβητούσε γενικότερα το καθεστώς των ακατοίκητων νησίδων και βραχονησίδων του ανατολικού Αιγαίου. Οι τουρκικές εφημερίδες *Χουριέτ* και *Μιλλιέτ* προσπαθούσαν να συντηρήσουν το θέμα με μεγάλους

188 Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Εγγαντίου, Ίμια-Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των αμερικανών, Εκδόσεις Λιβάνη, 2009, σελ.60.

189 Χρήστος Λυμπέρης, Πορεία σε ταραγμένες θάλασσες, Εκδόσεις Ποιότητα, σελ.560.

190 Ζαχαρίας Μίχας, Δημήτρης Αδαμόπουλος, Ίμια 1996 : Η αλήθεια, DefenceNet, 2006, σελ. 19.

191 Παναγιώτης Μαυρίδης, Ευστάθιος Φακιάλας, Στρατηγική διαχείρισης κρίσης - Η περίπτωση των Ίμίων, στο Ελλάδα και Τουρκία στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου, Εκδόσεις Σιδέρη, 1999, σελ. 148.

192 Άλκης Κούρκουλας, Ίμια προσέγγιση του τουρκικού παράγοντα, Σιδέρης, 1998, σελ. 43. και Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Εγγαντίου, Ίμια-Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των αμερικανών, σελ. 102.

τίτλους, ενώ οι δηλώσεις της πρωθυπουργού της Τουρκίας ήταν χαμηλών τόνων· χαρακτήριζε το ζήτημα «νομικό πρόβλημα» και καλούσε την Ελλάδα σε διάλογο, αφήνοντας κάποιο περιθώριο συγκρατημένης αισιοδοξίας για την εκτόνωση της κρίσης. Ωστόσο, τουρκικό ελικόπτερο που βρισκόταν σε περιοχή εντός του ελληνικού εναέριου χώρου αναχαιτίστηκε από ελληνικό μαχητικό, ενώ παράλληλα παρατηρήθηκε σημαντική κινητοποίηση τουρκικών δυνάμεων στη Θράκη και στη νοτιοανατολική Τουρκία και τριπλασιασμός των παραβιάσεων του ελληνικού εναερίου χώρου από τουρκικά αεροσκάφη. Λόγω της κλιμακούμενης έντασης, ο Α/ΓΕΕΘΑ «αποδέσμευσε» τους κανόνες εμπλοκής για κάθε είδους αποβατική ενέργεια. Το σήμα που εξέδωσε το ΓΕΕΘΑ προς τα Γενικά Επιτελεία ανέφερε: *«Επιτρέπεται η χρήση βίας για αυτοάμυνα και, σε περίπτωση μη συμμόρφωσης των επιχειρούντων αποβίβαση, να αποτραπεί προσέγγιση τουρκικού ελικοπτερού στη νησίδα Ίμια. Εγκρίνεται η χρήση προειδοποιητικών βολών»*. Η συγκεκριμένη ενέργεια του Α/ΓΕΕΘΑ αποτελούσε υπέρβαση των αρμοδιοτήτων του, καθώς η «αποδέσμευση» ανήκει στις αποκλειστικές αρμοδιότητες του ΚΥΣΕΑ. Ωστόσο, ελάχιστοι στην κυβέρνηση έδειχναν να γνωρίζουν τη σημασία του όρου «κανόνες εμπλοκής». Εικάζεται πως ο Α/ΓΕΕΘΑ φοβήθηκε αποβατική ενέργεια των Τούρκων στη βραχονησίδα, την οποία θα παρακολουθούσαν αμέτοχες οι ελληνικές δυνάμεις μη έχοντας εξασφαλίσει την απαραίτητη άδεια να αμυνθούν.¹⁹³ Την ίδια μέρα ο νέος Έλληνας Πρωθυπουργός μετά την ανάγνωση των προγραμματικών του δηλώσεων στη Βουλή, έστειλε μήνυμα προς τη Τουρκία, ότι σε οποιαδήποτε πρόκληση η Ελλάδα θα αντιδράσει έντονα, άμεσα και αποτελεσματικά.¹⁹⁴

Στις 30 Ιανουαρίου οι ΕΔ τέθηκαν σε υψηλό βαθμό ετοιμότητας και διατάχθηκε ο απόπλους του στόλου, καθώς οι τουρκικές ναυτικές δυνάμεις άρχιζαν να αναπτύσσονται στο Αιγαίο, κάποιες εκ των οποίων παραβίαζαν τα ελληνικά χωρικά ύδατα σε περιοχές πλησίον των Ίμιων, ενώ στον αεροπορικό τομέα κλιμακώνονταν οι παραβιάσεις του ελληνικού εναέριου χώρου, κυρίως μεταξύ Σάμου και Κω.

Το Εθνικό Συμβούλιο Ασφάλειας της Τουρκίας επανέλαβε τις γνωστές τουρκικές θέσεις, ενώ η Τούρκος Πρωθυπουργός δια μέσου του Αμερικανού Προέδρου απαίτησε τη διευθέτηση του ζητήματος μέσα σε δυο ώρες, στη βάση της αποχώρησης των πλοίων, των στρατιωτών και της υποστολής της ελληνικής σημαίας από τη βραχονησίδα, χωρίς να προσδιορίσει τις τουρκικές κινήσεις σε περίπτωση μη ικανοποίησης του αιτήματός της. Η τουρκική διπλωματία είχε βρει την ευκαιρία να προβάλει την άποψη ότι το Αιγαίο ήταν επικίνδυνη περιοχή, γεμάτη άλυτα προβλήματα με σκοπό να προωθήσει την άποψη του εφ' όλης της ύλης διαλόγου που επεδίωκε.

193 Ζαχαρίας Μίχας, Δημήτρης Αδαμόπουλος, Ίμια 1996 : Η αλήθεια, DefenceNet, 2006, σελ. 19.

194 Κώστας Σημίτης, Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα, 1996-2004, Εκδόσεις Πόλις.

Παράλληλα, οι στρατιωτικοί βρήκαν την ευκαιρία να θέσουν νέο θέμα βραχονησίδων, για να πετύχουν την επαναδιαπραγμάτευση των θεμάτων που τους ενοχλούσαν στο Αιγαίο, ενώ η Τούρκος Πρωθυπουργός βρήκε μια ανέλπιστα ευκαιρία να στηρίξει την εξουσία της.¹⁹⁵ Την ίδια ημέρα ο Έλληνας Πρωθυπουργός είχε τηλεφωνική επικοινωνία με τον Αμερικανό Πρόεδρο, στον οποίο εξέφρασε τη θέση ότι η χώρα δεν επιθυμούσε ένταση αλλά σε περίπτωση πρόκλησης θα αντιδρούσε δυναμικά.

Στη θαλάσσια περιοχή γύρω από τα Ίμια είχαν αναπτυχθεί σημαντικές ναυτικές δυνάμεις και των δύο χωρών. Από ελληνικής πλευράς στην ευρύτερη περιοχή βρισκότουσαν μια φρεγάτα, 1 αντιτορπιλικό, 3 πυραυλάκατοι, 2 κανονιοφόροι και μια τορπιλάκατο. Η Τουρκία είχε 3 φρεγάτες, 2 πυραυλακάτους και 2 κανονιοφόρους. Στο κεντρικό Αιγαίο είχε εντοπιστεί και παρακολουθείτο τουρκική ναυτική δύναμη αποτελούμενη από 2 φρεγάτες, 1 αντιτορπιλικό συνοδείας και 2 πυραυλακάτους. Το ΠΝ είχε ήδη αναπτύξει 3 φρεγάτες, 1 αντιτορπιλικό και 4 πυραυλακάτους.

Οι Τούρκοι προέβησαν επίσης σε κινητοποιήσεις χερσαίων δυνάμεων στην ανατολική Θράκη, στη δυτική, νότια και νοτιοανατολική Τουρκία. Επίσης μεταστάθμευσαν στα δυτικά τουρκικά αεροδρόμια περί τα 40 ως 50 μαχητικά αεροσκάφη. Στις 23:30 διενεργούνται νέες τηλεφωνικές επικοινωνίες του Αμερικανού υπουργού Άμυνας και του αρχηγού των Αμερικανικών ΕΔ με τον Έλληνα ΥΕΘΑ. Με πρωτοβουλία του Α/ΓΕΕΘΑ διατάχθηκε η επιστράτευση των τοπικών εφεδρειών στον Έβρο και στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου. Στις 23:57 το ΓΕΝ διέταξε τον απόπλου του συνόλου του στόλου, σε εφαρμογή μέτρων ενισχυμένου συναγερμού.¹⁹⁶

Στις 31 Ιανουαρίου και ώρα 01.00 συγκλήθηκε σύσκεψη στο γραφείο του Πρωθυπουργού. Στη σύσκεψη έφτασε με καθυστέρηση μισής περίπου ώρας ο Υπουργός Εξωτερικών, λόγω συμμετοχής του σε τηλεοπτική εκπομπή. Ο διοικητής της ΕΥΠ δεν καλέστηκε να συμμετάσχει, παρότι βρισκόταν έξω από την αίθουσα. Στην εν λόγω σύσκεψη όταν ο Α/ΓΕΕΘΑ ζήτησε την αποδέσμευση των κανόνων εμπλοκής, έλαβε την απάντηση ότι η Ελλάδα βρισκόταν σε διαπραγματεύσεις.

Λίγο μετά τη 01.30 ενημερώθηκε ο Α/ΓΕΕΘΑ, μέσω σημειώματος που αναγκάστηκε να του αποστείλει ο Υ/ΓΕΕΘΑ, καθώς η σύσκεψη δεν γινόταν στο Κέντρο Επιχειρήσεων του Γενικού Επιτελείου αλλά στη Βουλή, ότι τουρκική φρεγάτα είχε απονηώσει 2 ελικόπτερα τα οποία κινούνταν προς τις βραχονησίδες Ίμια. Η αδυναμία εκτίμησης ότι η αεροκίνηση πιθανότατα αποτελούσε κίνηση παραπλάνησης, επέτρεψε την αποβίβαση στη δυτική Ίμια Τούρκων καταδρομών μέσα σε δυσμενέστατες καιρικές συνθήκες. Εντός 5 λεπτών το ΓΕΝ έδωσε εντολή να αποτραπεί η τυχόν αποβίβαση

195 Άλκης Κούρκουλας, Ίμια προσέγγιση του τουρκικού παράγοντα, Σιδέρης, 1998, σελ. 49.

196 Ζαχαρίας Μίχας, Δημήτρης Αδαμόπουλος, Ίμια 1996 : Η αλήθεια, DefenceNet, 2006, σελ. 21.

τουρκικών δυνάμεων με ελικόπτερα. Στη 01:25 το ΓΕΝ ζήτησε από τις φίλιες ναυτικές μονάδες τη στοχοποίηση κάθε τουρκικού πλοίου και διέταξε την πλήρη ετοιμότητα για κάθε ενδεχόμενο. Στη 01:40 ο Έλληνας Πρωθυπουργός ενημερώθηκε ότι, σύμφωνα με επίσημη ανακοίνωση της τουρκικής κυβέρνησης, Τούρκοι καταδρομείς κατέλαβαν τη δεύτερη νησίδα των Ιμίων. Στις 03:00 έφτασαν οι πρώτες πληροφορίες στο Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων (ΕΘΚΕΠΙΧ) περί κατάληψης των δυτικών Ιμίων από Τούρκους καταδρομείς. Στις 03.16 δόθηκε εντολή από τον Υφυπουργό Εθνικής Άμυνας στον Α/ΓΕΝ να αποβιβασθεί άμεσα ομάδα βατραχανθρώπων στη δυτική Ίμια. Στις 03:42 το ΓΕΝ ζήτησε την απογείωση ελικοπτέρα από τη φρεγάτα «*NABAPINO*» για να ελέγξει την τυχόν ύπαρξη Τούρκων στη νησίδα, πριν επιχειρηθεί η αποβίβαση των αντρών της ΜΥΚ. Στις 04:00 ο Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ επιβεβαίωσε την κατάληψη της βραχονησίδας από τους Τούρκους, προκαλώντας σύγχυση στην ελληνική πλευρά. Παράλληλα διαβιβάσθηκε μέσω του ίδιου διαύλου τουρκικό τηλεσίγγραφο στο οποίο αναφερόταν ότι : «*Σε περίπτωση προσβολής των Τούρκων καταδρομών, αυτό θα σήμαινε αυτομάτως ολοκληρωτικό πόλεμο*». Λόγω της μη συνεδρίασης του ΚΥΣΕΑ στο ΕΘΚΕΠΙΧ οι τελευταίες ενέργειες έγιναν εν αγνοία του Πρωθυπουργού.¹⁹⁷

Ακολούθησε ένταση στο ΚΥΣΕΑ μεταξύ πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, αλλά και μεταξύ των κυβερνητικών στελεχών για το χειρισμό. Μία ώρα αργότερα αποφασίσθηκε να γίνει αποδεκτή η «*φόρμουλα απεμπλοκής*» που πρότειναν οι Ηνωμένες Πολιτείες με την αποχώρηση πολεμικών πλοίων, στρατιωτών και σημαίων. Ωστόσο, οι συμμετέχοντες στη σύσκεψη δεν πείσθηκαν για την ύπαρξη Τούρκων καταδρομών στη δυτική Ίμια, δεδομένης της έλλειψης δυνατότητας άμεσης διασταύρωσης των πληροφοριών. Ως αποτέλεσμα ζητήθηκε η διαπίστωση με φίλια μέσα του τι ακριβώς συνέβαινε. Στις 04:50 η φρεγάτα «*NABAPINO*» ανέφερε ότι το ελικόπτερο εντόπισε περίπου 10 Τούρκους καταδρομείς πάνω στη δυτική Ίμια. Αμέσως μετά την επιβεβαίωση της παρουσίας Τούρκων στη νησίδα, ο Α/ΓΕΕΘΑ εισηγήθηκε τρεις λύσεις στην πολιτική ηγεσία της χώρας. Η πρώτη λύση αφορούσε τον άμεσο ναυτικό βομβαρδισμό της νησίδας, η δεύτερη προέβλεπε την προσβολή της από αέρος με το πρώτο φως και η τρίτη την ανάληψη επιχείρησης ανακατάληψης με καταδρομείς. Ο Πρωθυπουργός απέρριψε τις δύο πρώτες λύσεις και ζήτησε την άμεση ανάληψη ενέργειας αποβίβασης καταδρομένων στη νησίδα για σύλληψη των Τούρκων εντός 45 λεπτών. Ο Α/ΓΕΕΘΑ ανέφερε ότι δεν μπορούσε να ολοκληρώσει τέτοια επιχείρηση εντός 45 λεπτών.

Στις 05:02 το ΓΕΝ διέταξε τη μη αποβίβαση των Ελλήνων βατραχανθρώπων και στις 05:04 την επιστροφή του ελικοπτέρα. Στις 05:05 η φρεγάτα

197 Ζαχαρίας Μίχας, Δημήτρης Αδαμόπουλος, Ίμια 1996 : Η αλήθεια, DefenceNet, 2006, σελ. 22.

«Ναβαρίνο» ανέφερε ότι είχε απώλεια επικοινωνίας με το ελικόπτερο και ότι στην τελευταία επικοινωνία το ελικόπτερο ανέφερε κατάσταση έκτακτης ανάγκης σε απόσταση 1,5 μίλι βόρεια της δυτικής Ίμια. Στις 05:40 επιτυγχάνεται συμφωνία απεμπλοκής με τη διαμεσολάβηση του αμερικανικού παράγοντα και κοινή απόφαση για επαναφορά της κατάστασης στο *status quo ante*. Συμφωνήθηκε η αποχώρηση του συνόλου των ναυτικών μονάδων και των δύο χωρών από την επίμαχη περιοχή. Στη συμφωνία περιλήφθηκε επίσης και η απομάκρυνση της ελληνικής σημαίας. Μέχρι το μεσημέρι της 31^{ης} Ιανουαρίου πλοία, στρατιώτες και σημαίες είχαν αποσυρθεί.

Το ελικόπτερο που είχε απογειωθεί, περίπου στις 05:00, από τη φρεγάτα «Ναβαρίνο» με σκοπό την επιβεβαίωση της κατάληψης της αψύλακτης βραχονησίδας από τους Τούρκους καταδρομείς, είχε συντριβεί στη θάλασσα, γεγονός που επέφερε το θάνατο του τριμελούς πληρώματος.

3.4.3 Η ελληνική υψηλή στρατηγική στη διαχείριση της κρίσης

Η διαχείριση της ελληνοτουρκικής κρίσης, η οποία εξελίχτηκε στην περιοχή των βραχονησίδων Ίμια, αναδεικνύει σημαντικά ελλείμματα στη σχεδίαση και εκτέλεση της ελληνικής υψηλής στρατηγικής, λόγω των αδυναμιών που παρουσίασαν οι πέντε διαστάσεις της. Η ανάλυση της υψηλής στρατηγικής παρατίθεται παρακάτω.

3.4.3.1 Η στρατιωτική στρατηγική

3.4.3.1α Το στρατιωτικό δόγμα

Όπως προκύπτει από την ανάλυση του χρονικού των γεγονότων, ένα σημαντικό πρόβλημα που αντιμετώπιζε η ελληνική στρατιωτική στρατηγική εστιαζόταν στο έλλειμμα που παρουσίαζε το στρατιωτικό δόγμα, μέσω του οποίου θα ήταν δυνατή η υλοποίηση, κατά τρόπο αξιόπιστο και αποτελεσματικό, της αποτρεπτικής στρατηγικής. Το δόγμα δεν φάνηκε να περιλαμβάνει εναλλακτικές παραμέτρους, στη βάση αποτελεσματικότερου χειρισμού των επιθετικών ενεργειών του αντιπάλου, δυνάμενο να προσαρμοστεί στην ευελιξία, στην ετοιμότητα άμεσης αντίδρασης, στην επαρκή διάταξη και διαθεσιμότητα ανθρώπων και μέσων, καθώς και στην ταχεία ανάπτυξη δυνάμεων.

Η παραπάνω διαπίστωση στηρίζεται σε δυο σημεία. Πρώτον, στην αδυναμία ορθής κλιμάκωσης της στρατιωτικής βίας, δεδομένου ότι ως πρώτο στάδιο απειλής επελέγη εκείνο της υψηλότερης έντασης βίας, που θα ήταν δυνατόν να οδηγήσει εξ' αρχής σε γενικευμένο πόλεμο. Επομένως, είτε στο σχεδιασμό του δόγματος δεν είχε προβλεφθεί ως εναλλακτική επιλογή εκείνη των ενδιάμεσων σταδίων

χαμηλής έντασης, είτε δεν επιλέχθηκε λόγω προβλημάτων που παρουσίαζε η εσωτερική πολιτική της υψηλής στρατηγικής, όπως θα αναλυθεί παρακάτω. Δεύτερον, στη μη προσαρμογή του δόγματος στη διαχείριση τέτοιων κατηγοριών κρίσεων, δηλαδή καταστάσεων υψηλής έντασης σύγκρουσης, συμπεριλαμβανομένων στοιχείων αιφνιδιαστικής εμφάνισης και ταχύτατης εξέλιξης γεγονότων. Εξάλλου, η αναθεώρηση του δόγματος μετά την κρίση των Ιμίων με την προσθήκη της «*ευέλικτης ανταπόδοσης*» και του «*ισοδύναμου τετελεσμένου*» αποδεικνύει ότι υπήρχε έλλειμμα.

Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι η ελληνική αποτροπή, εφόσον υπήρχε αναγκαιότητα εκδήλωσής της, έπρεπε να στηριχτεί στην ευέλικτη ανταπόδοση, στο πλαίσιο χαμηλής έντασης βίας, ή περιορισμένου πολέμου, εξασφαλίζοντας ένα τετελεσμένο. Η αποτυχία της αποτροπής, οδήγησε κατ' αντιστοιχία, αφενός στην αποτυχία εμπέδωσης από την τουρκική πλευρά ότι η ελληνική στρατηγική περιλαμβάνει σημαντικά στοιχεία αξιοπιστίας και αποτελεσματικότητας, αφετέρου στην ακύρωση όποιας περαιτέρω ελληνικής προσπάθειας περί αποθάρρυνσης των αναθεωρητικών τουρκικών επιδιώξεων.

Τα προβλήματα όμως του ελληνικού στρατιωτικού δόγματος φάνηκαν σε δυο ακόμη περιπτώσεις. Πρώτον, όταν απαιτήθηκε η περιφρούρηση της ανατολικής βραχονησίδας των Ιμίων από ομάδα ειδικών δυνάμεων, αναφέρθηκε σχετική αδυναμία και ελλείψεις από το ΣΞ, που όπως διαφάνηκε στη συνέχεια οφειλόταν τόσο σε θέματα μη επαρκούς διαθεσιμότητας προσωπικού, όσο και έλλειψης προβλεψιμότητας σχετικών σχεδίων. Δεύτερον, προς το τέλος της κρίσης και όταν αποφασίστηκε η σύλληψη των Τούρκων στρατιωτών που βρίσκονταν στη δυτική βραχονησίδα διαπιστώθηκε εκ νέου έλλειψη άμεσα διαθέσιμων δυνάμεων. Επομένως, υπήρχε σημαντικό πρόβλημα : α) στην αντιμετώπιση ταχύτατα χαμηλής έντασης συγκρούσεων και μικρών πολέμων, β) στην προσαρμογή σε επιταγές μικρής κλίμακας και χαμηλής έντασης χτυπημάτων,¹⁹⁸ γ) στη διακλαδικότητα και δ) στην ευελιξία.

3.4.3.1β Οι Ένοπλες Δυνάμεις

Η κατάσταση των ΕΔ την περίοδο της κρίσης σε τοπικό επίπεδο, σε ετοιμότητα, καθώς και σε συνεργασία της πολιτικής ηγεσίας του ΥΠΕΘΑ με τα επιμέρους Γενικά Επιτελεία ήταν ικανοποιητική. Το γεγονός αυτό προκύπτει και από την ομοφωνία των αποφάσεων του ΣΑΜ, αναφορικά με τον τρόπο διαχείρισης της κρίσης σε επίπεδο ΕΔ. Κοινή διαπίστωση όσων είχαν συμμετάσχει στην ελληνοτουρκική κρίση του 1987 ήταν ότι η κινητοποίηση στην κρίση του 1996 υπήρξε

¹⁹⁸ Παναγιώτης Μαυρίδης, Ευσάθιος Φακιάλας, Στρατηγική διαχείρισης κρίσης - Η περίπτωση των Ιμίων, στο Ελλάδα και Τουρκία στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου, Εκδόσεις Σιδέρη, 1999, σελ. 188.

πιο επιτυχημένη. Οι στρατιωτικές δυνάμεις των δυο χωρών παρατίθενται αναλυτικά στο *Παράρτημα Ε* της παρούσας εργασίας, σύμφωνα με το οποίο η Τουρκία υπερτερούσε έναντι της Ελλάδας.

Το επίπεδο επιχειρησιακής εκπαίδευσης των ΕΔ ήταν το υψηλότερο δυνατό, δεν υπήρχε κανένα πρόβλημα σε όλη την κινητοποίηση και η διαθεσιμότητα των μέσων έφτανε το πολύ υψηλό ποσοστό του 90%.¹⁹⁹ Ωστόσο, υπήρχαν τέσσερα αρνητικά σημεία : α) η αντιμετώπισή της κρίσης ως προεόρτιο μιας «γενικευμένης σύρραξης», β) η έλλειψη πληροφοριών, κυρίως εκείνων που αφορούσαν την κατάληψη της δεύτερης βραχονησίδας από Τούρκους καταδρομείς, γ) η έλλειψη διακλαδικότητας και δ) η υπεροχή της Τουρκίας σε στρατιωτική ισχύ. Η ανάλυση των ΕΔ στην κρίση των Ιμίων διακρίνεται στους ακόλουθους τομείς.

α. Η διάταξη, τα διαθέσιμα μέσα, η ετοιμότητα

Στον τομέα της χερσαίας ισχύος, στον Έβρο η κινητοποίηση του Στρατού ήταν άμεση και η επιστράτευση απέδωσε. Ωστόσο, με τόσο περιορισμένα χρονικά περιθώρια πολύ δύσκολα θα λάμβαναν χώρα χερσαίες επιχειρήσεις, παρά μόνο κινήσεις μονάδων προς τη μεθόριο και λοιπές πολεμικές προετοιμασίες. Το μέγιστο που θα μπορούσε να συμβεί από πλευράς χερσαίων δυνάμεων θα ήταν το εκατέρωθεν μπαράζ πυροβολικού κατά στόχων επιχειρησιακού ενδιαφέροντος.

Όσον αφορά στη ναυτική ισχύ, η Ελλάδα διατηρούσε πλεονέκτημα τακτικό και πυρός με υπεροχή σε κατευθυνόμενα βλήματα 3 προς 1. Επομένως σε περίπτωση σύγκρουσης ήταν πολύ πιθανό οι Τούρκοι να χάσουν 7 ναυτικές μονάδες στην περιοχή των Ιμίων έναντι 2 έως 3 ελληνικών, ενώ η κατάσταση θα εξελισσόταν πολύ χειρότερα για τις τουρκικές ναυτικές δυνάμεις στο κεντρικό Αιγαίο, όπου οι τουρκικές απώλειες πιθανόν να ανέρχονταν σε 6 μονάδες έναντι 2 ελληνικών.

Άγνωστη παράμετρος παραμένει η επέμβαση της τουρκικής αεροπορίας. Τη δεδομένη περίοδο η Τουρκία δεν διέθετε εξελιγμένα κατευθυνόμενα όπλα κατά πλοίων από ασφαλή απόσταση. Συνεπώς, η όποια αποστολή εξισορρόπησης των απωλειών του τουρκικού ναυτικού θα επιχειρείτο μάλλον με το πρώτο φως. Τις μαζικές αυτές τουρκικές επιθέσεις κατά των ελληνικών μονάδων θα επιχειρούσε να τις «ακυρώσει» η ελληνική ΠΑ. Η προσπάθειά της όμως μάλλον θα γινόταν από μειονεκτική θέση για δύο λόγους. Πρώτον, η χρήση του προηγμένου βλήματος αέρος-αέρος AIM-120 AMRAAM που διέθετε η αντίπαλη αεροπορία θα έπαιζε καταλυτικό ρόλο υπέρ της. Δεύτερον, η σύγκριση των αριθμών των αεροσκαφών τρίτης γενιάς ήταν συντριπτική υπέρ της Τουρκίας. Ωστόσο σημαντικός

199 Συνέντευξη του Χρήστου Λυμπέρη στην Εφημερίδα Πελοπόννησος στις 9 Ιανουαρίου 1998.

παράγοντας ήταν η ετοιμότητα της ελληνικής ΠΑ να προβεί σε επιθετική ενέργεια εναντίον τουρκικών στόχων πριν το ξημέρωμα, σε περίπτωση που η κατάσταση κλιμακωνόταν σε στρατιωτική σύγκρουση.

Επιπλέον, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι το σύστημα διοίκησης των ΕΔ ήταν ικανοποιητικό, ενώ ο παράγοντας «ηθικό» έδινε πλεονέκτημα στην ελληνική πλευρά, δεδομένου ότι ήταν σε υψηλό επίπεδο και η πεποίθηση καταστροφής του εχθρού κοινή. Εξάλλου, ο αμυνόμενος που αντιμετωπίζει την αμφισβήτηση του εδάφους της χώρας του, διαθέτει ισχύ και είναι καλά εκπαιδευμένος, συνήθως πλεονεκτεί σε επίπεδο ψυχολογίας έναντι του επιτιθέμενου αντιπάλου.²⁰⁰

Όσον αφορά στη στρατιωτική ισχύ των δυο χωρών, η Τουρκία υπερερούσε ποσοτικά και ποιοτικά έναντι της Ελλάδας, δεδομένης της μείωσης, τα τελευταία έτη, των ελληνικών αμυντικών δαπανών, κυρίως λόγω των οικονομικών υποχρεώσεων της Ελλάδας, όπως αυτές απέρρεαν από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, αναφορικά με την οικονομική και νομισματική σύγκλιση των Κ-Μ της ΕΕ. Καταβλήθηκε προσπάθεια η διαφορά στη στρατιωτική ισχύ να καλυφθεί με άλλα μέσα, όπως η υψηλότερη κινητοποίηση προσωπικού και υλικού, το υψηλότερο ηθικό του προσωπικού, το επιθετικό πνεύμα, η ετοιμότητα πρώτου χτυπήματος.²⁰¹

β. Η αντιμετώπιση της κρίσης

Η στρατιωτική ηγεσία αντιμετώπιζε την κρίση λιγότερο ως «σύγκρουση χαμηλής έντασης» και περισσότερο ως πρόλογο μιας γενικευμένης σύρραξης με ιδιαίτερη έμφαση στο «μεγάλο χτύπημα».²⁰² Αυτό αποδεικνύεται σε μεταγενέστερο της κρίσης χρόνο, όταν μέσα από σχετικές επί του θέματος αναλύσεις προέκυψε ότι στο στράτευμα υπήρχε επιθετικό πνεύμα, ετοιμότητα πρώτου χτυπήματος και ψυχολογία πολέμου.²⁰³ Σε περιπτώσεις κρίσεων πρέπει να καταβάλλεται προσπάθεια αποκλιμάκωσης και διατήρησης των επεισοδίων σε χαμηλή ένταση, προκειμένου να αποφευχθεί η μετατροπή της κρίσης σε πόλεμο φθοράς ή γενικευμένο πόλεμο, με ό,τι αρνητικό απορρέει απ' αυτό.

γ. Η έλλειψη πληροφοριών

Οι μηχανισμοί συλλογής πληροφοριών δημιούργησαν σημαντικά προβλήματα στη διαδικασία διαχείρισης της κρίσης, δεδομένου ότι δεν ανταποκρίθηκαν πλήρως στη ροή των εξελίξεων, με συνέπεια η ελληνική κυβέρνηση να χειρίζεται,

200 Ζαχαρίας Μίχας, Δημήτρης Αδαμόπουλος, Ίμια 1996 : Η αλήθεια, DefenceNet, 2006, σελ. 7.

201 Χρήστος Λυμπέρης, Πορεία σε ταραγμένες θάλασσες, Εκδόσεις Ποιότητα, 2001, σελ.541, 547,567.

202 Αθανάσιος Πλατιάς, Η ελληνική αμυντική πολιτική και η κρίση των Ίμίων : Σκέψεις και προβληματισμοί Ίμια, Πρακτικά ημερίδας ΙΣΤΑΜΕ, Απρίλιος – Ιούλιος 1997, σελ.91-92.

203 Χρήστος Λυμπέρης, Πορεία σε ταραγμένες θάλασσες, Εκδόσεις Ποιότητα, 2001, σελ.567,569.

κυρίως τις τελευταίες ώρες, την κρίση στα τυφλά.²⁰⁴ Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται από τη μη έγκαιρη πιστοποίηση της κατάληψης της δυτικής βραχονησίδας των Ιμίων από τις τουρκικές δυνάμεις, γεγονός που στέρησε την οποιαδήποτε λήψη περαιτέρω ελληνικών αντίμετρων, προκαλώντας την κατάρρευση της αποτροπής και τελικώς την υιοθέτηση της τουρκικής πρότασης.

Συγκεκριμένα, η Κυβερνητική Επιτροπή από τις 01:40 που επισήμως η τουρκική κυβέρνηση ανακοίνωσε την κατάληψη της βραχονησίδας, δεν γνώριζε εάν η δυτική Ίμια τελούσε υπό κατάληψη από τουρκικές δυνάμεις. Χρειάστηκε να παρέλθουν περίπου δύομιση ώρες για να δοθεί εντολή εξακρίβωσης με φίλια μέσα του τι ακριβώς συνέβαινε, ενώ τελικώς η επιβεβαίωση έγινε στις 04:50, δηλαδή περίπου τρεις ώρες μετά την εκδήλωσή της. Μοναδικό ελαφρυντικό στον παραπάνω μη έγκαιρο εντοπισμό των Τούρκων καταδρομών θα ήταν δυνατόν να αποτελέσουν οι πολύ κακές καιρικές συνθήκες που επικρατούσαν στην περιοχή.

Πρέπει όμως να επισημανθεί ότι στοιχεία «τριβών», που στάθηκαν εμπόδιο στην πληροφόρηση των αρμοδίων, για τη διαχείριση της κρίσης, οργάνων οφείλονταν κατά βάση στην έλλειψη συνοχής του πολιτικού συστήματος και δεν πρέπει να αποδίδονται αποκλειστικά και μόνο στις ΕΔ, των οποίων ο ρόλος είναι εισηγητικός και εκτελεστικός. Ως τέτοιες «τριβές» θεωρούνται η συνεδρίαση της Κυβερνητικής Επιτροπής σε χώρο εκτός του ΕΘΚΕΠΙΧ και η μη συμμετοχή στη διαχείριση της κρίσης του Δκτή της ΕΥΠ,²⁰⁵ με αποτέλεσμα να αγνοούνται ενδεχομένως χρήσιμες πληροφορίες.²⁰⁶

δ. Η έλλειψη διακλαδικότητας

Η διακλαδικότητα αφορά τις μεικτές στρατιωτικές επιχειρήσεις, στις οποίες μετέχουν δυνάμεις από το Στρατό, το Ναυτικό και την Αεροπορία, υπό ενιαία διοίκηση. Αποτελεί μια πραγματικότητα εδώ και περισσότερο από μια εικοσαετία για τις ΕΔ των ΗΠΑ και τους περισσότερους στρατούς των Κ-Μ του ΝΑΤΟ. Επιπρόσθετα η διακλαδικότητα, σχετίζεται με τη νέα δομή των ΕΔ, δηλαδή με το δομικό εκσυγχρονισμό, που στόχο έχει τη βέλτιστη απόδοση του στρατιωτικού μηχανισμού με το μικρότερο οικονομικό κόστος. Για ένα σύγχρονο στρατό είναι αδιανόητη η αγορά ενός πανάκριβου οπλικού συστήματος, εάν δεν καλύπτει πρωτίστως τις ανάγκες της διακλαδικότητας. Παράδειγμα διακλαδικότητας αποτελεί το

204 Αθανάσιος Πλατιάς, Η ελληνική αμυντική πολιτική και η κρίση των Ιμίων : Σκέψεις και προβληματισμοί, Η κρίση στα Ίμια, Πρακτικά ημερίδας του ΙΣΤΑΜΕ, Απρίλιος – Ιούλιος 1997, σελ.92.

205 Σε συγκεκριμένο άρθρο του, ο πρώην Δκτής της ΕΥΠ Λεωνίδα Βασιλικόπουλος, αναφέρει ότι δεν ήταν στις προθέσεις της κυβερνητικής επιτροπής η χρησιμοποίησή του κατά τη διάρκεια της κρίσης, στο «Μια παγκόσμια πρωτοτυπία», Περιοδικό Η νέα πολιτική, Μάρτιος 2007.

206 Εφημερίδα Το Βήμα, Τι συνέβη τη νύχτα των Ιμίων, Κυριακή 13 Νοεμβρίου 2005, σελ. 26-27.

Σώμα Πεζοναυτών των Ηνωμένων Πολιτειών. Στους αμερικανούς πεζοναύτες υπάρχει μια αρμονική συνεργασία και αλληλοσυμπλήρωση των χερσαίων, ναυτικών και αεροπορικών δυνάμεων, με εντυπωσιακά αποτελέσματα στο πεδίο εφαρμογής.

Είναι πολύ σημαντικός ο διακλαδικός συντονισμός των Κλάδων των ΕΔ και των ΣΑ, και δη σε περίοδο κρίσεων. Σύμφωνα με δηλώσεις του πρώην ΥΕΘΑ που διατυπώθηκαν πολύ μετά την κρίση των Ιμίων, η δομή και ο σχηματισμός των ΕΔ αποτέλεσαν σημαντικό αίτιο στην έλλειψη διακλαδικού συντονισμού των Κλάδων. Το γεγονός αυτό επικεντρώνεται σε δυο παράγοντες : α) τον ανθρώπινο και β) τον τεχνικό παράγοντα.

Ο ανθρώπινος παράγοντας εστιάζεται στις σχέσεις των στελεχών που αποτελούσαν τη στρατιωτική ηγεσία. Σύμφωνα με δηλώσεις του ΥΕΘΑ που διατυπώθηκαν σε χρόνο μεταγενέστερο της κρίσης, είχε διαπιστωθεί υπόγεια διαμάχη των Αξιωματικών που προέρχονταν από το ΣΞ και αυτών που υπηρετούσαν στο ΠΝ. Ως παράδειγμα ο ΥΕΘΑ επικαλείτο την άρνηση του Α/ΓΕΣ να διαθέσει, κατόπιν εντολής του Α/ΓΕΕΘΑ, ομάδα ειδικών δυνάμεων για την περιφρούρηση της ανατολικής βραχονησίδας των Ιμίων, προβάλλοντας αντιρρήσεις για την ανάληψη της αποστολής, επικαλούμενος αδυναμίες και ελλείψεις, τόσο σε επίπεδο διαθεσιμότητας και υπηρεσιακής επάρκειας, όσο και σχετικής προβλεψιμότητας βάσει σχεδίων επιχειρήσεων. Προβλήματα παρατηρήθηκαν και στις σχέσεις Α/ΓΕΣ και ΑΣΔΕΝ.²⁰⁷

Όσον αφορά στον τεχνικό παράγοντα, αυτός εστιάζεται στην έλλειψη τεχνικής υποδομής και στη μη υλοποίησης της οργάνωσης ενιαίου συστήματος συλλογής και επεξεργασίας πληροφοριών. Οι λόγοι των ως άνω ελλείψεων οφείλονται στην ανεπάρκεια των αμυντικών κονδυλίων.²⁰⁸

3.4.3.1γ. Η επιχειρησιακή στρατηγική

Σημαντικά προβλήματα στη λειτουργία της επιχειρησιακής στρατηγικής αποτέλεσαν : α) η μη σύγκληση του ΚΥΣΕΑ, β) ο τρόπος ανάπτυξης της στρατηγικής, γ) ο τόπος συνεδρίασης της Κυβερνητικής Επιτροπής, δ) η έλλειψη αποδοτικής συνεργασίας της πολιτικής με τη στρατιωτική ηγεσίας και ε) η άγνοια των κανόνων εμπλοκής.

α. Η μη σύγκληση του ΚΥΣΕΑ

Ένας από τους σημαντικότερους λόγους αδυναμίας διαχείρισης της κρίσης σε επιχειρησιακό επίπεδο ήταν και η μη σύγκληση του ΚΥΣΕΑ ως καθ' ύλην

207 Σχετική δήλωση του τότε ΥΕΘΑ στο Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Εγναντίου, Ήμια-Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των αμερικανών, Εκδόσεις Λιβάνη, 2009, σελ. 63-64.

208 Χρήστος Λυμπέρης, Πορεία σε ταραγμένες θάλασσες, Εκδόσεις Ποιότητα, 2001, σελ. 551,568.

αρμόδιου φορέα διαχείρισης κρίσεων, στο πλαίσιο της άμεσης αντιμετώπισης έκτακτων καταστάσεων ή επεισοδίων. Το ΚΥΣΕΑ δεν συγκλήθηκε ποτέ καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης, παρά μόνο στις 31 Ιανουαρίου και ώρα 05:15 για να του ανακοινωθεί η συμφωνία απεμπλοκής κατόπιν της διαμεσολάβησης των Ηνωμένων Πολιτειών.²⁰⁹ Επομένως, από την 29η Δεκεμβρίου που εκδόθηκε η ρηματική διακοίνωση του τουρκικού ΥΠΕΞ μέχρι την 21^η Ιανουαρίου δεν υπήρχε κεντρικός πολιτικός σχεδιασμός και δεν διαμορφώθηκε από την αρχή ενιαία στρατηγική αντιμετώπισης της κρίσης.

β. Η ανάπτυξη της επιχειρησιακής στρατηγικής

Η βαθμιαία κλιμάκωση της αποτροπής και η μη εφαρμογή ενδιάμεσων σταδίων ήταν από τις κύριες αιτίες αποτυχίας της ελληνικής αποτρεπτικής στρατηγικής. Η αποτροπή όπως αναπτύχθηκε, μέσω της βαθμιαίας εκδήλωσης στρατιωτικής κινητοποίησης, επικεντρωνόταν στο δίλημμα ειρήνη ή πόλεμος. Η Τουρκία από την αρχή της κρίσης απέφυγε τις μεγάλες και ραγδαίες κινητοποιήσεις στρατιωτικών δυνάμεων, στοχεύοντας στον περιορισμό και στη χαμηλή ένταση βίας, ώστε το ελληνικό δίλημμα ειρήνη ή πόλεμος να στραφεί ως πρόβλημα σε βάρος της Ελλάδας υπό τύπου ειρήνη με συμβιβαστική υποχώρηση, μετατοπίζοντας παράλληλα την ευθύνη για γενικευμένο πόλεμο στην Ελλάδα.

Πλέον όμως των προβλημάτων στην ανάπτυξη της στρατηγικής της αποτροπής, στην κρίση των Ιμίων αγνοήθηκε πλήρως η στρατηγική της διαχείρισης κρίσης, στη βάση της εξαναγκαστικής διπλωματίας, του περιορισμένου πολέμου και του αιφνιδιασμού. Η αποτροπή μπορεί να εδράζεται στην ρήση «*εάν θέλεις ειρήνη, προετοιμάσου για πόλεμο*», όμως στην περίπτωση που η επιδίωξη είναι η αποφυγή μιας γενικευμένης σύρραξης, τότε πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τόσο η φύση της κρίσης, όσο και άλλες εναλλακτικές μορφές δράσης σε διπλωματικό και σε στρατιωτικό επίπεδο. Στην κρίση των Ιμίων η επιχειρησιακή στρατηγική της Ελλάδας στερείτο διορατικότητας επί των τουρκικών στρατιωτικών κινήσεων, καθώς και εναλλακτικών επιχειρησιακών επιλογών ως ανταπάντηση στην επόμενη κίνηση των Τούρκων.

Όλα τα παραπάνω αποτυπώνονται καθαρά στην έλλειψη ελληνικής επιχειρησιακής στρατηγικής μετά την κατάληψη της δεύτερης βραχονησίδας από τους Τούρκους καταδρομείς, που όχι μόνο αιφνιδίασε την Ελλάδα, αλλά την ανάγκασε να συμφωνήσει πλήρως με το τρίπτυχο *όχι πλοία, όχι στρατιώτες, όχι σημαίες*, λαμβανομένων υπόψη, πλέον των παραπάνω : α) της επιδίωξης για αποφυγή μιας γενικευμένης στρατιωτικής εμπλοκής με την Τουρκία, β) της στρατιωτικής ισορροπίας που επήλθε στην περιοχή, η οποία επέφερε ισορροπία και σε διπλωματικό

209 Χρήστος Λυμπέρης, Πορεία σε ταραγμένες θάλασσες, Εκδόσεις Ποιότητα, 2001, σελ. 538.

επίπεδο και γ) των ισχυρών διπλωματικών πιέσεων της Αμερικής για απεμπλοκή, ανεξαρτήτως κανόνων διεθνούς δικαίου. Εν απουσία λήψης εναλλακτικών αντίμετρων, η αποδοχή των όρων απεμπλοκής της κρίσης ήταν η καλύτερη λύση. Τελικά θα μπορούσε να διατυπωθεί ότι η ελληνική στρατηγική πέρασε από τρία στάδια κατά τη διάρκεια της κρίσης: ξεκίνησε με σκοπό την αποτροπή, εξελίχθηκε σε εξαναγκασμό και κατέληξε σε κατευνασμό.

Όσον αφορά στη μη τοποθέτηση στρατιωτικού αγήματος στη δυτική βραχονησίδα, αυτή, σύμφωνα με δηλώσεις του Α/ΓΕΕΘΑ, οφειλόταν στο γενικότερο πνεύμα αποκλιμάκωσης της έντασης, γεγονός που δεν θα εμπόδιζε την τοποθέτηση ή διατήρηση ενός ικανού αριθμού ειδικών δυνάμεων σε κοντινά νησιά για άμεση επέμβαση σε περίπτωση εκδήλωσης τουρκικών εχθροπραξιών.

γ. Ο τόπος συνεδρίασης της Κυβερνητικής Επιτροπής

Σημαντικό πρόβλημα στον επιχειρησιακό σχεδιασμό διαδραμάτισε η διεξαγωγή της σύσκεψης στο γραφείο του Πρωθυπουργού στη Βουλή και όχι στο ΕΘΚΕΠΙΧ, στερώντας από την Επιτροπή τη δυνατότητα ταχείας εκτίμησης και επαναπροσδιορισμού μέτρων που έπρεπε να αναληφθούν κατά τη διαχείριση της κρίσης. Η ενημέρωση για παράδειγμα της Επιτροπής και στη συνέχεια του Συμβουλίου, αναφορικά με τις κινήσεις των Τούρκων, γινόταν με υποβολή σημειωμάτων από τον Υ/ΓΕΕΘΑ στον Α/ΓΕΕΘΑ.²¹⁰

Η προτίμηση της Βουλής αντί του ΕΘΚΕΠΙΧ μπορεί να είχε στόχο την προσπάθεια αποφυγής προκλήσεων, στη βάση αποκλιμάκωσης της κρίσης,²¹¹ όμως στερούσε από την Κυβερνητική Επιτροπή όλα εκείνα τα μέσα που ήταν άκρως απαραίτητα για τη διαχείριση της κρίσης. Παράλληλα, στερούσε τη δυνατότητα ασφαλών επικοινωνιών τόσο με τις Μονάδες και τους Σχηματισμούς των ΕΔ, όσο και με διάφορες χώρες στο πλαίσιο της προσπάθειας αποκλιμάκωσης και διπλωματικής διευθέτησης της κρίσης. Την αντίθεσή τους στη συνεδρίαση τακτική στο ΕΘΚΕΠΙΧ είχαν διατυπώσει ο ΥΕΘΑ, ο Α/ΓΕΕΘΑ και ο Δκτής της ΕΥΠ.²¹²

δ. Η έλλειψη αποδοτικής συνεργασίας πολιτικής με στρατιωτική ηγεσία

Είναι αυτονόητο ότι η επιχειρησιακή σχεδίαση απαιτεί τη συνεργασία της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας. Ο ρόλος της στρατιωτικής ηγεσίας στο επιχειρησιακό τμήμα της στρατηγικής είναι η εισήγηση σχεδίων ανάπτυξης και

210 Ζαχαρίας Μίχας, Δημήτρης Αδαμόπουλος, Ίμια 1996 : Η αλήθεια, DefenceNet, 2006, σελ. 25.

211 Κώστας Σημίτης, Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα, 1996-2004, Εκδόσεις Πόλις, σελ. 63.

212 Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Εγγαντίου, Ίμια-Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των αμερικανών, Εκδόσεις Λιβάνη, 2009, σελ. 147, 149.

δράσης των ΕΔ, ενώ της πολιτικής ηγεσίας η εξουσιοδότηση υλοποίησης των σχεδίων αυτών, ανάλογα με τους εκάστοτε τιθέμενους αντικειμενικούς σκοπούς.

Εκείνο που προκύπτει από την κρίση αυτή είναι ότι σε πολλές περιπτώσεις, αφενός δεν ζητήθηκε η γνώμη της στρατιωτικής ηγεσίας, αφετέρου δεν της παρασχέθηκε πλήρης ενημέρωση επί των διπλωματικών ενεργειών προκειμένου να έχει σαφή και ολοκληρωμένη εικόνα επί των δεδομένων της υπόθεσης. Η στρατιωτική ηγεσία είχε απομονωθεί πλήρως από τις διαπραγματεύσεις.²¹³

Επιπλέον, κατά τη διαδικασία διαχείρισης της κρίσης δεν ζητήθηκε σχετική ενημέρωση από την καθ' ύλην αρμόδια υπηρεσία πληροφοριών. Το γεγονός επιβεβαιώνεται και από τον Δκτὴ της ΕΥΠ, ο οποίος υποστήριξε ότι ενώ είχε πληροφορίες για την προκύπτουσα απειλή, του ανακοινώθηκε ότι δεν χρειαζόταν η εκδήλωση ουδεμίας ενέργειας αρμοδιότητάς του.²¹⁴ Εάν ληφθεί υπόψη ότι η συγκέντρωση και εκμετάλλευση πληροφοριών κατά τη διαχείριση κρίσεων είναι εξαιρετικά σημαντική, γίνεται αντιληπτό ότι το έλλειμμα πληροφοριών που αντιμετώπιζε η ελληνική πλευρά στην κρίση των Ιμίων δυσκόλευε ακόμη πιο πολύ το χειρισμό της.

ε. Η άγνοια των κανόνων εμπλοκής

Με τους κανόνες εμπλοκής καθορίζεται συγκεκριμένη δράση ή αντίδραση των στρατιωτικών δυνάμεων ενός κράτους, προς αντιμετώπιση απειλής χρήσης βίας ή εκδήλωσής της από αντίπαλη δύναμη, με σκοπό τη διαφύλαξη των κυριαρχικών δικαιωμάτων του. Παράλληλα, οι εν λόγω κανόνες συμβάλλουν στην ενίσχυση της αξιοπιστίας της χώρας και στον καθορισμό με σαφήνεια στον αντίπαλο των ορίων ανοχής της προκλητικής συμπεριφοράς, μεταδίδοντας του εμμέσως το κόστος που θα κληθεί να καταβάλει σε περίπτωση που προβεί σε ενέργεια που θίγει τα κυριαρχικά δικαιώματα του άλλου. Για παράδειγμα, η αποδέσμευση των κανόνων εμπλοκής από τον Α/ΓΕΕΘΑ έδωσε τη δυνατότητα αντίδρασης των ελληνικών ΕΔ σε περίπτωση αποβίβασης τούρκων στρατιωτικών δυνάμεων στη βραχονησίδα των Ιμίων.

Όπως διαπιστώθηκε, κατά τη διάρκεια της κρίσης υπήρχε άγνοια των κανόνων εμπλοκής.²¹⁵ Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι το ΚΥΣΕΑ δεν προέβη στην έγκριση αποδέσμευσης των εν λόγω κανόνων, αναφορικά με την παροχή έγκρισης χρήσης στρατιωτικής βίας σε περίπτωση που οι ελληνικές ΕΔ δεχόντουσαν πυρά από τις τουρκικές. Η ενέργεια αυτή δεν θα ισοδυναμούσε με την έλλειψη δυνατότητας αποκλιμάκωσης της κρίσης μέσω διπλωματικής οδού, αλλά θα παρείχε τη

213 Χρήστος Λυμπέρης, Πορεία σε παραγμένες θάλασσες, Εκδόσεις Ποιότητα, 2001, σελ.538.

214 Λεωνίδας Βασιλικόπουλος, Μια παγκόσμια πρωτοτυπία, Η νέα πολιτική, Μάρτιος 2007.

215 Θ. Ντόκος – Π. Τσάκωνας, Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας, Εκδόσεις Παπαζήση, 2005, σελ. 269 και Χρήστος Λυμπέρης Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων, Εκδόσεις Ποιότητα, 1996, σελ. 191.

δυνατότητα προστασίας της σωματικής ακεραιότητας των Ελλήνων στρατιωτικών που είχαν εμπλοκή σε τακτικό επίπεδο. Οι χειριστές της κρίσης οφείλουν να γνωρίζουν τους κανόνες εμπλοκής και τη σημασία τους, οι οποίοι πέραν των άλλων είναι ένα κατεξοχόν πολιτικό-διπλωματικό και στρατιωτικό-τεχνικό εργαλείο.

3.4.3.4 Η τακτική

Αρχικά πρέπει να σημειωθεί ότι στην κρίση των Ιμίων δεν υπήρξε στρατιωτική ήττα γιατί δεν υπήρξε στρατιωτική αντιπαράθεση.²¹⁶ Ωστόσο, η υλοποίηση των επιχειρήσεων σε τακτικό επίπεδο παρουσίασε προβλήματα σε τρία σημεία. Πρώτον, οι Έλληνες καταδρομείς κατά την εκτέλεση της αποστολής φύλαξης της ανατολικής βραχονησίδας δεν προσέγγισαν τη σωστή βραχονησίδα αλλά τη δυτική. Όταν διαπιστώθηκε το λάθος, η διαδικασία επαναλήφθηκε και τελικά η ομάδα αποβιβάστηκε στη σωστή βραχονησίδα.²¹⁷ Δεύτερον, ενώ υπήρχε κλειστή επιτήρηση της δυτικής βραχονησίδας με πολεμικά πλοία προκειμένου να αποφευχθεί η περίπτωση κατάληψής της, τελικά δεν κατέστη δυνατή η παρεμπόδιση της ενέργειας αυτής. Τρίτον, δεν είχε αποσταλεί Αξιωματικός, συνήθως ανώτατος, για την άσκηση της τακτικής διοίκησης των ναυτικών μονάδων της περιοχής των Ιμίων, λόγω των δυσμενών καιρικών συνθηκών που επικρατούσαν στην περιοχή.²¹⁸

3.4.3.2 Η οικονομία

Ο βαθμός ανάπτυξης της οικονομίας ενός κράτους συμβάλλει θετικά ή αρνητικά στη διαχείριση μιας αναφυόμενης κρίσης, όχι μόνο τη στιγμή της κρίσης, αλλά σε χρόνο προγενέστερο απ' αυτήν και συγκεκριμένα στη δυνατότητα παροχής όλων των απαραίτητων μέσων ή υπηρεσιών, προκειμένου η χώρα να διαθέτει ένα ισχυρό συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι του αντιπάλου τη στιγμή της κρίσης. Τα οικονομικά μεγέθη μετουσιώνονται σε πράξη μέσω του μεγέθους των διαθέσιμων οπλικών συστημάτων, της χρήσης τεχνολογίας αιχμής, του βαθμού εκσυγχρονισμού των πληροφοριακών συστημάτων, της οργάνωσης του ενιαίου συστήματος συλλογής και επεξεργασίας πληροφοριών, του επιπέδου εκπαίδευσης του προσωπικού κ.α. Επιπλέον, ο βαθμός ανάπτυξης της οικονομίας αποτελεί βασική προϋπόθεση

216 Δήλωση του ΥΠΕΘΑ σε μεταγενέστερο από την ελληνοτουρκική κρίση χρόνο στο Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Εγναντίου, Ίμια-Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των αμερικανών, Εκδόσεις Λιβάνη, 2009, σελ.344.

217 Ζαχαρίας Μίχας, Δημήτρης Αδαμόπουλος, Ίμια 1996 : Η αλήθεια, DefenceNet, 2006, σελ. 19.

218 Χρήστος Λυμπέρης, Πορεία σε παραγμένες θάλασσες, Εκδόσεις Ποιότητα, 2001, σελ.549,550. Επίσης γίνεται και ιδιαίτερη μνεία στη μη έγκαιρη δραστηριοποίηση του Αρχηγού Στόλου, ο οποίος μέχρι την πρώτη πρωινή ώρα της 31η Ιανουαρίου παρέμενε στο Ναύσταθμο Σαλαμίνας.

εκδήλωσης μιας πολεμικής σύγκρουσης, δεδομένης της δυνατότητας ή μη οικονομικής υποστήριξης της ενέργειας αυτής.

Τα τελευταία χρόνια, πριν το ξέσπασμα της κρίσης, οι ελληνικές αμυντικές δαπάνες είχαν μειωθεί δραστικά, αφενός διότι η κατάσταση της οικονομίας δεν επέτρεπε υπέρογκα έξοδα, αφετέρου λόγω υπογραφής της Συνθήκης του Μάαστριχτ, η οποία έθετε αυστηρά οικονομικά κριτήρια για την είσοδο, όσων Κ- Μ της ΕΕ επιθυμούσαν, στην Οικονομική Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ). Αντίθετα, η Τουρκία την ίδια περίοδο κατάφερε να αυξήσει τους ρυθμούς ανάπτυξης της οικονομίας της, με αποτέλεσμα η αλλαγή στους διμερείς οικονομικούς συσχετισμούς Ελλάδας - Τουρκίας να επιφέρει, όπως ήταν αυτονόητο, αλλαγή και στους διμερείς στρατιωτικούς συσχετισμούς επιτρέποντας στη δεύτερη ανακίνηση του υπόψη θερμού επεισοδίου.

3.4.3.3 Η εσωτερική πολιτική

Η διάσταση αυτή παρουσίασε σημαντικά προβλήματα που επικεντρώνονται στον τρόπο λειτουργίας και στο βαθμό συνοχής του πολιτικού συστήματος, όπως φάνηκαν από τη βαθμό αποτελεσματικότητας στη συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων (της Κυβερνητικής Επιτροπής, του Κυβερνητικού Συμβουλίου, του ΥΠΕΞ, του ΥΠΕΘΑ και του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης) στη διαχείριση της κρίσης. Τα σημαντικότερα προβλήματα της διάστασης αυτής αναλύονται ακολούθως.

3.4.3.3.α Πολιτική αστάθεια

Την περίοδο της κρίσης, στην Ελλάδα υπήρχε μια μεταβατική περίοδος διαδοχής του Πρωθυπουργού, γεμάτη από πολιτικές αντιπαραθέσεις, καχυποψία και ψυχρότητα. Από δηλώσεις ανώτατων αξιωματούχων που μετείχαν στη διαχείριση της κρίσης προκύπτει ότι αντί συνεργασίας και εμπιστοσύνης μεταξύ των αρμοδίων φορέων επικρατούσαν προσωπικές έριδες και καχυποψία.²¹⁹ Τα στοιχεία αυτά συνέβαλλαν στην αδυναμία έγκαιρης κατανόησης της σοβαρότητας της κρίσης και στην έλλειψη αποτελεσματικού σχεδιασμού και συντονισμού μιας συγκροτημένης και αξιόπιστης ελληνικής στρατηγικής.²²⁰

3.4.3.3.β Η επιλογή στρατηγικής

Στην πρώτη φάση της κρίσης, η ενεργοποίηση της αποτροπής με τη χρήση στρατιωτικών μέσων δεν ήταν ενδεδειγμένη για τους εξής λόγους : α) το ύφος

219 Αναλυτικότερα επί της πολιτικής κατάστασης που επικρατούσε την περίοδο εκείνη στην Ελλάδα παρατίθενται δηλώσεις των πρωταγωνιστών της διαχείρισης της κρίσης στο Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Εγναντίου, Ίμια - Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των αμερικανών, Εκδόσεις Λιβάνη, 2009, σελ.34-38.

220 Θ. Ντόκος – Π. Τσάκωνας, Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας, Εκδόσεις Παπαζήση, 2005, σελ. 260.

και περιεχόμενο των διακοινώσεων των δυο χωρών εστιαζόταν στη νομική ερμηνεία του ζητήματος, χωρίς να περιλαμβάνει αυστηρές συστάσεις ή δηλώσεις περί απειλής χρήσης βίας και να προδικάζει ή να δικαιολογεί τη λήψη αυξημένων στρατιωτικών μέτρων β) η λήψη αυξημένων στρατιωτικών μέτρων έγινε με καθυστέρηση επτά ημερών από την έκδοση της ελληνικής διακοίνωσης, επομένως δεδομένης της ανακολουθίας διπλωματικών και στρατιωτικών ενεργειών δεν υπήρχε λόγος έναρξης της αποτροπής χωρίς χρονική ταύτιση με τις διπλωματικές ενέργειες, γ) η Τουρκία δεν προέβη σε χρήση ή απειλή χρήσης στρατιωτικής βίας, δ) όπως αναλύθηκε στο 2^ο *Κεφάλαιο*, οι αναθεωρητικές διεκδικήσεις της Τουρκίας είναι γνωστές και στερούνται νομικού ερείσματος, επομένως δεν κρίνεται σκόπιμη η άμεση λήψη στρατιωτικών μέτρων κάθε φορά που η Τουρκία προβάλλει υπό μορφή δηλώσεων ή διακοινώσεων μια νέα απαίτηση και ε) δεν εξαντλήθηκε η προσπάθεια εκτόνωσης της κρίσης μέσω διπλωματικών δίαυλων επικοινωνίας.

Παράλληλα, η επιλογή της Ελλάδας για λήψη αυξημένων στρατιωτικών μέτρων έθετε την Τουρκία σε αναμονή ελληνικής επιθετικής ενέργειας σε βάρος της, αντίληψη που ενισχύθηκε με την έπαρση της ελληνικής σημαίας στη βραχονησίδα. Επομένως, βάσει των ανωτέρω μπορεί να διατυπωθεί ότι η συνολική στρατηγική της Ελλάδας στη φάση αυτή περισσότερο ταυτίσθηκε με στρατηγική καταναγκασμού παρά αποτροπής, κάτι που χρησιμοποιήθηκε δεόντως, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια, από τη Τουρκία ως επιχείρημα για να εξασφαλισθεί η διεθνής νομιμοποίηση της επικείμενης στρατηγικής της.

3.4.3.3.γ Η συνοχή των φορέων του πολιτικού συστήματος

Η διαδικασία σχεδίασης και υλοποίησης της ελληνικής υψηλής στρατηγικής, για την αντιμετώπιση της κρίσης δεν ήταν ενιαία από τους αρμόδιους φορείς του πολιτικού συστήματος. Αρχικά, το πλαίσιο των απαιτούμενων ενεργειών για τη διαχείριση της κρίσης, καθοριζόταν από την Κυβέρνηση, μέσω του Υπουργού Εξωτερικών και το ΣΑΜ. Οι αποφάσεις των δυο αυτών φορέων παρουσίαζαν σημαντικές διαφορές. Το μόνο κοινό σημείο μεταξύ των αποφάσεων εστιαζόταν στην αποφυγή ενεργειών κλιμάκωσης της κρίσης. Κατ' τα άλλα στο ΣΑΜ λήφθηκαν μέτρα που δεν εναρμονίζονταν με τους στόχους και τις επιδιώξεις της Κυβέρνησης. Τα μέτρα αυτά ήταν : α) η παρουσία δυνάμεων στην περιοχή, β) η ετοιμότητα για ανταπόδοση και ανακατάληψη της βραχονησίδας, εφόσον απαιτείτο, γ) η εγκατάσταση φρουράς στην ανατολική Ίμια όπου υπήρχε η Ελληνική σημαία.²²¹

221 Χρήστος Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και χειρισμός κρίσεων*, Εκδόσεις Ποιότητα, 1996, σελ. 166 και 181 & Νικόλαος Κουρής, *Ελλάδα Τουρκία, ο 50ετής πόλεμος* Εκδόσεις Λιβάνη, 1997, σελ. 422-443.

Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με το νόμο 2292/1995 το ΚΥΣΕΑ είναι αρμόδιο να : «..αποφασίζει την κήρυξη και άρση μέτρων και σταδίων συναγερμού για τη μερική ή γενική κινητοποίηση της Χώρας και την εφαρμογή και άρση των Κανόνων Εμπλοκής των ΕΔ». Επομένως, η απόφαση για οποιαδήποτε εξέλιξη επί της υπόθεσης έπρεπε να ληφθεί από το ΚΥΣΕΑ. Ως αποτέλεσμα, τα παραπάνω οδήγησαν σε πλήρη ανακολουθία τις διπλωματικές ενέργειες από τις στρατιωτικές επιχειρήσεις, προσδίδοντας στην Ελλάδα μια αναξιόπιστη εικόνα.²²² Εξάλλου, όπως προκύπτει από την εξέταση των γεγονότων δεν πρέπει να υπήρχε, τουλάχιστον στην πρώτη φάση της κρίσης, συντονισμός μεταξύ ΥΠΕΘΑ και ΥΠΕΞ.²²³ Το ελληνικό ΥΠΕΞ δεν φαινόταν να ήταν ενήμερο για τις κινήσεις του ΥΠΕΘΑ,²²⁴ αλλά ούτε και ο Πρωθυπουργός.²²⁵

Κατά το διάστημα αύξησης της έντασης (30-31 Ιανουαρίου 1996), η κρίση διαχειριζόταν από τρία κέντρα πολιτικών αποφάσεων, τον Πρωθυπουργό με τους συμβούλους του, τον Υπουργό Εξωτερικών και τον Υπουργό Άμυνας. Μεταξύ των τριών πολιτικών πρωταγωνιστών υπήρχε κλίμα ανταγωνισμού και καχυποψίας και έλειπε ο συντονισμός. Επίσης, λίγες ώρες πριν την κορύφωση της κρίσης δεν είχε παρασχεθεί σχετική ενημέρωση στον Πρόεδρο Δημοκρατίας.²²⁶

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης δεν υπήρχε συνεργασία και συντονισμός των φορέων που ήταν αρμόδιοι να διαχειριστούν την κρίση. Μέχρι την κορύφωση της κρίσης, την 31^η Ιανουαρίου, κάθε φορέας ανάλογα με τις αρμοδιότητες του προέβαινε στην εκδήλωση αντίστοιχων ενεργειών, χωρίς να γνωρίζει τις ενέργειες που είχε εκδηλώσει ο άλλος. Γι' αυτό στη διαχείριση της κρίσης παρουσιάστηκε χρονική διαφορά και ανακολουθία ύφους και περιεχομένου μεταξύ διπλωματικών και στρατιωτικών ενεργειών, δεδομένου ότι οι πρώτες επεδίωκαν την αποκλιμάκωση της κρίσης, οι δεύτερες στόχευαν ακούσια ή εκούσια στην αύξηση της έντασης. Εκτιμάται ότι η διενέργεια σύσκεψης υπό τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας με τη συμμετοχή των Πολιτικών Αρχηγών των κομμάτων της Αντιπολίτευσης θα διαμόρφωνε μια πιο αξιόπιστη και συνεκτική εικόνα για το πολιτικό σύστημα της Ελλάδας και κατ' επέκταση για τη διαχείριση της κρίσης.

222 Άλκης Κούρκουλας, Ίμια προσέγγιση του τουρκικού παράγοντα, Σιδέρης, 1998, σελ. 43.

223 Στο ΚΥΣΕΑ τις πρώτες πρωινές ώρες της 31/1/1997, ο ΥΠΕΞ ρώτησε τον ΑΓΕΕΘΑ : «ποιος σου είπε να βγάλεις το άγημα έξω στο νησί;» Χρήστος Λυμπέρης, Πορεία σε ταραγμένες θάλασσες, Εκδόσεις Ποιότητα, 2001, σελ.578.

224 Άλκης Κούρκουλας, Ίμια προσέγγιση του τουρκικού παράγοντα, Σιδέρης, 1998, σελ. 43.

225 Κώστας Σημίτης, Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα, 1996-2004, Εκδόσεις Πόλις, σελ. 59.

226 Χρήστος Λυμπέρης, Πορεία σε ταραγμένες θάλασσες, Εκδόσεις Ποιότητα, 2001, σελ.583.

3.4.3.4 Η διεθνής νομιμοποίηση

Όπως προκύπτει από την εξέλιξη της κρίσης των Ιμίων και κυρίως εκ του αποτελέσματός της, η Ελλάδα δεν πέτυχε στο σχεδιασμό και κατ' επέκταση στην εφαρμογή μιας υψηλής στρατηγικής που θα απολάμβανε της ευνοϊκής μεταχείρισης της διεθνούς κοινής γνώμης. Αυτό οφείλεται στους εξής σημαντικούς λόγους : α) δεν κατάφερε να πείσει για το δίκαιο των θέσεών της τους Αμερικανούς αξιωματούχους που μεσολάβησαν για να αποκλιμακώσουν την κρίση, β) δεν προσπάθησε να αφυπνίσει την ΕΕ προς την κατεύθυνση λήψης των απαιτούμενων ενεργειών προάσπισης ενός Κ-Μ, του οποίου οι θέσεις ήταν σύμφωνες με τις θεμελιώδεις αρχές του διεθνούς δικαίου και εναρμονίζονταν πλήρως με τις ισχύουσες Συμφωνίες Ελλάδας - Ιταλίας - Τουρκίας, γ) μετέτρεψε ακούσια το αμυντικό - αποτρεπτικό της δόγμα σε επιθετικό - εξαναγκαστικό, όταν, χωρίς να υπάρχει ιδιαίτερος λόγος, επτά ημέρες μετά τη διακοίνωση του ΥΠΕΞ, έθεσε σε εφαρμογή αυξημένα στρατιωτικά μέτρα στην περιοχή των Ιμίων, δ) δεν εφάρμοσε ενιαίες πολιτικές στη διαχείριση της κρίσης, καθώς από τη μια το ΥΠΕΞ προσπαθούσε διπλωματικά να αποκλιμακώσει την κρίση, από την άλλη το ΥΠΕΘΑ διέταζε τον απόπλου του στόλου, με αποτέλεσμα να στερηθεί την εικόνα της αξιόπιστης και φερέγγυας χώρας, καθώς άλλα έλεγε και άλλα έκανε.

Αντίθετα η Τουρκία κατάφερε να δώσει την εντύπωση ότι αναμενόταν επιθετική ενέργεια σε βάρος της, γεγονός που ενισχύθηκε με την έπαρση της ελληνικής σημαίας στη βραχονησίδα. Χρησιμοποιώντας αποτελεσματικά την ενέργεια αυτή, μαζί με το επιχείρημα ότι η Ελλάδα επεδίωκε να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα 12 νμ, επιχείρησε να νομιμοποιήσει στη διεθνή κοινή γνώμη την κατάληψη της δεύτερης βραχονησίδας, στη βάση ότι η μερική ή ολική επιθετική ενέργεια των ΕΔ αυξάνει το κίνητρο του αντιπάλου να προχωρήσει σε προληπτική επίθεση.²²⁷

Όπως αναλύθηκε στο 1^ο Κεφάλαιο για την εξασφάλιση της διεθνούς νομιμοποίησης δεν αρκεί μόνο η σύμπλευση με το διεθνές δίκαιο και τις διεθνείς επικρατούσες αξίες. Αλληλένδετα στοιχεία είναι το κύρος, η αξιοπιστία καθώς και η εικόνα του κράτους στο διεθνές σύστημα. Την περίοδο της κρίσης των Ιμίων, η Ελλάδα προερχόταν από μια περίοδο (1992-1995) εθνικιστικής – μαξιμαλιστικής αντίδρασης σε βάρος της πΓΔΜ, η οποία είχε αμαυρώσει την εικόνα της διεθνώς, επηρεάζοντας αρνητικά τη διεθνή κοινή γνώμη με αποτέλεσμα να μην καταφέρει να νομιμοποιήσει τη στρατηγική της διεθνώς.

227 Παναγιώτης Μαυρίδης & Ευστάθιος Φακιάλας, Ελλάδα και Τουρκία μετά του τέλος του ψυχρού πολέμου, Η περίπτωση των Ιμίων, Εκδόσεις Σιδέρη, 1999, σελ.153.

3.4.3.5 Η διπλωματία

Στην κρίση των Ιμίων δυστυχώς η διπλωματία δεν λειτούργησε υπέρ της επίτευξης των στόχων της ελληνικής υψηλής στρατηγικής, δεδομένου ότι το αποτέλεσμα της κρίσης ήταν η καθιέρωση από τουρκικής πλευράς της καινοφανούς θεωρίας των «γκρίζων ζωνών», με σκοπό την «επανερμηνεία» των διεθνών Συνθηκών και την αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας σε μία σειρά νήσων, νησίδων και βραχονησίδων στο Αιγαίο.

Το σημαντικό πρόβλημα της διπλωματίας ήταν ότι δεν παρουσίαζε κυρίως συνέχεια και συνοχή καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι δεν υπήρχε μια ενιαία Αρχή, μέσω της οποίας θα λαμβάνονταν αποφάσεις που θα κινούνταν προς την ίδια κατεύθυνση. Χρονικά, τα προβλήματα που εντοπίστηκαν στη λειτουργία της διπλωματίας επικεντρώνονται: α) στην καθυστέρηση έκδοσης ρηματικής διακοίνωσης του ΥΠΕΞ ως ανταπάντηση στην τουρκική διακοίνωση, β) στην πρόταση του ΥΠΕΞ προς το ΥΠΕΘΑ για ενεργοποίηση αυξημένων στρατιωτικών μέτρων στην περιοχή των Ιμίων εν αγνοία του Πρωθυπουργού,²²⁸ γ) στην έλλειψη άμεσου διπλωματικού διαβήματος στους διεθνείς οργανισμούς που ανήκει η Ελλάδα (ΟΗΕ, NATO, ΕΕ) και την πλήρη ενημέρωσή τους για τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας επί των Ιμίων²²⁹, δ) στη μη χρήση σημαντικών διπλωματικών – διαπραγματευτικών «όπλων», όπως η αναθεώρηση της ελληνικής στάσης σχετικά, αφενός με τη χορήγηση χρηματοδοτικών πακέτων από την ΕΕ στην Τουρκία, στο πλαίσιο Τελωνιακής Ένωσης, αφετέρου με την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας, ε) στη μη «διπλωματική εκμετάλλευση» της θέσης της Ιταλίας, η οποία την περίοδο της κρίσης ασκούσε την Προεδρεία της ΕΕ και φυσικά γνώριζε το ιδιοκτησιακό καθεστώς των Ιμίων και τις νομικές διαδικασίες της ιταλοτουρκικής Συμφωνίας του 1932, στ) στη μη σαφή ενημέρωση του συνόλου της διεθνούς κοινότητας επί του προβλήματος, καθώς, όπως προκύπτει από δηλώσεις του ΥΠΕΞ στη Βουλή, όλες οι χώρες τις οποίες ενημέρωσε η Αθήνα²³⁰ εξέφρασαν την ίδια παρότρυνση : «*Διαπραγματευτείτε με τους Τούρκους για να βρείτε μια λύση*»,²³¹ γεγονός που καταδεικνύει άγνοια επί των νομικών διαστάσεων του θέματος. Η άποψη αυτή ενισχύεται και από το ότι σε μεταγενέστερο της κρίσης χρόνο, διάφορες χώρες της

228 Κώστας Σημίτης, Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα, 1996-2004, Εκδόσεις Πόλις, σελ. 59.

229 Ο Πρόεδρος για παράδειγμα των Ηνωμένων Πολιτειών σε τηλεφωνική επικοινωνία με τον Έλληνα Πρωθυπουργό στις 30 Ιανουαρίου 1996, σχετικά με τη διευθέτηση της κρίσης, δεν γνώριζε τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας επί των Ιμίων, στο Κώστας Σημίτης, Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα, 1996-2004, Εκδόσεις Πόλις, σελ. 63.

230 Η ενημέρωση έγινε τις πρώτες πρωινές ώρες της ημέρας της κρίσης, λίγο πριν ή και κατά τη διάρκεια της κατάληψης της δεύτερης βραχονησίδα από τους τούρκους καταδρομείς, στο Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα του Κώστα Σημίτη, σελ. 66.

231 Πρακτικά της Βουλής, Η' Περίοδος, Σύνοδος Γ' Συνεδρίαση, Τετάρτη 31 Ιανουαρίου 1996.

ΕΕ και οι Ηνωμένες Πολιτείες μετά από επισκέψεις και ενημέρωση του Έλληνα Πρωθυπουργού παραδέχτηκαν το δίκαιο των ελληνικών θέσεων.

3.4.4 Εξωγενείς παράγοντες που επηρέασαν τη διαχείριση της κρίσης

Σημαντική ήταν η διαμεσολάβηση των Ηνωμένων Πολιτειών στη διαχείριση της κρίσης με κατεύθυνση την αποκλιμάκωσή της. Οι αξιωματούχοι της Αμερικής που ενεπλάκησαν στην αποκλιμάκωση της ελληνοτουρκικής κρίσης δεν λειτούργησαν στη βάση των κανόνων του διεθνούς δικαίου, δηλαδή δεν επικεντρώθηκαν στο ποια εκ των δυο πλευρών έχει το δίκαιο με το μέρος της. Προσπάθησαν να αποκλιμακώσουν την κρίση, όμως η όλη διαδικασία εκ του αποτελέσματος ευνόησε την Τουρκία. Η αμερικανική στάση υπέρ της Τουρκίας μπορεί να δικαιολογηθεί κυρίως λόγω : α) της γεωπολιτικής σημασίας της Τουρκίας, που χαρακτηρίζεται ως «κράτος πρώτης γραμμής» κοντά στο επίκεντρο των εξελίξεων σχεδόν σε κάθε σημαντικό ζήτημα για τις Ηνωμένες Πολιτείες στην Ευρασιατική ήπειρο,²³² β) της σύγκλισης των τουρκικών συμφερόντων με τα αμερικάνικα, που είναι ανεξάρτητα από τις ελληνοτουρκικές διαφορές και γ) της διαφοράς ισχύος μεταξύ Ελλάδας - Τουρκίας σε συνδυασμό με τη δυνατότητα της Τουρκίας να καλύψει τις οποίες αμερικανικές απαιτήσεις στην εγγύς περιοχή όταν απαιτηθεί.

Από την άλλη πλευρά η ΕΕ δεν συμμετείχε καθόλου στη διαδικασία αποκλιμάκωσης της κρίσης. Η απουσία έγινε ακόμη πιο αισθητή λαμβανομένου υπόψη ότι το 1993 με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ θεσπίστηκε η νέα δομή της ΕΕ στη βάση των τριών πυλώνων, ένας εκ των οποίων αφορούσε την ΚΕΠΠΑ. Η ΚΕΠΠΑ στόχευε στον καθορισμό μιας κοινής αμυντικής πολιτικής στο μέλλον, η οποία θα μπορούσε εν ευθέτω χρόνω να οδηγήσει σε μια κοινή άμυνα των Κ – Μ της Ένωσης, που όμως όπως αποδείχτηκε στην περίπτωση της ελληνοτουρκικής κρίσης των Ιμίων ήταν ανύπαρκτη. Κατά τη διάρκεια της κρίσης η ΕΕ δυστυχώς δεν προέβη στην ενεργοποίηση οποιασδήποτε διπλωματικής κινητικότητας προς αποκλιμάκωση της κρίσης, στο πλαίσιο των φιλελεύθερων και δημοκρατικών αρχών, από τις οποίες διέπεται το ευρωπαϊκό δίκαιο και στηρίζεται το ευρωπαϊκό οικοδόμημα. Επίσης, η Ιταλία δεν προχώρησε σε καμία διπλωματική πρωτοβουλία υπό την ιδιότητα, αφενός της χώρας που ασκούσε την Προεδρεία της ΕΕ, αφετέρου του ενός εκ των συμβαλλόμενων μερών που είχε υπογράψει μαζί με την Τουρκία και Ελλάδα τις Συμφωνίες του 1932 και 1947 αντίστοιχα, οι οποίες είχαν άμεση σχέση με την κρίση.

232 Richard Holbrook, Ian Lesser, *Beyond bridge or barrier, Turkey's evolving security relations with the west*, Washington 2000, σελ.207.

Πέραν των ανωτέρω, η αρνητική επίδραση του «*συστημικού*» παράγοντα στην εξέλιξη της ελληνοτουρκικής κρίσης ουσιαστικά οφείλεται στην έλλειψη ποιοτικής διάρθρωσης της ελληνικής υψηλής πολιτικής και δη των διαστάσεων της διπλωματίας, της διεθνούς νομιμοποίησης και της εσωτερικής πολιτικής.

3.3.5 Η αξιολόγηση της ελληνικής υψηλής στρατηγικής

Η αξιολόγηση της ελληνικής υψηλής στρατηγικής στην κρίση των Ιμίων θα επικεντρωθεί στην εξέταση των σχετικών κριτηρίων αξιολόγησης, όπως αυτά αναλύθηκαν στο 1^ο Κεφάλαιο της παρούσας εργασίας.

3.3.5.1 Η καταλληλότητα

Αναμφίβολα η υψηλή στρατηγική της Ελλάδας δεν πληρούσε το κριτήριο της καταλληλότητας. Ήταν ασυνεχής, ανακόλουθη και ασύμβατη με το διεθνές περιβάλλον. Κατ' αρχάς, χωρίς να υπάρχει ίχνος απειλής χρήσης στρατιωτικής βίας από τη Τουρκία στη βάση αναθεώρησης του *status quo*, η Ελλάδα προχώρησε στην αύξηση των στρατιωτικών μέτρων στην περιοχή των Ιμίων, καθώς και στην τοποθέτηση καταδρομών στη μια εκ των δυο βραχονησίδων, αγνοώντας δυο σημαντικά ζητήματα. Πρώτον, ότι μ' αυτόν τον τρόπο αντί αποτρεπτικής στρατηγικής εφαρμόζε εξαναγκαστική στρατηγική και δεύτερον σε περίπτωση γενικευμένης σύρραξης δεν θα μπορούσε να ανταγωνιστεί με ίσους όρους την Τουρκία σε στρατιωτική ισχύ. Έπρεπε να περιμένει την κλιμάκωση της κρίσης από την Τουρκία, οπότε με ενέργειες απειλής χαμηλής έντασης βίας, των οποίων το μέγιστο όριο αντίδρασης θα κυμαινόταν στη βάση περιορισμένων επεισοδίων, θα μετακύλυε την ανάληψη της ευθύνης για έναρξη γενικευμένου πολέμου στην Τουρκία. Η στρατηγική αυτή ταυτιζόταν με την πρόθεση των Ηνωμένων Πολιτειών περί απόδοσης ευθυνών στη χώρα που θα έκανε πρώτη επίθεση.

Πλέον των ανωτέρω, η Ελλάδα δεν επέλεξε μια ανταγωνιστική στρατηγική στη βάση χρησιμοποίησης των πλεονεκτημάτων της σε βάρος των αδυναμιών της Τουρκίας. Αγνόησε τη διπλωματική ισχύ που απέρρευε από τη συμμετοχή της στην ΕΕ, μέσω της οποίας θα μπορούσε να διαχειριστεί την κρίση χωρίς την απειλή χρήσης στρατιωτικών μέσων, αλλά με την απειλή αναθεώρησης της στάσης της αφενός στο ζήτημα χρηματοδότησης της Τουρκίας, στο πλαίσιο της Τελωνιακής Ένωσης, αφετέρου στην υλοποίηση του διακαή πόθου της Τουρκίας να ενταχθεί στη ΕΕ. Αγνόησε τη σπουδαιότητα προσέγγισης χωρών, οι οποίες θα μπορούσαν εξ' αρχής να συμβάλλουν στην αποκλιμάκωση της κρίσης με θετικές

προοπτικές για την Ελλάδα. Η Ιταλία, όπως προαναφέρθηκε, θα μπορούσε να βοηθήσει λόγω του διπλού της ρόλου. Επιπλέον, οι Ηνωμένες Πολιτείες θα μπορούσαν να βοηθήσουν, δεδομένης της σημαντικής επιρροής που ασκούσαν στην Τουρκία, υπό την προϋπόθεση η Ελλάδα να απευθυνόταν εξ' αρχής σ' αυτές, εξηγώντας πλήρως τη νομική διάσταση του θέματος, επικεντρώνοντας στη σύγκλιση συμφερόντων αναφορικά με την αναγκαιότητα σταθερότητας στην περιοχή.

Παράλληλα, χωρίς την ενεργοποίηση μιας έγκαιρης διπλωματικής στρατηγικής, τόσο στη διεθνή κοινότητα, όσο και στους διεθνείς οργανισμούς ΟΗΕ, ΕΕ, NATO και με μια αδικαιολόγητη επιθετική στρατιωτική στρατηγική, η Ελλάδα κατάφερε το διάστημα της κρίσης να στερηθεί και τα οφέλη της διεθνούς νομιμοποίησης, που ούτως ή άλλως βάσει διεθνούς δικαίου δικαιούτο, γεγονός που ενδεχομένως να απέτρεπε την Τουρκία από οποιαδήποτε προκλητική ενέργεια σε βάρος της.

Αξίζει επιπλέον να σημειωθεί ότι η Ελλάδα στερείτο σημαντικών χαρακτηριστικών όπως έγκαιρης διάγνωσης, πολιτικό-στρατιωτικής διορατικότητας και προβλεψιμότητας των κινήσεων του αντιπάλου. Οι αδυναμίες αυτές οδήγησαν στην κατάληψη της δεύτερης βραχονησίδας από τους Τούρκους και στην έλλειψη αντί-μέτρων όταν η κατάληψη πιστοποιήθηκε και επισήμως.

3.3.5.2 Εσωτερική συνοχή

Η ανακολουθία και η έλλειψη ταύτισης διπλωματίας και στρατιωτικής στρατηγικής καταδεικνύει το σημαντικό πρόβλημα έλλειψης εσωτερικής συνοχής που παρουσίαζε η Ελλάδα. Η μεν διπλωματία στόχευε στην αποκλιμάκωση της κρίσης, η δε στρατιωτική στρατηγική στη δημιουργία του διλήμματος ειρήνη ή πόλεμος, χωρίς να διαφαίνονται στον ορίζοντα σημάδια τουρκικής στρατιωτικής απειλής.

Επιπλέον, υπήρχε σημαντικό πρόβλημα στη συνεργασία πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, αλλά και στο εσωτερικό τους υπήρχε δυσχέρεια συντονισμού και διακλαδικότητας.

3.3.5.3 Η αποδοτικότητα

Η ανάλυση της αναλογίας κόστους – οφέλους επί των αποτελεσμάτων της κρίσης των Ιμίων καταδεικνύει την αναποτελεσματικότητα της επιλεχθείσας ελληνικής στρατηγικής. Η κρίση αυτή θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως παίγνιο μηδενικού αθροίσματος. Μπορεί σε οικονομικά μεγέθη το κόστος να παρέμεινε σε χαμηλά επίπεδα προφανώς λόγω αποτροπής της σύγκρουσης, όμως σε αντίθεση με τη συμφωνία που επετεύχθη στη βάση του *status quo ante*, η καινοφανής θεωρία

των «γκρίζων ζωνών» αποτέλεσε ένα νέο διαπραγματευτικό όπλο για την Τουρκία. Σε εφαρμογή της θεωρίας αυτής οι τουρκικές ακταιωροί συνεχίζουν να παραβιάζουν τα ελληνικά χωρικά ύδατα, ενώ οι Κυβερνήτες τους αρνούνται να συμμορφωθούν με τις υποδείξεις του ελληνικού Λιμενικού Σώματος και να αποχωρήσουν από την περιοχή, την οποία επιμόνως χαρακτηρίζουν ως «τουρκική επικράτεια».

3.3.5.4 Ο συσχετισμός ικανοτήτων και στόχων

Η επιλογή οποιασδήποτε στρατηγικής πρέπει να στηρίζεται σε επαρκή και κατάλληλα μέσα, ειδάλλως οδηγεί σε υπερεξάπλωση, δηλαδή σε μη επιτυχή σύζευξη των τιθέμενων σκοπών με τα διαθέσιμα μέσα. Παρομοίως, η επιλογή επιθετικής στρατηγικής από ένα κράτος που δεν μπορεί να υποστηρίξει μια ενδεχόμενη γενικευμένη σύρραξη θα οδηγήσει σε συνθηκολόγηση με δυσμενείς όρους.

Την περίοδο της κρίσης των Ιμίων το στρατιωτικό οπλοστάσιο της Τουρκίας ήταν καλύτερο από εκείνο της Ελλάδας. Μπορεί η Ελλάδα να διέθετε τακτικό πλεονέκτημα τη στιγμή της κορύφωσης της κρίσης, όμως αφενός αυτό ήταν σε τοπικό επίπεδο, αφετέρου δεν ήταν δυνατόν να προβλεφθεί με ακρίβεια τι θα συνέβαινε τη δεύτερη ή τρίτη ημέρα της σύγκρουσης. Επίσης, δεν ήταν δυνατόν να προβλεφθεί εάν το σύνολο των ελληνικών ΕΔ μπορούσε να υπερκεράσει την ποιοτική και ποσοτική ανωτερότητα των οπλικών συστημάτων της Τουρκίας, καθώς η μέγιστη ετοιμότητα ή το πρώτο χτύπημα προσδίδουν πλεονέκτημα κατά την έναρξη της σύγκρουσης, όμως δεν είναι ικανά από μόνα τους να παρέξουν συνέχεια και διάρκεια και να οδηγήσουν στη νίκη. Σχετικό παράδειγμα που αποδεικνύει την παραπάνω διαπίστωση αποτελεί η εγκατάλειψη του ελληνικού επιχειρησιακού σχεδίου επανάκτησης της δεύτερης βραχονησίδας, μετά την κατάληψη της από Τούρκους καταδρομείς, αφενός λόγω ελλείψεων σε κατάλληλα μέσα,²³³ αφετέρου λόγω αδυναμίας εφαρμογής εναλλακτικών επιχειρησιακών επιλογών. Επομένως με τη λήψη αυξανόμενων στρατιωτικών μέτρων, η Ελλάδα ακούσια μετέτρεψε τη στρατηγική της αποτροπής σε εξαναγκασμό, χωρίς να είναι ικανή να υποστηρίξει τη στρατηγική αυτή σε περίπτωση απόκρισης της Τουρκίας.

3.3.5.5 Αντοχή σε σφάλματα

Η υψηλή στρατηγική της Ελλάδας δεν ξεπέρασε τα σφάλματα ου έγιναν κατά τη διάρκεια της διαχείρισης της κρίσης των Ιμίων. Ως μη αναστρέψιμα σφάλματα θεωρούνται : α) η κλιμάκωση της κρίσης, β) η ανακολουθία διπλωματικής

²³³ Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα, οι ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις δεν διέθεταν σε ετοιμότητα 45 λεπτών άγημα ειδικών δυνάμεων ικανού αριθμού, προς επανάκτηση της δεύτερης βραχονησίδας. Αυτό πιστοποιείται τόσο από το βιβλίο του Πρωθυπουργού της περιόδου εκείνης, όσο και από το βιβλίο του Α/ΓΕΕΘΑ.

και στρατιωτικής στρατηγικής, γ) η έλλειψη εναλλακτικών επιχειρησιακών σχεδίων ικανών να αντιμετωπίσουν την τουρκική επιθετικότητα, στη βάση της περιορισμένης και όχι γενικευμένης σύγκρουσης, και δ) η μη αποτελεσματική διπλωματία. Εκτιμάται ότι τα σφάλματα αυτά δεν μπορεί να χαρακτηριστούν ως πρόσκαιρα, συγκυριακά, ή άμεσα επιλύσιμα, λόγω της σοβαρότητάς τους και της μακροπρόθεσμης προετοιμασίας κατάλληλης υψηλής στρατηγικής που απαιτείται για την αποφυγή τους σε περίοδο κρίσεων. Για παράδειγμα η έλλειψη εναλλακτικών σχεδίων είναι ένα σφάλμα που δύσκολα μπορεί να επιλυθεί την ώρα της κορύφωσης της κρίσης. Πρέπει να υπάρχουν έτοιμα σχέδια μέτρων ή αντίμετρων για κάθε ενδεχόμενη απάντηση ή ανταπάντηση του αντιπάλου και να εκκρεμεί μόνο η εφαρμογή τους σε τακτικό επίπεδο.

3.3.6 Μερικά Συμπεράσματα της κρίσης των Ιμίων

Η ανάλυση των κριτηρίων αξιολόγησης της ελληνικής υψηλής στρατηγικής στην κρίση των Ιμίων δεν αφήνει περιθώρια για θετικά σχόλια. Και τα πέντε κριτήρια καταδεικνύουν την έλλειψη αποτελεσματικής στρατηγικής για την αντιμετώπιση της κρίσης. Όσον αφορά στο αποτέλεσμα της επαναφοράς του καθεστώτος της βραχονησίδας στο *status quo ante* θα μπορούσε να θεωρηθεί επιτυχημένο εάν δεν συνοδευόταν από την εμφάνιση της θεωρίας των «γκρίζων ζωνών», η οποία εκτιμάται ως ένα ακόμη διαπραγματευτικό όπλο της Τουρκίας, που ενδεχομένως να χρησιμοποιηθεί μελλοντικά με σκοπό την επίτευξη συμφωνιών τύπου «πακέτο». Ωστόσο, πέραν των «γκρίζων ζωνών», η Ελλάδα φαίνεται να δεσμεύτηκε για τη μη επέκταση των χωρικών της υδάτων στα 12 νμ.²³⁴ Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα και αδυναμίες των δυο πλευρών παρατίθενται στον ακόλουθο πίνακα, ενώ στο *Παράρτημα ΣΤ* παρατίθεται το παίγνιο που έπρεπε να σχεδιάσει η Ελλάδα στην κρίση των Ιμίων.

Ελλάδα Πλεονεκτήματα	Τουρκία Πλεονεκτήματα
<ul style="list-style-type: none"> • Ταύτιση θέσεων με Διεθνές Δίκαιο²³⁵ - <i>μακροπρόθεσμα</i> • Ετοιμότητα στρατιωτικών δυνάμεων και τοπική υπεροχή – <i>βραχυπρόθεσμα</i> • Καλές σχέσεις με ΕΕ 	<ul style="list-style-type: none"> • Ανώτερη στρατιωτική ισχύς από Ελλάδα • Καλές σχέσεις με ΗΠΑ • Συνεργασία πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας • Επιτυχής ανάπτυξη και εκτέλεση επιχειρησιακών σχεδίων • Διεθνής νομιμοποίηση • Καλύτερη οικονομία από Ελλάδα

²³⁴ Δηλώσεις του βοηθού του αμερικανού Υπουργού Εξωτερικών στο Αθανάσιος Έλλης & Μιχάλης Ιγνατίου, Ίμια: Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των Αμερικανών, σελ.185.

²³⁵ Αξίζει να αναφερθεί η θέση του Π. Κονδύλη, όπως διατυπώνεται στο Επίμετρο της Θεωρίας Πολέμου: «Τα “δίκαια” της Ελλάδας δεν εντυπωσιάζουν κανέναν, όσο πίσω τους βρίσκεται ένας παρίας με διαρκώς απλωμένο χέρι, κάποιος που ζει με δάνεια, επιδοτήσεις και “προγράμματα στήριξης”».

Αδυναμίες	Αδυναμίες
<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη συνοχής πολιτικού συστήματος • Ανακολουθία διπλωματικών-στρατιωτικών ενεργειών • Κατώτερη στρατιωτική ισχύς από Τουρκία • Άστοχη & ελλιπής ανάπτυξη επιχειρησιακών σχεδίων • Έλλειψη πληροφοριών, προβλήματα στη διανομή τους • Αδύναμες σχέσεις με ΗΠΑ • Έλλειψη διεθνούς νομιμοποίησης • Περιορισμένοι οικονομικοί πόροι 	<ul style="list-style-type: none"> • Αδύναμες σχέσεις με ΕΕ • Αστάθεια πολιτικού συστήματος – <i>μακροπρόθεσμα</i> • Έλλειψη ταύτισης θέσεων με Διεθνές Δίκαιο-<i>μακροπρόθεσμα</i> • Έλλειψη στρατιωτικής τοπικής υπεροχής-<i>βραχυπρόθεσμα</i>

Πίνακας 3.6
Συγκριτικά πλεονεκτήματα -αδυναμίες Ελλάδας - Τουρκίας

3.5 Γενικά συμπεράσματα

Το γενικό συμπέρασμα που προκύπτει μετά την ανάλυση της σημερινής ελληνικής υψηλής στρατηγικής και της στρατηγικής που εφαρμόστηκε στην κρίση των Ιμίων δεν είναι θετικό. Σημειώνεται δε, ότι μετά την κρίση των Ιμίων ακολούθησαν η Συμφωνία της Μαδρίτης, η υπόθεση Οτσαλάν, η αναδίπλωση με τους S-300, το νέο δόγμα του NATO, η ακύρωση της συμφωνίας για την κατασκευή του πετρελαιοαγωγού «Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη», γεγονότα που επιβεβαιώνουν την έλλειψη αποτελεσματικής ελληνικής στρατηγικής.

Με δεδομένη τη συνέχιση της αναθεωρητικής πρακτικής της Τουρκίας, η σχεδίαση ελληνικής στρατηγικής που θα εγγυάται τα εθνικά συμφέροντα, θα διασφαλίζει την εθνική κυριαρχία και θα προστατεύει την εδαφική ακεραιότητα είναι επιτακτικότερη από ποτέ. Μεγάλη βαρύτητα πρέπει να δοθεί στο γεγονός ότι το τουρκικό τρίπτυχο οικονομία – οπτικά συστήματα – τεχνολογία βρίσκεται σε ανοδική πορεία και σύμφωνα με τις τρέχουσες προοπτικές το χρονικό διάστημα 2015-2020 η τουρκική στρατιωτική ισχύς θα υπερβεί σε μεγάλο βαθμό την ελληνική, τόσο σε ποσοτικό όσο και ποιοτικό επίπεδο. Η κρίση των Ιμίων αποτελεί παράδειγμα προς αποφυγή της εφαρμοζόμενης ελληνικής υψηλής στρατηγικής. Παράλληλα, αποτελεί παράδειγμα του τρόπου σχεδίασης, ανάπτυξης και εκτέλεσης της τουρκικής υψηλής στρατηγικής, καθώς και πρότυπο «*σχεδίου αφορμής*» για την έναρξη νέων ελληνοτουρκικών κρίσεων.

Επιπρόσθετα, οι αλυτρωτικές διεκδικήσεις της Αλβανίας και της πΓΔΜ πρέπει να προβληματίσουν την Ελλάδα, καθώς μπορεί επί του παρόντος τα μέσα που διαθέτουν οι χώρες αυτές να μην σχετίζονται με τους τιθεμένους σκοπούς τους, όμως σε

περίπτωση υπερκερασμού των εν λόγω περιορισμών κατά τη διάρκεια του 21^{ου} αιώνα, όλα τα σενάρια είναι πιθανά.

Πλέον των ανωτέρω, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και η έξαρση των ασύμμετρων απειλών σε παγκόσμιο επίπεδο, η αντιμετώπιση των οποίων, ακριβώς λόγω ασυμμετρίας, είναι πολύ δύσκολη. Η Ελλάδα πρέπει να συμπεριλάβει στη στρατηγική της σχετικούς τρόπους αντιμετώπισης των ασύμμετρων απειλών, μέσω των οποίων θα προλαμβάνεται η εκδήλωσή τους ή σε αντίθετη περίπτωση οι προκύπτουσες απώλειες θα είναι οι ελάχιστες δυνατές.

Ο μοναδικός τρόπος αντιμετώπισης με επιτυχία των προκλήσεων του 21^{ου} αιώνα είναι ο σχεδιασμός μιας νέας αποτελεσματικής υψηλής στρατηγικής, όπως αυτή αναλύεται στο επόμενο κεφάλαιο. Μιας στρατηγικής που θα εδραιώνει την αξιοπιστία, θα καταδεικνύει τη θέληση και θα προβάλλει το κύρος της Ελλάδας, τόσο στο διεθνές περιβάλλον, όσο και στο περιφερειακό υποσύστημά της.

Κεφάλαιο 4

Πρόταση για μια Νέα Ελληνική Υψηλή Στρατηγική

4.1 Ανάγκη για χάραξη νέας υψηλής στρατηγικής

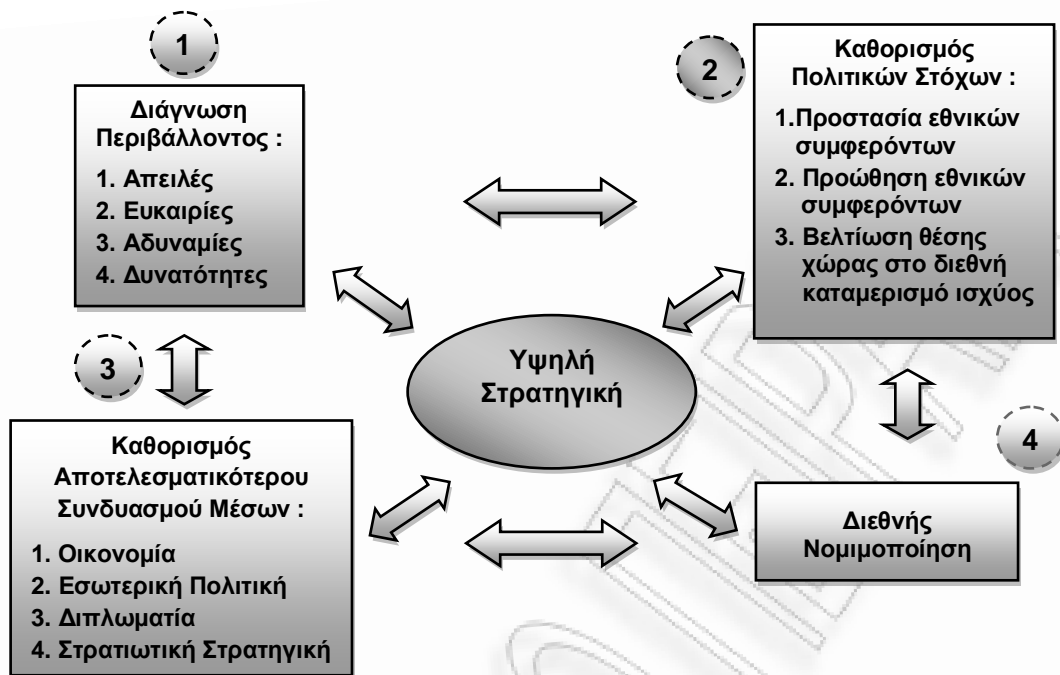
Η Ελλάδα δεν μπορεί να πορεύεται σαν να μην έχει αλλάξει τίποτα γύρω της, πιστεύοντας ότι θερμά επεισόδια, όπως η κρίση των Ιμίων, δεν είναι δυνατόν να επαναληφθούν, στη βάση της λογικής ότι τα δημοκρατικά κράτη δεν πολεμούν μεταξύ τους. Επειδή πολλά άλλαξαν και αλλάζουν συνεχώς, η Ελλάδα οφείλει να εντοπίζει συνεχώς τις διαμορφούμενες αλλαγές του διεθνούς περιβάλλοντος και ιδιαίτερα του περιφερειακού υποσυστήματός της, απατώντας όποτε απαιτείται στις νέο-οθωμανικές αξιώσεις και τις αλβανό-σκοπιανές ψευδο-αλυτρωτικές διεκδικήσεις. Οφείλει να προβαίνει σε έγκαιρη διάγνωση των αναδυόμενων ευκαιριών και κινδύνων, να ενισχύει τις δυνάμεις της και ταυτόχρονα να ελαχιστοποιεί τις αδυναμίες της.

Σήμερα, ίσως περισσότερο από κάθε άλλη φορά, καθίσταται επιτακτική η σχεδίαση μιας νέας υψηλής στρατηγικής που θα αποτελεί αντικείμενο συνεχούς επεξεργασίας, ούτως ώστε να λαμβάνει υπόψη και να ενσωματώνει τις διάφορες εξελίξεις. Μέσω της στρατηγικής αυτής η Ελλάδα θα μπορέσει να αντιμετωπίσει με επιτυχία όλες οι πραγματικές και δυνητικές απειλές του 21^{ου} αιώνα. Για το λόγο αυτό απαιτούνται άμεσα διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στις διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής.

4.2 Ο σχεδιασμός της νέας υψηλής στρατηγικής

Όπως αναλύθηκε στο *1ο Κεφάλαιο* ο σχεδιασμός της υψηλής στρατηγικής απαιτεί την εξέταση τεσσάρων βασικών παραγόντων: α) τη διάγνωση του διεθνούς περιβάλλοντος, β) τον καθορισμό πολιτικών στόχων βάσει των διαθέσιμων μέσων, γ) τον καθορισμό αποτελεσματικότερου συνδυασμού μέσων για την προώθηση ιεραρχημένων πολιτικών στόχων και δ) την προσεκτική διαμόρφωση της εικόνας της υψηλής στρατηγικής στο εσωτερικό και εξωτερικό.

Στο ακόλουθο *Σχήμα 4.1* αποτυπώνεται ο σχεδιασμός της υψηλής στρατηγικής, συμπεριλαμβανομένων των διαστάσεών εκείνων που πρέπει να μεταρρυθμιστούν, προκειμένου ως ενιαίο σύνολο να μπορούν να αντιμετωπίσουν επιτυχώς υφιστάμενες και αναδυόμενες προκλήσεις.

Σχήμα 4.1
Ο σχεδιασμός της υψηλής στρατηγικής

4.2.1 Η διάγνωση του διεθνούς περιβάλλοντος

Τα δίπολα διάγνωσης του διεθνούς περιβάλλοντος, αδυναμίες - πλεονεκτήματα και απειλές - ευκαιρίες εξετάστηκαν αναλυτικά στο 2^ο και 3^ο Κεφάλαιο της παρούσας εργασίας και παρατίθενται συγκεντρωτικά στον ακόλουθο πίνακα.

Ελλάδα

Πλεονεκτήματα – Strengths	Αδυναμίες - Weakness
<ul style="list-style-type: none"> • Γεωπολιτική θέση (Ασία-Ευρώπη-Αφρική)-επικοινωνιακός κόμβος • Έλεγχος θαλασσίων γραμμών επικοινωνίας μέσω Αιγαίου Πελάγους • Ζωτικός σύνδεσμος περιοχής Βαλκανίων με Μαύρη Θάλασσα και Ανατολικής Μεσογείου με Ευρώπη • Μέλος ΕΕ, ΝΑΤΟ, ΟΟΣΑ 	<ul style="list-style-type: none"> • Γεωγραφική σύνθεση επικράτειας • Οικονομία • Εσωτερική πολιτική • Στασιμότητα διπλωματίας • Στρατιωτική στρατηγική • Σχέσεις με ΗΠΑ
Απειλές – Threats	Ευκαιρίες – Opportunities
<ul style="list-style-type: none"> • Αναθεωρητικές αξιώσεις Τουρκίας • Πολιτική, οικονομική και διπλωματική διείσδυση Τουρκίας σε Ν/Α Ευρώπη • Αλυτρωτικές διεκδικήσεις Αλβανίας και πΓΔΜ • Ασύμμετρες απειλές • Ρευστότητα και αποσταθεροποίηση περιοχών βορείων συνόρων 	<ul style="list-style-type: none"> • Σταθεροποιητικός παράγοντας στην περιοχή των Βαλκανίων • Δυνατότητα συμμετοχής σε ενεργειακά δίκτυα • Ζωτικός σύνδεσμος ΕΕ με αναδυόμενες αγορές

Πίνακας 4.1
Πλεονεκτήματα-Αδυναμίες, Ευκαιρίες-Κίνδυνοι Ελλάδας

Είναι αυτονόητο ότι η σχεδίαση αποτελεσματικής υψηλής στρατηγικής προϋποθέτει: α) την πλήρη αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων της Ελλάδας, β) την άμεση εκμετάλλευση των αναφυόμενων ευκαιριών και γ) την αποτελεσματική αντιμετώπιση απειλών και αδυναμιών. Η πλήρωση των προϋποθέσεων αυτών αναλύεται στις επόμενες ενότητες.

4.2.2 Ο καθορισμός στόχων

Οι στόχοι της ελληνικής υψηλής στρατηγικής αναφέρθηκαν αναλυτικά στο 3^ο Κεφάλαιο. Οι στόχοι αυτοί συνοπτικά επικεντρώνονται στο τρίπτυχο προάσπιση εθνικής ασφάλειας – προώθηση εθνικών συμφερόντων – βελτίωση της θέσης της χώρας στο διεθνή καταμερισμό ισχύος. Σχηματικά, θα μπορούσαν να αποτυπωθούν ως κορυφές ενός ισόπλευρου τριγώνου, σύμφωνα με το ακόλουθο σχήμα.

Η προσπάθεια υλοποίησης των στόχων αυτών πρέπει να γίνεται στο πλαίσιο ειρηνικών και δημοκρατικών διαδικασιών, στη βάση ενός αμυντικογενούς – αποτρεπτικού στρατιωτικού δόγματος. Ο τρόπος υλοποίησης των ως άνω τιθέμενων ελληνικών στόχων αναλύεται στις επόμενες ενότητες, δεδομένου ότι έχει άμεση σχέση με την προτεινόμενη λειτουργία των μέσων, που αφενός διαθέτει η χώρα, αφετέρου πρέπει να αποκτήσει, προκειμένου να εξασφαλίσει αποτελεσματική υψηλή στρατηγική.

4.2.3 Ο καθορισμός αποτελεσματικότερου συνδυασμού μέσων

4.2.3.1 Η οικονομία²³⁶

Είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι για να υλοποιηθούν οι στόχοι της υψηλής στρατηγικής απαιτείται ακμαία εθνική οικονομία. Στο 3^ο Κεφάλαιο αναλύθηκε

236 Κάποιες απόψεις σχετικά με την εξυγίανση της οικονομίας αντλούνται από το άρθρο «Οικονομική κρίση στην Ελλάδα : Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μια κρίσιμη συγκυρία», των Δημήτρη Βαγιανού, Νίκου Βρέττα και Κώστα Μεγήρ, www.imerisia.gr

διεξοδικά η σημερινή δυσμενής κατάσταση της ελληνικής οικονομίας, καθώς και τα αίτια που οδήγησαν στην ενεργοποίηση του τρέχοντα μηχανισμού στήριξης. Οι διαρθρωτικές κινήσεις που απαιτούνται να γίνουν για την εξυγίανση της οικονομίας επικεντρώνονται σε δυο τομείς. Πρώτον, στην εξυγίανση των δημοσίων οικονομικών και δεύτερον στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές πρέπει να είναι αλληλένδετες, καθώς μεμονωμένες ή ασυνεχείς πράξεις δύνανται να οδηγήσουν σε ακόμη μεγαλύτερη οικονομική ύφεση.

4.3.2.1.α Η βελτίωση των δημόσιων οικονομικών

Η εξυγίανση των δημοσίων οικονομικών εστιάζεται : α) στη μείωση του υπέρογκου δημόσιου τομέα, β) στην πάταξη της φοροδιαφυγής, γ) στην αύξηση της παραγωγικότητας του δημοσίου και δ) στην καταπολέμηση της διαφθοράς.

α. Μείωση του υπέρογκου δημόσιου τομέα

Αναφέρεται συχνά ότι ο δημόσιος τομέας στην Ελλάδα είναι πολύ μεγάλος και καταναλώνει υψηλούς πόρους. Η ουσιαστική ερώτηση που πρέπει να τεθεί είναι εάν η παραγωγικότητα του δημοσίου τομέα είναι υψηλή ή χαμηλή, δηλαδή εάν δαπανώνται αποτελεσματικά οι πόροι που διοχετεύει η κυβέρνηση στο δημόσιο τομέα. Εάν οι πόροι δαπανώνται αναποτελεσματικά, τότε η ποιότητα των δημοσίων υπηρεσιών μπορεί να βελτιωθεί και παράλληλα να εξοικονομηθούν χρήματα. Πέραν όμως του επιπέδου παραγωγικότητας, η εξέταση της οποίας γίνεται σε επόμενη ενότητα, η ραγδαία αύξηση του δημοσίου τομέα ως ποσοστό του ΑΕΠ, που συντελέστηκε κυρίως στη δεκαετία του 1980, ξεπέρασε κατά πολύ την αύξηση των κρατικών εσόδων και δημιούργησε τεράστια ελλείμματα στον κρατικό προϋπολογισμό.

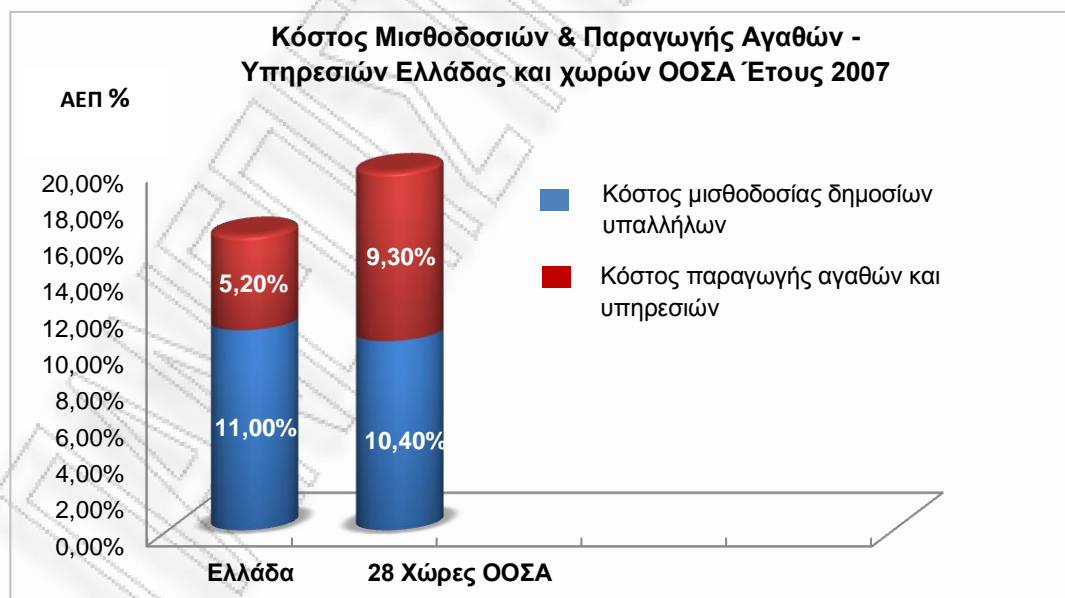
Για την εξυγίανση του υφιστάμενου δημοσίου τομέα εκτιμάται ότι οι εκδηλούμενες ενέργειες πρέπει να επικεντρωθούν στο τρίπτυχο : μείωση ή μετάταξη των πλεοναζόντων δημοσίων υπαλλήλων – κατάργηση ή ιδιωτικοποίηση των μη παραγωγικών δημοσίων οργανισμών – μείωση των δημοσίων δαπανών. Τα δυο πρώτα μέτρα αναλύονται στο δεύτερο πυλώνα των μεταρρυθμίσεων για την οικονομία, στον τομέα της παραγωγικότητας (*υποκεφάλαιο 4.3.2.1.γ*). Όσον αφορά στις δημόσιες δαπάνες και σύμφωνα με τον κρατικό προϋπολογισμό του 2010 (*Πίνακας 4.2.*), το μεγαλύτερο μέρος τους, ποσοστό 11% του ΑΕΠ, προορίζεται για την κάλυψη μισθών και συντάξεων. Μπορεί το ποσοστό αυτό, συγκριτικά με εκείνο του μέσου όρου των χωρών του ΟΟΣΑ να κυμαίνεται περίπου στα ίδια επίπεδα (*Πίνακας 4.3*), ουσιαστικά όμως το πρόβλημα έγκειται στο ότι η Ελλάδα, όπως αναλύθηκε στο 3^ο Κεφάλαιο, τις τρεις τελευταίες δεκαετίες αύξησε υπερβολικά τις δημόσιες δαπάνες προκειμένου να

καλύψει μισθούς και συντάξεις, γεγονός που οδήγησε σε δανεισμό. Συνολικά οι δαπάνες για την εξυπηρέτηση του δημοσίου χρέους (Πίνακας 4.2.) ανέρχονται σε ποσοστό περίπου 13,54% του ΑΕΠ. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την έλλειψη παραγωγικών επενδύσεων επιτείνει περαιτέρω την οικονομική ύφεση.

Προϋπολογισμός 2010

Ανάλυση Εσόδων	Εσοδα % ΑΕΠ	Εξοδα % ΑΕΠ	Ανάλυση Εξόδων
Τακτικά Έσοδα	22,17	11,00	Μισθοί, Συντάξεις
Έσοδα για χρημ/τική κρίση	0,11	6,37	Ασφάλιση
Έσοδα Καταργηθέντων Λογ/σμών	0,46	3,90	Λειτουργικές Δαπάνες
Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων	1,58	2,00	Αποδιδόμενοι Πόροι
Επιστροφή Φόρων	-1,90	5,30	Τόκοι
Μη φορολογικά και ΕΕ	1,15	0,24	Δαπάνες για Βραχ. Τίτλους Δημοσίου
-		8	Χρεολύσια
-		0,82	Εξοπλιστικά Προγράμματα
		4,22	Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων
Σύνολο Εσόδων	23,57	41,85	Σύνολο Εξόδων

Πίνακας 4.2
Έσοδα – Έξοδα Προϋπολογισμού 2010
Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών

Γράφημα 4.1
Μισθοί και Συντάξεις Ελλάδας συγκριτικά με τις χώρες ΟΟΣΑ (Πηγή: ΟΟΣΑ 2007)

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ο έλεγχος και η μείωση των περιττών κρατικών εξόδων θα μπορούσε να επιτευχθεί με τη δημιουργία, για

παράδειγμα, μιας κεντρικής υπηρεσίας που θα εγκρίνει το σύνολο των δημοσίων δαπανών πριν τη διενέργειά τους. Επίσης, η μείωση των δαπανών για την κάλυψη μισθών και συντάξεων θα μπορούσε να επιτευχθεί με τη θέσπιση ενιαίου μισθολογίου για το δημόσιο τομέα, που πέραν της δικαιοσύνης που θα επιφέρει, θα μειώσει και τις πολύ υψηλές αποδοχές υπαλλήλων, που ενδεχομένως η παροχή τους να μην πληροί την αρχή της αναλογικότητας (παραγωγικότητα/αποδοχές), ελαττώνοντας την οικονομική επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού. Εξάλλου, οι υπάλληλοι πρέπει να επιβραβεύονται μισθολογικά και προαγωγικά, κυρίως βάσει: α) της παραγωγικότητάς τους, β) των ετών υπηρεσίας τους, γ) των ειδικών συνθηκών, όπως η θέση, οι αρμοδιότητες, το ωράριο εργασίας, η εκπαίδευση. Στο *Παράρτημα Ζ* παρατίθεται το ισχύον ύψος αποδοχών των δημοσίων υπαλλήλων ανά υπουργείο, από το οποίο διαπιστώνονται μεγάλες μισθολογικές ανισότητες ανάμεσα σε υπαλλήλους με τα ίδια ποιοτικά χαρακτηριστικά.

β. Η πάταξη της φοροδιαφυγής

Στον ακόλουθο πίνακα φαίνεται καθαρά το πρόβλημα της Ελλάδας στη συλλογή κυρίως άμεσων φόρων, σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ. Ενώ οι κυβερνητικές δαπάνες είναι συγκρίσιμες με τον μέσο όρο της ΕΕ, τα έσοδα βρίσκονται σε χαμηλότερο επίπεδο και αυτό οφείλεται στη φοροδιαφυγή. Υπό αυτήν την έννοια, η φοροδιαφυγή αποτελεί μια από τις κύριες αιτίες του ελλείμματος.

	Συνολικά Έσοδα %ΑΕΠ	Συνολικά Έσοδα %ΑΕΠ	Έμμεσοι Φόροι %ΑΕΠ	Άμεσοι Φόροι %ΑΕΠ	Κοινωνικές Εισφορές %ΑΕΠ
Ελλάδα	45%	33,9%	12,5%	7,9%	13,4%
Μέσος όρος 27 χωρών ΕΕ	45,7%	44,9%	13,5%	13,4%	13,5%

Πίνακας 4.3
Κρατικά έσοδα (Πηγή: Eurostat 2007)

Αν στο παρελθόν είχε καταστεί δυνατή η συλλογή φόρων από όλους τους πολίτες σύμφωνα με τα πραγματικά τους εισοδήματα, τότε το έλλειμμα θα ήταν πολύ μικρότερο. Οι επιπτώσεις της φοροδιαφυγής επικεντρώνονται κυρίως : α) στην επιδείνωση των δημοσίων οικονομικών και στην έλλειψη παροχής δημοσίων υπηρεσιών υψηλής ποιότητας, όπως στους τομείς παιδείας και υγείας, β) στην πρόκληση ανισοτήτων στην αναδιανομή του εισοδήματος, καθώς με δεδομένο ότι τα πλουσιότερα νοικοκυριά φοροδιαφεύγουν περισσότερο από τα φτωχότερα, δεν επιτυγχάνεται συλλογή υψηλότερων φόρων από τους πλούσιους, οπότε λόγω χαμηλών εσόδων δεν παρέχονται δημόσιες υπηρεσίες που ευνοούν εξίσου τόσο τους

πλούσιους, όσο και τους φτωχούς, γ) στην υπονόμευση της κοινωνικής συνοχής, καθώς τα φτωχότερα νοικοκυριά θεωρούν ότι επωμίζονται δυσανάλογο μερίδιο του φορολογικού βάρους και δ) στην ενίσχυση της χαμηλής τεχνολογίας και των δραστηριοτήτων χαμηλής ανάπτυξης, σε βάρος της υψηλής τεχνολογίας και των δραστηριοτήτων υψηλής ανάπτυξης. Το γεγονός αυτό υποχρεώνει την κυβέρνηση να διατηρεί πολύ υψηλό φορολογικό συντελεστή,²³⁷ ούτως ώστε να συλλέγει φόρους από μεγαλύτερες επιχειρήσεις που δεν μπορούν να φοροδιαφύγουν εύκολα. Με αυτόν τον τρόπο εμποδίζεται η δημιουργία μεγάλων επιχειρήσεων και χάνονται σημαντικά οφέλη για τη χώρα, όπως και δραστηριότητες υψηλής ανάπτυξης.

Ο κύριος λόγος αποτυχίας αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής είναι η έλλειψη κινήτρων για την πληρωμή των φόρων, αλλά και η δυσκολία αλλαγής της επί μακρού διαμορφωθείσας ελληνικής νοοτροπίας. Η κυβέρνηση προσπάθησε με πρόσφατες ενέργειες να ενδυναμώσει τα κίνητρα, προκειμένου να μειώσει τη φοροδιαφυγή. Ωστόσο, εκτιμάται ότι απαιτείται η λήψη επιπλέον μέτρων προς την ακόλουθη κατεύθυνση : α) διενέργεια τακτικών ελέγχων σε πρόσωπα και επιχειρήσεις, βάσει «*προφίλ φοροφυγάδων*» και τυχαίας επιλογής, όπου η δημιουργία προφίλ θα επικεντρώνεται σε τύπους προσώπων και επιχειρήσεων που έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες φοροδιαφυγής, ενώ η τυχαία επιλογή θα δημιουργήσει πιθανότητες ελέγχου ακόμη και ατόμων που δεν διαθέτουν προφίλ φοροφυγάδων, β) αυτόματη διασταύρωση χορηγηθεισών αποδείξεων ή παραστατικών πληρωμής με τις φορολογικές δηλώσεις, γ) έκπτωση φόρου για συγκεκριμένες δαπάνες, με σκοπό να μεταστραφεί η σημερινή νοοτροπία και να θεωρείται αυτονόητη η παροχή αποδείξεων για κάθε αγορά αγαθού ή υπηρεσίας και δ) υψηλές ποινές στους φοροδιαφεύγοντες.

γ. Η παραγωγικότητα του δημοσίου τομέα

Ένα ακόμη πρόβλημα του δημοσίου τομέα επικεντρώνεται στο χαμηλό επίπεδο παραγωγικότητας. Η εξακρίβωση και ο έλεγχος της ποιότητας των παρεχόμενων, από τους δημόσιους φορείς, υπηρεσιών απαιτεί την καθιέρωση δεικτών ποιότητας, βάσει των οποίων οι φορείς αυτοί θα αξιολογούνται. Η αύξηση της παραγωγικότητας μπορεί να επιτευχθεί με την παροχή κινήτρων, ανάλογα με την απόδοση των υπαλλήλων, δηλαδή οι πιο αποδοτικοί εργαζόμενοι να επιβραβεύονται με υψηλότερους μισθούς και περισσότερες δυνατότητες προαγωγής, σε σχέση με τους λιγότερο αποδοτικούς συναδέλφους τους. Σήμερα τέτοια κίνητρα κατά κανόνα απουσιάζουν από τον ελληνικό δημόσιο τομέα, δεδομένου ότι η προαγωγή ενός

²³⁷ Στο 3ο κεφάλαιο, Πίνακας 3.6 παρατίθεται η ισχύουσα φορολόγηση των επιχειρήσεων στις βαλκανικές χώρες, από την οποία προκύπτει ότι η Ελλάδα βρίσκεται στην πρώτη θέση με 40% επί των διανεμόμενων κερδών.

δημοσίου υπαλλήλου ή η αύξηση των αποδοχών του βασίζονται κατά κύριο λόγο στη συμπλήρωση συγκεκριμένων ετών υπηρεσίας και όχι στην απόδοσή ή την επαγγελματική κατάρτισή του.

Παράλληλα, πρέπει να εντοπισθούν οι δημόσιοι οργανισμοί ή υπηρεσίες που παρουσιάζουν αδικαιολόγητα υψηλά επίπεδα απασχόλησης. Στις περιπτώσεις αυτές απαιτείται μείωση του πλεονάζοντος προσωπικού, μέσω αλλαγής της επαγγελματικής ειδίκευσης και απασχόλησής του σε άλλες δραστηριότητες του δημοσίου τομέα που παρουσιάζουν έλλειμμα σε προσωπικό. Όσον αφορά στους μη παραγωγικούς κρατικούς οργανισμούς, θα πρέπει να καταβληθεί κάθε προσπάθεια άμεσης ιδιωτικοποίησής τους, προκειμένου να αποφευχθεί η περεταίρω οικονομική επιβάρυνση του κράτους.

Η εξοικονόμηση πόρων από τις δραστηριότητες εκείνες, των οποίων οι δαπάνες είναι υψηλές και αναποτελεσματικές, θα καταστήσει δυνατή τη χρηματοδότηση άλλων δραστηριοτήτων ζωτικής σημασίας για την ανταγωνιστικότητα, στις οποίες οι δαπάνες προς το παρόν είναι ελάχιστες. Παραδείγματα τέτοιων δραστηριοτήτων είναι : α) η αύξηση και ο εκσυγχρονισμός των υποδομών στην εκπαίδευση και τις μεταφορές, β) η βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης, η δημιουργία ερευνητικών κέντρων και προγραμμάτων, γ) η προώθηση κλάδων σε εξειδικευμένα είδη και υψηλή τεχνολογία, δ) η προσχολική εκπαίδευση, ε) τα προγράμματα για την αγορά εργασίας και την ενίσχυση των ανέργων, στ) οι επενδύσεις σε έργα υποδομών κ.α.

δ. Η καταπολέμηση της διαφθοράς

Η μειωμένη παραγωγικότητα στο δημόσιο τομέα συνδέεται άμεσα με το πρόβλημα της διαφθοράς. Σύμφωνα με μελέτες²³⁸ η διαφθορά διπλασιάζει το δημοσιονομικό έλλειμμα, επιτρέπει το 25% των φόρων να διαφεύγει, αποθαρρύνει τις επενδύσεις, αυξάνει την ανισότητα και επιβραδύνει την οικονομική ανάπτυξη. Σύμφωνα με τη διεθνή οργάνωση *Transparency International*²³⁹ στην Ελλάδα η έλλειψη εμπιστοσύνης προς τους θεσμούς διευρύνεται κάθε χρόνο όλο και περισσότερο. Ακόμα και θεσμοί που θεωρούνται διαφανείς και αδιάφθοροι σημειώνουν μέτρια επίδοση. Στο *Παράρτημα Η* φαίνονται αναλυτικά τα ευρήματα της έρευνας για την Ελλάδα.

Ως αποτέλεσμα της διαφθοράς η κυβέρνηση δεν μπορεί να παρέχει δημόσιες υπηρεσίες υψηλής ποιότητας, καθώς κάποια από τα χρήματα που

238 Kaufmann Daniel, Can Corruption Adversely Affect Public Finances in Industrialized Countries? Brookings Institution, 19 April 2010, <http://www.brookings.edu/opinions>

239 Η Transparency International είναι μια διεθνής οργάνωση που προβαίνει σε παγκόσμιες έρευνες σχετικά με τη διαφθορά. Σε έρευνα που έγινε το Σεπτέμβριο 2010 η οργάνωση κατέταξε την Ελλάδα το πιο διεφθαρμένο μέλος της ΕΕ των 27, [www.http://www.transparency.gr](http://www.transparency.gr)

κατανέμονται για τέτοιες παροχές «διοχετεύονται» αλλού. Στην περίπτωση αυτή επιβάλλεται υψηλότερη φορολογία, προκειμένου να ανακτηθούν τα χαμένα χρήματα, με αποτέλεσμα να αποθαρρύνονται οι παραγωγικές δραστηριότητες. Επίσης, η διαφθορά επιβαρύνει άμεσα τους πολίτες και τις επιχειρήσεις επειδή πρέπει να δωροδοκήσουν διεφθαρμένους δημοσίους λειτουργούς ώστε να εξυπηρετηθούν, με συνέπεια την απώλεια εμπιστοσύνης και την απαξίωση του πολιτικού συστήματος.

Για την αντιμετώπιση της διαφοράς προτείνονται : α) η συγκρότηση ενός κεντρικού φορέα, μέσω του οποίου θα ελέγχεται και στη συνέχεια θα εγκρίνεται το σύνολο των δαπανών των υπουργείων και των υπ' αυτών δημοσίων οργανισμών και υπηρεσιών, β) η θέσπιση αυστηρότερων ποινών για κρούσματα διαφθοράς, γ) η τροποποίηση του νόμου περί παραγραφής οικονομικών αδικημάτων μετά από σύντομο χρονικό διάστημα, δ) η καθιέρωση κινήτρων με βάση την απόδοση των υπαλλήλων, ε) η μείωση της γραφειοκρατίας.

4.3.2.1.β Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας

Η ανταγωνιστικότητα επιτρέπει σε μία χώρα να απολαμβάνει ευημερία σε βιώσιμη βάση. Στον όρο «ανταγωνιστικότητα» περιλαμβάνονται τρία μεγέθη, η ανάπτυξη των οποίων συναρτάται άμεσα με την πορεία της οικονομίας μιας χώρας. Τα μεγέθη αυτά είναι ο ανταγωνισμός, οι επενδύσεις και η επιχειρηματικότητα. Στο 3^ο Κεφάλαιο παρατέθηκαν τα στοιχεία των ΑΞΕ στην Ελλάδα, τα οποία είναι δυστυχώς αποκαρδιωτικά. Η Ελλάδα δέχεται τα τελευταία χρόνια 1% του ΑΕΠ σε ΑΞΕ, ενώ ο μέσος όρος των 30 χωρών του ΟΑΣΑ ανέρχεται στο 4%. Επίσης, στο ίδιο Κεφάλαιο παρατέθηκε και το ύψος της φορολόγησης των αδιανέμητων κερδών των επιχειρήσεων που ανέρχεται σε ποσοστό 40% , ενώ στις υπόλοιπες βαλκανικές χώρες κυμαίνεται από 10-20%.

Κατά τη δεκαετία του 2000, το μέσο εισόδημα των Ελλήνων πολιτών αυξήθηκε σημαντικά, ωστόσο η αύξηση αυτή δεν ήταν βιώσιμη, καθώς προερχόταν από εξωτερικό δανεισμό. Σήμερα, λόγω της ένταξης της Ελλάδας στο μηχανισμό στήριξης ΕΕ-ΕΚΤ-ΔΝΤ, η θεμελιώδης αρχή της ετήσιας αύξησης των εισοδημάτων έχει δυστυχώς ακυρωθεί, ενώ παράλληλα έχουν μειωθεί οι αποδοχές σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα. Ο μοναδικός τρόπος επαναφοράς της πρότερης κατάστασης είναι η άμεση ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, η οποία αυτή τη στιγμή είναι η δεύτερη χαμηλότερη στην ΕΕ των 27. Καθίσταται επομένως αναγκαία η προαγωγή του ανταγωνισμού, η προσέλκυση επενδύσεων και η αύξηση της επιχειρηματικότητας. Στο πλαίσιο αυτό απαιτείται : α) όσον αφορά στις αγορές προϊόντων : κατάργηση των ρυθμίσεων που απαγορεύουν ή δυσχεραίνουν

την είσοδο επιχειρήσεων ή προσώπων σε βιομηχανικούς κλάδους και επαγγέλματα· μια τέτοια ρύθμιση θα οδηγήσει : (i) στην αύξηση του ανταγωνισμού των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στο συγκεκριμένο κλάδο, (ii) στην αύξηση της παραγωγής του εν λόγω κλάδου, (iii) στη μείωση των τιμών των προϊόντων ή υπηρεσιών του κλάδου αυτού και κατ' επέκταση στην αύξηση της παραγωγικότητας άλλων κλάδων που εξαρτώνται από τον κλάδο αυτό, β) η καταπολέμηση των μονοπωλιακών πρακτικών με αυστηρή αντιμετώπιση τους από την Επιτροπή Ανταγωνισμού, γ) η αύξηση της παραγωγικότητας, η οποία θα προσελκύσει νέες επενδύσεις από ξένες επιχειρήσεις, σε συνδυασμό με την παροχή εξειδικευμένων γνώσεων στο εργατικό προσωπικό, δ) η κατεύθυνση των κλάδων σε υψηλή τεχνολογία και σε δραστηριότητες υψηλής ανάπτυξης, ε) η επένδυση σε τομείς έρευνας και ανάπτυξης,²⁴⁰ ε) η αύξηση των δαπανών για παιδεία, έρευνα και ανάπτυξη, στ) η μείωση των «γραφειοκρατικών φραγμών» και νομικών υποχρεώσεων και η απλοποίηση του θεσμικού πλαισίου που διέπει τη σύσταση και λειτουργία των επιχειρήσεων²⁴¹ και ζ) η μείωση της φορολόγησης των κερδών των επιχειρήσεων.

Όσον αφορά στο ζήτημα της αγοράς εργασίας, σε διάφορους οικονομικούς κύκλους επικρατεί η άποψη ότι, η μείωση της ακαμψίας στην αγορά εργασίας και η μεταρρύθμιση των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, θα οδηγήσουν μακροπρόθεσμα, στην αύξηση της απασχόλησης, στη μείωση της ανεργίας και στη βελτίωση της μακροχρόνιας βιωσιμότητας των δημοσίων οικονομικών. Ωστόσο πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η χαλάρωση της προστασίας της εργασίας (*Employment Protection Legislation-EPL*) και η μείωση του κόστους των απολύσεων, ιδίως σε περίοδο κρίσης, αυξάνει την ανασφάλεια και βραχυπρόθεσμα μπορεί να έχει αντίθετα αποτελέσματα από τα επιθυμητά, καθώς ενδέχεται να μειώσει την κατανάλωση των εργαζομένων που θεωρούν τον εαυτό τους ευάλωτο σε πιθανές απολύσεις, με άμεσο αποτέλεσμα τη συμπίεση της κρατικής κερδοφορίας.

4.2.3.2 Η εσωτερική πολιτική

Η συνιστώσα της εσωτερικής πολιτικής που χρήζει άμεσης διαρθρωτικής μεταρρύθμισής είναι το πολιτικό σύστημα. Η μη αποτελεσματική αντιμετώπιση της κρίσης των Ιμίων, αλλά και της τρέχουσας οικονομικής κρίσης

240 Το 2007 οι ελληνικές δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη περιορίστηκαν στο 0,6% του ΑΕΠ, ενώ ο μέσος όρος των 30 χωρών του ΟΟΣΑ ανήλθε στο 2% του ΑΕΠ.

241 Σημειώνεται ότι στην Ελλάδα η γραφειοκρατία που απαιτείται για την ίδρυση μιας επιχείρησης είναι διπλάσια απ' ότι στην ΕΕ, ενώ το κόστος τριπλάσιο. «Η πρόοδος σχετικά με το μέσο όρο και το κόστος για την έναρξη μιας εταιρίας περιορισμένης ευθύνης παραμένει ασθενική στην Ελλάδα», δήλωσε ο Επίτροπος της ΕΕ για θέματα Βιομηχανίας και Επιχειρηματικότητας, Εφημερίδα Ελεύθερος Τύπος, Τρίτη 28 Δεκεμβρίου 2010.

καταδεικνύουν την προβληματική λειτουργία του ελληνικού πολιτικού συστήματος, το κέντρο βάρους της οποίας εδράζεται στην εδραίωση πελατειακών και συντεχνιακών σχέσεων, καθώς και στην έλλειψη συνοχής, συναίνεσης και συνεργασίας.

Αυτό που απαιτείται σε πρώτη φάση είναι η ενεργητική αναδιάρθρωση του πολιτικού συστήματος μέσα από την αύξηση της χωρητικότητας του κράτους, δηλαδή την αύξηση του βαθμού ικανότητας των κρατικών θεσμών και λειτουργιών προκειμένου να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στις κάθε φορά εσωτερικές και υπερεθνικές απαιτήσεις με τρόπο δημοκρατικό και εποικοδομητικό. Όλες οι αλλαγές προς αυτή την κατεύθυνση οφείλουν να γίνουν με τρόπο που να αυξάνει τις ικανότητες και δυνατότητες του δημόσιου τομέα, προκειμένου να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της κοινωνίας και των πολιτικών σχεδιασμών.²⁴²

Παράλληλα, πολύ σημαντική είναι η συνοχή που πρέπει να επιδείξει το πολιτικό σύστημα. Οι κρίσιμες καταστάσεις σε οικονομικούς, διπλωματικούς και κοινωνικούς τομείς, τα αναφυόμενα θερμά επεισόδια και οι πιθανές μελλοντικές κρίσεις με τις γειτνιάζουσες χώρες πρέπει να εξετάζονται και να διαχειρίζονται από το σύνολο του πολιτικού συστήματος, προκειμένου να αντιμετωπίζονται ενιαία, με γνώμονα το εθνικό συμφέρον. Η επίδειξη συνεργασίας και συναίνεσης στις παραπάνω περιπτώσεις αναδεικνύουν ένα πολιτικό σύστημα αξιόπιστο και σοβαρό, που αγνοεί τις κομματικές διαφορές και τα πολιτικά συμφέροντα, στη βάση της προάσπισης των εθνικών συμφερόντων.

Επιπλέον, απαιτείται η απεμπλοκή της λειτουργίας του πολιτικού συστήματος από την πολιτική ισχύ των συντεχνιών. Κάτι τέτοιο είναι εφικτό με τη θέσπιση νόμων μέσω των οποίων θα καθορίζονται, για παράδειγμα, αυστηρότερες ελεγκτικές διαδικασίες. Παράλληλα, κρίνεται ως σκόπιμη η κατάργηση της παραγραφής σοβαρών αδικημάτων, η αναδιάρθρωση θεσμών και διαδικασιών που αφορούν πολιτικές ευθύνες, τη διαδικασία του «*πόθεν έσχες*», με γνώμονα την αναγκαιότητα αποκατάστασης οποιασδήποτε προκληθείσας ζημίας σε βάρος οποιουδήποτε υπεύθυνου, ανεξαρτήτως της ιδιότητάς του.

Επίσης, μια άλλη δέσμη μέτρων πρέπει να στοχεύει στην ενίσχυση της συνοχής των κρατικών υπηρεσιών. Πρέπει να αποφεύγονται οι υπερκαλύψεις αρμοδιοτήτων ανάμεσα στις δημόσιες αρχές και αυτό θα επιτευχθεί με τον καθορισμό ξεκάθαρης περιγραφής αρμοδιοτήτων και υποχρεώσεών τους. Κάθε σύσταση πρέπει να είναι διατυπωμένη έτσι ώστε οι αρμόδιες υπηρεσίες να γνωρίζουν τι να κάνουν και πότε. Ο συντονισμός του έργου των επιμέρους υπηρεσιών απαιτεί ένα ξεκάθαρο

242 Νίκος Κοτζιάς, Εφημερίδα Ελευθεροτυπία, Εσωτερική αποφάσεων – Έλλειψη σταθερότητας δομών, Κυριακή 19 Σεπτεμβρίου 2009, και στο Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21ο αιώνα, σελ.26- 27 αναφορικά με την έννοια «*χωρητικότητα*».

πλαίσιο μέσα στο οποίο να ασκούνται οι μεταξύ τους διαβουλεύσεις. Επιπλέον, για κάθε περίπτωση πρέπει να ιεραρχείται η αρμοδιότητα της εκάστοτε υπηρεσίας σε σχέση με τις άλλες, ώστε να είναι ξεκάθαρο ποιος έχει την ευθύνη της τελικής απόφασης σε περίπτωση διάστασης απόψεων.²⁴³

Επιπρόσθετα, απαιτείται εκσυγχρονισμός της διοικητικής μηχανής, παροχή μετεκπαιδεύσεων και επιμορφώσεων στους υπαλλήλους, χρήση υψηλής τεχνολογίας και λογισμικών προγραμμάτων σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα και αναβάθμιση των υποδομών. Όσον αφορά στο μεγάλο πρόβλημα της γραφειοκρατίας, αυτό μπορεί να επιλυθεί εάν καταβληθεί προσπάθεια ποιοτικής αναβάθμισης της γραφειοκρατίας στο πρότυπο της «ευρώκρατίας», δηλαδή σε ένα μοντέλο γραφειοκρατίας που δεν θα διεκπεραιώνει μόνο τις αποφάσεις του πολιτικού συστήματος, αλλά θα συμμετέχει ενεργά στην επεξεργασία και προετοιμασία τους.²⁴⁴

Τέλος, η λειτουργία του πολιτικού συστήματος στη βάση συναίνεσης και συνεργασίας, κυρίως για την αντιμετώπιση ζητημάτων υψηλού εθνικού ενδιαφέροντος, αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για την εξασφάλιση της εσωτερικής νομιμοποίησης, σχετικά με την αποδοχή από την πλειοψηφία της κοινής γνώμης της εφαρμογής μιας συγκεκριμένης υψηλής στρατηγικής.

4.2.3.3 Η διπλωματία²⁴⁵

Η ελληνική διπλωματία πρέπει να στοχεύει σε συμμαχίες πολύμορφες, στον πολιτικό, οικονομικό και στρατιωτικό τομέα, οι οποίες θα αποτελούν το βασικό συστατικό μιας πολιτικής που θα εμμένει στις αρχές του διεθνούς δικαίου, αλλά θα αξιοποιεί και τις θεμελιώδεις αρχές της Realpolitik. Όπως αναλύθηκε στο 3^ο Κεφάλαιο, η σημερινή ελληνική διπλωματία αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα. Εκ των αποτελεσμάτων προκύπτει ότι σε έναν κόσμο που μεταβάλλεται ραγδαία, η ελληνική διπλωματία στερείται στρατηγικής, πρωτοβουλιών, ευελιξίας και πολιτικού θάρρους. Για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της, κρίνεται απαραίτητο να ακολουθηθεί μια διαδικασία που να επικεντρώνεται : α) στη διάγνωση του διεθνούς περιβάλλοντος και στον εντοπισμό των χώρων άμεσου ελληνικού ενδιαφέροντος για την ανάληψη ενεργού ρόλου σ' αυτούς· η σύζευξη «διάγνωσης» και «διορατικότητας»

243 Η αναγκαιότητα αυτή προκύπτει και από εμπειρική εξέταση της ελληνικής υψηλής στρατηγικής στην περίπτωση της κρίσης των Ιμίων, όπως εξετάστηκε στο 3ο κεφάλαιο. Στην εν λόγω κρίση διαπιστώθηκε έλλειψη συντονισμού και εμφανή ανακολουθία των κρατικών υπηρεσιών, μη συγκρότηση προβλεπόμενων οργάνων διαχείρισης κρίσεων κ.α.

244 Νίκος Κοτζιάς, Ευρωπαϊκή Ένωση Ένα Σύστημα εν τω Γίγνεσθαι, Δελφίνι Εκδοτική, 1995, σελ.149

245 Κάποιες απόψεις αντλούνται από Fisher Roger, Danny Ertel, Getting Ready to Negotiate, Boston Penguin Books, 1981, σελ.39-42, Νίκος Κοτζιάς, Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21ο αιώνα, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2010, Βασίλειος Μαρκεζίνης, Μια νέα εξωτερική πολιτική για την Ελλάδα, Εκδόσεις Λιβάνη, 2010.

είναι χρήσιμη κυρίως στον εντοπισμό ευκαιριών και στην αποφυγή κινδύνων και απειλών, β) στη σχεδίαση διπλωματικής στρατηγικής, προσαρμοζόμενης κάθε φορά στις νέες εξελίξεις του διεθνούς περιβάλλοντος· η στρατηγική αυτή πρέπει να λαμβάνει υπόψη αμοιβαία συμφέροντα και όχι θέσεις, να αποτελείται από βιώσιμες εναλλακτικές επιλογές, οι οποίες να στηρίζονται σε συγκεκριμένα αντικειμενικά πρότυπα, γ) στη διάθεση κατάλληλων μέσων για την υλοποίηση της διπλωματικής στρατηγικής, δ) στον έλεγχο και στην αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των διπλωματικών ενεργειών, τον επανασχεδιασμό της στρατηγικής και την εκδήλωση διαρθρωτικών αλλαγών, όπου απαιτείται, στ) στη διατήρηση ίσων αποστάσεων σε όλους. Επίσης, πρέπει να αποφεύγεται ο απομονωτισμός, η αδράνεια και η παθητικότητα.

Σύμφωνα με τη διάγνωση του διεθνούς περιβάλλοντος, οι χώροι άμεσου ελληνικού ενδιαφέροντος για την ανάληψη ενεργού ρόλου εστιάζονται α) στα Βαλκάνια και ειδικότερα στις χώρες Βουλγαρία, Αλβανία, και πΓΔΜ, β) στην Τουρκία, γ) στη Κύπρο, δ) στην ΕΕ, ε) στις ΗΠΑ και στ) στις αναδυόμενες χώρες BRIC.

4.2.3.2.α Βαλκάνια : Βουλγαρία, Αλβανία, και πΓΔΜ

Οι διπλωματικές σχέσεις με τη Βουλγαρία, Αλβανία, και πΓΔΜ εξετάσθηκαν αναλυτικά στο 2^ο Κεφάλαιο. Η ανάδειξη της Ελλάδας σε ισχυρή δύναμη των Βαλκανίων απαιτεί την επανεξέταση και επανασχεδίαση της διπλωματικής της στρατηγικής, κυρίως προς την πΓΔΜ και την Αλβανία.

Αρχικά, κρίνεται σκόπιμη η διατήρηση και ενίσχυση των σχέσεων με τη Βουλγαρία σε πολιτικό, οικονομικό, πολιτιστικό και στρατιωτικό επίπεδο με σκοπό κυρίως : α) την εξισορρόπηση της τουρκικής διπλωματίας, η οποία με σημαία την προστασία των «αδελφών μουσουλμάνων» έχει ήδη διεισδύσει στην Αλβανία και στην πΓΔΜ με διπλό στόχο, αφενός να εδραιωθεί ως περιφερειακός ηγεμόνας, αφετέρου να ανασχέσει την Ελλάδα, β) την από κοινού εξέταση και σχεδίαση, στο πλαίσιο του εφικτού, στρατηγικής για το ζήτημα της ονομασίας της πΓΔΜ, καθώς και της ένταξής της στο NATO και την ΕΕ, λόγω κοινών συμφερόντων²⁴⁶ γ) την επίτευξη πολιτικό-οικονομικών οφελών στο πλαίσιο του παράγοντα «ενέργεια», δ) τη διεύρυνση των «συμμαχιών» στο εσωτερικό της ΕΕ και την από κοινού συνεργασία για την επίλυση προβλημάτων της περιοχής.

Όσον αφορά στην πΓΔΜ, κρίνεται σκόπιμο : α) να καταγγελθεί η ενδιάμεση συμφωνία του 1995, λόγω έλλειψης καλή τη πίστη συνεργασίας της πΓΔΜ,

²⁴⁶ Τα κοινά συμφέροντα επισημάνθηκαν στο 2ο Κεφάλαιο και αφορούν στη θέση της Βουλγαρίας, σύμφωνα με την οποία δεν υπάρχει «μακεδονικό έθνος», η πΓΔΜ ανήκει στο βουλγαρικό πολιτιστικό χώρο, οι σλαβόφωνοι κάτοικοί της ομιλούν μια βουλγαρική διάλεκτο και θεωρούνται Βούλγαροι.

παρά το γεγονός ότι η Ελλάδα υπαναχώρησε από τις αρχικές της θέσεις για το ζήτημα της ονομασίας, β) να πλησιάσει η Ελλάδα την ηγεσία των Αλβανοφώνων που αποτελούν το 25% του συνολικού πληθυσμού, προκειμένου να γίνει προσπάθεια ανάδειξης των θέσεων τους διεθνώς, οι οποίες προφανώς δεν συνάδουν με τη θέση της πολιτικής ηγεσίας της πΓΔΜ περί ύπαρξης «*Μακεδονικού Έθνους*» και γ) να συνεχισθούν οι πιέσεις της Ελλάδας προς την πΓΔΜ σχετικά με τη διευθέτηση των διαφορών, στη βάση της ενταξιακής της προοπτικής τόσο στο NATO όσο και στην ΕΕ, σε περίπτωση διατήρησης δογματικής συμπεριφοράς.

Αναφορικά με τις σχέσεις της Ελλάδας - Αλβανίας κρίνεται σκόπιμη η βελτίωσή τους, κυρίως μέσω του κοινού συμφέροντος των δυο χωρών για την περίπτωση του «*Μακεδονικού Έθνους*» και του άμεσου ενδιαφέροντος της Αλβανίας για το ζήτημα της ευρωπαϊκής της προοπτικής. Επιπρόσθετα, η Ελλάδα, με γνώμονα την αναβάθμιση του περιφερειακού της ρόλου, θα μπορούσε να αναλάβει διαμεσολαβητικές ενέργειες ανάμεσα σε Αλβανούς και Σέρβους για το ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου, ως σταθεροποιητικός παράγοντας της περιοχής. Οι τρεις αυτές δυνατότητες που διαθέτει η Ελλάδα εάν χρησιμοποιηθούν σωστά, μπορεί να επιφέρουν θετικά αποτελέσματα και στην επίλυση των μακροχρόνιων προβλημάτων της ελληνικής μειονότητας.

4.2.3.2.β Η Κύπρος

Η Ελλάδα πρέπει να αντιμετωπίζει την Κύπρο όχι μόνο με βάση την αλληλεγγύη, αλλά ως έναν χώρο με άμεσα ελληνικά ενδιαφέροντα και συμφέροντα και δη σήμερα που η Κύπρος έχει ενταχθεί στην ΕΕ και μπορεί να αποτελέσει έναν σημαντικό σύμμαχο στο εσωτερικό της. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να εδραιωθεί ενισχυθεί η συνεργασία σε πολιτικό-στρατιωτικό επίπεδο και να ενισχυθεί το δόγμα του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου, το οποίο σήμερα έχει ατονήσει.

4.2.3.2.γ Η Ευρωπαϊκή Ένωση

Σήμερα η Ελλάδα έχει χάσει την αξιοπιστία και το κύρος της προς την ΕΕ, καθώς η προκληθείσα οικονομική κρίση ανέδειξε σημαντικές αποκλίσεις της ελληνικής οικονομίας τόσο από τα καθοριζόμενα κριτήρια της Συνθήκης του Μάαστριχτ, όσο και από τους προβλεπόμενους στόχους του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Η Ελλάδα δεν κατάφερε να τηρήσει τις συμβατικές της υποχρεώσεις σχετικά με τη διατήρηση της δημοσιονομικής ισορροπίας, παράλληλα όμως γεννήθηκαν πολλά ερωτηματικά σχετικά με το κατά πόσο πληρούσε τα κριτήρια ένταξης στην ευρωζώνη.

Η Ελλάδα οφείλει να αποκτήσει τη χαμένη αξιοπιστία της. Πέραν της οικονομικής ύφεσης, μπορεί να συμμετέχει ενεργά ως ζωτικός σύνδεσμος της ΕΕ με τα Βαλκάνια στον εξευρωπαϊσμό των υπολοίπων Βαλκανικών χωρών, αναλαμβάνοντας σχετικές διαμεσολαβητικές ενέργειες, αναβαθμίζοντας το κύρος της διεθνώς. Επίσης, μπορεί να αναλάβει το ρόλο του διαπραγματευτή, υπό την αιγίδα της ΕΕ, για την επίλυση των εκκρεμών ζητημάτων του Κοσσυφοπεδίου και της Βοσνίας. Στο ως άνω πλαίσιο θα πρέπει να εκδηλώσει ενέργειες προς την κατεύθυνση : α) ενίσχυσης της ευρωπαϊκής κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής άμυνας και ασφάλειας, με σκοπό την εξωτερική εξισορρόπηση κυρίως της Τουρκίας και την αντιμετώπιση μελλοντικών ασύμμετρων απειλών και β) διαβεβαίωσης και παροχής εγγυήσεων από την ΕΕ ότι τα σύνορα της Ελλάδας είναι τα σύνορα της Ένωσης.

4.2.3.2.δ Οι Ηνωμένες Πολιτείες

Είναι αυτονόητο ότι οι καλές σχέσεις με την υφιστάμενη ισχυρότερη δύναμη του κόσμου πρέπει να αποτελούν διπλωματική προτεραιότητα κάθε χώρας, στο πλαίσιο βέβαια διασφάλισης των εθνικών της συμφερόντων. Η γεωπολιτική θέση της Ελλάδας στο χώρο της νοτιοανατολικής Μεσόγειου και η γειτνίαση της με περιοχές στις οποίες ακόμη επικρατεί πολιτική αστάθεια, αποτελεί σημαντικό παράγοντα που πρέπει η χώρα να εκμεταλλευτεί, λαμβανομένων υπόψη των συμφερόντων των Ηνωμένων Πολιτειών στην περιοχή.

Παράλληλα, δεν θα πρέπει να αγνοείται ο ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει η ελληνική διασπορά στις Ηνωμένες Πολιτείες. Η ενεργοποίηση της διασποράς με σκοπό την προώθηση των ελληνικών αιτημάτων, που απορρέουν από τις σχέσεις της χώρας με τη Τουρκία και την πΓΔΜ, πρέπει να αποτελεί έναν από τους βασικούς στόχους της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Θα πρέπει όμως η προσπάθεια αυτή να εστιάζεται στη σύγκλιση συμφερόντων ανάμεσα στα δύο κράτη.²⁴⁷

4.2.3.2.ε Οι αναδυόμενες χώρες BRIC

Οι τέσσερις χώρες Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία και Κίνα (BRIC) είναι αδιαμφισβήτητα ανερχόμενες οικονομικές δυνάμεις με ισχυρές εσωτερικές αγορές, διευρυμένα ρεύματα τουρισμού, μεγάλα αποθέματα συναλλάγματος, με σημαντικές επενδύσεις στην Ευρώπη και με ισχυρές ροές σε αγαθά, υπηρεσίες και ενέργεια. Παράλληλα, έχουν ένα κοινό στοιχείο με την Ελλάδα: δισεπίλυτα ζητήματα που αφορούν αμφισβητήσιμα κυριαρχικά δικαιώματα όπως η περίπτωση του Βορείου

247 Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Διασπορά και εθνική στρατηγική, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 2000, σελ. 162-163

Τμήματος της Κύπρου. Η Ινδία αντιμετωπίζει πρόβλημα με το Κασμίρ, η Κίνα με την Ταϊβάν και η Ρωσία με τις ρώσικες κοινότητες στις Βαλτικές χώρες. Επομένως, τα ζητήματα αυτά θα μπορούσαν να αποτελέσουν βάση προσέγγισης των υπόψη χωρών.

Στο ως άνω πλαίσιο, η Ελλάδα πρέπει να εξετάσει την περίπτωση διπλωματικής προσέγγισης και ανάπτυξης σχέσεων με τις χώρες αυτές σε οικονομικό επίπεδο, με σκοπό την προσέλκυση επενδύσεων, τουρισμού και την αφομοίωση υψηλών τεχνολογιών. Επίσης, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι οι χώρες αυτές επιδιώκουν τη διεύρυνση των αγορών τους στις ευρωπαϊκές αγορές, επομένως μπορεί να υπάρξουν σημαντικές ευκαιρίες αμοιβαίας επικερδούς επιχειρηματικής συνεργασίας.

4.2.3.2.στ Η Τουρκία

Η διπλωματική στρατηγική απέναντι στη Τουρκία επιλέχτηκε να αναλυθεί τελευταία, καθώς κρίνεται σκόπιμο πρώτα να τεθούν οι βάσεις για τη υλοποίηση των διπλωματικών ενεργειών στους προαναφερόμενους χώρους ελληνικού ενδιαφέροντος και κατόπιν να επιδιωχθεί η οποιαδήποτε προσέγγιση της Τουρκίας.

Το αντικειμενικά τρομακτικό και ψυχολογικά αφόρητο δίλημμα που πρέπει να υπερκεράσει σήμερα η Ελλάδα σχετικά με την Τουρκία είναι ότι η ειρήνη μπορεί να σημαίνει δορυφοροποίηση, ενώ ο πόλεμος συντριβή.²⁴⁸ Για την απομάκρυνση του παραπάνω διλήμματος είναι απαραίτητο η Ελλάδα: α) να επιδιώκει την ανάληψη ενεργού ρόλου στους χώρους ενδιαφέροντός της, σύμφωνα με την ανάλυση των προηγούμενων ενοτήτων, στοχεύοντας στην κατεύθυνση κοινών συμφερόντων, β) να χρησιμοποιεί το ζήτημα της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ προς όφελος των πολιτικών αντικειμενικών της σκοπών, στη βάση του δίπολου : ένταξη Τουρκίας στην ΕΕ - επίλυση ελληνοτουρκικών διαφορών, γ) να προβαίνει έγκαιρα και όποτε απαιτείται σε άμεσα διπλωματικά διαβήματα εναντίον των τουρκικών αναθεωρητικών αξιώσεων, όπως στο κυπριακό, το κουρδικό και αρμενικό ζήτημα, δ) να πλησιάζει τις χώρες που δέχονται επικριτικά σχόλια από τη τουρκική εξωτερική πολιτική, ε) να προσεγγίζει αντιτουρκικά κέντρα, όπως την Αρμενία, το Ισραήλ, οι Κούρδοι, ακόμη και σε επίπεδο διασποράς, με σκοπό την εξέταση και προώθηση κοινών συμφερόντων, στ) να αποφεύγει την υποχωρητικότητα και τον κατευνασμό.

4.2.3.4 Η στρατιωτική στρατηγική

Στο 2^ο και 3^ο Κεφάλαιο της εργασίας εξετάσθηκε, αφενός το μέγεθος της ελληνικής στρατιωτικής ισχύος, σε συνδυασμό με τη υφιστάμενη δημοσιονομική

248 Παναγιώτης Κονδύλης, Θεωρία Πολέμου, Εκδόσεις Θεμέλιο, Δ΄ Έκδοση, 1999, σελ.410.

κατάσταση, αφετέρου οι επικρατούσες διαφορές ανάμεσα στην Ελλάδα και τις πραγματικές και δυνητικές της απειλές. Τα αποτελέσματα κατέδειξαν απόκλιση ισχύος υπέρ της Τουρκίας και διεύρυνση της απόκλισης αυτής τα επόμενα χρόνια. Στην παρούσα ενότητα θα παρατεθεί μια νέα στρατιωτική στρατηγική, ικανή να υλοποιήσει τους ελληνικούς εθνικούς στόχους. Η στρατηγική αυτή επικεντρώνεται : α) σε ένα νέο στρατιωτικό δόγμα, β) σε προτάσεις για τη βελτίωση των ΕΔ, γ) σε προτάσεις για τη διαδικασία σχεδίασης και επιλογής επιχειρησιακής στρατηγικής και τακτικής.

4.2.3.4.α Το στρατιωτικό δόγμα

Βασικό συστατικό της υψηλής στρατηγικής είναι το στρατιωτικό δόγμα, καθώς επηρεάζει την ποιότητα της ζωής στο διεθνές πολιτικό σύστημα, στη βάση της προάσπισης της ασφάλειας των κρατών.²⁴⁹ Λαμβάνοντας υπόψη την τρέχουσα ύφεση της ελληνικής οικονομίας, σε συνδυασμό με τη μόνιμη εξ' ανατολάς απειλή, η Ελλάδα πρέπει να αποφασίσει ανάμεσα σε δυο κατευθύνσεις : α) να αναθεωρεί το δόγμα της, ανάλογα με την κάθε φορά οικονομική της κατάσταση, μειώνοντας ή αυξάνοντας τις αμυντικές της δαπάνες, ή β) να διατηρεί ένα σταθερό δόγμα, αφενός προσαρμοζόμενο στις εκάστοτε απρόβλεπτες εξελίξεις, αφετέρου ικανό να αποτρέψει αξιόπιστα οποιαδήποτε εξωτερική απειλή. Για την τελική απόφαση πρέπει να ληφθούν υπόψη δυο σημαντικές παράμετροι : α) οι θεμελιώδεις αρχές της θεωρίας του ρεαλισμού, μέσω των οποίων εξηγούνται πλέον αξιόπιστα και αποτελεσματικά και σύμφωνα με συγκεκριμένα πραγματολογικά παραδείγματα, οι κάθε φορά διαμορφούμενες διακρατικές σχέσεις και β) τα βασικά συστατικά που απαιτούνται για να καταστεί ένα κράτος αξιόπιστο στο διεθνές σύστημα, όπως είναι το κύρος, το γόητρο και η διαπραγματευτική θέση.²⁵⁰

Με βάση τα παραπάνω η Ελλάδα πρέπει να στραφεί στη δεύτερη κατεύθυνση, διατηρώντας τις αμυντικές της δαπάνες σταθερές σε ένα ποσοστό της τάξης του 2-4% του ΑΕΠ της ετησίως. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί αφενός επιδιώκοντας συνεχή αναβάθμιση της εσωτερικής πολιτικής και της διπλωματίας, αφετέρου με την αποτελεσματική δημοσιονομική διαχείριση, στη βάση εξορθολογισμού των δημοσίων δαπανών. Κατόπιν των παραπάνω, εκτιμάται ότι οι τέσσερις πυλώνες του νέου δόγματος πρέπει να είναι : α) η αποτροπή²⁵¹, β) η ταχύτατη ανάπτυξη δυνάμεων σε όλο τον ελληνικό αμυντικό χώρο, γ) η ευελιξία και δ) η διακλαδικότητα.

249 Barry Posen, *The Source of Military Doctrine*, Ithaca, Cornell University, 1984, σελ.33.

250 Παναγιώτης Ήφαιστος, *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*, Εκδόσεις Παπαζήση, 1992, σελ.73-74.

251 Το ισχύον δόγμα στηρίζεται στην : α) αμυντική επάρκεια, β) αξιόπιστη αποτροπή, γ) άμεση απάντηση σε προκλήσεις, δ) ταχεία ανάπτυξη δυνάμεων και ε) διακλαδικότητα. Η αποτροπή ως έννοια στηρίζεται σε 4 πυλώνες στην αξιοπιστία των μέσων, στο βαθμό αποτελεσματικής άμυνας,

Για να είναι αξιόπιστη η αποτροπή, πέραν της ποιότητας των μέσων και της θέλησης για χρησιμοποίησή τους, χρειάζεται ένα σύνθετο πλέγμα αποτελεσματικών ενεργειών στους τομείς της εσωτερικής πολιτικής, διπλωματίας, οικονομίας και στρατιωτικής στρατηγικής. Δηλαδή, πρέπει να υπάρχουν κυρίως: α) πολιτική συνοχή, β) αποτελεσματικές διπλωματικές πρωτοβουλίες, γ) συνοχή και ακολουθία διπλωματικών και στρατιωτικών ενεργειών, δ) διεθνής νομιμοποίηση, ε) αποδοτική συνεργασία πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας και στ) αποτελεσματική επιχειρησιακή στρατηγική και τακτική.

Παράλληλα, οι χρησιμοποιούμενες δυνάμεις οφείλουν να είναι ταχύτατες και ευκίνητες. Δηλαδή να είναι : α) ικανές να επιχειρούν σε όλο το φάσμα των συγκρούσεων, β) να αναπτύσσονται γρήγορα, ευέλικτα και να συντηρούνται για όσο διάστημα απαιτείται, ανεξάρτητα από τον αριθμό των επιχειρήσεων, γ) να διαθέτουν τεχνολογική υπεροχή σε δίκτυοκεντρικό περιβάλλον και να υποστηρίζονται ταυτόχρονα από ενοποιημένο δίκτυο διοικητικής μερίμνης, δ) να είναι μικρότερες σε αριθμό, όμως με μεγαλύτερη ισχύ, κατάλληλα εκπαιδευμένες και εξοπλισμένες με σύγχρονα οπλικά μέσα.

Όσον αφορά στη διακλαδικότητα²⁵² ή διαλειτουργικότητα καθίσταται προφανής η ανάγκη εφαρμογής της για τις ελληνικές ΕΔ, λόγω αφενός της γεωγραφικής διαμόρφωσης του ελληνικού εδάφους και ιδιαίτερα λόγω της ύπαρξης πλειάδας νησιών, όπου εκ των πραγμάτων θα κληθούν να δράσουν δυνάμεις όλων των Κλάδων και μάλιστα μέσα σε περιορισμένο χρόνο, αφετέρου της επίτευξης δραστικού περιορισμού των αμυντικών δαπανών. Η ενίσχυση του Α/ΓΕΕΘΑ με βάση πρόσφατο νόμο του 2010 βρίσκεται στη σωστή κατεύθυνση, όμως δεν αρκεί. Παρά την αναγκαιότητα της διακλαδικότητας, η Ελλάδα είναι η μοναδική χώρα του ΝΑΤΟ που δεν διαθέτει μια διακλαδική στρατιωτική μονάδα ή ένα σχηματισμό, με εξαίρεση το ΓΕΕΘΑ, το οποίο όμως είναι καθαρά επιτελικής φύσης. Το πρώτο μέλημα είναι η απόκτηση διακλαδικής συνείδησης. Αυτό θα μπορούσε να γίνει μέσω παροχής διακλαδικής εκπαίδευσης με τη δημιουργία ενιαίας διακλαδικής στρατιωτικής σχολής, που θα συμπεριλαμβάνει και τους τρεις Κλάδους των ΕΔ, εν αντιθέσει με τη σημερινή

στο βαθμό αξιόπιστης ανταπόδοσης, στη θέληση χρήσης των διαθέσιμων μέσων. Επομένως, οι έννοιες (α), (β), (γ) του ισχύοντος δόγματος αποτελούν αυτονόητες διαστάσεις της αποτροπής και δεν θα πρέπει να θεωρούνται ως μεμονωμένα χαρακτηριστικά του στοιχείου. Παναγιώτης Ήφαιστος, Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική, σελ.74-75 και στο Deterrence in the new strategic environment, του Colin Gray, τμ.11, τχ3, Ιουλ-Σεπ.1992, σελ.261-263, στο οποίο αναφέρεται ότι η αποτροπή είναι μια ιδιάζουσα μορφή άμυνας ή μορφή προληπτικής αμυντικής στρατηγικής.

²⁵² Πολλές φορές έχει γίνει λόγος για την αναγκαιότητα της διακλαδικότητας. Σε έντυπο του ΥΠΕΘΑ αναφορικά με το απολογισθέν έργο έτους 2006, υιοθετείται η διακλαδικότητα στη νέα δομή διοίκησης των ΕΔ, χωρίς όμως να αναφέρεται πως κάτι τέτοιο θα υλοποιηθεί στην πράξη.

εκπαιδευτική διαδικασία, η οποία είναι καθαρά κλαδική (τρεις στρατιωτικές σχολές, μια για κάθε Κλάδο). Επιπλέον απαιτείται και η εξέταση σχηματισμού διακλαδικών.

Πλέον των ανωτέρω, εκτιμάται ότι η παραπάνω προτεινόμενη αναθεώρηση του στρατιωτικού δόγματος, στη βάση της αποτροπής μέσω εσωτερικής εξισορρόπησης του αντιπάλου, κρίνεται σκόπιμο να συμπληρωθεί και με την εξωτερική εξισορρόπηση, δηλαδή με την ενίσχυση των ήδη υφιστάμενων συμμαχιών αλλά και τη διεύρυνσή τους. Όπως αναφέρθηκε στην ενότητα 1.7.2 του 1^{ου} Κεφαλαίου, ο συνδυασμός αυτός θεωρείται εξαιρετικά αποδοτικός, δεδομένου ότι μειώνει τόσο το κόστος της αποτροπής, όσο και την αβεβαιότητα των εξισορροπήσεων, μέσω ανάπτυξης ισχυρών στρατιωτικών ικανοτήτων.

4.2.3.4β Οι Ένοπλες Δυνάμεις

Για την υλοποίηση των αρχών του στρατιωτικού δόγματος απαιτούνται ικανές και αποτελεσματικές ΕΔ. Συνοπτικά, ιδιαίτερη βαρύτητα πρέπει να δοθεί στην εξοικονόμηση προσωπικού και πόρων, στη μείωση του λειτουργικού κόστους, στην εναρμόνιση της ισχύος, της ευελιξίας και της ταχύτητας με κατάλληλα και επαρκή οπτικά μέσα και συστήματα αιχμής, στη συνεχή εκπαίδευση, στην ενίσχυση και διεύρυνση των συμμαχιών, στην άριστη συνεργασία της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, στην ανάπτυξη αποτελεσματικών επιχειρησιακών στρατηγικών, εμπλουτισμένων με εναλλακτικά σχέδια, μέτρα και αντίμετρα, καθώς και στο υψηλό επίπεδο της τακτικής.

α. Η δομή των ΕΔ

Ο στόχος της νέας δομής των ΕΔ πρέπει να είναι η όσο το δυνατό αποτελεσματικότερη υλοποίηση των κείριων συστατικών στοιχείων του στρατιωτικού δόγματος, δηλαδή της αποτροπής, της ταχύτητας στην ανάπτυξη των δυνάμεων, της ευελιξίας και της διακλαδικότητας. Επομένως, απαιτείται : α) άρτια οργάνωση, β) διάθεση επαρκούς ισχύος, γ) εκσυγχρονισμός, δ) μέγιστη ετοιμότητα, ε) υποστήριξη μάχης, στ) διοικητική μέριμνα και εκτέλεση παρατεταμένων επιχειρήσεων, ζ) μεγιστοποίηση της ικανότητας συντονισμένης δράσης και των τριών Κλάδων των ΕΔ, με ιδιαίτερη έμφαση στη διακλαδικότητα, ώστε να μπορούν να διεξάγονται συνδυασμένες επιχειρήσεις.

Για να υπάρχει η δυνατότητα άμεσης αντίδρασης πρέπει η δομή των ΕΔ να είναι απλή, χωρίς ενδιάμεσα επίπεδα και περιττές διοικήσεις που αυξάνουν τη γραφειοκρατία και εμποδίζουν την ευελιξία, να είναι δικτυοκεντρική και σύγχρονη με τελικό σκοπό τη δημιουργία μιας μικτής δύναμης με πολλαπλές

δυνατότητες αποστολών. Στην κατεύθυνση αυτή κρίνονται επιβεβλημένα : α) η εσωτερική αναδιάρθρωση των ΕΔ, β) οι συγχωνεύσεις υπηρεσιών, γ) ο περιορισμός ή η κατάργηση περιπτών στρατηγείων, στρατοπέδων και μονάδων, δ) η απόσυρση πεπαλαιωμένων οπλικών συστημάτων και στ) η εφαρμογή της διακλαδικότητας, όπως αναλύθηκε στο *υποκεφάλαιο 4.2.3.4α*.

β. Οπλικά συστήματα

Εκτός από την αναδιάρθρωση της δομής των ΕΔ, η Ελλάδα έχει να αντιμετωπίσει δύο ακόμη σοβαρά ζητήματα : α) δεν έχει τη δυνατότητα να ξοδέψει περισσότερα από τον αντίπαλό της για την απόκτηση οπλικών συστημάτων, β) δεν έχει την ικανότητα να παράγει πιο εξελιγμένα συστήματα. Η πιο ενδεδειγμένη επιλογή είναι η αποτελεσματική σχεδίαση του αμυντικού προϋπολογισμού δίνοντας έμφαση στην ποιοτική αναβάθμιση που θα λειτουργήσει ως πολλαπλασιαστής ισχύος, ελαττώνοντας τα περιθώρια τρωτότητας. Επίσης, απαιτείται : α) η μέγιστη κατά το δυνατόν διαθεσιμότητα αλλά και η πλήρη αξιοποίηση των υπάρχοντων εξοπλιστικών προγραμμάτων, β) η εξέταση της αναγκαιότητας νέων εξοπλισμών, στη βάση αυστηρών επιχειρησιακών απαιτήσεων και προτεραιοτήτων σύμφωνα με ένα λειτουργικό ΕΜΠΑΕ, γ) η συνεργασία με άλλα κράτη για συμπαραγωγή εξοπλιστικών προγραμμάτων και δ) η αναβάθμιση των αμυντικών βιομηχανιών.

Όσον αφορά στην προμήθεια νέων οπλικών συστημάτων, και με γνώμονα την εξισορρόπηση της εξ' ανατολής απειλής πρέπει να εξετασθούν κυρίως οι περιπτώσεις : α) αγοράς νέων μαχητικών αεροσκαφών, β) εκσυγχρονισμού των διαθέσιμων φρεγατών και προμήθειας νέων, γ) παραλαβής μεταφορικών ελικοπτέρων που θα χρησιμοποιηθούν από αερομεταφερόμενες μονάδες. Σε όλες τις περιπτώσεις απαιτείται η όσο το δυνατό μεγαλύτερη συμμετοχή της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας στην ολοκλήρωση των προγραμμάτων παραγωγής.

Στην περίπτωση εκσυγχρονισμού των ήδη υφιστάμενων οπλικών συστημάτων πρέπει να δοθεί βαρύτητα στη βελτίωση των ποιοτικών τους χαρακτηριστικών, όπως η ικανότητα ανάληψης και επιτυχίας αποστολών πολλαπλών ρόλων, η αναβάθμιση ήδη διαθέσιμων συστημάτων διοίκησης προηγμένων όπλων και συστημάτων ηλεκτρονικού πολέμου. Επίσης, για τη μείωση του κόστους των αμυντικών δαπανών θα ήταν δυνατή η συμμετοχή της Ελλάδας σε πολυεθνικά βιομηχανικά προγράμματα συμπαραγωγής, κυρίως με την ΕΕ, η οποία σε αντίθεση με τις Ηνωμένες Πολιτείες παρέχει αυξημένη πρόσβαση στην υψηλή τεχνολογία.

Σε ένα τέτοιο εγχείρημα σημαντικός είναι ο ρόλος της αμυντικής βιομηχανίας (ΕΑΣ, ΕΑΒ και ΕΛΒΟ). Για να επιβιώσει η ελληνική αμυντική

βιομηχανία, πέραν μιας πιθανής αλλαγής του ιδιοκτησιακού της καθεστώτος, στη βάση της κρατικής υπεροχής έναντι της ιδιωτικής, εκτιμάται ότι απαιτούνται : α) πλήρης αναδιάρθρωση στον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας, β) αναβάθμιση δυνατοτήτων και ικανοτήτων, μέσω δημιουργίας επιστημονικών κέντρων ερευνών, με σκοπό την εξειδίκευση και κατ' επέκταση την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας (*entrepreneurship, quality*), γ) συμμετοχή σε πολυεθνικά προγράμματα συνεργασίας· η συμμετοχή αυτή θα έχει πολλαπλασιαστικά οφέλη μελλοντικά, καθώς θα αποκτηθεί τεχνογνωσία και εξοικείωση με την υψηλή τεχνολογία, δ) συσπείρωση επιχειρήσεων συμπληρωματικών εργασιών και παραγωγής προϊόντων προκειμένου να προσφέρονται πιο ολοκληρωμένες λύσεις και να επιτυγχάνεται χαμηλότερο κόστος.

γ. Το ανθρώπινο δυναμικό

Οι προτεινόμενες τεχνολογικές αλλαγές θα φέρουν το επιθυμητό αποτέλεσμα μόνο εάν οι ΕΔ εκμεταλλευθούν το πιο πολύτιμο στοιχείο τους, τον ανθρώπινο παράγοντα. Κανένα οπλικό σύστημα δεν μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά εάν δεν υπάρχει έμπειρο ανθρώπινο δυναμικό. Οι αλλαγές στην εκπαίδευση αποτελούν πρώτη προτεραιότητα. Η άγνοια ή η έλλειψη εξοικείωσης με τη χρήση συστημάτων πληροφορικής, σε όλα τα επίπεδα, δεν επιτρέπει τη μέγιστη αξιοποίηση των σύγχρονων οπλικών συστημάτων.

Εκτιμάται ότι για τη βελτίωση της απόδοσης του ανθρώπινου δυναμικού απαιτείται : α) ποιοτική αναβάθμιση της ήδη παρεχόμενης ακαδημαϊκής εκπαίδευσης στους μαθητές των στρατιωτικών σχολών και εμπλουτισμό της με γνώσεις στη κατεύθυνση των διεθνών και ευρωπαϊκών σπουδών (ευρωπαϊκό και διεθνές δίκαιο, στρατηγικές σπουδές, αρχές διαπραγματεύσεων, διεθνείς σχέσεις, γεωπολιτική ανάλυση κ.α.), β) εξέταση παροχής διακλαδικής εκπαίδευσης με τη δημιουργία ενός Ανώτατου Στρατιωτικού Πανεπιστημίου που θα συμπεριλαμβάνει και τους τρεις Κλάδους των ΕΔ αντί των τριών Κλαδικών Σχολών που υπάρχουν σήμερα, λαμβανομένων υπόψη των ιδιομορφιών κάθε Κλάδου, γ) επανασχεδιασμός του συστήματος μετεκπαίδευσης των στελεχών και αύξηση των μετεκπαιδεύσεων για την απόκτηση πληρέστερης και αρτιότερης γνώσης επί της ειδικότητάς τους, δ) παροχή σεμιναρίων για διακλαδική επιχειρησιακή εκπαίδευση και ε) παροχή κατάλληλων και επαρκών μέσων για την αποδοτικότερη εκπαίδευση.

δ. Οι συμμαχίες

Στόχος της Ελλάδας πρέπει να είναι η συμμετοχή σε πολυεθνικές δυνάμεις κυρίως της ΕΕ και του ΝΑΤΟ. Η συμμετοχή σε επιχειρήσεις είτε

των τακτικών σχηματισμών μάχης της ΕΕ είτε της δύναμης ταχείας αντίδρασης του NATO, που δραστηριοποιούνται σε ειρηνευτικές αποστολές και σε μάχες υψηλής έντασης, θα προσδώσει στρατιωτικές ικανότητες και εμπειρίες στο στρατιωτικό προσωπικό και θα αναβαθμίσει το κύρος της Ελλάδας τόσο σε διεθνές όσο και σε περιφερειακό επίπεδο. Συνοπτικά, προς τη σωστή κατεύθυνση βρίσκονται οι ακόλουθες προτεινόμενες ενέργειες : α) η σύναψη στενών σχέσεων με τις ΕΔ άλλων κρατών για τη διενέργεια κοινών στρατιωτικών ασκήσεων, με σκοπό τη δημιουργία αποτρεπτικών παραστάσεων σε άλλα κράτη, π.χ. με Βουλγαρία, Ρουμανία, Κύπρο, Συρία, Ισραήλ, γ) η επιδίωξη υπογραφής συμφωνιών για την κοινή παραγωγή οπλικών συστημάτων μέσω των εγχώριων αμυντικών βιομηχανιών, π.χ. με Γαλλία, Γερμανία, ΗΠΑ, Ισραήλ, δ) η παροχή βοήθειας και εκπαίδευσης στις ΕΔ κρατών κυρίως της ΝΑ Ευρώπης με σκοπό τη διασφάλιση της ειρήνης και σταθερότητας στην περιοχή, π.χ. σε Αλβανία, πΓΔΜ, Σερβία, ε) η συμμετοχή σε διεθνή αμυντικά σύμφωνα και άλλα διεθνή φόρα αμυντικού χαρακτήρα.

4.2.3.4γ Η επιχειρησιακή στρατηγική

Η επιχειρησιακή στρατηγική πρέπει να καλύπτει το σύνολο των λειτουργιών των επιχειρήσεων (προσωπικό, επιχειρήσεις, διοικητική μέριμνα, επικοινωνίες, πληροφορίες), αποτυπώνοντας όσο το δυνατό πιστότερα τις βασικές αρχές του στρατιωτικού δόγματος. Για αυτό απαιτούνται : α) πλήρης σύζευξη των δίπολων «πολιτική εθνικής άμυνας - δόγμα», «διαθέσιμα στρατιωτικά μέσα - δόγμα», «επιχειρησιακή στρατηγική - δόγμα», β) επιχειρησιακή σχεδίαση ικανή να αντιμετωπίσει όλα τα ενδεχόμενα επίθεσης κατά του Ελληνικού και Κυπριακού χώρου, γ) τακτικοί έλεγχοι και επικαιροποιήσεις στρατηγικών σχεδίων και εναρμόνισή τους με τα διαθέσιμα μέσα, αλλά και με τα μέσα του αντιπάλου, δ) σχεδίαση κατάλληλων εναλλακτικών επιλογών, μέτρων και αντίμετρων.

4.2.3.4δ Η τακτική

Η τακτική ουσιαστικά αποτελεί το στάδιο υλοποίησης της στρατιωτικής στρατηγικής. Ο βαθμός επιτυχίας της τακτικής εξαρτάται από το επίπεδο όλων των προηγούμενων σταδίων, όπως αυτά εξετάστηκαν στις παραπάνω ενότητες και έχει άμεση σχέση με την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης, το βαθμό διεξαγωγής κλαδικών και διακλαδικών ασκήσεων, τη συμμετοχή σε κοινές ασκήσεις με άλλες χώρες, καθώς και τη συμμετοχή σε διεθνείς αποστολές του ΟΗΕ, του NATO και της ΕΕ για την απόκτηση εμπειρίας σε πραγματικές συνθήκες.

4.2.4 Η διεθνής νομιμοποίηση

Η προσπάθεια βελτίωσης των διαστάσεων της υψηλής στρατηγικής, ιδιαίτερα της διπλωματίας και της εσωτερικής πολιτικής, μπορεί να οδηγήσει στην εξασφάλιση της πλειοψηφίας της διεθνούς κοινής γνώμης υπέρ της στρατηγικής αυτής. Αυτό που πρέπει να καταστεί σαφές είναι ότι η διεθνής κοινότητα, είτε ακούσια είτε εκούσια, δεν δίνει μεγάλη βαρύτητα στην επίλυση των έντονων διακρατικών διαφορών με βάση το διεθνές δίκαιο, αλλά συνήθως παραπέμπει τις εμπλεκόμενες χώρες στη διενέργεια σχετικών διαπραγματεύσεων με σκοπό την επίλυση της διένεξης (περιπτώσεις Κύπρου και Ιμίων). Η Ελλάδα οφείλει να απευθύνεται στη διεθνή κοινότητα όχι τόσο στη βάση του «δικαίου», όσο της «σύγκλισης συμφερόντων», λαμβάνοντας υπόψη και τις κάθε φορά επικρατούσες διεθνείς αξίες και πρακτικές, καθώς και το πνεύμα της εποχής. Για παράδειγμα, είναι συμφέρον της ΕΕ να διασφαλίσει τα ελληνικά σύνορα, δεδομένου ότι αποτελούν και σύνορα της Ένωσης. Επίσης, είναι συμφέρον των Ηνωμένων Πολιτειών η διατήρησης της σταθερότητας στην περιοχή της ΝΑ Ευρώπης, γεγονός που μπορεί να στηριχθεί στην Ελλάδα, δεδομένου ότι είναι χώρα με καλές ιστορικές σχέσεις με τα κράτη της περιοχής αυτής. Μόνο υπό αυτή την προϋπόθεση η Ελλάδα μπορεί να ελπίζει ότι θα εισακουσθεί και θα αποσπάσει υπέρ της ένα σημαντικό τμήμα της διεθνούς κοινής γνώμης.

4.3 Η αντιμετώπιση των ασύμμετρων απειλών

Στα προηγούμενα υποκεφάλαια διαπιστώθηκε η αδυναμία της ελληνικής υψηλής στρατηγικής στην αντιμετώπιση, πλέον των άλλων, και των *ασύμμετρων απειλών*. Στο 2^ο Κεφάλαιο αναφέρθηκαν συγκεκριμένα παραδείγματα αναφορικά με τα προβλήματα που προκαλούν το διεθνικό έγκλημα, η λαθρομετανάστευση και οι δολιοφθορές σε δικτυακούς τόπους, ενώ δεν αποκλείστηκε και το ενδεχόμενο τρομοκρατικής επίθεσης. Η αντιμετώπιση των ασύμμετρων απειλών πρέπει να έχει δυο κατευθύνσεις, τη διενέργεια εσωτερικών μεταρρυθμίσεων και την εντατικοποίηση της συνεργασίας με διεθνείς οργανισμούς και υπηρεσίες.

Οι εσωτερικές μεταρρυθμίσεις πρέπει να στοχεύουν: α) στην πρόληψη και την καταστολή, β) στη αποτελεσματική διαχείριση των αποτελεσμάτων των απειλών, γ) στην εναρμόνιση του στρατιωτικού δόγματος με τις νέες απειλές, δ) στην αगाστή και αρμονική συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων, κρατικών και διεθνών, ε) στην επιτάχυνση των δικαστικών διαδικασιών περί κολασμού, σωφρονισμού και απέλασης, στ) στην ενεργοποίηση της συμμετοχής των πολιτών στην προσπάθεια πρόληψης και καταστολής του εγκλήματος, στο πλαίσιο μιας ενεργούς αντί-εγκληματικής πολιτικής.

Σε διεθνές επίπεδο κρίνεται σκόπιμη η θεσμοθέτηση στενότερης διεθνούς συνεργασίας, σε επίπεδο κρατών, μυστικών υπηρεσιών, δικωκτικών αρχών και διεθνών οργανισμών. Με τον τρόπο αυτό θα δημιουργηθεί ένας ασφυκτικός κλοιός που θα συρρικνώσει τις δυνατότητες κίνησης και δράσης του διεθνούς τρομοκρατικού δικτύου, ιδίως του ισλαμικού και του οργανωμένου διεθνούς εγκλήματος. Με τη διεθνή συνεργασία θα διευκολυνθεί και η αναπτυσσόμενη πολιτική βούληση των δυτικών χωρών και της ΕΕ να ασκηθούν πιέσεις σε χώρες που εξάγουν εγκληματικότητα, προβλήματα και αστάθεια. Παράδειγμα αποτελεί η Τουρκία, η οποία ουσιαστικά είναι το εφαλτήριο για την είσοδο στην Ευρώπη ναρκωτικών και λαθρομεταναστών και η Αλβανία που θεωρείται χώρα-παράδεισος για το οργανωμένο έγκλημα που είναι δυνατόν να διαπλέκεται με εξτρεμιστικές και ίσως τρομοκρατικές δραστηριότητες. Επίσης, απαιτείται συνεργασία μεταξύ κρατών που θα περιλαμβάνει συμφωνίες επανεισδοχής λαθρομεταναστών και καταπολέμησης του διασυνοριακού οργανωμένου εγκλήματος.

Οι διεθνείς οργανισμοί (ΕΕ, ΟΟΣΑ, NATO) θα μπορούσαν να συμβάλουν στην άμβλυση και τελικά επίλυση του προβλήματος, στη βάση συλλογής και ανταλλαγής πληροφοριών, σχεδίασης μέτρων εναέριας κυκλοφορίας και θαλάσσιας κίνησης, ενίσχυσης και όπου απαιτείται θεσμοθέτησης υπηρεσιών τύπου *Frontex* με σκοπό την από κοινού αντιμετώπιση των ασύμμετρων απειλών. Παράλληλα κρίνεται σκόπιμη η συνεργασία με διεθνείς υπηρεσίες όπως η Interpol, η Europol και το FBI, ενώ αυτονόητη πρέπει να θεωρείται η αξιοποίηση υπερσύγχρονων τεχνολογικών μέσων συλλογής και επεξεργασίας πληροφοριών (ΕΣΕΛΟΝ, C4I κ.α.).

Τέλος, προοπτική της διεθνούς συνεργασίας και της σύγκλισης λαών και κυβερνήσεων, πέρα και πάνω από αντιθέσεις και ανταγωνισμούς, θα μπορούσε να αποτελέσει μια ισχυρότατη ασπίδα ασφαλείας για την παγκόσμια κοινότητα και για την Ελλάδα ειδικότερα.

Κεφάλαιο 5 Συμπεράσματα

Η παρούσα διπλωματική εργασία επικεντρώνεται στη διάγνωση των εξωτερικών απειλών της Ελλάδας, στην εξέταση της τρέχουσας ελληνικής υψηλής στρατηγικής και στην υποβολή προτάσεων για μια νέα υψηλή στρατηγική. Η αναγκαιότητα εξέτασης και αξιολόγησης του ως άνω τρίπτυχου θεωρείται σημαντική, δεδομένου ότι όλες οι θεωρίες περί «*διαρκούς ειρήνης*»,²⁵³ «*τέλους της ιστορίας*»²⁵⁴ και «*ενδυνάμωσης της ειρήνης μέσω διεθνών θεσμών και συνεργασιών*»²⁵⁵ έχουν διαψευστεί. Η αιτία επικεντρώνεται στη δομή του διεθνούς συστήματος, η οποία υποχρεώνει τα κράτη, παρά την προσπάθειά τους να παραμένουν ασφαλή, να ενεργούν παρά ταύτα επιθετικά το ένα απέναντι στο άλλο. Τρία στοιχεία του διεθνούς συστήματος συνδυάζονται και κάνουν τα κράτη να φοβούνται το ένα το άλλο : α) η απουσία μιας κεντρικής εξουσίας, υπερκείμενης των κρατών που θα παρείχε προστασία, β) το γεγονός ότι τα κράτη έχουν κάποια επιθετική στρατιωτική ικανότητα και γ) το γεγονός ότι τα κράτη ποτέ δεν μπορούν να είναι σίγουρα για τις προθέσεις των άλλων κρατών.²⁵⁶

Μέσα σε ένα άναρχο και άκρως ανταγωνιστικό περιβάλλον, η Ελλάδα έχει να αντιμετωπίσει πραγματικές και δυνητικές απειλές, μη διαθέτοντας, σύμφωνα με τα συμπεράσματα της παρούσας εργασίας, αποκρυσταλλωμένη και αποτελεσματική στρατηγική. Η διαδικασία διάγνωσης εξωτερικών απειλών επικεντρώθηκε, για λόγους περιορισμού της έκτασης της εργασίας, στις γεινιάζουσες με την Ελλάδα χώρες Αλβανία, πΓΔΜ, Βουλγαρία και Τουρκία, καταδεικνύοντας σημαντικά συμπεράσματα. Η Τουρκία αποτελεί τη μοναδική, επί του παρόντος, πραγματική απειλή που μπορεί να υλοποιήσει άμεσα τις αναθεωρητικές της αξιώσεις, διαθέτοντας επαρκή και κατάλληλα μέσα, καθώς και καλύτερες προοπτικές, κυρίως στην εδραίωση της ως ηγέτιδα δύναμη στο περιφερειακό υποσύστημά της. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να αγνοείται η βασική της αδυναμία που εδράζεται στη συνοχή του πολιτικού της συστήματος, καθώς και στις σημαντικές διενέξεις που έχει με ποικίλες εθνότητες που ζουν στο εσωτερικό της, όπως οι Κούρδοι και οι Αρμένιοι.

253 Kant, Immanuel, *Perpetual Peace and Other Essays*, Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company, 1983.

254 Francis Fukuyama, *The end of history and the last man*, New York, Free Press, 1992.

255 Robert Keohane, *After Hegemony: Cooperation and Discord in World Political Economy* Princeton N.J.: Princeton University Press, 1984, Angell, Norman, *The Great Illusion: A Study of the Relation of Military Power in Nations to their Economic and Social Advantage*, New York: G.P. Putnam's, 3d 1912, Keohane, Robert & Nye, Joseph, *Power and Interdependence: World Politics in Transition* (Boston: Little Brown, 1977).

256 John Mearsheimer, *Η τραγωδία των μεγάλων δυνάμεων*, Εκδόσεις Ποιότητα, 2006, σελ.26.

Η Αλβανία και η πΓΔΜ χαρακτηρίζονται ως δυνητικές απειλές υπό προϋποθέσεις δεδομένου ότι και οι δύο εκφράζουν αλυτρωτικές διεκδικήσεις σε βάρος της Ελλάδας, χωρίς όμως να διαθέτουν τα απαιτούμενα μέσα για να καλύψουν τους τιθέμενους πολιτικούς σκοπούς. Εκτιμάται ότι κατά τη διάρκεια του 21^{ου} αιώνα, εάν δεν συμβούν σημαντικές εσωτερικές μεταρρυθμίσεις, πολύ δύσκολα οι δυο συγκεκριμένες χώρες θα καταστούν ανταγωνιστικές απειλές για την Ελλάδα λόγω σημαντικών προβλημάτων που παρουσιάζουν στους τομείς της οικονομίας, της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής, της ποιότητας και διάρθρωσης των ΕΔ. Ωστόσο, η ενίσχυση των πολιτικών, στρατιωτικών και οικονομικών τους σχέσεων με την Τουρκία θα μπορούσε να λειτουργήσει θετικά προς μερική επίλυση κάποιων εκ των προβλημάτων τους, χωρίς να αποκλείεται και το ενδεχόμενο υλοποίησης των σκοπών τους μετά από μια μελλοντική ελληνοτουρκική σύγκρουση.

Όσον αφορά στις σχέσεις Ελλάδας - Βουλγαρίας, αυτές βρίσκονται σε εξαιρετο επίπεδο και συνεχή ανοδική πορεία, όπως φαίνεται από την υπογραφή Συμφωνιών συνεργασίας σε διάφορα θέματα, καθώς και την έλλειψη σοβαρών διαφορών.

Παράλληλα, δυνητικές απειλές θεωρούνται και οι ασύμμετρες, τις οποίες η Ελλάδα πρέπει να αντιμετωπίσει πριν την εκδήλωσή τους, ή τουλάχιστον να περιορίσει το κόστος των συνεπειών τους.

Απέναντι στις παραπάνω απειλές, η Ελλάδα, δεκαπέντε χρόνια μετά την κρίση των Ιμίων, συνεχίζει να μην διαθέτει αποτελεσματική υψηλή στρατηγική, όπως προκύπτει κατόπιν αξιολόγησης της οικονομίας, της εσωτερικής πολιτικής, της διπλωματίας, της διεθνούς νομιμοποίησης και της στρατιωτικής στρατηγικής.

Ο κύριος λόγος της σημερινής οικονομικής ύφεσης οφείλεται στις οικονομικές πολιτικές των τριών τελευταίων δεκαετιών που οδήγησαν τη χώρα στα πρόθυρα της χρεοκοπίας. Παράλληλα, δεν εφαρμόσθηκαν μεταρρυθμίσεις που άλλες χώρες υιοθέτησαν πολλά χρόνια νωρίτερα, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να μείνει πολύ πίσω και να βρεθεί με υψηλό δημόσιο έλλειμμα και δημόσιο χρέος, με έναν υπέρογκο και μη παραγωγικό δημόσιο τομέα, με ένα άνισο και αναποτελεσματικό σύστημα συλλογής φόρων, με υψηλές δημόσιες δαπάνες, με χαμηλή ανταγωνιστικότητα, με την κατώτερη παρεχόμενη παιδεία στους νέους συγκριτικά με τα διεθνή πρότυπα. Πέραν όμως των ανωτέρω, υπάρχει περιθώριο βελτίωσης εάν ληφθούν όλα τα επιβεβλημένα μέτρα από το σύνολο του πολιτικού συστήματος, με πνεύμα συναίνεσης και συνεργασίας, με βασικό γνώμονα τη βελτίωση, αφενός των δημοσίων οικονομικών, αφετέρου της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.

Ωστόσο, η πρόσφατη οικονομική κρίση της Ελλάδας ανέδειξε σημαντικά προβλήματα και στην εσωτερική πολιτική, που εδράζονται κυρίως στην κρατική

οργάνωση, στο βαθμό συνοχής του πολιτικού συστήματος, στην πολιτική ισχύ των συντεχνιών και στην εδραίωση των πελατειακών σχέσεων. Αυτό που απαιτείται είναι η ενεργητική αναδιάρθρωση του πολιτικού συστήματος μέσα από την αύξηση των ικανοτήτων και δυνατοτήτων του δημόσιου τομέα και ο δραστικός περιορισμός των πελατειακών και συντεχνιακών σχέσεων.

Πλέον των ανωτέρω, η θέση της Ελλάδας είναι σήμερα λιγότερο ισχυρή λόγω υποχώρησής της από όλες σχεδόν τις περιοχές και θεματικές άμεσου ενδιαφέροντός της. Στην ΕΕ βρίσκεται χωρίς συμμαχίες ενώ στα Βαλκάνια η Τουρκία έχει αναλάβει παραδοσιακούς ρόλους διαμεσολάβησης που κατά το παρελθόν επιτελούσε η Ελλάδα. Σε έναν κόσμο που μεταβάλλεται ραγδαία, η ελληνική διπλωματία στερείται στρατηγικής, πρωτοβουλιών, ευελιξίας και πολιτικού θάρρους. Επομένως, απαιτείται άμεση ενίσχυση και διεύρυνση των συμμαχιών της σε πολιτικό, οικονομικό και στρατιωτικό τομέα.

Ενισχύοντας τη διπλωματία ουσιαστικά γίνεται το μεγάλο βήμα στην επίτευξη της διεθνούς νομιμοποίησης. Η Ελλάδα οφείλει να απευθύνεται στη διεθνή κοινότητα όχι τόσο στη βάση του «δικαίου», όσο στη βάση της «σύγκλισης συμφερόντων». Μόνο υπό αυτή την προϋπόθεση μπορεί να ελπίζει ότι θα εισακουσθεί και θα αποσπάσει υπέρ της ένα σημαντικό τμήμα της διεθνούς κοινής γνώμης.

Η στρατιωτική στρατηγική εξετάσθηκε και αξιολογήθηκε με βάση το στρατιωτικό δόγμα, τη διάρθρωση και ποιότητα των ΕΔ, την επιχειρησιακή στρατηγική και τη τακτική, καθώς και τις επιμέρους παραμέτρους τους. Τα αποτελέσματα κατέδειξαν απόκλιση ισχύος υπέρ της Τουρκίας, με προοπτική διεύρυνσής της τα επόμενα χρόνια. Ειδικότερα, η ελληνοτουρκική κρίση στην περιοχή των Ιμίων το 1996 κατέδειξε και εμπράκτως αδυναμία σχεδίασης, ανάπτυξης και υλοποίησης της στρατιωτικής στρατηγικής. Επομένως, είναι απαραίτητη η σχεδίαση μιας νέας στρατιωτικής στρατηγικής, αξιόπιστης και ικανής να υλοποιήσει τους εθνικούς στόχους, με βαρύτητα στην υιοθέτηση ενός νέου στρατιωτικού δόγματος, στη βελτίωση των ΕΔ και στην αναδιάρθρωση επιχειρησιακών σχεδίων και τακτικής.

Ο Παναγιώτης Κονδύλης στο Επίμετρο της «Θεωρίας του Πολέμου», είχε προβλέψει ότι : «...η Ελλάδα μεταβάλλεται σταθερά σε χώρα με περιορισμένα κυριαρχικά δικαιώματα, δηλαδή δικαιώματα των οποίων η κυρίαρχη άσκηση εξαρτάται από τη βούληση και τις αντιδράσεις τρίτων, ενώ παράλληλα η στάση της γίνεται όλο και περισσότερο παθητική ή αντιφατική». Η βασική αιτία της παραπάνω διαπίστωσης στηρίχθηκε κατά το συγγραφέα σε μια τετριμμένη, αλλά πάντοτε ευθύβολη θυμοσοφία:

«όπως στρώνει ο καθένας, έτσι και κοιμάται».²⁵⁷ Σήμερα, η αναγκαιότητα σχεδιασμού μιας νέας ελληνικής υψηλής στρατηγικής είναι επιτακτικότερη από ποτέ. Η στρατηγική αυτή πρέπει στοχεύει στην επίτευξη αξιόπιστης στρατιωτικής στρατηγικής, ισχυρής οικονομίας, συνεκτικής εσωτερικής πολιτικής, ενεργητικής διπλωματίας, βέλτιστης εικόνας της χώρας διεθνώς. Τελικά, οι επιλογές της Ελλάδας είναι εκείνες που μπορούν να ανατρέψουν τη σημερινή πραγματικότητα.

257 Παναγιώτης Κονδύλης, Θεωρία Πολέμου, Εκδόσεις Θεμέλιο, Δ' Έκδοση, 1999

Παράρτημα Α 2ο Κεφάλαιο : Διάταξη Τουρκικών ΕΔ

Αμφίβιες Πλωτές Γέφυρες

Τεθωρακισμένο πεζικό

Τεθωρακισμένο πυροβολικό

Πυροβολικό

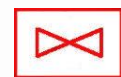
Τεθωρακισμένα

Αερομεταφερόμενες δυνάμεις

Πεζικό

Μονάδα πολεμικών ΕΠ

Μονάδα μαχητικών ΑΦ

Ναύσταθμος ΠΝ

Ειδικές Δυνάμεις

Αμφίβιες δυνάμεις

Παράρτημα Β

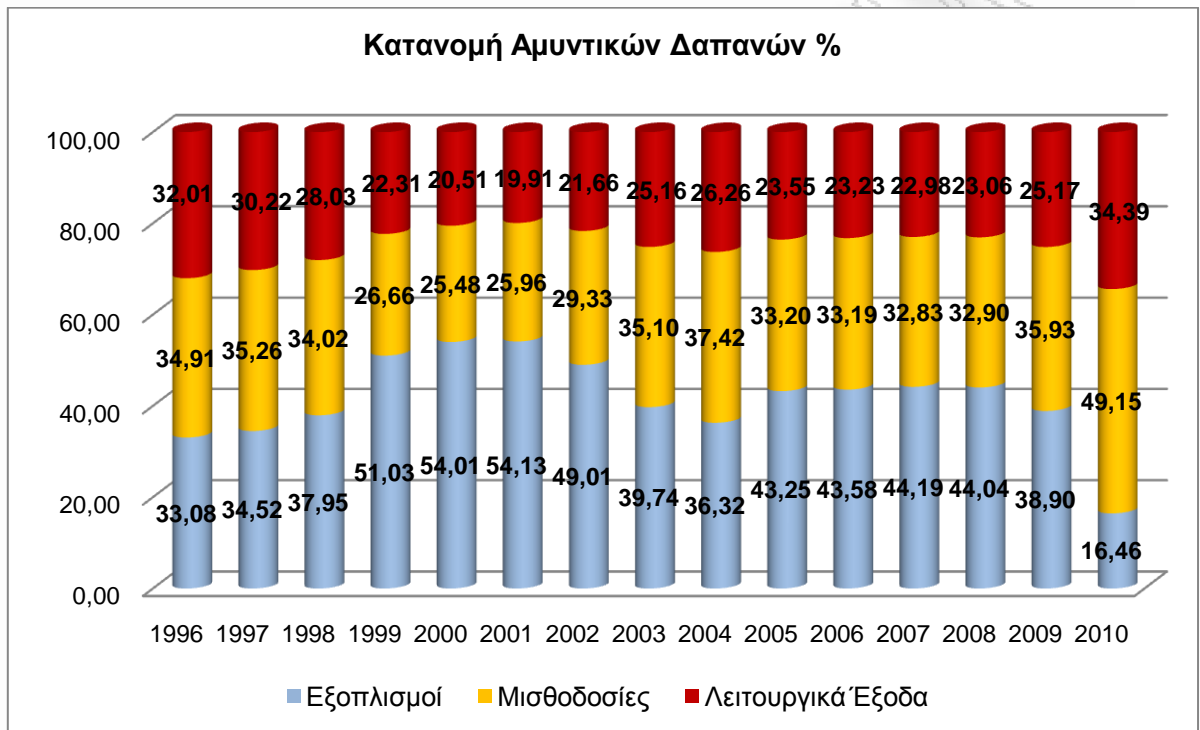
2ο Κεφάλαιο : Η διάγνωση των απειλών

Χάρτης με τις αλυτρωτικές αξιώσεις της Αλβανίας

Σύμφωνα με τον χάρτη, οι στόχοι της Αλβανίας είναι η διεκδίκηση εδαφών που αποτυπώνονται με κόκκινο χρώμα από την Ελλάδα, τη Σερβία, το Κόσσοβο, Μαυροβούνιο και την πΓΔΜ.

Παράρτημα Γ
Κεφάλαιο 3 : Η Τρέχουσα Ελληνική Υψηλή Στρατηγική

Όπως προκύπτει από το σχετικό γράφημα, από το έτος 2004 και μετά παρατηρείται μία σταθεροποίηση και έπειτα μια ραγδαία πτώση του ποσοστού που αντιστοιχεί στην προμήθεια νέων εξοπλιστικών συστημάτων. Αντίθετα, τα έξοδα για το προσωπικό αυξάνονται δραματικά, ενώ μικρότερη είναι η επιβάρυνση των λειτουργικών εξόδων. Αυτό συμβαίνει επειδή η Ελλάδα στρέφεται προς τους Επαγγελματίες Οπλίτες, που όπως φαίνεται θα αυξήσουν το κόστος των αμυντικών δαπανών. Με δεδομένο ότι οι αμυντικές δαπάνες ως απόλυτο μέγεθος διατηρούνται σταθερές και ο αριθμός, και επομένως το κόστος του επαγγελματικού προσωπικού αυξάνεται, τα χρήματα που απομένουν για νέα οπλικά συστήματα θα είναι ολοένα και λιγότερα.

Παράρτημα Δ

Κεφάλαιο 3 : Η Τρέχουσα Ελληνική Υψηλή Στρατηγική

Αναλογία Οπλικών Συστημάτων Ελλάδας - Τουρκίας

A/A	Οπλικά Συστήματα	Αναλογία
1	Οροφή Ενόπλων Δυνάμεων 	1 : 4,3
2	Άρματα Μάχης	1 : 2,5
3	Πυροβολικό Μάχης	1 : 3,2
4	Ελικόπτερα	1 : 3,5 1 : 5,2 (+179 / 2016)
5	Μαχητικά Αεροσκάφη	1 : 1,4 1 : 1,8 (+120 F35 / 2015)
6	Φρεγάτες	1 : 1,2 1:2,2 (+14 / 2016)
7	Κορβέτες	0 : 6 0 : 18 (+12 / 2016)
8	Υποβρύχια	1 : 1,75 1:2,5 (+6 / 2016)
9	Πλοία Αποβάσεων	1 : 1,6
10	Αντιαεροπορικά	1 : 1,6
11	ΑΑΑ	1 : 2

Παράρτημα Ε

Κεφάλαιο 3 : Η Τρέχουσα Ελληνική Υψηλή Στρατηγική

Σύγκριση Στρατιωτικής Ισχύος Ελλάδας – Τουρκίας
Κατά τη Χρονική Στιγμή της Κρίσης των Ιμίων

 ΣΤΡΑΤΟΣ ΞΗΡΑΣ	ΣΤΡΑΤΟΣ ΞΗΡΑΣ
Προσωπικό: 113.000 άτομα	Προσωπικό: 523.000 άτομα
Μεγάλες Μονάδες	Μεγάλες Μονάδες:
1 Στρατιά	4 Στρατιές
4 Σώματα Στρατού (Α', Β', Γ', Δ')	10 Σώματα Στρατού
1 ΑΣΔΕΝ	2 μηχανοκίνητες μεραρχίες
1 τεθωρακισμένη μεραρχία (XX ΤΘΜ με τις XXII και XXIV ΤΘΤ)	1 μεραρχία πεζικού
1 μηχανοκίνητη μεραρχία (II ΜΚ ΜΠ)	14 τεθωρακισμένες ταξιαρχίες
9 μεραρχίες πεζικού	17 μηχανοκίνητες ταξιαρχίες
3 ανεξάρτητες τεθωρακισμένες ταξιαρχίες (XXI, XXIII, XXV ΤΘΤ)	9 ταξιαρχίες πεζικού
2 ανεξάρτητες μηχανοκίνητες ταξιαρχίες (33, 34 ΜΚ ΤΑΞ)	1 ταξιαρχία πεζοναυτών
2 ταξιαρχίες πεζικού	2 ταξιαρχίες καταδρομών
1 αερομεταφερόμενη ταξιαρχία (71η ΑΜ ΤΑΞ)	1 ταξιαρχία αλεξιπτωτιστών
1 ταξιαρχία πεζοναυτών (32 ΤΑΞ ΠΝ)	1 σύνταγμα πεζικού
1 σύνταγμα καταδρομών (1ο ΣΚΔ)	1 σύνταγμα προεδρικής φάσης
1 σύνταγμα αλεξιπτωτιστών (2ο ΣΑΛ)	5 συντάγματα φύλαξης συνόρων
1 σύνταγμα αμφίβιων καταδρομών (13ο ΣΑΚ)	26 τάγματα φύλαξης συνόρων
Άρματα Μάχης	Άρματα Μάχης
77 x Leopard 1A5	148 x Leopard 1A4
104 x Leopard GR1	77 x Leopard 1A3
169 x Leopard 1V	170 x Leopard 1A1A1
312 x M60A3 TTS	658 x M60A3 TTS
359 x M60A1	164 x M60A1
154 x AMX-30 (σε αποθήκευση)	751 x M48A5T2
400 x M48A5 MOLF	1212 x M48A5T1
299 x M48A5	250 x M48A2GA2
18 x M48A3	-
Τεθωρακισμένα Οχήματα	Τεθωρακισμένα Οχήματα
344 x Λεωνίδας 2	75 x AIFV TOMA (επιπλέον 555 υπό παράδοση)
89 x Λεωνίδας 1	125 x AIFV ΤΟΜΠ (επιπλέον 725 υπό παράδοση)
1523 x M113A1/-A2	48 x AIFV/ATV (με πύργο Eureka με TOW)
96 x AMX-10P	170 x AIFV AMV UTI με όλμο των 81 χιλ.
501 x BMP-1/P OST	3062 x M113A1/-A2
204 x M901A1 ITV (180 υπό παραλαβή)	179 x M106 TOMO με όλμο Μ30 των 4,2 ιντσών
12 x M113 Classic TOW	115 x BTR-80
126 x M106A1/-A2 TOMO (με όλμο των 4,2'')	315 x BTR-60PB
48 x M8 (ζώνη ευθύνης ΑΣΔΕΝ)	-
100 x Marmon Harrington	-
Ρυμουλκούμενο Πυροβολικό	Ρυμουλκούμενο Πυροβολικό
-	160 x M115 των 203 χιλ.

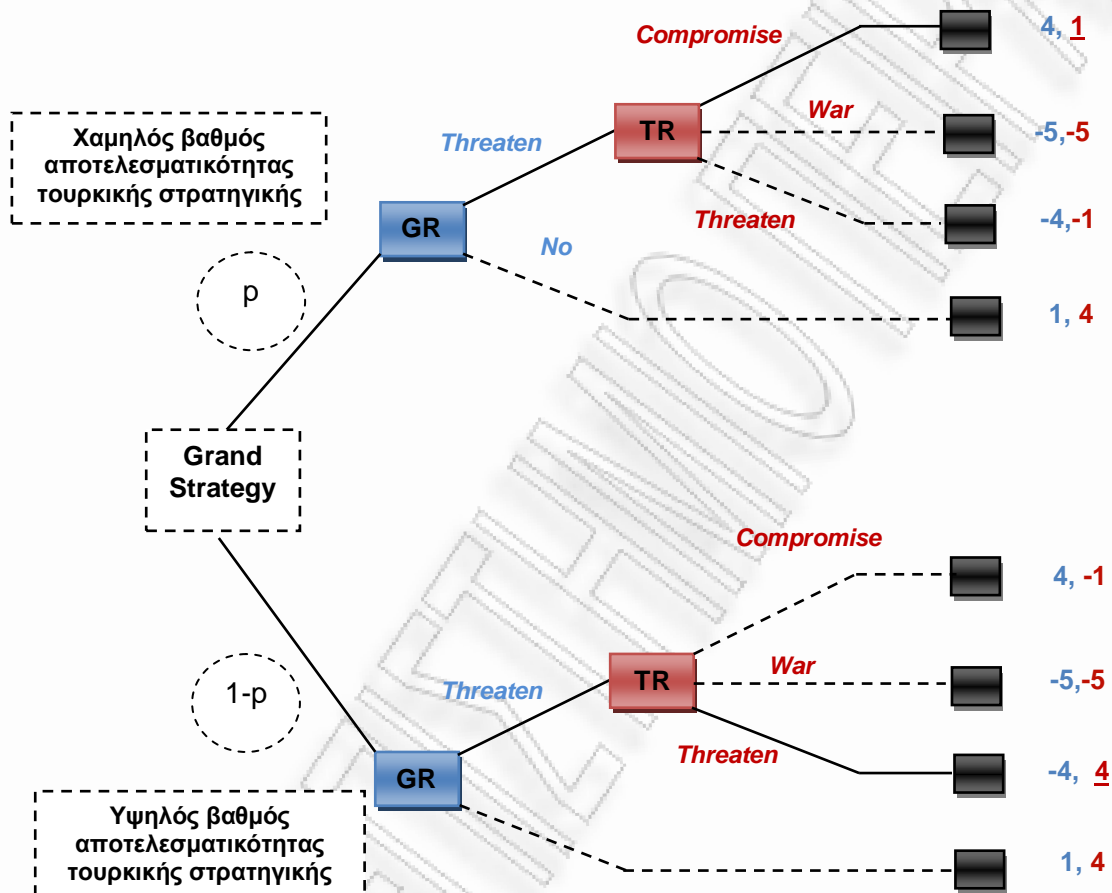
271 x M114A1/-A2 των 155 χιλ. 469 x M101 των 105 χιλ. 18 x M56 Pack των 105 χιλ.	538 x M114A1/-A2 των 155 χιλ. 640 x M101 των 105 χιλ. 80 x M116 των 75 χιλ.
Αντιαεροπορικό Πυροβολικό	Αντιαεροπορικό Πυροβολικό
227 x M1 / L60 των 40 χιλ. 101 x M42 2x40 χιλ. 60 x Artemis 30 2x30 χιλ. (σε χρήση και από τους 3 Κλάδους) 300 x ZU-23-2 2x23 χιλ. 300 x RH-202 Mk 20 2x20 χιλ. (σε χρήση και από τους τρεις Κλάδους) 450 x M55 4x12,7 χιλ.	262 x L70T των 40 χιλ. 400 x L60 των 40 χιλ. 70 x GDF-003 2x35 χιλ. 100 x GDF-001 2x35 χιλ. 200 x GAI-DO-01 2x20 χιλ. 900 x M55 4x12,7 χιλ.
42 x MIM-23B Improved HAWK εκτοξευτές	1.850 x FIM-92B/C Stinger (5.295 βλήματα, 196 εκτοξευτές έχουν ήδη παραδοθεί, σε χρήση και από τους 3 Κλάδους)
12 x OSA-AK (SA-8 Gecko) 500 x FIM-92B/C RMP Stinger (περί τα 2.150 βλήματα)	300 x RH-202 Mk 20 2x20 χιλ.
Αεροπορία Στρατού	Αεροπορία Στρατού
20 x AH-64A Apache (υπό παράδοση) 9 x CH-47DG 125 x UH-1D/H Huey / AB-205 16 x AB-206 1 x AB-212 (μεταφοράς επισήμων)	10 x AH-1W Super Cobra 28/12 x AH-1P/AH-1S Cobra 45 x S-70A-28 Blackhawk 20 x AS-532U Mk II Cougar (υπό παραγγελία για τη Στρατοχωροφυλακή)
Βαρέα Όπλα Πεζικού	Βαρέα Όπλα Πεζικού
641 x M2/M30 όλμοι των 4,2 ιντσών 1230 x M1/M29 όλμοι των 81 χιλ. x M19 όλμοι των 60 χιλ. 169 x TOW II (σε εκσυγχρονισμό) 151 x TOW 300 x MILAN 763 x M40A1	1265 x M30 όλμοι των 4,2 ιντσών 578 x όλμοι των 120 χιλ. 3175 x M1/M29 όλμοι των 81 χιλ. 365 x TOW 392 x MILAN 2317 x M40A1 ΠΑΟ των 106 χιλ. 620 x M20 των 75 χιλ.
1.057 x EM67 ΠΑΟ των 90 χιλ. 90 x LRAC 89 STRIM των 89 χιλ. 21500 x RPG-18 των 64 χιλ.	871 x M18 των 57 χιλ. x M72 LAW των 66 χιλ.
ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΟ	ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΝΑΥΤΙΚΩΝ ΔΥΝΑΔΙΟΙΚΗΣΗ
Προσωπικό: 19.500 άτομα Ναύσταθμοι: Σαλαμίνα, Σούδα	Προσωπικό: 52.000 άτομα Ναύσταθμοι: Γκολτσούκ, Σμύρνη, Μαρμαρίδα, Μυρσίνη, Αλεξανδρέττα
Φρεγάτες	Φρεγάτες
1 x MEKO-200HN («ΥΔΡΑ») (3 επιπλέον υπό ναυπήγηση) 4 x Standard («ΕΛΛΗ») 3 x Knox («ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ»)	2 x MEKO-200T Track IIB (υπό παραγγελία) 2 x MEKO-200T Track IIA 4 x MEKO-200T Track I («YAVUZ»)
Αντιτορπιλικά	Αντιτορπιλικά
4 x Charles F. Adams («KIMΩΝ») 2 x Gearing GRAM I («ΤΟΜΠΑΖΗΣ», «ΚΑΝΑΡΗΣ»)	2 x Carpenter FRAM I (έχουν εκσυγχρονιστεί) 3 x Gearing FRAM I (έχουν εκσυγχρονιστεί)
Υποβρύχια	Υποβρύχια
4 x Type 209/1100 («ΓΛΑΥΚΟΣ») (υπό εκσυγχρονισμό) 4 x Type 209/1200 («ΠΟΣΕΙΔΩΝ») - -	1 x Type 209/1400 (τρία επιπλέον σε ναυπήγηση) 6 x Type 209/1200 2 x Tang 1 x Tench Guppy III
Κανονιοφόροι	Κανονιοφόροι

2 x «ΠΥΡΠΟΛΗΤΗΣ»	1 x PB-57 (σχεδιαστική δίασκειή του FPB-57)
2 x Osprey 55	1 x Asheville
5 x Type 420 («ΘΕΤΙΣ»)	12 x AB-25
2 x Asheville	4 x PGM-71, 6 x PC-1638
Παράκτια Περιπολικά	Παράκτια Περιπολικά
3 x «ΔΗΛΟΣ»	4 x περιπολικά 25 μέτρων
2 x «ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ» (σε χρήση από τη ΜΥΚ)	1 x περιπολικό 35 μέτρων
2 x «ΑΝΤΩΝΙΟΥ»	-
1 x Cabildo («ΝΑΥΚΡΑΤΟΥΣΑ»)	-
Αρματαγωγά	Αρματαγωγά
5 x Jason («ΣΑΜΟΣ») (τα 4 υπό ναυπήγηση)	1 x Osman Gasi
2 x Terrebonne Parish («ΟΙΝΟΥΣΑΙ»)	2 x Sarucabey
2 x LST-512	1 x Cakabey
2 x LST-1	2 x Terrebonne Parish, 2 x LST-512
Αποβατικά	Αποβατικά
6 x Type 520	37 x C-107
1 x LCU-501	3 x C-205
1 x LCM-6	22 x LCM-8
11 x Type 521	-
Ελικόπτερα	Ελικόπτερα
5 x S-70B6 Aegean Hawk (ένα παραληφθέν)	9 x AB-212ASW
9 x AB-212ASW	2 x AB-212EW
2 x AB-212EW	3 x AB-204S
2 x SA-319B Alouette III	-
2 συστοιχίες με 5 τετραπλούς εκτοξευτές Exocet MM-40 Block 1	-
ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ	ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ
Προσωπικό: 23.000 άτομα	Προσωπικό: 56.000 άτομα
Οργάνωση:	Οργάνωση:
1 Διοίκηση Τακτικής Αεροπορίας	2 Διοικήσεις Τακτικής Αεροπορίας
1 Διοίκηση Αεροπορικής Υποστήριξης	1 Διοίκηση Μεταφορών
1 Διοίκηση Αεροπορικής Εκπαίδευσης	1 Διοίκηση Αεροπορικής Εκπαίδευσης
7 Πτέρυγες Μάχης	9 Πτέρυγες Μάχης (ισοδύναμα)
Μαχητικά	Μαχητικά
32 x F-16C Block 50 (έναρξη παραδόσεων τέλος του 2006)	68 x F-16C Block 50
8 x F-16D Block 50 (έναρξη παραδόσεων τέλος του 2006)	12 x F-16D Block 50
32 x F-16C Block 30 (χωρίς σύστημα αυτοπροστασίας)	101 x F-16C Block 40 (εξοπλίζονται με σύστημα αυτοπροστασίας Rapport III)
6 x F-16D Block 30 (χωρίς σύστημα αυτοπροστασίας)	15 x F-16D Block 40 (εξοπλίζονται με σύστημα αυτοπροστασίας Rapport III)
34 x Mirage 2000EGM (χωρίς σύστημα αυτοπροστασίας)	35 x F-16C Block 30
4 x Mirage 2000BGM (χωρίς σύστημα αυτοπροστασίας)	9 x F-16D Block 30
25 x Mirage F1CG	163 x F-4E Phantom II (αποφασίστηκε ο εκσυγχρονισμός 50 από την ισραηλινή IAI)
65 x F-4E Phantom II	39 x RF-4E Phantom II
25 x RF-4E Phantom II	20 x RF-5A
55/7 x A-7E/TA-7C Corsair II (26 στην ΕΑΒ για ανακατασκευή)	-
44 x A-7H Corsair II	-
4 x TA-7H Corsair II	100 x F-5A/-B (έχουν παραληφθεί 157)
10 x NF-5A	
45 x F-5A/-B	

Παράρτημα ΣΤ

Κεφάλαιο 3 : Η Τρέχουσα Ελληνική Υψηλή Στρατηγική

Το Παίγνιο που έπρεπε να σχεδιάσει η Ελλάδα στην κρίση των Ιμίων

Περιγραφή Παιγνίου

Δεδομένα

1. Μετά την έκδοση ρηματικής διακοίνωσης από το τουρκικό υπουργείο εξωτερικών, αναφορικά με την κυριότητα των βραχονησίδων των Ιμίων, η Ελλάδα απαντάει με αντίστοιχη ρηματική ανακοίνωση και 7 ημέρες μετά κηρύσσει, χωρίς να υπάρχει λόγος, αυξημένα στρατιωτικά μέτρα στην περιοχή. Το παίγνιο εξετάζει εάν θα έπρεπε η Ελλάδα να προβεί στην έναρξη γενικευμένων στρατιωτικών μέτρων ή όχι.

2. Και οι 2 χώρες γνώριζαν την θέση των ΗΠΑ για απεμπλοκή, καθώς και τις δυσμενείς συνέπειες για εκείνον που θα πάταγε πρώτος τη σκανδάλη.

3. Οι ανταμοιβές των χωρών, ανάλογα με τις κινήσεις τους είναι ενδεικτικές και κυμαίνονται από -5 έως 5. Οι ανταμοιβές αυτές στηρίχτηκαν στην αποτελεσματικότερη σχεδίαση και εφαρμογή της υψηλής στρατηγικής κάθε χώρας, όπως αυτή έχει αναλυθεί στο 2^ο και 3^ο Κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας.

4. Το παίγνιο έχει δύο φάσεις ανάλογα με το βαθμό αποτελεσματικότητας της τουρκικής στρατηγικής.

α. Στην 1^η φάση η Ελλάδα εκτιμά ότι η Τουρκία θα προβεί είτε σε μια «χαμηλών τόνων» ή «συμβιβαστικών προθέσεων» στρατηγική (soft-line), είτε σε μια «υποδεέστερη» στρατηγική, συγκριτικά με την ελληνική. Οι τουρκικές ανταμοιβές κυμαίνονται σε χαμηλά επίπεδα, δεν γίνεται αντεπίθεση και η κρίση λήγει με συμβιβασμό από την τουρκική πλευρά. *[Σ' αυτό το σενάριο στηρίχτηκε η ελληνική υψηλή στρατηγική στην κρίση των Ιμίων].*

β. Στη 2^η φάση η αποτελεσματικότητα της τουρκικής υψηλής στρατηγικής διαμορφώνεται με βάση την ανωτερότητα των διαστάσεων της (στρατιωτική στρατηγική, οικονομία, διπλωματία, διεθνής νομιμοποίηση, όπως αναλύθηκαν διεξοδικά στο 3^ο Κεφάλαιο) έναντι των διαστάσεων της ελληνικής στρατηγικής και λόγω της ανωτερότητας αυτής αντεπιτίθεται. *[Όπως και έγινε με την κατάληψη από τουρκικές ειδικές δυνάμεις της δεύτερης αφύλαχτης βραχονησίδα των Ιμίων. Όσον αφορά στη διαφορά μεταξύ διαστάσεων υψηλής στρατηγικής, αυτή ήταν γνωστή στην Ελλάδα, όμως δεν ελήφθη υπόψη, επιφέροντας τα γνωστά δυσμενή αποτελέσματα για τη χώρα, δηλαδή την αμφισβήτηση ελληνικών νησίδων και βραχονησίδων από την Τουρκία με τη καθιέρωση της θεωρίας των «γκρίζων ζωνών»].*

Κινήσεις

5. Στην 1^η φάση η Ελλάδα ξεκινάει πρώτη τις απειλές: Κήρυξη στρατιωτικών μέτρων τη 19^η Ιανουαρίου 1996 στην περιοχή των Ιμίων, ελληνικά πολεμικά πλοία στέλνονται στην περιοχή και αποβιβάζεται ομάδα ειδικών δυνάμεων στην ανατολική βραχονησίδα των Ιμίων. Αντίστοιχα η Τουρκία στέλνει πλοία, όμως σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της ελληνικής πλευράς δεν μπορεί να επιλέξει τίποτα άλλο παρά το συμβιβασμό, δηλαδή την αποχώρηση και την διόρθωση της αρχικής ρηματικής ανακοίνωσης.

6. Στη 2^η φάση, (που δεν ελήφθη υπόψη από του Έλληνας αξιωματούχους που εμπλέκονταν στη διαχείριση της κρίσης) προβλέπεται η δυνατότητα αντεπίθεσης των Τούρκων, κάτι που τελικώς έγινε με την κατάληψη της 2^{ης} βραχονησίδας των Ιμίων

και της έλλειψης άμεσης και έγκαιρης ανταπάντησης από την ελληνική πλευρά λόγω μη αποτελεσματικής στρατηγικής.

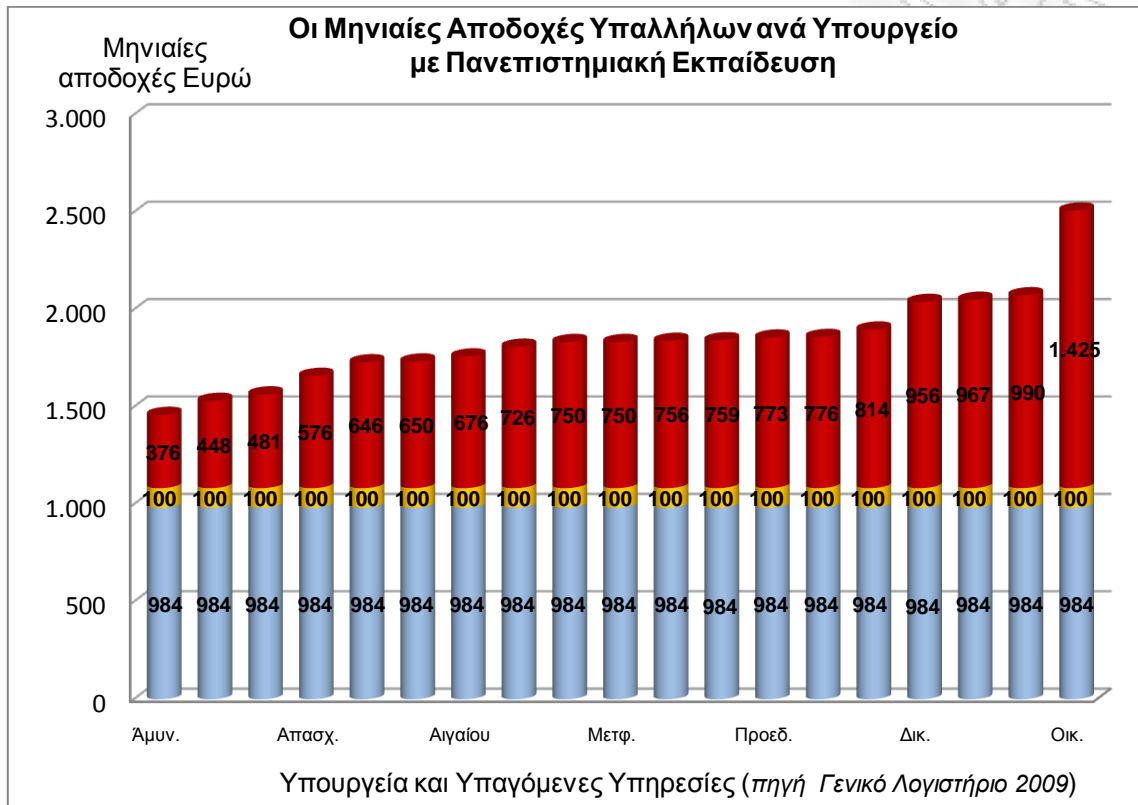
7. Η πιθανότητα εφαρμογής καλύτερης στρατηγικής από την πλευρά των Τούρκων προκύπτει ως ακολούθως :

Η μέγιστη συνολική ανταμοιβή της Ελλάδας και για τα δυο ανωτέρω σενάρια είναι : $4p+(-4)\chi(1-p)=4p-4+4p=8p-4$, όπου p : η πιθανότητα χρήσης καλύτερης στρατηγικής από τους Τούρκους. Για να προβεί η Ελλάδα στη απειλή με στρατιωτικά μέσα, πρέπει η υπόψη ανταμοιβή να είναι μεγαλύτερη από την ανταμοιβή μη εκδήλωσης απειλής, της οποίας η ανταμοιβή και στις δυο περιπτώσεις είναι 1. Δηλαδή, πρέπει $8p-4 > 1 \Rightarrow 8p > 5 \Rightarrow p > 5/8$ ή $p > 63\%$, ποσοστό σύμφωνα με το οποίο η πιθανότητα χρήσης εξαιρετικής στρατηγικής από πλευράς Τουρκίας είναι μεγαλύτερη του 63%, που σημαίνει ότι είναι πολύ πιθανό το ενδεχόμενο αντιμετώπισης, όπως εξάλλου και έγινε.

Επομένως, η Ελλάδα έπρεπε να αποκλείσει τη διενέργεια απειλής με στρατιωτικά μέσα.

Παράρτημα Ζ

4ο Κεφάλαιο : Πρόταση για μια Νέα Ελληνική Υψηλή Στρατηγική

Μετά τον υπολογισμό των επιδομάτων (κίνητρο απόδοσης και επιδόματα), οι μηνιαίες αμοιβές ενός νεοεισερχομένου στο δημόσιο με πανεπιστημιακή εκπαίδευση κυμαίνεται από 1.260 έως 2.309 ευρώ.

Παράρτημα Η

4^ο Κεφάλαιο : Πρόταση για μια Νέα Ελληνική Υψηλή Στρατηγική

Παγκόσμιο Βαρόμετρο της Διαφθοράς 2010 Η περίπτωση της Ελλάδας

Η αντίληψη σχετικά με τη διαφθορά στους θεσμούς (1=αδιάφθορος, 5= διεφθαρμένος)		
	2004	2010
Πολιτικά κόμματα	3,8	4,6
Κοινοβούλιο – Νομοθετικό Σώμα	3,0	4,3
MME	3,5	4,3
Δημόσιοι Λειτουργοί	N/A	4,0
Δικαστικοί	3,1	3,9
Αστυνομία	3,2	3,7
Επιχειρήσεις – Ιδιωτικός Τομέας	3,0	3,6
Εκκλησία	2,7	3,5
Παιδεία	2,8	3,2
Στρατός	2,2	2,9

ΑΚΡΩΝΥΜΑ

ΑΔΤΕ : Ανώτερη Διοίκηση Ταγμάτων Εθνοφυλακής
Α/ΓΕΕΘΑ : Αρχηγός Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας
ΑΓΕΣ : Αρχηγός Γενικού Επιτελείου Στρατού
ΑΞΕ : Άμεσες Ξένες Επενδύσεις
ΑΣΔΕΕΝ : Ανώτατη Στρατιωτική Διοίκηση Εσωτερικού και Νήσων
ΑΤΑ: Αρχηγείο Τακτικής Αεροπορίας
ΓΕ : Γενικά Επιτελεία
ΓΕΑ : Γενικό Επιτελείο Αεροπορίας
ΓΕΕΘΑ : Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας
ΓΕΝ : Γενικό Επιτελείο Ναυτικού
ΓΣ/ΟΗΕ : Γενική Συνέλευση Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών
ΕΑΒ : Ελληνική Αεροπορική Βιομηχανία
ΕΑΣ : Ελληνικά Αμυντικά Συστήματα
ΕΔ : Ένοπλες Δυνάμεις
ΕΘΚΕΠΙΧ : Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων
ΕΚΤ : Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
ΕΛΒΟ : Ελληνική Βιομηχανία Όπλων
ΕΜΠΑΕ : Ενιαίο Μεσοπρόθεσμο Πρόγραμμα Ανάπτυξης και Εκσυγχρονισμού
FIR: Flight Information Region
ICAO: International Civil Aviation Organization
ΚΥΣΕΑ : Κυβερνητικό Συμβούλιο Εξωτερικών Άμυνας
ΛΣ : Λιμενικό Σώμα
ΜΥΚ : Μονάδες Υποβρυχίων Καταστροφών
NOTAM: Notice To Airmen
ΠΕΑ : Πολιτική Εθνικής Άμυνας
ΠΑ : Πολεμική Αεροπορία

ΠΝ : Πολεμικό Ναυτικό

ΣΑ : Σώματα Ασφαλείας

ΣΞ : Στρατός Ξηράς

Υ/ΓΕΕΘΑ : Υπαρχηγός Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας

ΥΕΘΑ : Υπουργός Εθνικής Άμυνας

ΥΠΑ : Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας

ΥΠΕΞ : Υπουργείο Εξωτερικών

ΥΠΕΘΑ : Υπουργείο Εθνικής Άμυνας

ΥΠΕΣ : Υπουργείο Εσωτερικών

ΥΠΠ : Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος & Κόππα Μαρία, 30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004, Εκδόσεις Λιβάνη, 2005

Βήχου Μαρίνα, Το Μακεδονικό: Η πυριτιδαποθήκη των Βαλκανίων, Εκδόσεις ΚΟΥΡΙΕΡ, 2005

Bull Hedley, Η Άναρχη Κοινωνία, Εκδόσεις Ποιότητα, 2007

Διβάνη Λένα, Ελλάδα και μειονότητες, Εκδόσεις Καστανιώτη, 1995

Έλλης Αθανάσιος, Μιχάλης Εγναντίου, Ίμια-Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των αμερικανών, Εκδόσεις Λιβάνη, 2009,

Έφαιστος Παναγιώτης, Οι διεθνείς σχέσεις ως αντικείμενο στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό, Εκδόσεις Ποιότητα, 2003

Έφαιστος Παναγιώτης, Κοσμοθεωρητική Ετερότητα και Αξιώσεις Πολιτικής Κυριαρχίας, Εκδόσεις Ποιότητα, 2001

Έφαιστος Παναγιώτης, Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική, Εκδόσεις Παπαζήση, 1992

Έφαιστος Παναγιώτης και Πλατιάς Αθανάσιος, Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική, Εκδόσεις Παπαζήση, 1992

Gilpin Robert, Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία, Εκδόσεις Ποιότητα, 2002

Gilpin Robert, Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική, Εκδόσεις Ποιότητα, 2004

Kennedy Paul, Η Άνοδος και η Πτώση των Μεγάλων Δυνάμεων, Εκδόσεις Αξιωτέλλης, 1990

Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα ως Σήμερα, Εκδόσεις Ποιότητα 2008

Κονδύλης Παναγιώτης, Ισχύς και απόφαση. Η διαμόρφωση των κοσμοεικόνων και το πρόβλημα των αξιών. Εκδόσεις Στιγμή, 1991

Κονδύλης Παναγιώτης, Θεωρία Πολέμου Εκδόσεις Θεμέλιο, 1998

Κονδύλης Παναγιώτης, Επίμετρο στην Ελληνική Έκδοση της Θεωρίας Πολέμου, Γεωπολιτικές και στρατηγικές παράμετροι ενός Ελληνοτουρκικού Πολέμου

- Κοτζιάς Νίκος, Ευρωπαϊκή Ένωση Ένα Σύστημα εν τω Γίνεσθαι, Δελφίνοι Εκδοτικοί, 1995
- Κοτζιάς Νίκος, Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21ο αιώνα, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2010
- Κούρκουλας Άλκης, Ίμια προσέγγιση του τουρκικού παράγοντα, Σιδέρης, 1998
- Κώνστας Ηλίας, Το Βορειοηπειρωτικό ζήτημα, Αθήνα 1951
- Λιούσης Νικόλαος, Στρατιωτική και οικονομική ισχύς της Τουρκίας, Εκδόσεις Παπαζήση, 2005
- Λυμπέρης Χρήστος, Ελληνική Αμυντική Στρατηγική, Εκδόσεις Αιχμή, 1992
- Λυμπέρης Χρήστος, Πορεία σε παραγμένες θάλασσες, Εκδόσεις Ποιότητα, 2001
- Μάζης Ιωάννης, Γεωπολιτική προσέγγιση για ένα νέο αμυντικό δόγμα, Εκδόσεις Παπαζήση, 2006
- Μαρκεζίνης Βασίλειος, Μια νέα εξωτερική πολιτική για την Ελλάδα, Εκδόσεις Λιβάνη, 2010.
- Μαυρίδης Παναγιώτης, Ευστάθιος Φακιάλας, Στρατηγική διαχείρισης κρίσης - Η περίπτωση των Ιμίων, Εκδόσεις Σιδέρη, 1999
- Μαλκίδης Θεοφάνης, Οι ελληνοαλβανικές σχέσεις, Εκδόσεις Γόρδιος, 2007
- Mearsheimer John, Η Τραγωδία των Μεγάλων Δυνάμεων, Εκδόσεις Ποιότητα, 2006
- Μίχας Ζαχαρίας, Αδαμόπουλος Δημήτρης, Ίμια 1996 : Η αλήθεια, DefenceNet, 2006,
- Μπόση Μαίρη, Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999.
- Μπόση Μαίρη, Τρεις γεωπολιτικές προκλήσεις για την Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, Ασύμμετρες Απειλές και τρόποι αντιμετώπισης τους, Εκδόσεις Παπαζήση, 2005
- Μπρεδήμας Α., Η ελληνική μειονότητα στην Αλβανία και η σύμβαση πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης, Εκδόσεις Σάκουλας, 1997
- Νταβούτογλου Αχμέτ, Το Στρατηγικό Βάθος, Εκδόσεις Ποιότητα, 11^η Έκδοση, 2010
- Ντόκος Θάνος, Τσάκωνας Π., Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας, Εκδόσεις Παπαζήση, 2005
- Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική 6ος-11ος αιώνας, Εκδόσεις Ποιότητα, 2000

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, Ο Αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία : Πολιτική και στρατηγική των Ελλήνων και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας 1821-1932

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, Η ελληνική υψηλή στρατηγική προς τον 21^ο αιώνα, Ελλάδα και Τουρκία, Εκδόσεις Σιδέρη, 1999

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα, Εκδόσεις Ποιότητα 2008

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, Τα Βαλκάνια μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, Εκδόσεις Παπαζήση, 1994

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, Η ελληνική υψηλή στρατηγική προς τον 21^ο αιώνα, στο Ελλάδα και Τουρκία μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, Εκδόσεις Σιδέρη, 1999

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, Διασπορά και εθνική στρατηγική, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 2000

Πλατιάς Αθανάσιος, Θουκυδίδης : Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική, Εκδόσεις Εστία, 2000

Πλατιάς Αθανάσιος, Η ελληνική αμυντική πολιτική και η κρίση των Ιμίων : Σκέψεις και προβληματισμοί, Η κρίση στα Ίμια, Πρακτικά ημερίδας του ΙΣΤΑΜΕ, Απρίλιος – Ιούλιος 1997

Ραπάνος Βασίλειος, Μέγεθος και Εύρος Δραστηριοτήτων του Δημοσίου Τομέα, Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών, Κείμενο Εργασίας

Σημίτης Κώστας, Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα, Εκδόσεις Πόλις, 1996-2004

Spykman N., Η Γεωγραφία της Ειρήνης, Εκδόσεις Παπαζήση, 2004

Σύμβασης της Βιέννης 1969, άρθρο 26

Φούσκας Βασίλης, Ζώνες Πολέμου, Εκδόσεις Ποιότητα, 2003

Φλούδας Δημήτριος, Με συγχωρείτε; Διαμάχη για ένα όνομα;, Τα νέα Βαλκάνια, Εκδόσεις Ηρόδοτος, 2007

Χάρτα Ηνωμένων Εθνών

Ξενογλωσση

Aquilla John - David Ronfeldt, Networks and Net wars, The future of terror, crime and militancy, RAND Corporation, 2002

Art Robert, America's Grand Strategy after the Cold War, 1992

Beaufre Andre, Introduction to Strategy, Faber and Faber, 1965

John Baylis and Ken Booth, Contemporary Strategy: Theories and Policies by Holmes & Meier Publishers, Inc, 1987

Fisher Roger, Danny Ertel, Getting Ready to Negotiate, Boston Penguin Books, 1981

Fukuyama Francis, The end of history and the last man, New York, Free Press, 1992

George Alexander, The Tension between Military logic & Requirements of Diplomacy Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 1996

Gordon Craig and George Alexander, Force and statecraft, Oxford University Press, 1990

Hart Liddell, Strategy, London, Meridian, 1991

Howard Michael, the Forgotten Dimensions of Strategy, Foreign Affairs, 1979

Michael Howard & P. Paret, Clausewitz Carl Von, On War, University of Press, 1989

Holbrook Richard, Ian Lesser, Beyond bridge or barrier, Turkey's evolving security relations with the west, Washington 2000

Huntington Samuel, The soldier and the state, the theory and the politics of civil-military relation, Cambridge, London, 2002

Godson Roy, Trans-state security - Security Studied for the 21th Century, Richard Shultz, Roy Godson and George Quester, Brassey 1997

Gray Colin, Deterrence in the new strategic environment, 1992

Jomini Henry, Summary of the Art of War - Roots of Strategy, Stackpole Books, 1987

Jordan Amos, William Taylor, Michael Mazarr, American National Security, Hopkins University Press, 1999

Kant, Immanuel, Perpetual Peace and Other Essays, Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company, 1983

Keohane Robert, After Hegemony: Cooperation and Discord in World Political Economy Princeton, Princeton University Press, 1984

Keohane, Robert & Nye, Joseph, Power and Interdependence: World Politics in Transition, Boston: Little Brown, 1977

Kondis B. – Manda E., The Greek minority in Albania, A documentary record (1921-

1993), Thessaloniki Institute of Balkan Studies, 1994

Lesser Ian, Hoffman Bruce, Arquilla John, Ronfeldt David, Zanini Michele, Countering the New Terrorism, RAND, 1999

Luttwak E., Strategy, The Logic of War and Peace, Cambridge, Massachusetts, The Belknap Press of Harvard University Press, 1987

Mahan Alfred, The Influence of Sea Power upon History, 1660-1783, Boston : Little, 1945

McKercher B.J.C. - Michael A. Hennes, The operational art: developments in the theories of war, Praeger, London 1996

Mearsheimer John, The false promise of international institutions, International Security 1994

Norman Angell, The Great Illusion: A Study of the Relation of Military Power in Nations to their Economic and Social Advantage, New York: G.P. Putnam's, 3d 1912

Posen Barry, The Source of Military Doctrine, Ithaca, Cornell University, 1984

Richardson James, Crisis diplomacy, Cambridge University, 1994

Simitis Costas, Greece in the Emerging System of international relation, Belgrade, 1996

Snow Donald, National Security, St. Martin's Press, New York, 1991

Snyder Glenn, Deterrence and Defense: Toward a Theory of National Security, Princeton – New Jersey, 1961

Waltz Kenneth, Theory of International Politics, McGraw-Hill Humanities, 1979

Williams Phil, Crisis Management, : Confrontation and Diplomacy in the Nuclear Age, Wiley & Sons, Incorporated, John, 1976

Morgenthau Hans, Politics among Nation: The struggle for Power and Peace, 1967

NATO Standardization Agency's Glossary of Terms and Definitions, 2005

Διαδικτυακοί Τόποι

www.mod.mil.gr

www.ifestosedu.gr

www.news.bbc.co.uk

www.enet.gr

www.amynanet.gr

www.mfa.gr

www.tovima.gr

www.hellenicnavy.gr

www.defencenet.gr

www.army-guide.com

www.ellinikos-stratos.com

www.economywatch.com

www.cia.com

www.acci.gr

www.oecd.org

www.imf.org

www.turkstat.gov.tr

www.UNCTAD.org

www.turkischeconomy.org

www.strategyreport.gr

www.provoles.de

www.economywatch.com

www.europa.com

www.inews.gr

www.panmacedonian.info

www.e-eidhseis.gr

www.imerisia.gr

www.seetha.gr

www.oikonomoub.gr

www.evenizelos.gr

www.strategyreport.gr

ΓΑΛΕΡΙΟ ΤΗΜΟ ΓΕΡΑΝ